

નારી જગતનાં x x x x x

સ્વાસ્થ્ય અને સૌંદર્ય માટે

શાકુંધરનાં—
સિદ્ધ ચર્યા

+ ભુંગરોજ તેલ:— વાળને કાળા અને લાંબા બનાવે છે, મગફળી ડંડક આગે છે, ખરી પડતા પાણી બટકાવે છે. યાંત્ર નિરાશા રાજે છે.

+ અશોકારિષ્ટ:— સ્ત્રી મુલમ દરદી જેવાં કે:—
* પ્રેક્ષ, * અનિયમીત માસીક, * સુવારોળ * વધ્યત્વ વગેરે મર્યા છે.

+ દંતમજન:— દાંતનું સ્વાસ્થ્ય અને સ્વચ્છતા બાળુવે છે, ફૂંસાં દૂર કરે છે.

+ સૌરાષ્ટ્રીય પિન્દુ:— આંખ માં રીપાં નાખવાથી આંખો સાફ રહે છે, સ્તેજસ્વી અને છે.

જામનગર શાકુંધર લેખોરેટરી લિ.

જામનગર (સૌરાષ્ટ્ર)

અમાવાસ્ય એજન્ડા:— એમ. નારણદાસની કુંપની રાયપુર ચકલા
સુરત એજન્ડા:— શ્રી જગદંબા મેડિકલ સ્ટોર, નાણાવટ, મેનરોડ
ભરૂચ એજન્ડા:— ગાંધી મેડિકલ એન્ડ જનરલ સ્ટોર્સ
વગદત્ત એજન્ડા:— શ્રી સ્ટોર્સ મામાની પોળ સામે, રાવપુરા રોડ

A. P. CO.

લા ખો નિરાશા માં અમર આશા છુપાઈ છે

પેટની, નજીવી ગણતી ખીમારીથી જ ખીજ અવતવી અનેક
ખીમારીઓ થઈ આવે છે અજીર્ણ, આકરો, ગેટનો દુઃખાવો,
છાતીની ખળતરા, ગેસ, વાયુ, કબજિયાત, હીવર અને ધીરલનું
વધવું, ખોરાક ખાચન ન થવાથી હાથ પગમાં કળતર થઈ
શારિરીક નખખાઈ લાવી છર્ણબર વિગેરે ખીજ ખીમારીઓનાં
લીધે જીવનમાં નિરાશા લાવે છે એના માટે જગમશદુર
હીવર ટોનીક પીડસ વાપરવી જ લેઈએ જેના ઉપયોગથી
ધણાંઓએ સારો ફાયદો મેળવી પોતાની અસલ મુજબની
તંદુરસ્તી મેળવેલી છે તો તમારું પણ આજે જ જગમશદુર
હીવર ટોનીક પીડસ ખરીદી તમારી ખીમારીઓ મંદાઈ
જીવનની આશાઓને અમર બનાવો.

ત્રિભુવન આયુર્વેદિક સ્ક્રમરી

ગાંધીરોડ, અમદાવાદ એ સ્થળે મળે છે

ખાટલી એકની કિ. રૂ. ૧-૮-૦ ની ખરી ખરે દસ આનાં છુદા
સંપૂર્ણ ખોરાક ત્રણ ખાટલી સાથેની કિ. રૂ. ૪-૮-૦ ની ખરી ખરે મોદિ
વાપરવાની નીત દવાની સાથે આપેલી છે. વિના સંકેત સોં જાઈ
વાપરી શકે છે.

ભરતકામ માટેનું મશીન

આજ સોવાથી ખતેલ્લ આ મશીનથી
કપડા ઉપર મનપસંદ કુલ, પત્તા, વેલ,
જુદા, દીલપસંદ ચિત્ર, સીન સીનેરી વા.
કારીગરી બરી શકાય છે. સુંદર છતાં
ધણુ જ મજબુત છે. ક્રીમત ચાર સોવા
તેમજ ગ્રાપરવાનો રીત સાથે રૂ. ૩-૮-૦
પોસ્ટેજ ૦-૧૪-૦ અગ્રણ. ભરત ચુંચલુ
ની ટીઆઈનની ચોપરી ખાં ૨-૮-૦
પોસ્ટેજ ૦-૮-૦.

દંવેન્દ્ર ટેડીંગ કું [D C O]

સાદપાડા,

અહીંગક

વિવાહીત સ્ત્રી પુરુષોને એકાન્તમાં
જેવા તથા વાંચવા લાયક ૮૪
આંસનો તથા કલાના ચિત્રો.

અસલ કોકશાસ્ત્ર

ચુજરાતી બાપામાં નવિન આવૃત્તિ. પ્રેમી
પ્રેમીઓનું એકાન્ત મિલન. જીવનની આનંદ
પ્રાપ્ત કરવાના માર્ગો. ૬ પતી જીવનની શુભ-
વાર્તા. કામ કલાથી ભરપૂર.

ક્રિમત રૂ. ૪-૦-૦ ટ. ખા- ૦૧૧

ગ્લોબ ટ્રેડીંગ કું. [D O]

૨ ગમહાલ, અહીંગક.

૧૦૦૦૦૦૦ માણસોને ચમત્કારીક
ફાયદો થયો છે. ગમે
તેવી જીની કબજાવાત, પેટમાં થતો ગેસ,
આફરો, જીખ ન લાગવી આ બધાં દર્દો
કબજાવાતવાળાને દુરમતોની માફક પેરી લઇ
પરેશાન બનાવી દે છે. તેને માટે અકસીર છલાજ.

મજાશુદ્ધિ મોદક

આજેજ
મગાવો,
૩થી ૧ રૂ. ૧-૨-૦ મોટી રૂ. ૨-૦-૦
જે વાંચકોની સાથે દુર્ગંધ મારતા જીવાં
મળ અને ગેસનો નિકાલ કરી કાપમની
કબજાવાત મટાડી શરીરને નિરોગી
બનાવે છે.

— ઉધરસ એ ક્ષયનુ મુળ છે —
વારંવાર થઈ આવતી અને જડ થાકી જુદેજુદા
ઉધરસ ખાંસી, કમ, થાસ, કંફ વગેરે
દર્દો માટે અત્યંત પૂરવાર થઇ ચુકેલ અકસીર.

ખાંસીનાશક પીલ્ડસ

આજેજ
વાપરો
ખાટકી ૧ રૂ. ૧-૪-૦ મોટી રૂ. ૨-૪-૦
પેટના તમામ દર્દોનું સર્વોત્તમ ઔષધ
મોજીલું મહાપાયન ચુર્ણ

૩થી ૧ ના રૂ. ૧-૨-૦
જે પેટનો દુઃખાવો ચુંક, ખરાબ ઝોડકાર,
જાતીની બળતણ ગેસ વિ. દર્દો મટાડી
પાયનક્રિયામાં વૃદ્ધિ કરી તંદુરસ્તી બક્ષે છે.

શ્રી સ્વામીનારાયણ આયુર્વેદીક ફાર્મસી

અમદાવાદના ઝોડીરોડો :
ભીખાલાલ જીવનલાલ દેશાઈ
તથા દરવાજા.
ગાંધી ધનાજી રત્નાજી.
ઝવેરીવાડ, સામે, અમદાવાદ.

મુખ્ય ઝોડીરોડો :
એમ માતીલાલ મસાલાવાળા | જુલેશ્વર
એમ નાનાલાલ સોપારીવાળા | કશુતરખાના
મહીલાલ હરજીવનગંધ કંકર
દીર્ઘિક અગીયારી ભેન, જી. ડી. હાઈવે પાસે.

ગુજરાતી ભાષામાં રૂ. સાડા ત્રણમાં

.....છ.....પુસ્તકો.....

કોકશાસ્ત્ર [સિચીત્ર] પતી પત્નીને એકાન્તમાં
જોવા લાયક કામ વિજ્ઞાનથી ભરપૂર
પુસ્તક કિ. ૧-૪-૦

ખગોલનો જાદુ. નંદુના ખેલો તેમ જ
વશીકરણ મંત્રની વિગતો કિ. ૧-૪-૦

હંડીશા હીચર. ઘેર બેઠાં હંડીશા લખતા
વાચતા શીખી શકે છે. કિ. ૧-૪-૦

હુશન પેરેસ. એકાન્તમાં જોવા લાયક આર્ટ
પેપર જોવા હપાયેલાં ફોટોઓ કિ. ૧-૪-૦

ખખતે રોજગાર. ઘેર બેઠાં કોડીપોથી
રૂપાઓ પેદા કરી શકો છો કિ. ૧-૪-૦

હારમોનીયમ હીચર હારમોનીયમ વજાગમાં
તેમ જ માતા ઘેર બેઠાં શીખી શકો છો
કિ. ૧-૪-૦

છ પુસ્તકોના મેટની કિ. રૂ. ૩-૮-૦

પોસ્ટ જ રૂ. ૦-૮-૦ અલગ

લખો-ચુનાઈટેડ પ્રેસ કોરપોરેશન
(D. 1) રંગમંદાલ, અલીગઢ

એક એકાથી ચાલતું જુનામાં

જુનું માસીક પત્ર

“સ્ત્રી-બોધ”

જેનો વ્યવસ્થિત માહકોમાં બહોળો

ફેલાવો છે. અને જાનખ. આપનારને પણ જ

લાભ થાય છે. આટલું જુનું અને બહોળો

ફેલાવો જતાં જાનખ. ના જાવ તદ્દન વ્યાજબી

ગણ્યા છે. અને સ્ત્રી ઉપયોગી જાનખ.

ઉપર તો કમીશન પણ આપીએ છીએ.

આપની જાનખ. માટેનો પત્ર વ્યવહાર

અત્યારે જ કરો. પત્ર આવે જાવ તથા વિગત

મોકલી આપશું. લખો અગર રૂબરૂ મળો:—

વ્યવસ્થાપક જાનખ. વિજાગ

સ્ત્રીબોધ કાર્યાલય

પીરમથા રોડ

અમદાવાદ

સુર્યચંદ્રના અવસરે ખાસ તર્કધાર કરેલ

દીવ્ય સીધી તાંત્રીક વીંટી રજીસ્ટર્ડ

આપ જે ધારશો તે યશો, શરીરની દુર ચાલી જઈ લક્ષ્મી આપના પગ આગળ ખરી
યશો. આપ ધનવાન યશો, આપની સ્ત્રી અખુટ પ્રેમ વર્ષાવશે, શત્રુ મૌન બનશે. ઇચ્છીત સંતાન
યશો, ગ્રહોની નબળાઈ અસર દુર યશે. સમાજમાં આજરૂ વધશે. ડ્રાઈ કંઈયામાં ફોલ્ડ, વિદ્યાર્થી
પરિક્ષામાં પાસ, જેને તમે માહો છો તેની સાથે લગ્ન યશે. આશીસર વર્ગ ગ્રાહ્ય રહેશે. કુટુંબ
આપની ઇચ્છાનુસાર તમામ કામો સફળ યશે.

આ અંગુડી ખાસ ગ્રહચુના ગુપ્ત અવસરના મહુર્તમાં લખા જ પરીશ્રમે તર્કધાર કરવામાં
આવે છે. પરીક્ષા કરી લાભ ઉઠાવવો એ આપની ફરજ છે. મુદ્દત રૂ. ૨-૮-૦ ટ. ખ.
૦-૧૪-૦ અલગ. સમ્યાઈ ન જણાય તો ૬ માસ સુધી પાછી લેવામાં આવશે.

વેચનાર :—ભારતીય તાંત્રીક બજાર (D. 1)

અલીગઢ સીટી.

—એલ્યુમિનિયમનાં વાસણો—

શુદ્ધ એલ્યુમિનિયમમાંથી બનાવેલાં વાસણો રમોઢ માટે સર્વોત્તમ નીકારાયાં છે 'ક્રાઉન' માકોવાળા વાસણો શુદ્ધ એલ્યુમિનિયમમાંથી જ બનાવાય છે એટલે તેઓ વધુ અને વધુ વપરાય છે: વજનમાં હલકાં, કલક કરાવવાની કઠાકુટ નહિ, ઘાટમાં મુકર: અમારા એનોડાઇઝ કરેલા ગ્રીન વાસણો બેટ માટે અગ્રેડ મનાય છે

જી વણુલાલ (૧૯૨૯) લીમીટેડ

— ક્રાઉન બ્રાન્ડ વાસણોના મનાવનારાઓ —

કલકત્તા— મુંબઈ— મદ્રાસ— રાજમહેન્દ્રી— રંગુન— એડન.

ખહેનોને ખરા ખખર

— કારતકે શુદ્ધ ૫ લાભ પાંચમ તા. ૬ નવેમ્બર ૧૯૪૮ સુધી —

કરકમળને ફેદીખમાન બનાવનાર સૌભાગ્ય ચિન્હ જુદા જુદા છ કથરમા અને સાર્ક્રમા

'પ્લાસ્ટીક સૌભાગ્ય કેંગન દાણાવાળા તાકીદે મેળવો...

જોડી ૧ રૂ. ૧-૪-૦ તથા જોડી ૩. ૩-૬-૦ ૫ જોડી રૂ. ૬-૦-૦ મગાવનારે પોતાની આઈઝ (માપ) લખતુ અથવા કાળા પર ચીત્ર કરી મોકલવ.

પોસ્ટેજ જુદું.

તથા જોડીથી ઓછુ વી. પી થઈ તથા નથી એક જોડ મગાવનારે રૂ. ૧-૮-૦ એક રૂપીયા આઠ આનાની પોસ્ટની ટીકીટ બીડવી બી સૌભાગ્યની અણમોલ વસ્તુઓનો અંડાર જોવા માટે ખુલ્યો છે.

તમાગ વિશ્વાસ,

કરસનજી જીવરાજ મોતીવાલા એન્ડ કું.

૭-૮ ટીકવા ચોકી, અમદાવાદ.

અમૃત જૈન એન્ડ કંપની

પ્રોપ્રાયટર : નંદુલાઈ લીંમડીવાળા.

★ નિલગિરિ, ચાહ

★ ઉત્તમ સાબુ

★ સુગન્ધી દ્રવ્યોથી ભરભરતી અગરબત્તી
વગેરેના છુટક તથા જથ્થાબંધ વહેપારી.

ઠે. ફતાસા પોળ, અમદાવાદ.

દાંત આવે છે?
કે બાળક
કજીયે ચક્કું છે?

હાલમાં દાંત આવતી વખતે બાળકને કે તાલીફ પડે તે માટે કોઈ
સાધ નો અમરની વિશિષ્ટતા કારણે જોઈ શકાય છે. જન્મથી મીઠીને તબ
વર્તની ઉચ્ચ-દરમિયાન બાળકને અમરની બાળકો બોલાવે પાવવામાં
અનુભવ થાય છે કે તે સમયે બાળકની અમરની દેવદરી અને આંતર
દાંતે આમ અમરની આ પડે. અરથે, અમરની દેવ તથા આ
વિશે જણાવે બાળકની આમ છે.

આઈપારીન

જરૂરોની યાચનાસાક્ષિતને બધારનાર

એલેક્ઝાન્ડ્રીની બનાવેલ

નંબર	વિષય	લેખક	નંબર	વિષય	લેખક
૧	બે વંદનીય વિભૂતિ—	સંપાદક	૮	આજ	આનંદ
૨	સંપાદકનું નિવેદન—	"	૯	રઘિવાળા ઝોલણી	નિશ્વરય
૩	ભાવભરી અંગેસિ	"	૧૦	આમકાની એક સાજ	શતિકુમાર
પ્રાચીનયુગ વિભાગ ૧ લો					પંડ્યા
૧	માધવ નાચે—	નરસિંહ મહેતા	૧૧	અનંત ભાવ	સૌ. હસમતી દેસાઈ
૨	માધવ થ્યો...	શીરખાઈ	૧૨	આમંત્રણ	અમિત પંડ્યા
૩	૭મીલા ...	કવિ ભાલણ	૧૩	હીચો	શ્રી વૈષ્ણવ પંડ્યા
		સંપાદક : કે. કે. ટાંકી	૧૪	નવરાત્રિને આંગણે શ્રી ઉમિયાલંકર કાંકર	
૪	અપસિદ્ધ અગ્ની ...	કવિ બાણદાસ	૧૫	તલસાદ	શ્રી રમણલાલ સાયલાકર
૫	શોભા સમુદાય આમત્રી કવિ દયારામ		૧૬	આધીજીની ગુજરાતજીને	શ્રી કુસુમાકર
	લોકસાહિત્ય-વિભાગ ૨ જો		૧૭	અગ્રેણી	શ્રી જયદેવલાલ દવે
૧	સાહેલીનું બેઠું		૧૮	નવરાત્રિની રિન	શ્રી જગદીશ રાવલ
૨	સ્વપ્ના		૧૯	નાવલિયા આબા	શ્રી રમણલાલ દલાલ
૩	આકરીનું નિમંત્રણ સંપાદિકા જયવતી	દેસાઈ	૨૦	ઝરબે રમે	શ્રી ભોમીલાલ ખત્રી
૪	રંજ રસિયા	૨૧	કવિને	શ્રી મુકુન્દ
૫	ચાંદિયો	૨૨	તોડીયા મા	શ્રી ભૂપેન્દ્ર વડોલ
૬	ઘોરખીની લાજિયણ...	...	૨૩	નવ જાણું	શ્રી ભાનુ પંડ્યા
૭	દોકરાની કંખના	૨૪	અધી બાપુ	શ્રી દેવદત્તરાય ત્રિવેદી
૮	લાકાણી	૨૫	ભારત ભૂમિ	શ્રી ત્રણકલાલ શુક્લ
૯	વલિયારી સાસુ	૨૬	ચાંદિયો	"રણ"
૧૦	વિયોગજી સંપાદિકા જયવતી દેસાઈ		૨૭	રેડિયા રમતો રહેજે	શ્રી રતિલાલ અધ્વજી
૧૧	ખાળા પોદોને	૨૮	સૌરાષ્ટ્ર	શ્રી દેવકૃષ્ણ ભેવિ
૧૨	ભેળખિયાને રાખો	૨૯	માવડી માયા ભરી રે	ભગવાનદાસ પટેલ
અર્વાચીન યુગ—વિભાગ ૩ જો			૩૦	રણાખંડન	મળજીભાઈ શાહ
(૧)	જય ગુજરાત	શ્રી રમેશચંદ્ર	૩૧	જયજી પનોતા	કાશીચંદ્ર ભેવિ
૨	વાદળાઓ આવજો	મોહનિચંદ્ર	૩૨	એકલા	પ્રેમીનંદન ચૌહાણ
૩	ક્યાં જડે રે	સીતારામ રૂપા	૩૩	સંખ્યાનું સ્વપ્ન	સિદ્ધિ મહેતા
૪	સદેશ	રમણલાલ પટેલ	૩૪	રોજવનો સંત	સુભાષ સ્નાતક
૫	કોણ ?	રત્નગીરીદલાલ	૩૫	વાદળો અપાડની	કાલિદાસ પાઠક
૬	મુક્તમાત આબા આજ	શ્રી જગદીશ ત્રિવેદી	૩૬	રંજ રંગી છીપલો	રમણલાલ દવે
૭	કળાની મુશ્કેલ	શ્રી પ્રિયમ	૩૭	સ્વપ્ન	પદ્મા વેલોપાખ્યાય
			૩૮	જ્યારે...જ્યારે	કુસુમાર ત્રિવેદી

નંબર	વિષય	લેખક
૭૯	દાન મંદિરે	„ એચ. યુ. દવે
૪૦	ખોલવા માંડ્યું	„ રતિલાલ ચાંપાનેરી
૪૧	ગોપીની બચા	„ કનૈયાલાલ એપિ
૪૨	ચાંદલો	„ વૃજલાલ દવે
૪૩	ગોરીનો ગરબો	„ દરગેશિંદલાલ યુ. દવે.
૪૪	અડુસો	„ ઉમાચંદ્ર એપિ
૪૫	મહારે માંડવડે	સ્વ શ્રીમતી બહેન
૪૬	જંદાવન વાસી	કુ ઈન્દીરા
૪૭	ઉપા દશન	સ્વ શ્રીમતી બેન
૪૮	રસગજ	સ્વ કેશવ હ. શેઠ
૪૯	ગરબે રમવા	સ્વ. નરસિંહરાવ દિવેડિયા
૫૦	પૂછરો મા	શ્રી નાથાલાલ અલ્લભદ્ર
૫૧	રંગીલી સંધ્યાઓ	શ્રી દરિપ્રસાદ દેસાઈ
૫૨	બહાલા આવોને	શ્રી પ્રજ્ઞરામ
૫૩	આમંત્રિયાનાં ઊરાં	શ્રી મુળમુખલાલ દિવાન
૫૪	કસુંબલ રંજ	અ. સૌ પ્રભાવતી આચાર્ય
૫૫	માને દાલરડાં	શ્રી પૂજાશાલ
૫૬	વિદાય શીખ	શ્રી બાલમુકુન્દ દવે
૫૭	બંસીના કામજી	શ્રી દયરથ ગાંધી
૫૮	જમુના તટ પર	શ્રી રત્નિકા હ. પંડ્યા
૫૯	એને ટોડમાં	શ્રી નિરંજન
૬૦	નારાયણી	શ્રી દિમતલાલ દવે

નંબર	વિષય	લેખ
૬૧	કેકિત ભકિત ઉપાસના વિભાગ ૪	
(૧)	આનંદની ગરબીમાંથી બદલ વસ્તુ	
૨	આસોની અજવાળી રાતે શ્રી લાભચંદ્ર	
૩	આદ્યા—	શ્રી કૌશિક
૪	અંજાનામ	શ્રી કમળ
૫	અંબલ દરવાળો	શ્રી નંદુલાલ લીંબડીવ
૬	અરણી	શ્રી અમુખેન
૮	અંબિકા પૂજન	શ્રી અરવિંદાબહેન મં
૯	રણશિલે મહાકાળી	શ્રી આરુણિ
૧૦	મિરદાળી મા	સ્વ ગોવર્ધનરામ ત્રિ
૧૧	કનકિશ્વર દાદા	અંદન બહેન
૧૨	જય જગદગ્યે	મહંમદ હકીમશ્રી મૂળ
૧૩	રામ રમીએ	બચુભાઈ સો. પરમ
૧૪	આસોમાં બોજસ	શ્રી સદાશિવ
૧૫	જનકંત જ્યોતિ	શ્રી કિંમનલાલ
૧૬	કહે મા! તું ક્યાં ?	શ્રી દરિપ્રસાદ રા.
૧૭	નવરાત્રિ દર્શન	શ્રી બાલુલાલ આચ
૧૮	જય અંબે	શ્રી દલસુખગમ ત્રિ
૧૯	આમંત્રય	કુ. જાનુમાત
૨૦	દિંડેળે ખૂસો—	શ્રી ધનજીભાઈ શ્રોમ
૨૧	અંબા આરાધન	શ્રી જગજીવનદાસ મે
૨૨	અંબામાત પધાર્યા	દિપકગા દેર
	વિવિધ કાવ્ય પંક્તિઓ	
	વિભાગ ૫ માં	સ પાઠ

વાર્ષિક લવાજમ સ્વીકૃતિ

દેવનું રૂ. ૧—૦—૦

બહારી રૂ. ૧—૮—૦

પરદેશના રૂ. ૭—૮—૦

શ્રીશંભુ બાગ મોકલવા કોસ કર્યાં વગરના.

માહોને દર વરસે બાર અંકો તથા એક પુસ્તક ભેટ મળે છે. આજુ સાલે માહોને ગાંધીજી તથા ગેર પુસ્તક પ્રેમચંદ્રની 'નવસિદ્ધિ' એ આપનામાં આવશે બીજી એ આપવા હજી વિચાર છે. તે માટે હવે થઈ જાહેર કરીશું. ઉપરનો લાભ દરેક માહક દ્વારા ઉઠાવવો.

પૃષ્ઠ ૯૨ :

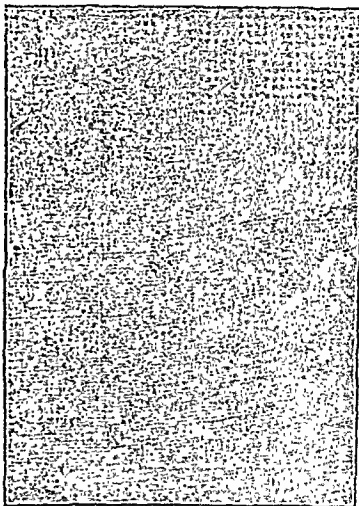
ઓક્ટોબર ૧૯૮૮

અંક ૧૦ મા

વિધની એ વહનીય
વિભૂતિ
સ્વ. ગાંધીજી અને
સ્વ. ટાગોર

ભારતે પૃથ્વીમાં અનેક
સંતપુરુષો યવા છે. પરંતુ ઇશ્વરે
પોઈ અનન્ય મહત્તા કરી ન હોય
તેઓ સન ૧૮૬૯ ની વાસપાસને
અમમ યોગ્યો દતો. આ ૬૯
કાની વાસપાસમાં જ રામો
રામતીય, રામો વિવેકાનંદ,
સ્વામી ક્ષાનંદ સરસ્વતી,
પૂન્ય મહાત્માજી અને મહર્ષિ
ગુરુદેવ ટાગોર જન્મ્યા દતો.

પશ્ચિમની નીતી પાંખ તે
પૂન્ય મહાત્માજી અને પૂર્વની
લીલી પાંખ તે. ગુરુદેવ ટાગોર
અને સમકાલની મહાન વ્યક્તિઓ
ધારવ હતું ગુરુદેવે યોગની
જરૂરનોની પીઝા નહે વિશ્વમાં
ભારતીય સંસ્કૃતિની મુગલથી
સંજોગી. અને આ
આ તે મોડલીને તાર પડે. એ
તા તા પૂન્ય મહાત્માજીએ

પોતાનું કાર્ય શરૂ કરી દીધું. ગુલામીની જાનિત્રી બદલ થયેલી માતા ભારતીને આઝાદીનું સ્વપ્ન સિદ્ધ કરનાર આ બંને બ્યક્તિ ખરેખર વીરજ્ઞ હતા એકની વાણીમાં ઝંપિનું કાબજ હતું, બીજાની વાણીમાં સંતની દયા હતી. બંનેના ખ્યેય એક જ હતા; મેઘા ભારતીને બંધન મુક્ત કરવાના. -એકમા ઘણવચ્ચ હતું બીજામાં આર જ્યોના ગુણોનું સમિલન હતું

સારતને જાણી મણતા એ જમાનાના પશ્ચિમના દેશોના લોકોને -ગુરૂદેવે 'મોતાજ્વલિ' સંભળાવી અને ભારતીય સંસ્કૃતિનું દર્શન આપ્યું. વિશ્વનું મહાન ઇનામ (નોબલ પ્રાઇઝ) તેમણે મેળવ્યું અને ભારત-વર્ષને યજ્ઞભગી પ્રાપ્ત કરાવી બપોરે બીજો માનવતાના ગુણનું પૂજન કરતો, વિચારમાં ગુરૂદેવની ભાવનાને મળતો પણ બાહ્ય દૃષ્ટિએ એક પોતની પહેરીને માનવતાનો સંદેશ આપતો ધીર ધીર બઠકો છે. આ સંદેશો પ્રથમ દક્ષિણ આફ્રિકામાં આપ્યો અને નામચૂંદ જેવી સિદ્ધિ સંતતનત પાસેથી તેને ભારે કોષિથી એ ગુલામીને બહુગરની રીતે દેખવડો અપાવ્યો. ભારતના એ કાન્તિકારી મહાપુરુષની સાથે એક જ પદ્ધતિમાં મૂવી ક્ષાય એવી ભગ્ય અને માન્વરથી બ્યક્તિ તે ગુરૂદેવ ટાંચાર હતા. જેમણે ઘાણજના બહાદુરને શોભાવે એવી કાવ્યદ્વિતાથી સરસ્વતી મદિર સમુ' (કાલિતિરોતન) રચાવ્યું અને રવિવરે ગુરૂદેવ પદ પ્રાપ્ત કર્યું. બંને મહાન બ્યક્તિ હતા. બંનેમાં રાષ્ટ્રભાવનાની છવંત જ્યોત જલતી હતી. બંને બ્યક્તિએ ગુલામીને વિદાયગીરી આપવા કમર કસી હતી. જેલોની માતના કદન કરી હતી. પૂજ્ય મહાત્માજીને રાજકારી મહાપુરુષમાં ગણીએ લેા ગુરૂદેવ ને સરસ્વતીના અવનાર તરીકે અવરજ પૂજી શકીએ.

મહાત્માજીની કાર્ય-સેવા પાછળ પૂજ્ય કસ્તુરબાની પતિ પરામણ્ય બ્યક્તિ અને ત્યાગ હતાં આ દેવકી ઉમ્મય આત્માએ ફક્ત ઠિંકુરચાનનું જ નહિ પણ જમમ માનવ જાનનું કલ્યાણ કર્યું છે. એક જ પંથના સાચા માત્રો આજે આપની પાસે નથી. આજે તેમનો સ્થળ દેહ આપણે જાણે ન નિરખીએ પણ તેમણે કરેલી માન્વસેવા અને

ત્યાગનો આદર્શ આપણી સામે ને મૂક્યો છે, અને જ્યાં સુધી તે આદર્શ આપણે સેવીશું ત્યાં સુધી એ વિશ્વવંદનીય અને વિમૂતિ મુક્તિ ભાવે સદા જીવત છે. અમર છે. આજની આ પાવત્ર ધર્મીએ આપણે તેમના ગુણોના સાચા વારસદાર બનીએ અને તેમના આદર્શોને આચરણમાં મૂકતાં થઈએ એવી સહિત ઇશ્વર બ્રહ્મો. સંપાદક

સ્રીધામની લેટ લવાના થાય છે

દેવાળી પહેલા મળી જશે.

પ્રેમચંદની

નવલિકાઓ

અનુવાદક :

કેશવપ્રસાદ દેસાઈ

(૧) બંદીવાન પેલું બીત માવ,

(૨) કીશ અને મોતી

(૩) કુલવધુ

(૪) પાણીધીપે પાતળા

(૫) કંકન

(૬) નવાલી સંસ્કૃતિ

કિંમત રૂ. ૧-૪-૦

ટ ખ. ૬ બાના

આ છ ઉત્તમ પ્રકારની નવલિકાઓ આ પુસ્તકમાં આપવામાં આવી છે.

બીજું પુસ્તક તૈયાર થાય છે.

ત્રીજી કેશવપ્રસાદ દેસાઈએ તેમની લખેલી વાંતજીઓ. જંગલ કથામ છે. તે બહાર પડેથી રૂક આઢકને ભેટ તરીકે બીજું પુસ્તક આવવા વિચારણા છે.

ચાલુ કાલના આઢકોને બે પુસ્તકો એક મરનાનો ખાસ બંધ અને બીજા બંધા બાટલું વાચન વાર્ષિક રૂ. ૬, માં આપવામાં આવે છે. આઢક થનારે રૂ. ૬ પુસ્તક મોકલી નામ નોંધાવવું.

પરદેશના આઢકોએ રૂ. ૭-૮-૦ અમર શીશીંગ બાર પોસ્ટલ ઓર્ડરથી મોકલવા.

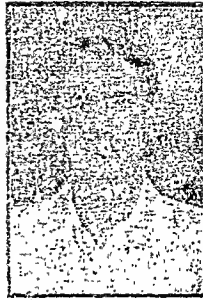
લખો.

સ્રીધામ દાર્યાલય પીરમજા રોડ, અમદાવાદ

સંપાદકનું નિવેદન

વર્ષે વર્ષે નવરાત્રિના રસોન્મજ્જન પવિત્ર દિવસો આવે છે, અને રાસ સાહિત્યની ક્યારીઓમાં અવતરવા રાસપ્રબોધ પ્રકૃતિ છે. ગુજરાતના રાજનગરનો મહેક્કતી 'ઓમોધ' ની ક્યારીમાંથી એક રસપ્રબોધ જુદા ગુજરાતમાં મહેક્કતી નીકળ્યું છે, કેવી અને કેટલી સુવાસ આવે છે એ તેના માઈત્ર અને રસ-પ્રવાહિતા ઉપર નિર્ભર છે.

'ઓમોધ'ના પદ્યરસી અને જગૃત તંત્રી શ્રી. કેસવપ્રસાદ દેસાઈને સારા લેખક અને લખ્ય પત્રકાર તરીકે વધા ઝોળાયે છે. તેમનો વિશેષ પરિચય આપવો એ કોતકું ઝાંખ નેવું લાગે છે. અને મારા પ્રત્યેની જોડી લાગણી દર્શાવનાર તથા, રવ. જીવજીવલ અમરશી મહેતાની કાઠકી" જગજંત રાખનાર, "સામા કાપ" કરનાર માણસના ગુણને વિજયવાની પિતાના વારસાપુ જેનામાં કળા છે તેવા શ્રી ચંદ્રગાંધીભાઈની ખેડિલીએ મને આ 'ગરબાઅંક'ના સંપાદન માટેની જવાબદારી સોંપી. એ તેમના સૌજન્ય અને મારા પ્રત્યેની શુભ લાગણી મદદ અને તંત્રીઓના આભાર માનું છું.

હિંમતસાસ ઉમિયાશંકર દવે.

'ગરબાઅંક' માટે લખાયેલ પ્રણેતા ઉપરાંત કાબ ફિતિઓ આવી હતી, પરંતુ કેટલાક કારણોને લીધે તે લખ ચક્રો નથી, પરંતુ હવે પછીના અંકમાં અવસ્થ સ્થાન મળશે જે જે કવિ મિત્રોએ અને વર્તિઓ પોતાની ઉત્તમ ફિતિઓ મોકલી આપી મારા કાપમાં મદદ કરી છે. તે ખદલ સાનો આભાર માનું છું. શ્રી કેસવપ્રસાદ કા. કાઠીએ પોતાના અમૂલ્ય સમયનો ભોગ આપી "ભાણુશ" નો અપસિદ્ધ રાસ આપી કિમ્તી સલાહ અને આગંદગી આપ્યું છે. તેમજ મારા કાપમાં મદદરૂપ થનાર માલિકના વ્યવસ્થાપક શ્રી લાલચંદ્ર જટાકંદર દવે શ્રી પરીવાળા જેમણે પોતાની શુદ્ધિગતાપી યોગ્ય જ વખતમાં 'ઓમોધ'ને એક આદર્શ પત્ર જનાવવાની જે યોજનાની વિચારણા થઈ છે અને રાતરિવસ અમલોને શ્રી ચંદ્રગાંધી છ. મહેતા જે આ પત્રના મંત્રી છે તેમની સાથે સંપર્ક કાર્યા રચા છે, તેમનો હું ઝણી છું.

આ અંકના મુખ્યત્વે પંચ વિભાગ પાડેલા છે.

- (૧) પ્રાચીન સાહિત્ય (૨) યોગસાહિત્ય (૩) અર્ચાચીન રાસ (૪) યક્તિ-મક્તિ રાસ-ગરબા અને (૫) ઉત્તમ ફિતિઓમાંથી ચૂંટી કાઢેલી કાવ્યપ્રકૃતિઓ.

(૬) સોહાગણુ ગુજરાતલોના બે અલ્પમાસ પ્રસંગ:

આપણે ત્યાં સામાન્ય દષ્ટિએ ઓછો માટે એવા બે જ પ્રસંગ છે, કે જે વખતે હેમાના રસ સાગરમાં હોલિયા ખાતી દોડમરી ગુજરાતજુ મુક્ત રીતે પોતાનો રસાનંદ ભોગવી શકે. પહેલો તે લઘ પ્રસંગ અને બીજો પ્રસંગ તે પરાગ્યા યક્તિ સ્વરૂપાના નવરાત્રિનાં પુરણ દિવસો.

આ નવરાત્રિનાં ઉત્તરજગ દિવસોમાં ગુજર્દ નારીઓ રાસમંડપે રમણે ચડે છે, અને સંસારની અનેકવિધ વિદંબણાએને અંધારા ખૂણામાં દફનાવી પોતાનો રસાનંદ મેળવે છે. જુવણમાં રહેનાર નીચલા ક્ષત્રી અને જનનયકિમન મહેલમાં રહેનાર પ્રજાશ્રીમંત ગદ્યક્રમી મચ્છાનજ એક જ ભાવથી

અને એક જ ગમથી આ દિવસોમાં સાથે રહી સરસો
અનંદ ભોગવે છે. ગુજરાતજો માટે આ પ્રસંગ
અન્ય પ્રતિષ્ઠા કરતાં વિશિષ્ટ પ્રકારનો છે.

(૨) રાસ એ ગુજરાતજીનો સરકાર વારસો છે.

રાસની ઉત્પત્તિ ગુજરાત છે. આ વસ્તુને વધારે
સ્પષ્ટ સમજવા માટે પ્રગૈતિદાશિકપ્રદેશ તરફ વળવું
પડશે. બાબુપુત્રી કિવાને હાસ્યનૃત્ય (જે ગરબાનું
મુખ્ય અંગ) શીખતનાર શૈલ્યપુત્રી પાવતી દના,
અને ઉવાએ આ નૃત્ય રસેશ્વર કૃષ્ણની હારિશની
ગોપીઓને સોપવું હારિકાની આ નમરનારીઓએ
આ નૃત્ય સૌરાષ્ટ્રની સુંદરીઓને શીખવ્યું અને
ત્યાંથી આ નૃત્યનો દેશ દેહના પ્રાંતોના પ્રમાર થયો
એટલે નક્કો થાય છે કે હાસ્ય નૃત્યની જન્મેતા ગુજરાત
જમી છે. હાસ્યનૃત્ય એ ગરબાનું પ્રધાન અંગ છે.
રાસમાં નૃત્ય, સંગીત, ભાવ અને ઉપદ્રવક હોય છે.
મહાકવિ ન્હાનાહાલના શબ્દોમાં કહીએ તો “ હાસ-
તનું રાસતીર્થ ગુજરાત છે, પણ ગુજરાત કુંભેમાંથી
રસેશ્વરનું ઉત્તર મંદિર તો છે રસેશ્વરી રસમુખિયા
સૌરામાં. ”

(૩) રાસ સાહિત્યની પરિભાષા અને અંગ-
ઉપાંગ

ક સારક:- રાસ એટલે ગોગુડાએ કરતા મઝ-
ળની મલિના તાલ સાથે એકતાન જનીને ગરબું
ગીત તેમાંથી એક જથ્થુ ગાય અને બીજાં એકે તે
પ્રકારનું ગીત તે ‘ રાસ ’ -

રાસ એટલે આદ, બાર, સોળ અને ચોસઠ
શ્રમલ સુધી ગરબું ગીત

એક જ નેતાવાળું અનેક સ્ત્રીઓ સાથેનું નૃત્ય
જે હલ્લીસક નર્તકીએ ચોળેનું છે, વિવિધ તાલ અને
લયવાળું ચોસઠ મુગલથી મીઠીને વધતું જતું રાસક
નૃત્ય. રાસ એટલે રસમય નૃત્ય. “ યુવક અને યુવ
તીઓ જોળ કુંઠામાં તાળાઓ કે હાંડિયાથી તાલમક
જે એક પ્રકારનું સમૂહ નૃત્ય કરે છે તે. ” કેશવરામ
કે, શાસ્ત્રી એટલે કે રાસમાં નૃત્ય હોય, વાદ્ય હોય
ઉપદ્રવક હોય અને ગીતની સંવાદિના હોય.

જ રાસો:- ખાસ શ્રુત પદ્યમાં (પછી તે દુહા,

ચોપાઈ કે દેહને નામે ઝોળખાતો વિવિધ રાગોમાંનો
કોઈમાં) રચાયેલું ધર્મવિવેચક, કથાત્મક કે અસ્તિત્વમાં
લાલુ કાવ્ય તે રાસો. પ્રાચીન જૈન રાસા આ પ્રકારના
હતા .

ગ ગરબો:- ‘ ગમ’ દોષ. ‘ હાસ્યનૃત્યનો હલ્લીસક
નામે પ્રકાર છે અને જોળ વર્તુળમાં ફરત ફરતાં
ચલાય છે. નવરાત્રિના ગરબા વખતે આ મનોરમ
દરબ આનંદ આપે છે. માથે ગરવામાં ઝળહળતો
દીવડો હોય અને ગરબાની જાળીમાંથી તેજશ
પારાઓ વહેતી હોય અને ગોરીના મુખમાંથી મધુર
સંગીત ગૂંજતું હોય એવી ચામરના ચોકમાં રમણે
ચડેલી ગુજરાનજો એ ગરબાને શોભાવે છે. ગર-
બામાં ખાસ કરીને વર્ણનાત્મક ભાવ વિશેષ આવે છે.

(બ) ગરબી:- ગરવામાંથી જન્મેલી, જિર્મિ-
પ્રવલન અને કદમાં દેહી કાવ્ય કૃતિ તે. ગરબી તેમાં
જિર્મિ, ત્રિધાર, અને ભાવનાનું ઉકુલન છે. ગરબા
કરતાં તાલો દેહી છે. નરસિંહ મહેતા, શાણદાસ,
બાલજી અને દવારામની ગરબીઓ આ પ્રકારની છે
અને સુંદર છે. એ સિવાય સ્વામીનાગમજી સમ્ર-
દાયના સાધુવંશ, નિબુજાનંદ, રામાનંદની કૃતિઓ
પણ સુંદર છે અવિરાયનાં કીર્તિચુર્ચા, અખાનાં
દેહા પછી વજેર ગરબીનાં રસ છે. અર્ચાચીત
યુગમાં દલપતરાસ કવિ ગરબીના પિતા કહેવાય.

(ચ) રાસકાઠ:- ગરબીથી મોટા અને કોઈ ઐતિ-
હાસિક વર્ણનને માટે રચાયેલાં રાસમાં સિંધુકા-
સારની જગમટી અને વીરતા વસેલાં છે. “ કુંજરે
કુંજરે કાકુકાનો કાવગ ” જેવા રાસકા આજે
ગામડામાંથી મળી આવે છે તળપદો ભાષામાં રચા-
યેલા રાસકા સુંદર હોય છે.

(છ) હોંચ અને હુમચી:- સંગીત સાથે
જોળ કુંઠામાં ફરતાં ફરતાં માત્ર તાલોઓથી
ભાવ આપી, પદના ટેસા સાથે કોઈ કોઈ વખત
વચ્ચે કુદગદી ફરતાં ફરતાં પુરુષો જે કિવા કરે છે તે
હોંચ અને ઓચો એ રીતે એક જ રચો જોવા
રહી રજાદે માતા પાસે ગાય છે તે હુમચી છે.
આ બધાં રાસ સાહિત્યનાં વિશિષ્ટ અંગ છે.

૪ રાસ સાહિત્યનો વિકાસ:—

રાસ એ અતિ મુશ્કેલી અને ચીકણી માટી જેવો પદાર્થ છે. જેના દ્વારમાં આવે છે તે તેને મનમથતો બાદ આપે છે. જેન સાધુઓએ લાંબા લાંબા પ્રયત્નો રચ્યા અને રાસો નામ આપ્યું. નરસિંહે સોહાગ્રિને અનુલક્ષી લાંબા રાસાથી કંટાળેલી ગુજરાતને દ્રઢ કરાવ્યા, રાસ અને ગરબી આખા-ભાર પછીના કવિઓએ રાસને પાછા લાંબા-જનાવી દીધા અને ત્યારામે તેને દ્રઢો ગરબીના રૂપમાં મૂક્યા.

રાસ સાહિત્યમાંથી સાહિત્યના બીજા અંગોનો વિકાસ થયો છે. કદાચદ્રેશ્વરે મોટું કાવ્ય છે છતાંયે તે રાસ છે. જેમ કોઈથી ના પાડી શકાય નહિ. એટલે રાસમાંથી લાંબા લાંબા રાસો, ગરબા, રાસકાવ્યો, ફાગુ (વસંતોત્સવમાં ગવાતા રાસ) પ્રમથ, પદ, આખ્યાન, ગરબી વગેરે જન્મ્યા. જેને વિવિધ સ્વરૂપમાં આવેલો નોંધવો જોઈએ, પં રાસમંડપે ગુજરાતલુ:—

રાસમંડપે જ્યારે સોદામણ ગુજરાતલુ આવે છે ત્યારે ગજને ચમકતી વીજળી સી ચાલે ગજકતી, અંજે અંજે શીશ અને સંસ્કારની ફેરમ ફેલાવતી, અંજર અમકાવતી, વિણવા કમકાવતી, મર્ધાગપૂણુ છવનમાં સંયુક્ત કુટુંબની નારાંખણો જનેલી થુંપટ ધેના ગોરા ગોરા મુખમાં દામણો લગકાવતી, અંચળ દષ્ટિએ આરે વિશાને માપી લેતી કાષ્ટ સ્વર્ગ સુંદરી થી એ અમરવેલ છે. રાસ એ તેનો સંસ્કાર વારસો છે; કવિવર ટોંગેરે ગુજરાતલુના કંઠમાં ગૂંછ રહેલું કોશિકૃત્તન સંશ્લેષ, રાસ રમતી વખતે થતું અંતઃકોશન નિરખ્યું અને રૂપસીન્દવમાં છુપાયેલું રસકરતું શીશ જોયું ત્યારે તેમણે આપણા રાસ-ગરબાનાં મુક્ત કંઠે વખાણ કર્યા છે.

રાસ સાહિત્યના ધંધેવા:—

(ક) પ્રાચીન યુગ:—ગુર્જર વાક્યમયમાં જ્યારે સોદામણ જોઈને સાધુઓએ લાંબા રાસો રચ્યા છે. પરંતુ આપણે ગુર્જર સાહિત્યનો ઇતિહાસ અપખંડયો કર્યો. મોટો નોંધવો તેો રાસપ્રમ નરસિંહથી શરૂ થાય છે. રસેશનો ઉપાસક ભક્ત નરસિંહ:—કૃષ્ણ

ભક્તિમાં લીન જતી કૃષ્ણની રાસલીલાનાં સુંદર વર્ણનો માખા છે. અને વર્ણનો પણ અતિ દ્રઢ અને સોહાગ્રી. આને પણ તેમનાં રાસ ગુજરાતલુના કંઠમાં આત્મસાત્ જતી બેસા છે. વૃંદાવનની ચરદ સોદામણો ઉજાવળ રાત્રિમાં અંસીનો મધુર દહાર થતો હોય, વચ્ચે કૃષ્ણ અને રાધિકા બેઠાં હોય અને ફરતું જોખીઓનું ટોણું સંગીત લેલકારતું રમણે આર્ય હોય તે દસ્ય કેવું સુંદર લાગે! અને એ મનમોહી રાત્રિ પણ કેવી આદુલાદી આ દસ્યને જોઈ નરસિંહ બોલી કોડે છે કે—

પ્રેમલથણા ભક્તિનો મળેલ ઉપાસક

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા

“વદાલા મારા વૃંદાવનને ચોક્કસ કે

વિદિકા પધારનોરે સોલ;

જોડુલ આમતણી મજનતારમ કે લેગિ

જોલાવળે રે લોહ.

આવી ઉત્કટ ભક્તિમાં રંગાયેલો ભક્ત નરસિંહ

કૃષ્ણની રાસ-લીલામાં મનમુગ્ધ અને છે અને

કવિદસ્ય ગૂંછ કોડે છે કે—

“અંજર અલુકે થૂપરી પમો, નેપૂરનો કણકાર રે”

જેક જોખો અને જોક કાનનું મુશ્કેલ કેવું પ્રેમ-

મય અને છે. પ્રેમલથણા ભક્તિમાં ફોમેલી એ

નરસિંહ સજિ આવે કવે છે કે—

“નાગર નંદજીના લાલ, રાસ રમતા
મારી નયણી જોવાણી.”

અને એ જ આદર્શને ચીંધતી, ચીરં પશુ
કૃષ્ણની કક્તિમાં ચક્રવર્તી બની ગાવા લાગે છે.

“હારે કોઈ માધા દ્યો, માધવ દ્યો! અને
“તારો તોડો તારો કનેયા,
તેલ લાગ્યો મને તારો.”

જેવાં પદોમાં રંગયેલી ચીરં પછી રાસ
સાહિત્ય બીજાં તમકામાં પ્રવેશે છે.

(જ) મધ્યકાલીન યુગ:—ચીરં પછી બીજા
કક્ત કવિઓ પશુ પ્રમુ કક્તિના રાસ ગાય છે.
લાલજી, માટે સંવત ૧૪૧૧ ની સાલ હતી. તેણે
આખાનો રમ્યા છે અને રાસ અને બીજાં પદો પશુ
રમ્યા છે. નજાખાનના વર્ણનમાં તે કહે છે કે—

“હનમે! હનવસી! સુણ સદરી,
જિલ્લું આપ સહેલિ, મિલિલિ કુણિ કરી
કચલટ મુખ પરિ લટકતી, સુણ મુંદરી,
કરિ કરી પાતી વાલિ, મિલિલિ કુણિ કરી.
આખાનોમાં આવી દુંદો રચનાઓનો નવો
કોલે આપ્યો.

આ ગરબીઓ પછી રાસલોહાનું મુંદર વર્ણન
કર્ણું. પ્રેમાનંદ, જેમાં કહ્યુંમક, પ્રાસ વગેરે પરિ-
પૂર્ણ કર્યા છે. સંવત ૧૬૧૫ નો આ સમય
મણાવ.

“આનંદ કંદ નંદ નંદ છંદ રામ રાગણી”

“વેણુ વાવ ગીત ગાય, સગલ સગુ સોહામણી”
આવા બીજાં વિકિષ્ટ ભાવ આખાનો અને બીજા
રાસના અંગેમાં પરિવૃત્તિ કર્યા છે.

તરતજ પ્રેમાનંદના લાંગા આખાનોમાંથી
સોહામણને વાળી લેનાર સંવત ૧૭૦૦ની સાલમાં
થયેલો લાહણદાસ તેણે પ્રથમ ગરબી ચળક ગુજ-
રાતજોને આપ્યો. અને તે નીચેના રાસમાં મળે છે.

“મમન મંદલની ગામરડી ગુણ ગરબી રે!
તેજી રમિ જવાની રાસ, માલિ ગુણ ગરબી રે,

+ + +

સાત શાવર તેલ બહુ”, ગુણ ગરબી રે,
માલિ મુગતાજી સુ રેર, ગાઈ ગુણ ગરબી રે.

આ વખતે ગુજરાતજોનો વહાલો કક્તિ બક્ત
કવિ વલ્લભ મેવાડો (ધોળા) માતાજીના ગુણ
ગાતો બહાર નીકળે છે.

“માતું પાવાની પદરાણી” જેવાં રાસથી ગૂંજે છે.
ગુજરાતજો રમણે ચડે છે. તેની જિહ્વાએ ચડેલી
સરસ્વતીએ ધણા મુંદર રાસ રચાવી આપ્યા. નવ-
રાત્રિનાં કક્તિ દિવસોમાં વચ્ચે ધોળાનાં નામા-
ચરણવાળા મરખાઓથી વાતાવરણ મધમધી રહ્યું
હોય છે.

ગરબા અને રાસમાંથી રૂપાંતર યતા સાહિત્યને
નવો એક આપનાર અને જીમિ પ્રધાન ગરબીઓનો
કક્તિ દયારામ આવે છે.

જીમિ પ્રધાન ગરબીઓનો
રચનાતો બંસીઓનો.

કવિ દયારામ

લાલ “આપણાં સાધર રતો”માંથી)

જીમિ પ્રધાન ગરબીના સમયે આ કવિવરની
રચનામાં કક્તિરસ નીકળે છે. અને સુકુમાર સી-
દર્ નીતરે છે. કૃષ્ણને એ ઉલ્લાસિલા કવિએ
કૃષ્ણ, રાધિકા, જોષી, બંસરી, અને સાહેલોને
પોતાના કાવ્યોમાં એકો ગણી લેતામાં છે. વાંસલોને
સંબોધતાં કવિ કહે છે કે—

“જોતાં ઘં કાષ્ટ કેરો કરકો, હો વાંસલો!

ઘને બાજ મળી છે હારાત, હો વાંસલો!

રાધિકા કૃષ્ણને હોલોને કહે છે કે—

“રથમ રંમ સમીપે ન. ગડું. મારે આજ
યો રથમ રંમ સમીપે ન જડું.”

“ચિત ઘં સોલે ચિંતા ધર”

અને

“વાતે-વંદાવનમાં વાંસળી, જોલો જોલો જગડો
કાન.” જેવી ગરબીઓનો ગાયક તો દયારામ.

રખી તો દયારામની જ." "દેવળ એકાદ કાળ્ય
કારનો નહિ, સમગ્ર મધ્યકાલીન" ગુજરાતી સાહિ-
ત્યો અને કેટલેક અંશે એ સંસ્કારનો છેલ્લો પ્રતિ-
રોધિ અને સમર્થ હવે તે દયારામ," શ્રી વિજયરામ
વ્ર (ગુજરાતી સાહિત્યની રૂપરેખા.)

૧ રંગભૂમિમાં ગરબા

રાસ ગરબાઓને અર્વાચીન યુગમાં પ્રવેશ કરા-
તા પહેલાં ગુજરાતની રંગભૂમિમાં રાસગીતોને
વિવરિધાન કરાવનાર સ્વ. વ્યક્તિઓનું ગુણગુણ
રતા જઈએ. રાસ-ગરબાને રંગભૂમિમાં શોભાવ-
નાર સ્વ. વાપણ આચાર્ય, મોરબી નાટક કંપ-
નીના સ્થાપક હતા. શાલાશાઈ ધોળશાહ કેહી નાટક
પંપીના સ્થાપક, તેમજ મુશયકેર મુલાણી અને
કાનેર નાટક કંપનીના પ્રખ્યાત માલિક અને કવિ
યુરામ સુંદરણએ પણ આપણા સાહિત્યમાં કાશે
મેશ કર્યો છે. નયુરામ સુંદરણના યાચારિક અને
ભાષણપ્રધાન જેવા કાળ આપણને મળે છે.
માને ગુજરાતજો રંગભૂમિ ઉપર રાસ-ગરબાનું
રૂબન કરતી રહે છે.

સંક્રાન્તિકાળના રાસયુગના સુદ્ધા:-અચાનકતાથી
ત્રેસાયેલી પ્રજાને હવે કેળવણીના પ્રકાશ લાખ્યા હતા.
કમાજ છત્રનમાં નવક્રાન્તિના મંદાણ થયાં અને
નર્મદનું "જય જય મરવી ગુજરાત" રણકો કોઝું
જાણે જ સોઠ જોગ્ય કવિશ્રી હલપતરામે મરજોઓ
વડે ગુજરાતજોને રીઝવો દીધી. ગરબોઓના પિતા તરી-
કાનું બીરદ મેળવનાર કવિ હલપતરામે ધણી અને કદમાં
ટૂંકી ગરબોએ રમી છે. તે વખતે સ્વ. નવચરામે પણ
ગરબાવળી લખી જે આજ સુધી કન્યકાઓ જાણે છે.
કેટલીક કદાચ મુક્ત ગરબોઓ પણ આપી છે. "નન
જનાવરની મળી મેઘાદમર મળે" આ સંક્રાન્તિ
યુગમાંથી વીજળી શી ગતિએ જગકાશે આપો નવ
ગુજરાતજોને અમૂલ્ય ભેટ અપનાર એક મહાન વિચારી
રાસ સાહિત્યમાં પ્રવેશ કરે છે. આ યુગને આપણે
અર્વાચીન યુગ કહી શકી શકીએ. તે પહેલાં રાસ ગીતોમાં
સ્વ. મેલવંદનરામ ત્રિપાઠી, સ્વ. મણિલાલ નજુભાઈ
દિવેદી અને બીજા સમકાલીન સાહિત્યપ્રેમી વ્યક્તિઓ

આપણને સાંપડેલ છે.

અર્વાચીન રાસ યુગના પિતા મહાકવિ ન્હાનાલાલ
સંક્રાન્તિકાળમાંથી પસાર થતાં જ નવયુગના
દસન કરાવનાર રાસ સમ્રાટ મહાકવિ ન્હાનાલાલ
આપણને સાંપડે છે.

પા સહી સુધી સૌરાષ્ટ્રમાં વસનાર આ કવિએ
રાસની જરોતા સમી આ ભૂમિમાં વસી સોરઠી નારીના
હલકામાં કંકનું કૂચન પાંસળી, જૂના રાસના ઢાળ,
ભાવ, હલક, સફમંદારનું સંગીત, પ્રાસ અને હા
રચનાના નિધારણનું પરિચીલન કર્યું. રાસ પિપાસુ,
ગુજરાતજોને સોહાગણ ગુજરાતજીથી જાણેલતા આ
મહાકવિએ "નાના નાના રાસ"ના ત્રણભાગ આપ્યા
અને ગુજાર પ્રેરો નવો રાસયુગ ખેસાડયો.

અર્વાચીન યુગનું રાસ સાહિત્યનું એવરેસ્ટકમું
કોમું અને ઉન્નત સિખર

સ્વ. મહાકવિ ન્હાનાલાલ
"ફૂલમાં રેવની હથેગીઓ રે બહેન,
રેવની કોરો ગૂંથી ભાવ
જન માલજોરે બહેન!
અમૃત અંબલિમાં નહોં કીણું રે બહેન!" અને
"પાના પ્રારબધના ફેરવું.
મહી આવે વિયોમની વાતરે
રોહ ધામ સુન સુના રે"
ભાવનાના પ્રદેશમાં વિહરતો અને કંપનાને
વિરાટમાં વિહરાવતો મહાકવિનો ભાવ વીરજો, કેવો
કુચન કરે છે.

“તીલો કમળ રંગ વીંડજો, હો નંદલાલ !
રઘીયો મન જલાવ, મોરા નંદલાલ !
“લલ્લા વીંડે લલ્લા વીંડજો હો નંદલાલ !”
અને છેલ્લે એ વીંડણીની દાંડી કાના હાથમાં મૂકે છે ?
“દાંડી લલ્લાજીના હાથમાં, હો નંદલાલ !
માનવીના બાળના એ ખેલ, મોરા નંદલાલ !
લલ્લા વીંડે લલ્લા વીંડજો, હો નંદલાલ !”
આવી કાવ્ય અને ઉદાત્ત હૃદયના અજ સૂધી
કેવો આપો ? એમની લલ્લાવર્ધસ વાણીમાં લલ્લા-
ર્ધનું આર્પદર્શન છે.

આ રાસગીતના ઉન્નત સિખર સમા લલ્લાર્ધ
છેલ્લે પેતાની ગુણ સોહાગણ ગુર્જર નારીને સંબોધે
છે અને ‘લિલા તથા દીક્ષા આશ્રમ’ વછો એક
વીરા તરીકે આ બહેનોને બિરદાવે છે.

“જે મુજ કુળની એ રીત, તાતે કીજવો બધો,
સૌ મરણે ધરું છું બહેન ! વીરની વીર પસંદી”
કેવો ઉચ્ચ ભાવ અને તેમના કાવ્ય સંબોધમાં આપણે
કહીએ કે “નખને આત્મા નીતરે, મહર્ષિ” સૌ નય-
શ્યાની પાર !”

મહાકવિના રાસ-ગીતોમાં પ્રકૃતિ સાથે માનવ-
તાનો કાષ્ઠ જડુભર્યો સંગમ છે. આશ્રમ કશું તેમ
જૂના ઢાળોમાં નવા વિચારો અને હૃદયનાઓનાં
વિવિધ લાવલયાં ચિત્રો આલેખ્યાં છે. ઉષા, સંધ્યા,
પુષ્પ જેવા પ્રકૃતિ પદાર્થો અને માનવતાના કર્ણાગર્ય
ગુણ સંપ, કીલમત, સિયળ, મતુભાવ ભગિની
ભાવ અને સરકાર સંપલ વિચારોને અત્રીક રીતે
અંદર મૂક્યા છે. ભાષા ઉપરનું પ્રભુત્વ અને સંબોધ-
નો અખૂટ ખખડો ગુર્જર દેશને કહી સંપાદ્યો !

‘હજારેક વર્ષના ગુર્જર સાહિત્યનો આત્મલક્ષ્યો
કવિ ન્દાનાલાલ છે.’ દયારામ પછીથી આજ
સુધીમાં આવેા પ્રતિભાશાળી વિરાટને માપી લેતો.
મહાકવિ ગુર્જરાતને સંપર્કેક નથી, કાન્તાના સંબોધમાં
તો ગુર્જર સાહિત્ય વાટિકાનો અપોવર્ણ્ય
અંદરાજ હતો.

આ વખતે મૃદાજવનને માંજરડે મંજુલ રાસ
ગીતોના ગાયક રવ. હામોદરદાસ પુ બોલાદર

તેમણે કુંડુંબ જવનનાં અધાન અગોનાં બાવલેકે
સૌથીમાં રાસ ગીતો રચ્યાં મરવી ગુર્જરાતજો
એ ગીતો ખૂબ કીર્ત્તિ અને આત્મસાત્ કર્યાં
‘અનનીની જોડે સખી નહિ જડેર લોલ.”
“લાળીનાં લાવ મને બીજવેર લોલ” અને
“દૂધ કણ” દલ ઈતભરિ એને આપવા આશીર્વાદ
આવા માર્દવ ગીતોથી ગુર્જર કુંભેમાં ટૂંકા
મણા.

અને જાતે પારસી હોવા છતાં ગુર્જરાતી ભાષા
ઉપર પ્રભુત્વ જમાવનાર રાષ્ટ્રગીતો અને સાહિત્યમાં
આશ્રમ, આવનાર કવિ અરેદર-અખરારે પણ
કાવ્ય કુંભે મહેકાવી છે.

મંજુલ મંજિરા સચે થતો રેવ હિમી
લલિતનો લલકાર કોણ જુલૂની રોકે ?

એ વખતે કવિ લલિતની મંજુલ મંજિરાની
રમણમાં માત્ર ગીતોને ગૂંજવતા રાસ-ગીતો ગૂંજ
ગીતો. મહાકવિ ન્દાનાલાલે તેમને સત્કાર્ય હતા.
કવિ કાન્તા પણ એક સુંદર રાસ-કવિતા આપણને
આપી છે “સુરતાની વાળોના મીઠા મોરલા”
અને તેમાં જ અપૂર્વ સૂક્ષ્મ સંગીતથી ભરત
પકિત

“હેત હેવાની વદતો વાળે વાંસળો,
“અતર દારે કીરડે આલમ નૂરને” જેવી
પાસાદાર કાવ્ય પકિતઓ રાસ-ગીતમાં મળી છે
છે. બીજાં રાસ પણ ક્યાં છે. મહાકવિ ન્દાલાલાલ

મહિષાસુર રાજા બદ્ધ (બાન્ધ) અને રાજવી કવિ કલાપીની ત્રિપુટીએ સાહિત્ય જગતમાં નવો પ્રાણ પૂર્યો છે. નરસિંહરાવ દોવેડીઆ જેવા સામાજિકગ્રીએ પણ 'અરમે રમવાને ઘોરી નિસર્ગ' રે 'લોભ' જેવા રાસ લખી ગુજરાત રાસસાહિત્યની સેવા કરી છે.

કલાપી

ગુજરાતનો

અને

દોલત

આ ગુજ રાષ્ટ્ર માતરનો અને ઇષ્ટક અદ્યે રાજ્ય વિષયનો કાવિયારી કાળ બને. રાષ્ટ્રીય ભાવનાનો સ્વર્ણ હોમે આપેા દતો. તે વખતે આપણા કવિઓ રાસ-સાહિત્યમાં રાષ્ટ્રીય તત્વ લાખ્યા અને રાષ્ટ્રીય-રાસ સાહિત્યને પ્રાદુર્ભાવ થયો.

બીજી જાણુ રાષ્ટ્રીય ભાવનાને મુનિમંત ખડી કરવા મોટે જુદા-લોકસાહિત્ય તરફ એક ભાવના-કાળી સાહિત્ય સેવક કમર કસી બહાર પડ્યો. આ કવિ તે રાષ્ટ્રસાધર મેઘાણી. તેમણે જૂના લોક સાહિત્યને પિછાવ્યું અને તેમાં રહેલી તાકાત જનસમાજને ખતાવી. આ કવિથી આજે કયે રાસ-સાહિત્ય પ્રેમી જગજુ છે? અને તેમનું વિશ્વ નર્જન આપણા બોલ સામમાં વહેંચાયેલ લોકસાહિત્યમાં મુકે છું. ૪૬. ૧૭ મું.

મહાકવિ ન્હાનાલાલ અને અર્વાચીન રાસ-સાહિત્યની વચ્ચે સાંજની ઠંડી નોંધનાર સ્વ દેશવ હ. શેઠને ખતારે કેમ જૂલામ? તેમના રાસ નથી મહાર્કવ ન્હાનાલાલની તદ્દન નજીક કે નથી અર્વાચીન રાસ-સાહિત્યકારોની નજીક. શ્રી અમીા હવે કહેતા-તેમના પુસ્તકનાં આગુખ સુખ તેમનું કાવ્યત્વ એવતાને પ્રધાનપણે વધુ છે, અને મહાકવિ ન્હાનાલાલ અને વર્તમાન પેઢીના નવ-કવિઓ વચ્ચે તેમનું સ્થાન એક સેવક જુ છે."

વર્તમાન યુગની તદ્દન નજીક આવતાં આપણને રાસસાહિત્યની બીજી ત્રિપુટી મળે છે. શ્રીસ્નેહરશ્મિ, શ્રી હિમાચંદર જેવી અને શ્રી સુન્દરમ, શ્રી સ્નેહરશ્મિનાં રાસ બીતોનો 'પનવટ' સમજ આપણને નવા જાન અને નવા વિચારો દર્શાવે છે. તે એક અદના કેશવજીદાર અને સાચા રાષ્ટ્રપુત્ર છે. તેમની કવિતામાં રાષ્ટ્રીયતત્વનું સંપૂર્ણ રૂપન થાય છે. અર્વાચીન કાળના વિચારમય પ્રથમ કાવ્ય તેમનું 'જન ગુજરાત' આપણને કેવું રાષ્ટ્રદુષ્ટન કરાવે છે!

અને નવજુગના પ્રિય કવિ તે હિમાચંદર જેવે જમની કૃતિઓ આજે ખૂબ લેખિત બની છે. વિવિધ રાસબીતો ઉપરની તેમની કસોટી જ્ઞાન નિવડી છે. 'સરકૃતિ' માસિકના તંત્રો પો આજે મિશન છે. એમને પ્રામોગ્યે કે આપના એ પત્રમાં રાસ સાહિત્યને જૂલહોમાં અને એ મોદસી નાંકે જૂગતો કવિની કાવ્ય પંક્તિ કેવી અમર બની છે!

સદા સરવરિયાની સોનિરી પાળે, હસોની કાર માને મજુરી હતી. શણે જૂલત કોક કેશિયા ને માળે, અંતરની વેડના વણુરી હતી.

એ ત્રિપુટિના મહિના શ્રી સુન્દરમનું 'રંગ રંગ વાલગિયા' વાણુ વિરાટને માપવા જતું રાસભીત અને ગામઘાત ખૂંપકામાં પેસી શાવેલું "ગામઘા ગામની બંનગી રે" વ.જી. ગીત આજના રાષ્ટ્રીય અને જગાજ છવતને રપવડું કેવું નજીકું દેખાવ છે. "આજમને ટેકસે ર મહિા માંડવડી મળેલી" મળે મહાર્કવની પ્રકાશી જ ન મળી હોય!

રાસગીતોમાં ખાસ કરીને કનકચરિતે નવાં નવાં રાસ ગીતો અને બાળ કાવ્યો પિરસનાર અને 'પન્ય હો પન્ય સૌરાષ્ટ્ર પરણી' ના માકક કવિ ત્રિપુલવ ગૌરીચંદર વ્યાસ સારા રાસ સેવક છે. તેમનું રચેલું અને પ્રીતિ પાત્ર બનેલું-

"કંઈ સમરને સીમાદેર" થી શરૂ થયું. 'કેવા કીમડીરે' કાવ્ય સંભીતી રમકટ લેપ-ભવે છે.

જોકે આજે-રે પેલી મંદા રમે જેવા બીજા રાસ

ગીતા રમ્યા છે તેમના રાસગીતોમાં દેશભક્તિ અને હૃદયતાનું સૌંદર્ય વધારે દૃષ્ટિગ્રાહ્ય થાય છે.

આ યુગનાં પ્રત્યેક સાહિત્યકારોની કૃતિઓનું સ્મરણ કરાવતાં પહેલાં આજના વર્તમાન કાળને સ્પર્શી રહેલા કવિઓમાં શ્રી રામપ્રસાદ શુક્લ, શ્રી રામનારાયણ પાઠક શ્રી મનુષ્યપ્રસાદ ઝવેરી, શ્રી પૂનભાઈ, શ્રી જનાર્દન પ્રભાકર, શ્રી પ્રમુખરામ રાવળ, શ્રી નામાલાલ દવે, શ્રી રમણીક અરાસરાળા શ્રી દેવજીભાઈ પરમાર, શ્રી જગદીશ રાવળ, શ્રી 'મિત્ર' શ્રી રમણીકલાલ દલાલ, શ્રી અવિનાશ બાલ શ્રી હંદુલાલ આંધી શ્રી બેટાઈ શ્રી, જાલક શ્રી મોહનિશંકર, શ્રી ચંદ્રકાન્ત મ આંજી, શ્રી નિરંજન, શ્રી પિનાકિન હિમર, શ્રી વિશ્વરથ, શ્રી સાંતીકુમાર પંડ્યા, શ્રી બાલકૃષ્ણ દવે શ્રી સહિન આંજી, શ્રી રજની-કાન્ત દલાલ, જોડાલાલ ના. ત્રિવેદી શ્રી કેશવલાલ પટેલ તેમજ અન્ય લાખોએ.

આ વખતે નવગુજરી ગહેનોએ પણ નવા નવા કાવ્ય સંગ્રહો તૈયાર પામ્યા છે. દિપકના દેસાઈ,

જેમનાં રાસગીતોને ગુજરાતે કીર્ત્યાં છે.

શ્રી જયમનગૌરી પાઠકજી

જયમનગૌરી પાઠકજી, જ્યોત્સ્ના ગહેન શુક્લ, ગુપ્તા-ગહેન વગેરે, હૃદયમતીએ તથા અન્ય ગહેનો

દિપકના દેસાઈના રચેલા કાવ્ય સંગ્રહમાં દેવીભક્તિ, સ્વદેશભક્તિ, ભોક્ષભક્તિ અને પ્રભુ ભક્તિનો સમાવેશ થાય છે. એમણે સુંદર રાસ ગીતો આપણને આપેલ છે. તેમનાં રાસ ગીતોમાં દેશ-

ગીતા અને લાગણીનું તત્ત્વ ખૂબ નજરે પડે છે. છતાંયે સમગ્ર ભક્તિમાર્ગ પરિણમે છે. વર્તમાન શ્રી લેખિકાઓમાં તેમનું સમાન બેસું રહેશે.

આ યુગના રાસ લેખિકામાં જયમનગૌરી પાઠકજીનાં કાવ્યોએ સારું માન મેળવ્યું છે તેમનાં રાસમાં ઝગમગતા અને કારુણ્ય ધોષ ધોઈ વખત વધારે દેખાઈ આવે છે. કદાચ લાગણી પ્રધાન શ્રી સ્વભાવનું તો કારણ નહિ હોય.

અત્રે યરળા બધામાં તેમજ માસિકોમાં કાવ્યો, તથા રાસગીતો મોડલનાર સૌ હૃદયમતી બેનનાં કવચનાની પાંખે જેમનાં રાસ હૃદયન કરે છે.

શ્રી હૃદયમતીબેન દેસાઈ

કાવ્યોમાં કવચનાનું હૃદયન આપણે નિહાળીશું જાણે અનંતનું માથે લેવા ન નીકળ્યાં હોય.

આ રીતે ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતાથી વર્તમાન યુગના રાસ સાહિત્ય સુધીમાં સર્વ કવિઓએ કેટલીયે અણખેડાજી ભૂમિ ખેડી છે અને અનેક વિશિષ્ટતા-ભરી રીતોમાં રાસગીતો રૂપમાં છે.

ગૌરવજાળી ગુજરાતજી પોતાનો આતુરશિક્ષક અરંધર વારસો સાચવી રાખે અને પોતાની આ વિશિષ્ટતાને વિશેષ તેજસ્વી અને ગૌરવભરત બનાવે તેવી અતરની અપેક્ષા છે.

દ્વિભતલાલ ઉમિયાશંકર દવે

મહાન વ્યક્તિઓની મૂળ તરફ આપણે જ્યારે દષ્ટિ કરીશું ત્યારે આપણને તેમાંથી ઘણી ઘણી વસ્તુ ભેવાની અને ભણવાની મળે છે. એવા પુરુષોના જીવનમાં જ કોઈક ચમત્કૃતિ, પુરુષાર્થ અને નાવિન્ય રહેલા છે. એક પાંચ રૂપિયાની માસિક નોકરી કરનાર આ 'કોમોથ' માસિકના પિતા સમા સ્વ. જીવજીલાલ અમરશી મહેતાએ પોતાના જીવનમાં કેવા કેવા પરિવર્તનો ભેવા છે. તે તો તેમના જમ-વપરકે મિત્ર અમુદામ વધારે સમજી શકે છે.

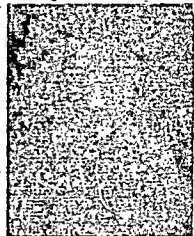
વડોદરા રાજ્યમાં શિક્ષક તરીકે ઉપર કહેલ તેટલા માસિક પગારથી નોકરી કરનારે પોતાની સંકિતને વિકસાવવા પત્રકારીત્વ પ્રવેશમાં પ્રવાસ એકાદ કરી ક્યો. પ્રથમ તો વડોદરામાંથી પ્રસિદ્ધ થતા 'દેશ-ભાષા' પત્રમાં સમ જોડીટર તરીકે કામગીરી થવા, અહીં તેમના સાહિત્ય પરિચયે નવા સંવેદને જન્મ આપ્યા. કોઈક લખતા કર્યા અને ગુજરાતીને ચરણે "ધર્મ"ના જન્મ" નામક પ્રથમ પુસ્તક ધણુ જે એ પત્રમાં વાર્ષિક ભેટ તરીકે અપાયું હતું.

એમની સાહિત્ય સેવાને એ પ્રવાસ આગળ ચાલ્યો. અને વધારે કાર્ય કરવા અને નવું નવું માન મેળવવા એમણે અમદાવાદ તરફ આમમન કર્યું. અમદાવાદની 'ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટી'માં એ કલાક તરીકે કામગીરી થવા, અહીં તેમણે પોતાની અધ્યાત્મિક સેવા આપી સોસાયટીના સર્વ કલાકારોનો પ્રેમ મેળવ્યો. ગુજરાતી છ ગોપરી બહુનાર એ કિલ્લકના ધંધામાં પદનાર કિયાપ્રેમી વ્યક્તિએ છેલ્લે સોસાયટીના આશિ-સેક્રેટરીની જગ્યા મેળવી.

આવી સ્વપરકારી વ્યક્તિના જન્મ વડોદરા રાજ્યના અંબેદેવી પ્રાંતના અક્ષાળા ગામમાં સંવત ૧૯૪૬ માં થયો હતો તેમનાં માનુષી કરુણપ્રાઈના શુદ્ધ ચારિત્ર્ય ધારણે તેમનાં સુદર ખીળરાજ્યપણુ કર્યાં હતા. જેના પ્રભાવે તેમણે પોતાના જીવનમાં અજ્ઞતા પ્રાપ્ત કરી હતી.

ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટીમાં ૬૩ વર્ષ સુધી કામ કર્યું અને પોતાના સ્વમાવને જે ૧૪૧૧ અનુ-કૂળ હતું અને ગુજરાતને આંતરે આંતરે કરી જે સેવા કરવાની ધનસ હતી તે પૂર્ણ કરવા તેમણે પુસ્તક પ્રકાશનનું કાર્ય હાથ ધર્યું. આ સમય સન ૧૯૪૧ નો હતો. જે વખતે કેળવણીનો અને માનવો ખૂબ અધકાર હતો. ગામમાંનાં લોકોની લાચન જૂન મિથાને એવાં પુસ્તકો, પછુ ન હતા કે તેવી સોસાયટી કે પ્રકાશન ખાતાંજો પછુ ન હતાં.

આ પુસ્તક પ્રકાશન ખાતામાં તેમને અસાધારણ

સ્વ. જીવજીલાલ અમરશી મહેતા

સફળતા મળી અને 'માનવર્ષક મંથમાળા' શરૂ કરી જેના મૂલ્યવાન અને પ્રાચુર્યનો પુરતકો આજે ધેર ધેર મુંઝ રહ્યા છે. સો પ્રથેની આ માનમાળામાં કેદ-હાથે ગુજર વિદ્વાનોના માનનો અમલ્ય વારસો થયો છે. અંધારા ખૂણમાં પડેલા લેખકોને પ્રકાશમાં લાવ્યા છે. કારણ કે જેમને સ્વાતંત્ર્ય હતો કે કેદ-હાથે અંધારા ખૂણમાં પડેલા લેખકો વનના પુષ્પ જેવાં એકાં એકાં ખીલો અને કરમાઈ ભલે છે.

આ 'મરખા અંક'ના સ્ત્રોતોષ માસિક પ્રત્યે તેમને ખૂબ અદા અને માન હતું. પ્રથમ એનાં તાંત્રો પારસી મુદ્રણ હતો, પછી સન ૧૯૨૨ માં આ માસિકના એ પિતા બન્યા ને તે ખૂબ કેળવ્યું. સારા વિદ્વાનોનાં લેખો, કામ અને ચરિત્રો વડે એવું શ્રીરમપૂર્ણ બનાવ્યું કે ૧૯૬૬ ગુજરાતમાં એ મધ્યમધવા લાગ્યું. આ પત્રકારો જી જનતની તેમણે સુદર સેવા કરી છે. એજનત તેમની સેવાને કદાચ ભૂલથી નહિ. તે સારા લેખક હતા, ઉત્તમ પ્રકાશક હતા અને પ્રખ્યાત પત્રકાર હતા. હલોને માટે 'માનવર્ષક માળા' અને જી જનત માટે 'કોમોથ' માસિક આપ્યા પછી ગુજરાતનાં નાનાં માળામાં માટે 'આજ-પુરતક માળા'ની કૃષ્ણ છડી તૈયાર કરાવી એ માન દીવડો સન ૧૯૪૦ના એપ્રિલ માસમાં છુટાઈ ગયો. એમનાં સ્વર્ગસ્થ આત્માને મારી આ ભાવભીની અંજલિ આપતાં પહેલાં મને તેમના માન વારસાનો એક આગીશાર બનાવવાનો જે દ્વારો આપ્યો છે, એવા તેમના સંપુત શ્રી ચંદ્રાન્ત ભાઈનો, હૃદયાર્થિક આશ્વાર માનું છું. એ સ્વર્ગસ્થ આત્માને શાંતિ!!!

'સંપાદક'

[પ્રાચીન યુગના પ્રાગૈતિહાસિક રાસ-ગીતો તરફ દૃષ્ટિ કરીશું તો જણ્યે છે રાસ-ગીતોના વિરાટ સ્વરૂપે તે રાસોના લેખક જૈન મુનિઓ હતા. તેમણે ખર્ચા મોટા આના રાસો લખેલાં છે. પરંતુ પ્રાચીન સાહિત્ય યુગ જેણે આપણે અપભ્રંશ ભાષાના સમમથી જોળખો છીએ તે રાસ-યુગનો પ્રથમ પ્રેમ લક્ષણો ભરિતના ઉપાસક ભક્તકવિ નરસિંહથી શરૂ થાય છે. આ યુગમાં બાલણ, બાણદાસ જેવા ઉચ્ચ કાવિતા ગસ-ગીતો અને ઝરમીઠાદોમાં નામ આપણને દૃષ્ટિગોચર થાય છે. તે સિવાય અન્ય ભક્ત કવિઓનો પણ તેમાં સમાવેશ થાય છે અને આ પ્રાચીન યુગના છેલ્લા પ્રતિનિધિ બંસોતો છેઝણકાર નર્મદાતટનો નિવાસ રસ રંગોલો અને ઉત્તમ ગાયક રવિ દ્વારામ અને ત્યાંથી આ પ્રાચીન રાસયુગ સમાપ્ત થાય છે, અને ૧૬મી અર્વાચીન યુગમાં પ્રવેશ કરીએ છીએ.

આ પ્રાચીન યુગમાં ખાસ કરીને કાવ્ય સરિતાને ભક્તિનાં નિર્માણ પ્રદેશમાં જ વહેવાળા. તેઓ જમાજ જીવન અને વર્તમાન કાળે રૂપકંતા પ્રશ્નોને કોઈ ચર્ચાનું ન હતું એ જમાનાનો કવિ એટલે ભક્તિનાં જ કાવ્યો રચનાર એવો ઉપપક્ષ અર્થ ને કરીએ તો એકું નથી આવો ભક્તિ ભાવથી અમર બનેલો પ્રાચીન કાળ અદોષી શરૂ થાય છે અને તેમાં પ્રથમ રચાને રવિરાજતા જુનામઢ નિવાસી ભક્તકવિ નરસિંહની પ્રથમ કાવ્ય પ્રસાદીનું પાન કરીએ.

[સંપાદક]

માધવ નાચે

(નરસિંહ મહેતા)

મેઢુલો ગાળે ને માધવ નાચે,
રેમજીમ વાંચે પાપ કુપરહીરે.

તાસ પખાજ વગાડે રે જાણી,
કૂચ વગાડે વેણ વાંસલડો રે-મેઢુલો.

ધેરણ ચરણાં ને ચીર ચૂંદરડો,
ઝોલ્ય ઝોડી લોખલડીરે;

હાકુર મોર ખર્ચા રે બોલે
મધુગીરી બોલે પેલો કામલડો રે-મેઢુલો.

ધન્ય બંસીધર, ધન્ય જમુના તટ,
ધન્ય વૃંદાવન અનંતાર છે;

ધન્ય નરસૈયાની છામલડો,
જેણે, ગાયો રામ મદદાર રે-મેઢુલો.

માધવ હ્યો !

હાં રે કોઈ માધવ હ્યો, માધવ હ્યો !
વેચંતી મજનારી રે, હાં રે કોઈ
માધવની મઢુરીમાં ખાલો
મોખો લટકે લટકે ચાલી રે; હાં રે કોઈ
હારિ જોપો ! ધેણું શું બોલતી બધે !
માધવ મઢુરીમાં ન સમાયે રે, હારિ કોઈ
નવ માનો તો જુગો ઉતારી,
માંઘી જુઓ તે કુંજવિહારી રે, હારિ કોઈ
વૃંદાવનમાં જતાં કદામી,
બદાલો ગોચાર છે ગિરિચારી રે, હારિ કોઈ
જોપો ચાલો વૃંદાવન વારે,
સો મજનતી જોપોએ સાથે રે, હારિ કોઈ
મીઠાં કહે પ્રજુ મિરિધર નામર,
બેળાં ચરણ કમળ સુખ સામર રે, હારિ કોઈ

મીરાંબાઈ

છબીલા

કવિ—સાલજી

છબીલા નંદનારે, તારી માલનો ચટકો જો;
છોરા આંહીરનારે, તારા મુખનો મટકો જો.

છબીલા

માલનો ચટકો મુખનો મટકો, મોહિની નાંચે એમ;
ઠાળ તારી કંબલીમાં, કામચ દોસે છે કેમ !

છબીલા

ચટકો તારી આલનો, પાવડિયે કેંઝર કોર;
છુમક છુમક મુખર વાળે; તેનમાં નાચે મોર.

છબીલા

તાણોને અધિ પાપદીર. ઠળકતો મૂકે તોર,
શરિયે લપકતો હીડે, મોરલી પનધોર.

છબીલા

મુખ દેખાવીને ઘેલાં કાંધાં, જાણે દરવાં દોર;
સાલજીમણ રમનાયજી ભારા, ચીતલમના મોર,

છબીલા

✽

એક અમસિદ્ધ ગરબી

કર્તા : કવિ સાલજીદાસ

સં. અખા. : દેરાવરામ ઠા રાસી

[ગરબીસાહિત્યનો ઉદ્ભવ જૂના 'રાસ'મંથી થયો છે; પણ 'રાસ' પોતાના સ્વરૂપમાં વિપરિવર્તન અનુભવ્યું અને 'ધાર્મિક' અને 'ઐતિહાસિક' વસ્તુ લઈ સંખ્યામય કહીઓમાં સળંગ કે ખંડગદ રચાયે ગયા એટલે નરસિંહ મહેતાના સમયમાં ફરી નાના પદ સર્જ થયાં. નરસિંહની "વાદલા માંદારા વંદાવન રે ચોક" વગેરે ગરબીઓ આ પ્રકારની છે. સાલજી પણ ગરબીઓ લખી, પણ આ સાહિત્યનું ગરબી-ગરબા નામ તો સં. ૧૭૦૦-૧૭૧૫ આસપાસના સાલજીસે પ્રયોજ્યું પ્રથમ મળી આવ્યું છે. એની "ગમન મંદસની ગાગરદી" વગેરેએ ત્રણ ગરબીઓ પૂર્વે છપાઈ છે, આ એક વધુ આપના પ્રમત્ત રડુ

છું. સાપા અસલની જ રાખી છે; સમઝવામાં અપરી નહિ-પડે.]

મકરી મોવિંદના ઝુણુ માતી

ગરબી રમિ રસાલી

છપન કોટિ આમંદા સાધિં

હાથિ હાંસિઈ તાલી રે.....

...ભાવિં ૧

નતિ કરિનિ નાચિ રે !

રદિ સંભાતિ રામિ રેભાવિં ૨

નવિ કોટિ ત્યાં નૃતિ કરિ છિ

દર્શિ દરખ ન મામ

અડોતર મુ મલી એટલી

અધિકુ ઉજમા સાચિ રે ...ભાવિં ૩

કનિ આસિ ઝૂલુ કિ મુંદર

ઝંઝરનું ઝમઝાર

કુલી સિંધુ કુખ રાપડી

મૂમતાઈલનું હાર રેભાવિં ૪

નામ નમોદર અનિ કુમળા

ચુક કંઠેણ સોદિ

ઉમનીએ મુગતા કેલ લટકિ

તેજિં તિમોવન મોદિ રે ...ભાવિં ૫

નાના વિધીનાં પૂરપ અણાવ્યાં

અંજર માદા ઉઠાસિ.

દમ કરિનિ જોયા નાપિ

દ્રષ્ટિ કરીનિ ન્વાહાસિ રે ...ભાવિં ૬

રમક ઝમક નિ હમકા વાજિ

થઈ રણુ ઝણુઝર

કુપરકા પમઝાર કરિ છિ

વરત્યા નિ નિમર રે ...ભાવિં ૭

દેલ દેસની દૂરયા આવી

હાસિ ઝાક અમાલી

સરખ કોટિ સરીધુ અલકિ

કુંડી સંત્ય રસાલી રે ...ભાવિં ૮

જોવિંદજીના શુભ સંભારિ ગાથા ગીતા ગાય
રામ ચરીતર રંગ માઠા જોવિ
સોભા કહો ન નર્મ રે ...ભાવિં ૮

જોલી દેવ્ય વાગ્ય કરિહિ
જાવ ધરિ મન માહિ
પૂરણ પ્રેમ રદિ મહા વાધુ
વાહાલા વધુ કરાવિ રે ...ભાવિં ૯

ત્યાહા ગુરુકિ ચરી જોવિંદજી આગ્યા
હંસ ચરીનિ ધરણ
કાટિ તેજોભિ કરીનિ
આગ્યા હિં વીસકર્મા રે ...ભાવિં ૧૦

સરનર સહજ સોભા નિરપિ
સંકર તિથિ સ ન મા ન
પૂજા અર્ચા પ્રેમ કરીનિ
પૂજ્યા શ્રીભગવાન રે ...ભાવિં ૧૧

દેવ સકલ ત્યાહા સ્તુતિ કરિ હિ
મુલ પ્રકૃતિ મહા માયા
આદિ જાવાની બધ બધમે
અહિં સોક નિપાયા રેભાવિં ૧૨

આદિં અતિં એક તુ આઈ
અકલ સ્વરુપ અબેદ
બ્રહ્મા સંકર પારે ન પાચિ
વાંચી વધાભિ વેદ રે ...ભાવિં ૧૩

બટ બટમાહિં રહીહિં બ્યાપી
આદિ સકલ કહો વાંચી
ચાવરનિ બંધ મહા સપ્તસિ
ભૂત સમરાચરિ ભણી રે ...ભાવિં ૧૪

બધી વાર તિં રહ્યા કાંધી
દેવ સકલ ઉગારવા
મધુ કેટલ મહિમાસુર સરવા
દર્શત ધણી તતં સારવા રે ...ભાવિં ૧૫

અંક મંક તિં નાંધ્યા ચોલી
સંભ નંસંભ નીપાયા

રગત ખીજનિ ધોમર લોચન
મહી ભૂતભિ સાત્યા રે ...ભાવિં ૧૬

નાના વમને રત્નિ કરીનિ
સરનર પાએ લાગા
આજ લક્ષ્મી લીલા કીરી
સેવકના વામ ભાગા રે ...ભાવિં ૧૭

ધારવતીને પાએ લાગી
દેસ દેશતરિ ભય
નવ કદાશ નવરાલ રમ્યા તે
ભાણુરાસ શુભ ગાય રે ...ભાવિં ૧૮

છ

શોભા સલૂણા રયામની

તું જોને, સખી શોભા સલૂણા રયામની!

કાટિ કંદપં બળવે એનું મુખકું
પીકી પર ભા રામિની—તું જોને.

કાટિ આજુવલુનું એ બૂવણ,
સીમા છે એ અગિરામની.—તું જોને.

અરૂણ સાગર, નટવર નાગર,
પસિદારી હું એના નામની.—તું જોને.

સમને જોને એ સાર સરવણ,
ખીજ વસ્ત્ર તથી રામની.—તું જોને.

અનુપમ એ અલભેલો રમિયો,
જીવનમુખી દારામની—તું જોને.

(કથારામ)

છ

[વિભાગ ૨ નો]

લો ઠ સા હિ - ત્ય

કાળની અસર સમાજજીવન ઉપર થાય છે તેમ સાહિત્ય જીવનમાં પણ તેની અસર પડેલો છે. છેલ્લાં દાયકા વર્ષની ગુલામીમાંથી મુક્ત બનતા ઇસ્લામ પ્રજામાનસ રાષ્ટ્ર બાવના અને રાષ્ટ્રીય હિત્યાન માટે કંઈક તકસતું હતું. આ તકસાંટને મરિતુપત કરવા સ્વ. ઝવેરચંદ મેઘાણીએ ખૂબ રસાસ્વાદન કરાવ્યું છે. 'ને કે આ પહેલાં સ્વ. રણજીતરામ વાલાલાજીએ લોકસાહિત્યને માટે કંઈક પ્રયત્ન કર્યા હતા, પરંતુ તેને સંત્રિપાત્ર પૂરું કરવાનું મહામાન તો સ્વ. મેઘાણીએ જ લીધું.'

સૌરાષ્ટ્રનાં ગામડે ગામડે કાટખાં, જંગલમાં તેસાં-હરી રહેલા આવીરનાં ઘેર હાથ પી તેમની મીઠી મહેમાનગત સ્ત્રીકારી અને આવીરજોના કંઠમાંથી તેમજ રેવીબકત આરબુ, બારાટ વગેરે પાસેથી લોક-સાહિત્ય ઝીંધ્યું. લોકસાહિત્ય એવા પ્રકારનું છે કે તેમાં લાંબા સમયે અને અમુક માણસ પાસેથી બીજા પાસે જતાં તેમાં થોડાં થોડાં પરિવર્તનો થાય છે. એ કંઈક રહેલા લોકસાહિત્યનો રસ ભોજો કરી તેના ચોંક મધપૂડો રચ્યો અને ગુજરાતને એમણે 'શદિયાળી-રાતના' ચાર ભાગ રૂપે પૂર્યો. જેમાંથી આ વિભાગનાં દસ કાવ્યો ચૂંટ્યાં છે.

ગુજરી કાવ્યકુળને મધુરા દહાણથી ઘેરા ભર્યાં ભર્યાં અવાજ લઈ ગ્દેહાવનાર સ્વ. મેઘાણીના કંઠમાં અને જોગ ચમકતી આંખમાં દોષ ઝોર ભડક હતો ! 'કાષ્ઠનો લાકડવાયો, કવિતા રચી યુવાન-યુવતીનાં હિતને ડોહાવનાર એ કવિએ ગુણપિત્રામુ ગુજરાતજીને પણ કંઈ ઝોછી રસદહાણ કરી નથી.

"ભાભીની રાતીયોગ ચૂંદક બીજે ચૂંદક બીજે, જોળે ખેટો રીડે." અને મેઘુલાને નિરખતાં બેલે છે કે—"આપાદી સંજનાં અગ્નિ ગાળે" રાત્રે નિંદર બહેનને પશુ ક્યાં ભૂલે છે !

"નિંદર ભરી રે ગુલાલે ભરી, બહેની બાની આંખ કી નિંદર ભરી." આવી કાવ્ય પંક્તિમાં સ્વ. મેઘાણી ભાઈની વિચિત્ર સ્ત્રીનો બાસ આપણને યાદ વરસે રહેતો નથી. વાંકાંકાં ભુલ્કાં, જોળે મીઠી ચમકદાર અંબા હાથમાં પ્રિય મદચરી સમી-કાળા રંગની ભરવાડી ભરત બરેલી થેલી લઈ બેઠેલાં તે નવરસિક અથાગેલો કવિ તે સ્વ. મેઘાણી ભાઈ. જેને રાષ્ટ્ર સંપત્તિની ઉપમા મળી હતી.

ચૂંદકીને તો એવી કલ્પના સૃષ્ટિમાં ચલાવે છે કે—

"ચૂંદકી ચાર રંગમાં જોળી !

આવી કાવ્ય પ્રતિભા સંપન્ન કમળસ રંગના માથે લોકસાહિત્ય મેળવી અને નવું જન્માંવી રાસ-સાહિત્યની અજોડ સેવા કરી છે, તેમના જેવી બીજી બ્યક્તિ તે શ્રી ગોકુળદાસ દારકાદાસ રામચુરા જે સારદાના તંત્રી છે. તેમણે પણ લોકસાહિત્ય પ્રત્યે મુગ્ધ બન્યું છે અને આજે લોકસાહિત્યને પિતા-જનાર શ્રી દુલાભગત કાગ, શ્રી મેરુદાન મદગો અને બીજા લેખકો પણ આ દિશામાં સારી સેવા આપી રહ્યા છે, આ વખતે મારે યાદ આપવું જોઈએ કે સ્વ. મેઘાણીના બહોલે છેલ્લા ક્ષણો ન હોય તેવાં છે ! છેલ્લી રાજગોટ મુખને મળેલી ગુજરાત સાહિત્ય પરિષદ વખતે મેં સંબોધના અને જેને માટે ચર્ચા પણ થયેલી; ત્યારે તેમણે બે ક્ષણો લોક-સાહિત્ય માટે કહેલા. (૧) 'લોક સાહિત્યને જયદી કુચળ બ્યક્તિ પાસેથી રોકાઈ'માં ઉતારવું. નક્કિતર મેઘાણી પછી મેઘાણીના દીકરા પાસે એ રાગ, લખાણ અને સાચો ભાવ મળશે નહિ.

આપણાં કંઈક લોકસાહિત્યનો મધપૂડો રચનાર એ મેઘાણીભાઈ પછી હવેકાંઈ બોલે મેઘાણી જગદી તેવાર થાય તે જોવાનું સદ્ભાગ્ય જગદી રૂળો !

—સંપાદક

મારી સાહેલીનું બેઠું

[આમંત્રીની પ્રાચીન વાવવાતે મતિ'મંત્ર ખડું
કરતું આ સોહમીત આપણને પુરાણી સંસ્કૃતિના સુદર
ખ્યાલ આપે છે. નવરાત્રિના પવિત્ર દિવસો આવે છે.
હસ્તાક્ષરથી રાસ રચિયું પોતાનો અગ્રે તૈયાર
કરવા માટે ગામના પ્રાયેક કારીગર વર્ગને કાર્ય સોંપે
છે. એવી રમૂક ભાવના દર્શાવે છે. હૃદયે વદ્યઆરોધી
મર્ચાન ન વડે ચાટે લેજો જીવે અને દીકરીઓ માવ
એવો આદેશ આપતી રાસ રચિકા ગાયરના ચોકમાં
ગરબા મૂંઝવે કરવા ખદાર નીકળે છે માત્ર ભાવ-
નાનું દર્શન અને કાવ્યની સરસતા કેવાં અનુષમ
છે. સ્વ. મેધાણી જ્યારે આ કાવ્ય ગાતાં અને એ
જે રીતે તેમને સાંજળ્યા છે તે દર્શન કોઈ અજ્ઞ
હતું ! ખરેખર આદિથી જન્મે છેલ્લકાનું બેઠું જાણ
કેઈ અલગેથી ન આવતી હોય એવું એ મનોરમ
તાદૃશ્ય ચિત્ર ખડું કરતા.] —સંપાદક

છેલ્લકાનું આવે બેઠું,

મહાકાલી આવે નારે રે મારી સાહેલીનું બેઠું—

છેલ્લકાનું

મારા ગામના સુદારી રે વીરા તમને વીનવું,
મારી માંડવડી મદી લાવો રે મારી સાહેલીનું બેઠું—

છેલ્લકાનું

મારા ગામના સુદારી રે વીરા તમને વીનવું,
મારી માંડવડી મદી લાવો રે મારી સાહેલીનું બેઠું—

છેલ્લકાનું

મારા ગામના રંગરી રે વીરા તમને વીનવું,
મારી માંડવડી મદી લાવો રે મારી સાહેલીનું બેઠું—

છેલ્લકાનું

મારા ગામના કુંવારી રે વીરા તમને વીનવું,
મારે ગરબે શાગિયાં મેલાવો રે મારી સાહેલીનું બેઠું—

છેલ્લકાનું

મારા ગામના પિંજરી રે વીરા તમને વીનવું,
મારે ગરબે દીવેલ મેલાવો રે મારી સાહેલીનું બેઠું—

છેલ્લકાનું

મારા ગામના ધાંચીયા રે વીરા તમને વીનવું,
મારે ગરબે દીવેલ પુરાવો રે મારી સાહેલીનું બેઠું—

છેલ્લકાનું

મારા ગામના મોતીઆરા રે વીરા તમને વીનવું,
મારો ગરબો મરેલો ઘણુમારો રે મારી સાહેલીનું બેઠું—

છેલ્લકાનું

મારા ગામના વડુવારુ રે બાની તમને વીનવું,
મારો ગરબો બસેરો મવરાવો રે મારી સાહેલીનું બેઠું—

છેલ્લકાનું

સ્વપ્નાં

કિમ્ દાકરી કુમારિકા પોતાની સ્વપ્ન સૃષ્ટિમાં આખું સંસાર ચિત્ર રજૂ કરે છે સામુ, સસરા, નેહ, નેહાણી, દિવર, દેરાણી, નચુંદ, યુરુ, યુરુપલી, વગેરેને યોગ્ય રૂપ આપી, છેલ્લે પોતાના કલ્પિત પતિને ગુલામ ગોટા અને તેની દેરાએ પોતાની ચૂંદલોને ખેંચાતી એ આશામરી અને નવદેહાકરી કુમારિકાની વિવિધ બાવ દર્શાવતું લોકગીત સુંદરદર્શન અને સાદા તેમજ સરળ રૂપ આપી આખા કાબને આકર્ષક બનાવી શોભા આપે છે.]

અ જરે સ્વપ્નનામાં મેં તો ડોલતો કુંમર દોઢો ને,
ખળખળતી નદિયું રે સાહેલી મારા સ્વપ્નનામાં રે,
આજરે સ્વપ્નનામાં મેં તો ધમ્મર વસોઈ દોહુ ને,
દોહી દૂધના વાટકા રે સાહેલી મારા સ્વપ્નનામાં રે,
આજરે સ્વપ્નનામાં મેં તો સર્વોગ લાકડી દોહી ને,
દોમલા ને પોતિયા રે સાહેલી મારા સ્વપ્નનામાં રે,
આજરે સ્વપ્નનામાં મેં તો જઠાણો ભેગી દોહી ને,
સોનાની યાળી રે રાખી મારા સ્વપ્નનામાં રે,
આજરે સ્વપ્નનામાં મેં તો પારસ પીપળો દોહી ને,
તુગથીતો ક્યારે રે સખી મારા સ્વપ્નનામાં રે,
આજરે સ્વપ્નનામાં મેં તો ગુલામી ગોટો દોહી ને,
કૂસડિયાની ફાયું સાહેલી મારા સ્વપ્નનામાં રે,
ડોલતા-કુંમર છ તો અમારો સસરા ને,
ખળખળતી નદીએ રે સાંસુછ મારા નાતા, તારે
સર્વોગ લાકડી છતો અમારો દેર ને,
દોમલે ને પોતિયે રે દેરાણી મારા રમતા, તારે
જઠાણો ભેગી છતો અમારો નચુંદ ને,
સોનાની યાળીએ રે નચુંદી મારા ખાતા, તારે
પારસ પીપળો પ્રતો અમારો માર ને,
તુગથીતો ક્યારે રે મેરાણી મારા પૂજતા, તારે
ગુલામી ગોટો છતો અમારો ધરપણે ને,
કૂસડિયાની ફાયું સાહેલી મારો ચૂંદીમાં રે.

ચાકરીનું નિમંત્રણ

સંપાદિકા જયવતી દેસાઈ

‘ચાકરીનું નિમંત્રણ’ અને ‘વિભોગય’ નામક લોકમીતના સંપાદિકા જયવતીબેન દેસાઈ ને ‘યુજ-સુંદરી’ માસિકના સફળ તંત્રી હતાં. તેમણે આ લોકગીતો આખાં છે અને સમજાવ્યાં છે. તે બદલ આભાર.

[પ્રાચીન કાળમાં આજની જેમ જોયિંતા ફરજિયાત કારતીમાં જવનો પ્રસંગ પ્રાપ્ત થતો. ‘પત્ર રૂપી કૂંડ’ આવે છે. એ જાતના વિવિધ બાવ દર્શાવતું આ લોકગીત આપણને નવો પ્રવાહ બનાવે છે કૂંડનમાંથી છેલ્લે ‘લીલી પોરી’ પાતળાંઓ અત્યાર’ જ આ આમંત્રણને સ્વીકારે છે અને દેશની સેવાનું સહભાગ્ય પ્રાપ્ત કરે છે.] સંપાદક

કૂંડ જાણું માઝમ રાત વસાળું વડોદરા રે લોલ.
વડોદરામાં થઈ રહો છે દાહાકાર રે કાળગીઆ
આવા રાજના રે લોલ.
આજું આજું આજું સવા ધાણીનું તેલ
કાર્મજયા વાંચ્યાં રાજના રે લોલ.
આજળ પાછળ પૂછ્યા સમાચાર લખ્યે
તોળ્યા ચાકરી રે લોલ.
ચાકરીએ મામા નેહળે મોકતો
પિયુજ ના જમ ચાકરી રે લોલ.
નેહ ધેર જઠાણી રિસાળ જગાવે આખું મામ
નેહળ તો ના જમ ચાકરી રે લોલ.
ચાકરીએ રે મારા દીએરજને મોકલો
પિયુજના ના જમ ચાકરી રે લોલ.
દીએર ધેર દેરાણી નાતુ ખાળ
દિવર તો ના જમ ચાકરી રે લોલ.
લીલી પોરી પાળાંઓ છે સ્વાર
પિયુજ ચાલ્યા ચાકરીએ રે લોલ.

ઊભા રો રંગ રસિયા!

[ગોરી પાણી નીસરે છે, ત્યારે પાણીની હેલ
ચાલવાનું કહેવામાં આવે છે, કોઈ રખડુંએ તેને
મન દુઃખ થાય તેવા ચબ્બો કલા. આ સિંદધુ
અછું છોડી અને પોતાના સદારાથી જ એકું ચઢાવી
અને ત્યાંથી ચાલી નીકળે છે. —સંપાદક]

સોના છોડાણી રૂપા બેઠું રે

નાગર ઊભા રો રંગ રસિયા!

પાણીમાં અછતી તળાવ રે

નાગર ઊભા રો રંગ રસિયા!

કાંઠે તે કાન થોડાં બેઠે રે	નાં ૧
કાન મુને બહુલો ચઢાવ્ય રે	નાં ૨
તારો ખડો તે ગોરી તો ચડે રે	નાં ૩
તુ જો મારા ધરકાની નાર રે	નાં ૪
ફટરે જાનરા ફટ પાપીઆ રે	નાં ૫
તું છો મારો માઠીજયો વીર રે	નાં ૬
ખરડી મગીને ખડો મેં ચાલો રે	નાં ૭
વડો મારા કમખાની કસ રે	નાં ૮
ભાષ રે દરજીયા વીરા વીનતું રે	નાં ૯
ટાંક્ય મારા કમરખાની કસ રે	નાં ૧૦
કસે તે ટાંક્ય ધમર ધૂધરી રે	નાં ૧૧
હેયે તે લખ્ય ઝીણા મોર રે	નાં ૧૨
જતા વાગે તે ધમર ધુનરી રે	નાં ૧૩
વળતાં ઝીજો રે નીલા મોર રે	નાં ૧૪

ચાંદાલયો

[ચરક પૂનગની દ્વારે ગોરી રાત્રિએ રમતાં રમતાં
બાવની કોઈ મસ્તી જાગે છે અને પ્રકૃતિના વિવિધ
ચિત્રોને પોતાના સાસરિયા પડ્ડના માણસો મણતી
એ ધ્રુવતી એક કાલ્પનિક ચિત્ર રજૂ કરે છે છતાંયે
પ્રથમની બે પકિતમાં જે સજીવારોપણ અલંકાર છે
તે લોકસાહિત્ય રસિકની જાણ બદાર ન જાય
તેટલું તો ઈચ્છુ જ કયા ચોકમાં? ઓળકાનાં રે
હેનાનાં?]

—સંપાદક

આસો મારો ચરક પૂનગની રાત જો,
ચાંદાલયો ઉઘોરે રાખી મારા ચોકમાં.
સજ્જો મારો ઓલ્યા જનમનો બાપ જો,
સામુ રે ઓલ્યા જલમની માવડી.
જેઠ મારો અષાઢીનો મેલ જો,
જેઠાણી અજુકે વાલજ વીજળી.
રેર મારો ચાંપલિયાનો છાક જો,
દેરાણી ચોંપાલ્યા ફેરી પાંદડી
નજીવ મારી વાડી માયલી વેલ્લ જો,
નજીવો મારો વાડી માયલો વાંદરા.
પરજયો મારી સગી નજીવનો વીર જો,
તાણીને બાંધે નરરંગ પાધડી.

મોરબાની વાણિયાણુ

[જામાનું રીતે વાણિયાની નવા પોયો માનવામાં આવે છે તેમણે વાણિયાણુ એટલે વધારે કામળ બાવવાળી ગુલામ. પરંતુ તમને રાજ તે બાઈના રૂપની પાછળ ખરાબ ભાવથી લુએ છે ત્યારે તે જાતિની અજ્ઞાતા ઘેર કુદરિ કરનાર રાજને કોર અને માર્મિક સંબંધમાં એવો જવાબ આવે છે કે એ સંભળી રાજ તે ભેટી ન મરે છે. અને મસ્તી કરવાની ઈચ્છા રાખતા એ રાજને ચોખ્ખે ચોખ્ખું છેલ્લે એવું કહે છે કે ઓના શીલની કિંમત કેટલી છે તે તું રાજ ન સમજી શકે ! રાજએ જ્યારે અજોડાનું મૂલ્ય કરવાનું કહ્યું ત્યારે એ શીલ સંપન્ન વાણિયાણુ રૂપ જણાવી દીધું કે મારા અજોડાનાં મૂલ્યમાં તો તારા જાનના જોખમ છે રાજ સમજી જાય છે. આવો ગીરામના ભાવ બતાવતું આ લોકગીત ઓના શીલની અને મારી સન્માનનું અધિક મહત્ત્વ સમજાવે છે. -સંપાદક]

ફવા કડિ કોકરી કાંઈ પસી ઉજાગી યાવ
મોરબાની વાણિયાણુ મણુ પાણી જાવ;
આગળ રે જીવાજી કાકાર,
વસે રે મોરબાની રાજ,
ધોડા પાવા જાવ

ક્યે રે વાણિયાણી તારા બેઠાનાં મૂલ્ય;
જાવો જી જીવાજી કાકાર,

જાવો મોરબાની રાજ,
નથી કરવા મૂલ્ય;

મારા બેઠામાં તારા કાચીકા બે કુલ-મોરબાની
ક્યે રે વાણિયાણી તારો ઈંડોણિનાં મૂલ્ય;

જાવો જીવાજી કાકાર,
જાવો મોરબાની રાજ,
નથી કરવા મૂલ્ય,

મારી ઈંડોણિમાં તારા ઘોડાનાં બે કુલ-મોરબાની
ક્યે રે વાણિયાણુ તારા વાટકાનાં મૂલ્ય;

જાવો જીવાજી કાકાર,
જાવો મોરબાની રાજ,
નથી કરવા મૂલ્ય;

મારા રે વાટકામાં તારું રાજ યારો કુલ-મોરબાની
ક્યે રે વાણિયાણી તારો પાનિયુનાં મૂલ્ય;

જાવો જીવાજી કાકાર
જાવો મોરબાની રાજ,
નથી કરવા મૂલ્ય;

મારી પાનિયુમાં તારો રાણીયુ બે-કુલ-મોરબાની
ક્યે રે વાણિયાણી તારા અજોડાનાં મૂલ્ય;

જાવો જીવાજી કાકાર
જાવો મોરબાની રાજ,
નથી કરવા મૂલ્ય;

મારા અજોડામાં તારું માથું યારો કુલ-મોરબાની

— દીકરાની ઝંખના —

[રજાને માતાને અતરની આજુ કરતી કાઠ પુત્રવિહોન ચાતા પ્રાર્થના કરે છે તેમની પાસે માગે છે કે જો માતા! ધરતી લીલીચાગમાં પગલીઓ પાડનારો, ફળચાના લોટની પાગને પાડી નાખનારો ધોયેલા સાક્યાને ભગાડનારો, હાથ કરતી વખતે માખણ માગનારો, રોટલા ધાતી વખતે ચાનડી માગનારો વગેરે ધરતી પ્રત્યેક કર્મમાં દીકરા ઝંખના કરતી સ્ત્રીનું ચિત્ર આમાં રજૂ થયે છે અને રજાને માતાને પચુ કહે છે કે—“ વાંઝિયા-મેણાં માતા દોહલા! ” છેલ્લે માતાએ એવી અતરની આજુ સાંભળી અને લીલાં ગૂંપ્યા અંગણમાં નાની નાની પગલીઓ પાડનારો આપ્યો. તેણે પ્રાર્થના કરતુલોકગીત પ્રભુ પ્રત્યેની ઝાનિષ્ઠા અને પુત્રહીન માતાની અતર ભાવનાને તલસાટ વ્યક્ત કરે છે]

—સપાદક

લીધુંને ગૂંપ્યું મારુ અંગણું,
પગલીને પાડનાર દોને રન્નાદે!
વાંઝિયા-મેણાં માતા દોહલા! (૧)
ફળચા ફળીને ઊભી રહી,
પાણ્યને પાડનાર દોને રન્નાદે!
વાંઝિયા-મેણાં માતા દોહલા!
મદીમાં બલોલી ઊભી રહી,
માખણને માગનાર દોને રન્નાદે!
વાંઝિયા-મેણાં માતા દોહલા!
પાણીને કઢીને ઊભી રહી,
છેડાને ઝાલનાર દોને રન્નાદે!
વાંઝિયા-મેણાં માતા દોહલા!
રોટલા પઢીને ઊભી રહી;
ચાનડીને માગનાર દોને રન્નાદે!
વાંઝિયા-મેણાં માતા દોહલા!
ધોયે ધોયો મારો સાક્યા,
ખેળાને ખૂદનાર દોને રન્નાદે!
વાંઝિયા-મેણાં માતા દોહલા! -
(પુત્ર મળ્યા પછી)
લીધું ગૂંપ્યું છે મારુ અંગણું;
પગલીને પાડનાર દોને રન્નાદે!
...કેવર મારો! લાડો!

લાડકણી

[મસ્તીના યેનમાં કુનેનો કાઠ કાઢીલી લા નારીને નવા નવા યાજમે છે, અને જ્યાં કુચિા તૃપ્ત કરવાની પણ આવે છે, ત્યાં તે કનકાર કરતી પાછી આગ નવા રસ્તે સેવે છે અને અલકવતામાં જ આવદ ન માનતી હોય]—સપાદક
સાચ્યા સકડું બધાંય, વાગડ જલુ,
વાગડ જલુ મારે દાખનબર જલુ— સાચ!
વાગડની વાટે મુને તમલકા લાગે,
સાચ્યા આંખા રોષાંય, વાગડ જલુ— સાચ!
વાગડની વાટે મુને તમલકા લાગે,
સાચ્યા વાળ્યું ગળાવય, વાગડ જલુ— સાચ!
વગડની વાટે મને જૂખમિયું લાગે,
સાચ્યા કંદોઈ ખેસાઈ, વાગડ જલુ—સપા

વઢિયારી સાસુ

[દીકરી ઉપર પ્રભુ દુઃખ છે સાસરિયા તેને સીધી રીતે તેણી જતા નથી પણ જતા જતા પોતાની રીસ બતાવવા માટે સાસુના આગ્રહમાં પાછીતું બેઠું પગડે છે અને પછી પિયરે જાય છે]

હાહા તે દીકરી વઢિયારે તો દેખે ને,
વઢિયારી સાસુડી હાહા રાંવણી,

સંપાદક

દિ'એ દેખાવે અને રાતડીએ હંતાવે ને,
પાછલેને પગડીએ પાછીમાં મોકલે.

ઝાણીક મંદોણી વધુ પાંખતે સિંગણિયું ને,
સામે ને ઝોરડીએ વધુ તમાકું ખેડલું.

ખડો ખૂડે નેઆકં સીંગણિયું નવ પોએ ને,
જીભીને આયમીએ કૂવા કાઢે.

જિડતા પંખીકા! મારો સરેશો લઈ જાવે ને,
હાહાને કે'ને કે દીકરી કુવે પડે.

હાહાને કે'ને, મારી માતાને વો કે'ને ને,
માતા છે મામાણુ આંસુ ઝેરશે.

કુવેતો પડશે પંડો! અફીણિયા તો ખાંખે ને,
અંજવાળી આંદમતી આણું આવશે.

કાકાના કાજરિયા મામાના મુંઝડિયા ને,
વોશના વાજડિયા વઢિયારે જોતપાં.

કો સિંચું ને મારા મામાએ ચૂસાચું ને,
વીરને ફોડાચું વઢિયારને આંખે.

વિયોગણ

સંપાદિકા: જયવતી દેસાઈ

[સરદારની સોદામણી રાતે અંદરે પોતાની તેજસ્વી અને ક્રાંતિપ્રદ કિરણાવલી પૃથ્વી ઉપર ફેંકે છે અને વિચેતે અમૃતરસમાં દેહિમાં અખરારે છે ત્યારે પૂન-મની પૂનરિણીતું દિલ બચાય છે. કારણ કે રસ રાજની રસરસમાં ભાગ લેનાર સાથી તો પરદેશ છે આ જાતની 'વિરહ' શાવના દર્શાવતા લોકોની તે કાંઈ રહિ પણ અલગેલીને ફરી રિયતિમાં મૂકી છે !]

(સંપાદક)

હનીઆરે સરદારની રાત સોદામણ ૨
રૂંડે રમવા સરખો ચોક કૃષ્ણ કોડોલા
ક્યા ગયા ૨

હનીઆરે પિતળ લોટા મારા જળ કાળા છે
રાતજી કનકારા પરદેશ

વહાલો વહાડે ફરી વાંસળા ૨

હનીઆરે ત્રાંબા તે કુંડી મારી જળ કારી ૨.

વહાવજી કરનારા પરદેશ કૃષ્ણ—

હનીઆરે રોષો રસોઈએ મારી એમ રહી ૨

લોજન કરનારા પરદેશ વહાલો—

હનીઆરે લાંબા સીસમના દોલીઆ ને

ચોદણ કરનારા પરદેશ કૃષ્ણ—

બાળા પોઠાને !

[બાળકને જે પાસણમાં સુવારેલું છે તે પાસણું
સોનાથી મટેલું છે ચાર પાંચે ચાર પૂતળિયું છે.
બાળકને સુવાડવા માટે તેની માતા થઈ પ્રયત્ન કરે
છે છતાંયે તે ઉંમટું નથી. ત્યારે છેલ્લે છેલ્લે તેને
એવો વહેમ આવે છે કે કસાય કાઢ્યો નજર તો
નહી નાખી દેાય ! આ ભૂતનો વિચાર આવતાં
તેમને પડોશની સાહેલીએને બોલાવી અને માથા
ઉપરથી મીડું ઉતારે છે અને માનસિક વહેમ દૂર
કરેલું આ હાલરું આપણને માતૃપ્રેમનું દર્શન
કરાવે છે] —જ'પાદક

સાવરે સોનાનું મારું પાસણિયું
ધુધરીએ મમકાર બાળા પોઠાને !

ચાર પાંચે ચાર પૂતળાઈને
મોર વાંચે જે મોર બાળા પોઠાને !

સુવાડાઆ સુવે નહિ રે
આ ચાં કાળ જમ બાળા પોઠાને !

હમણાં આવશે તારા દાદાજી
ને મારી કાંઈ વસ્તેક બાળા પોઠાને !

જેમ તેમ કરી બાળા સુવારિયાં રે
કરવાં મરનાં કામ બાળા પોઠાને !

કામ કામ કરીને ભવાં રિયાં રે
તોમ ન ભગવાં બાળ બાળા ભજો ને !

બાઈ રે પડોશજી બેનહી રે
હજી નો ભજો બાળ બાળા ભજો ને !

બાઈ તારું બાળક બીલું છે રે
હાલો ઉતારોએ લુલુ બાળા ભજો ને !

સરખી સાહેલી બેળા યદ્ય ને રે
જગાડનાં નાના બાળ બાળા પોઠાને !

જોખનિયાને રાખો

(રામ સાહિત્યના સાચા વારસદાર તો મજૂર
છે. તેઓ મજૂરી કરતાં જાય છે તે વખતે કામને
ચોગ્ય લોકગીતો અને રાસ ગાતાં જાય છે, તેના
તાલ પ્રમાણે કામ કરે છે. અત્યારે જોખનિયાની રક્ષા
માટે તેઓ ગ્રામ છે અને કઈ કઈ જગ્યાએ જોખ-
નિયાની રક્ષા થાય અને કઈ કઈ જગ્યાએ
જોખનિયાને સંતાકાય એ વિશે વિવિધ વિચાર
કરે છે વગેરે લાવ દર્શાવતું આ લોકગીત દ્રવ્યનામાં
અચાલે છે.] —જ'પાદક

જોખનિયું બાળ બાળુ ને કાલ્ય જરી
જોખનિયું કાલ્ય જતું રે'શે ૧

જોખનિયાને માથાના અંધાડામાં રાખો
જોખનિયું કાલ્ય જતું રે'શે ૨

જોખનિયાને પાપડીના આંટામાં રાખો
જોખનિયું કાલ્ય જતું રે'શે ૩

જોખનિયાને આંખના ઉલાળામાં રાખો
જોખનિયું કાલ્ય જતું રે'શે ૪

જોખનિયાને હાથના ફિલોળામાં રાખો
જોખનિયું કાલ્ય જતું રે'શે ૫

જોખનિયાને હાથની હથેળીમાં રાખો
જોખનિયું કાલ્ય જતું રે'શે ૬

જોખનિયાને હાથના ઘેરમાં રાખો
જોખનિયું કાલ્ય જતું રે'શે ૭

જોખનિયાને પગની પાનીમાં રાખો
જોખનિયું કાલ્ય જતું રે'શે ૮

જય ગુજરાત

શ્રી સ્તોત્રશિખા

જય ગુજરાત ! જય મા—ભોમ !
 હું અમ લવન, હું અમ ભોમ !
 જય હો ! જય હો ! જય મા—ભોમ !
 મિરનાર આણુ ને મદ ઇશિયા,
 ધૂમવે શોષતણા ન્યાં દરિયા,
 વિલસે જનપદ જહોં ધીભરિયા,
 ત્યાંજે ન્યાં નિત પ્રજડે હોમ !
 જય ગુજરાત ! જય મા—ભોમ !

તાપી નમંદા મદો સાખરનાં
 અમતરસ નિર્ઝર ધાવણુ ન્યાં,
 વન ઇવવન ન્યાં વનવન સી,
 નિષતિરિમત સુન્દર ને ભોમ !
 જય ગુજરાત ! જય મા—ભોમ !

પનપદપે પનિહારીઓ ન્યાં,
 સેવે સોણાં વૃતન જમનાં,
 જીવન દહતા તાપ ન હો ન્યાં,
 તપતે ને ન્યાં ધખતો ધોમ,
 જય ગુજરાત ! જય મા—ભોમ !

અશોભ—ઉર—ધમકાર ઉદાર,
 વિશ્વપ્રેમ તપ સંવસ સારે,
 શૈલ દ્રવે જહોં સાધત ધારે,
 આર્વાણી—સુખરિત ન્યાં જ્યોમ !
 જય ગુજરાત ! જય મા—ભોમ !

કૃષ્ણ મધી પદ પાવન રજ ન્યાં
 ચૂમે લોહા ખંડ ખંડના
 ગીતો ઘૂંટી સત્યે જવનાં
 કરતો નમંદ ન્યાં યાહોમ !
 જય ગુજરાત જય મા—ભોમ

વન્દન હોમ ! વન્દન મા વુજને !
 વન્દન હો તવ મુકત મનુજને !
 મુક્તિ—તે જ તવ કરો ગચનને
 ન્યાં સગી નજમાં સૂરજ સોમ !
 જય ગુજરાત ! જય મા—ભોમ !

વાદળીઓ જળભરી આવળે,

શ્રી શાહિનીચંદ
(લાવણી)

આવળે આવળે આવળે રે,
તમે વાદળીઓ જળભરી આવળે.
અમૃતની યમુના દેવને પિવાડતાં,
બાકી રહી ભરી આણુએ રે;
તમે વાદળીએ જળભરી આવળે
ગગનગંગાની કોનેરો ફેરવ્યો,
ઢોલેતું છવન તરો આણુએ રે;
તમે વાદળીઓ જળભરી આવળે.
અજરામરના ફનેહની મટુકી,
માથે ભરી અહીં લાવળે રે;
તમે વાદળીઓ જળભરી આવળે
અમરાવતીના આરેથી જીતર્યા,
આત્મામૃત તેજ ભરી લાવળે રે,
તમે વાદળીઓ જળભરી આવળે.
ધામ ધખેલી ખરતી પોઠારતી.
તેની પર સુધા વરસાવળે રે;
તમે વાદળીઓ ભરીભરી આવળે.
આવળે આવળે આવળે રે;
તમે વાદળીઓ જળભરી આવળે

ક્યાં જડે રે ?

શ્રી સીતારામ જે—રામી.

દિલડે દાવાનળ ભગુકી જાડ્યો રે,
નખ ચિખ પહોંચી એની બાજ :
સખિરી ! જવાતાએ શાથી શમે રે ?
અન મહેરામણ્યાં ભરતી થકી રે,
બગ્યાં બઝનિલ તોફાન :
સખિરી ! દિલ્લયાંતિ ક્યાંથી જડે રે ?
અણું અણું બગી બેઠ્યાં અંગાગના રે,
બાકુળ ચિતડામાં ચચરાટ :
સખિરી ! શાંતિ દાતા ક્યાં મળે રે ?
વાતા ઉલટા યોગમ વાયરા રે,
નયળે નવ સૂએ ભવ વાદ્ય :
સખિરી ! મારગ દર્યાક ક્યાં હશે રે ?
હૈડું હરો, નયણાં નીતરે રે,
રોમે રોમ જડે નિંદાસ :
સખિરી ! દિલ આત્માસન ક્યાં મળે રે ?
અ તમ જેને જોઈ લગી પડે રે,
પ્રકટે પ્રાણપ્રાણ ઉભાસ :
સખિરી ! એ પ્રિય આત્મન કય જડે રે ?

❧

સંદેશ

શ્રી દેશવલ્લભ ચ. પટેલ

આમલામાં ચાંદો ધીમું હસે છે,
 ધીમું હસે છે,
 છૂપું વડે છે..... આમલામાં
 યીંગો એ ચાંદની, આખો ઘેરાય છે,
 આખો ઘેરાય છે,
 નારલિયો ન્હાય છેઆમલામાં
 આખો ઓઝુને, અંગોને ભગતી,
 અંગોને ભગતી,
 પિયુને રોમતી..... આમલામાં.
 વેરજ નિદરો સૂતી મારી સેજ છે,
 સૂતી મારી સેજ છે,
 હા નેહ હાથ છે..... આમલામાં
 આમલામાં ચાંદનાં સુણજે સદેશ વડે,
 સુણજે સદેશ,
 જા પિયુના દેશ વડે..... આમલામાં
 રેને રે તારી 'એ' પિયુ પિયુ કંખતી,
 પિયુ પિયુ કંખતી,
 રેજા જોતી વ'ટકી..... આમલામાં
 જૂએ છે વાદ તારી, ખતીને બ્હાવરી,
 ખતીને બ્હાવરી,
 નેન આંસ ઢાળતી..... આમલામાં

કાણુ ?

શ્રી રમણીકાન્ત દલાલ

મેજરી કાળે બાજુ વહાવું કાણુ ?
 રુટેલા દેવને રીઝવવું કાણુ ?
 વાધુના બોમલે રમતા એ ગીતમાં
 રુટેલા સાંધ પૂઠારવું કાણુ ?
 રુટેલા દેવને રીઝવવું કાણુ ?
 કાળી શો દેહ તારી, તરુ વિટપ પૂરે,
 લાથી અદુલી હાથો હો બહેની !
 ચિંતિ રુદન એ રાત્રું કાણુ ?
 રુટેલા દેવને રીઝવવું કાણુ ?
 આશા મિનાર સમા બામે ચહેલા
 કાંડે કાંડે છે મલખ્યાં સોણુલા :
 દેવનાં વિનાશો મેલખ્યાં વાવરા-
 ને રાજાગર દેવને અંબાર !
 મારી અદુલીએ સુષમા મેં સાદ તારો
 રમણે ચહેલ છે જાંઘો એ નેના.
 રુટેલા દેવને રીઝવવા કાજ !
 તારા શું સાદ !

મુક્તિમાત આભાં આજ !

શ્રી-લેખાવાલ ત્રિવેદી

આભાં આભાં રે જેની,
મુક્તિમાત આભાં આજ !
વધારી ભોમીની જાજ,
માતાને પહેરાવ્યો તાજ ?
આભાં આભાં રે જેની,
મુક્તિમાત આભાં આજ !
મુક્તિમાત આભાં જેની,
સુદેશી હુ જાણ્યાં રાજ !
"કરે રે કુરમાની આજ,
ભોળાં રે જાણુને રાજ."
આભાં આભાં રે જેની-
બધું બધું જુએ વધાર્યા,
મુક્તિ કરાં વાળાં આજ !
શ્રદાઓ પથારીએ સાજ !
હવે હિંદીજનનાં રાજ !
આભાં આભાં રે જેની-
આભાં આભાં રે જામિ,
મુક્તિમાત આભાં આજ !
જાણ્યાં રે પર, પરતું રાજ,
સોનલા સરજ ભોમો આજ !
આભાં આભાં રે જેની-

કળાની મુંઝવણ

શ્રી ત્રિયમ્

ખેતરે રાતે કમ જવાપ !
પાકને જોએ કમ જણાય !
જર મોખાસે બખારે નવે જ્યાં વરજાવ,
જળથી ખેતર હોય ભરેલાં ત્યારે કમ જવાપ !
ખેતરે રાતે કમ જવાપ !
કૂવાને કાંઠે જીભા રહીતે જળસિંચણ કમ થાય !
નદી તળાવે સિર પર મારી જોઈ કેમ જવાપ !
ખેતરે રાતે કમ જવાપ !
કાલે કિચક, ધૂળ ને પૂણી, આખિ બગી જાય;
ઝરીરે કમળ કમળ સરખુ, કળા રિતા ભજવાય !
ખેતરે રાતે કમ જવાપ !
રમેશવ્ય પર નૃત નય રી હોવા રંગી જાય;
જામળ્યાં હુ જમળે આભાં ? ખાંડો કેમ જાય !
ખેતરે રાતે કમ જવાપ !
પરોઢિયે જીતીને દોરાં દોરી કેમ જવાપ !
ફેલું, ધોણું, નહાણું-આણું, વિદુષીનો નહિ થાય !
ખેતરે રાતે કમ જવાપ !
ઘર, કોમળ, સુગંધ જાણે મામજનો ખૂળ પાય;
કાપા મળો જેની તેમાં આણુ ક્યાંથી હાય !
ખેતરે રાતે કમ જવાપ !

આજ

આનંદ.

૦ [ગુજરાત વાઙ્મયની એકધારી સત્કસો વર્ષ સુધી સેવા કરી છે એવા કુટુંબના એ સંસ્કૃતના જ્ઞાતા છે એવા મહાકવિ ન્દાનાલાલના સુપુત્ર શ્રી 'આનંદ' શાસ્ત્રીમાં પણ આજનાની રૂપા વસ્ત્રો છે તે આ રાસમાં અને વિદિત બેંગલ 'આનંદ'ના પાનામાં દૃશ્ય થાય છે.]

આજ રંગ એવણે એવવા દે.

તારલાના ટેડલે ઈન્દુધનુદોર સાંધી
બોજ્યંદ્ર પાટલોએ ફૂલડાં દિડોળમાંથી
ગગનને ગોળ-ગોળ ગુજવા દે :

આજ રંગ એવણે એવવા દે.

આજ અવકાશ પાર ઉડવા દે.

દિગંતતણા દાર સેદી ન'ત આભયો પદે,
દ્રગતા ના દોર જ્યંહી ઉરજોર્મિએ છલે,
પુષ્પધારી પ્રેમપાંખ વીંચવા દે :

આજ પ્રેમપારાવારે રૂમવા દે.

આજ દિલની સિતાર દેડવા દે.

સુગંધુગોથી પ્રેરણાહીણી સુધુપત અન પડો,
અનગળ છેવેલ રજ નિમિષમાં ફરે ભડી,
રણુકે તાર, અણુકે રવ, રેલરા દે :

આજ શબ્દમંદી ઉર પૂરવા દે

આજ મોક્ષ મંદલા માણુવા દે

જનમજન્મથી પુરાય પિપિહરો પિંજરે,
'પિંચુ પિંચુ' રડી પુંદાર વિરહે ખૂરી મરે,
આજ તવ અરણ્ય ચૂની લેટવા દે :

અદૈતના આનંદપૂર માણુવા દે.

રઘિયાળી આઢણી !

(યને સીધાં મારા ક્યામ ! અખેલકા-એ રાગ)

[શ્રી વિધિરંધ્ર]

રઘિયાળી એઢણીનો રંગ ચૂએ છે,

તારી રઘિયાળી એઢણીનો રંગ
ભે ને બોંજાય અંગ અંગ.

ચૂએ છે, તારી રઘિયાળી એઢણીનો રંગ. (૨૬)

કોણે મરોળી ઉરે, રંગી એ ચૂદરી !
નિરખી હરખામ શાં; મૌવન ને આખડી !

જીભરાતો અંતર-હૃદય, ચૂએ છે,

તારી રઘિયાળી એઢણીનો રંગ. (૨) રઘિયાળી.

રૂપભરી કાત ભેષ અમરે ચાંદરજો,

મતપર્તા તરુવર સે, બ્દાલપથી પારણાં

આવારે અરની - ઉછંગ ચૂએ છે,

તારી રઘિયાળી એઢણીનો રંગ. (૨) રઘિયાળી-

મલયાનિત દહેરાવે આઢેરા છેડતો,

રૂમઝુમનાં ઝરણાં ને વાઓ શો, નેહીશી !

પંખાળે પ્રેમત તરંગ,

ચૂએ છે, તારી રઘિયાળી એઢણીનો રંગ. (૨)

રઘિયાળી-

આલ જરી ધીમે, હું આલ હસે ચાંદની,

સાગર ઉછળતો મેળો આનંદની;

મવડતો આંખે મયંક ! ચૂએ છે,

તારી રઘિયાળી એઢણીનો રંગ. (૨ રઘિયાળી-

સાને હરખામ આંખ ઢાળે વ્યલખેલડી !

મનઝમના મોરલાની ઢગતી ઢેઢડી !

શોધે શું સદિમરનો સંગ ?

ચૂએ છે, તારી રઘિયાળી એઢણીનો રંગ.

રઘિયાળી એઢણીનો રંગ,

ચૂએ છે, તારી રઘિયાળી એઢણીનો રંગ.

“ ગાંધીજી એક સાંજ ”

શ્રી શાંતિકુમાર પડયા

જેઠું હુંગરે સરજી દૂપાતો, ઝોળા એના આધા નહાસે
 ગાયોનાં ધણુ શેર નાત, મોવાળિયાના પાવા વાગે
 ગમને જોઈરે ગોઠી ભેર ખંધા ભેગા મળે,
 આંખો પીપળાના જૂથે, રમનોની ઝોંકા મોલે.
 આમમાં ઝોળીઓ પાડી સંધ્યા નવરજો પૂરે,
 વડાની ધીરી ધટખા પુણીલાં દસરવ દરે
 વહોની આંખને ચીરી અનિલની દહેશ લહેરે
 પનકટ જાતિ પનિહારી સાણુનો હેડો સહે
 ધરતીની ખેડ ખતિ ખેડી, ખેડુત શુદ્ધ વધે વરે,
 ધસમરુતા અપ મુકે ધોરી, ધટકીના મલુવ રવે.
 લીલાં તુણાકુર આંધી લાવવારી હલક માલે
 રહતા નિજ જાળની સુગત શબ્દ એનાં દિનને કાલે
 મેંતાની નિચાળ છૂટી જાળક સો હરે નાચે
 ખુટતાં છલકે. હરતા કે મામના કૃતિયા માળે
 રાતિયાને શાગિવાની ટોળી રાધગમા જંગે કુક,
 લેકરડે મરતાન મધોા ઉમગમા આવી જુક
 તથુ ચાર તોફાની ટીલુર્મ, ચોરનાં ડોંકા તોડે,
 પૂછડે તોરણુકા ટીગાળી, દડક વર્ષ વસિ રોડે
 વડાની વડવાઈ વચ્ચે બાવાજીની મૂણી ધબે,
 મે ચાર ગોન કમતો નિગમની વાનો લોક.
 સંધ્યાએ ગગ બ્યાં સમેટ્યા મરિમમાં કંઘર વાગે,
 એકલો અટુસો ઊમેલો છવનના રમરજો જાગે.

અનંતભાવ

શ્રી હસુમતી ધીરજલાલ દસાઈ

(રાગ માંડ-તાલ-દાસરા-ખેમટો)

હરના અનંત ભાવ બીની એ આંખડી,
 નયનોના નેહ નીરે સિંચી હર પાંખડી.
 રસિયા સુહાગીરાજ રસ હવડ્યા હેરે આજ,
 છવન વસંત ઇન્દુ સુધા હારી રાગડો,
 રસિયા અમર યાચુ લાઇ દેવ આંખડી
 હરના અનંત ભાવ બીની એ આંખડી

—નવનો૦

સોમાચ સાધી ઐશ્ય આંખી' મે જાગડો,
 યુગ યુગ અમર રસિયા ને રસ વાલડો;
 દિઅ પ્રેમ પીયુષપાન આદર્મનાં જાગે ગાન,
 જમપથ રેલાવે સુર ખંસી હારી ઝોનડો,
 પ્રભુતાના પગે પ્રણય તથી આંખડી
 હરના અનંતભાવ બીની એ આંખડી

—નવનો૦

કંઠ નિત કીર્તિથી ડાસે હર પાંખડો,
 મનપાનિધ ઓતિથી આંહરે આંખડી;
 આત્મનર્તા ઐશ્ય રાજ ધીરજધરપ્રેમી આજ;
 રીએ દેન વસે કૃષ્ણ હૃદય કમલ પાંખડી
 પ્રકાશ જલદત ન્યોત અગ્રે પ્રેમી આંખડી,
 હરના અનંતભાવ બીની એ આંખડી.
 નવનોના નેહ નીરે સિંચી હર પાંખડી.

☆

આમંત્રણ

શ્રી જમિયત પડયા

આવળે આવળે,
 મમુનાને ઠોકડે
 લઈયું દસથું રતેલ-દાન
 રસીલા બંદણના ઉપા
 પાળીયું પ્રેમ-રસ-દલાણ આવળે.
 રાસ રંગીયું અવનવા, કરણું શ્રેમ-દસેલ.
 શરદ પૂનમની રાતમાં લે ઊર્મિ દિવેલ.
 આવળે આવળે મમુનાને ઠોકડે
 લેળેને રેળે સારાન-આવળે
 મધુરી રેણુ વાહને હરળે હાવ રસેલ.
 પ્રેમામૃત રસપાછને પીળે અનિહ સુરેલ!
 આવળે આવળે મમુનાને ઠોકડે.
 માવા શરદ રસ-દાન
 હો રાસલા નંદણના ઉપા કુંવર રંગેના
 ભેળે નવજવત પ્રાણ...આવળે

હિંચકો

(અયોદ્યા યાના લીધા ર)

શ્રી હેયંચન્દ્ર ર. છુદ
 વનરાત્રી કુંજમાં દિવસો બુધિયો,
 રાત રાણીના કુખમાં યુધાપ-
 દિવસનાને રંગ લાગ્યો ર ૧
 ગ્રેષ્ઠે ધનરથામ સંજ રાધિકા ખારી,
 પ્રેમના પરિમત પ્રસરાવ-
 કે દિવસનાને રંગ લાગ્યો ર ૨
 સોલે છે ચન્દ્રમા મનના જાખમાં,
 તારલા કમુક કમુક ચાપ-
 દિવસવાનો રંગ લાગ્યો ર ૩
 મુરલી મધુર રસામ મળવે વૃદ્ધાનમાં,
 અગ્નિયો અપૂત હનકાવ-
 દિવસવાનો રંગ લાગ્યો ર ૪
 સોલ સદસ જાંબીઓ રોળે મળી છે,
 દુષ્કર્મના ધત્તીએ રેલાવ-
 દિવસવાનો રંગ લાગ્યો ર ૫
 પૂનમની ચાંદનીના રાસ રંગ બેલતા,
 સુર ચોદે જલોલ સંજનાવ-
 દિવસવાનો રંગ લાગ્યો ર ૬

નવરાત્રિને આંગણે

શ્રી હિમિયાશંકર દાકર

(હનકાવ આવે બેહુ—એ લય)

બેની આવોને શક્તિ-પૂજને,
 રેલવવા દેવો ધાર રે;
 પહેનાં નવરાત્રિ આંગણે ૧
 પાઠા પગલી પુર પ્રેમથી
 હર્ષ કુમકુમવર્ણા પાદ રે;
 પહેનાં નવરાત્રિ આંગણે ૨
 ધૂમો ધૂમરકું હોંચથી,
 હર્ષ-હર્ષ તાળો રસરાજ રે;
 પહેનાં નવરાત્રિ આંગણે ૩
 અંબા-બહુચરને પૂજિયે,
 સમજીને છવન-સાર રે;
 પહેનાં નવરાત્રિ આંગણે ૪
 પૂજે અક્ષતને પુષ્પથી
 કુમકુમ ચાંદલિયો ભાલ રે;
 પહેનાં નવરાત્રિ આંગણે ૫
 વિહરે કાંઈ નવલા સોતમાં,
 ભૂલો જગ-મિથ્યા-લાન રે;
 પહેનાં નવરાત્રિ આંગણે ૬
 શક્તિની કીપક-જ્યોતમાં,
 યદ્યપે તદ્દરૂપ અપાર રે;
 પહેનાં નવરાત્રિ આંગણે ૭
 માહી દુઃખ સોનાં કાપળે,
 આવે ન બીજે અવતાર રે;
 પહેનાં નવરાત્રિ આંગણે ૮
 સચ્ચી શક્તિને અપનાં,
 ગરવો શક્તિ-નવકાર રે;
 પહેનાં નવરાત્રિ આંગણે ૯

તલસાટ

લે શ્રી દેશવસાહ ડ. સાયલાકર

સાખી-

ધણુંધણું ગાળે ગગનને સળગળ ચમકે વીજ.
જણાય એવું નવ હજી આજ અપાઠી ખીજ !
વાણી કે'ને સદેશો દેને કે,
મેધગય ક્યારે પધારશે
વાટડી ભેતી વસુધા નાર,
મેધરાય ક્યારે પધારશે ?...વાણી
ગગન મંડળ ધણુંધણું ગાળે,
ચમકે ચમકે વીજયાય,
જળ વાણજળ બળ ભેદ જોયા,
ગુરજનારણ સંતાપ
ધારી મેધ ધનુષના હથિયાર,
મેધરાય ક્યારે પધારશે ?...વાણી
મુસવાટાબેર વાયે વાદરા
જુદ જુદ ડોલતા યાય,
મથાવે ધમસાય ખનતા ઘેસા,
લળા લળી લાગે પાય,
હૃદે હરખે અપરખાર,
મેધગય ક્યારે પધારશે ?...વાણી
નહી, સરોવર વરુવર કેરી
લેવા આવો સંભળ
પરગણુ પ્રાણ આધાર મેઘુલા,
આડી પહેંચો તત્કાળ
વરસો વરસો મુસગધાર
મેધરાય ક્યારે પધારશે ?...વાણી
છલ કે સર, મલકાતે સરિતા,
સામરને કારવા જાય,
ગોવંદ મરતી ધસમસતી,
તોર ક્યાં નીર છલકાય
કરવા સ્થળ જળ બંજાર
મેધરાય ક્યારે પધારશે ?...વાણી
નવ માસ વીત્યા, પટંગ ફીટ્યા
મનકું બાકુળ યાય,
લીલા પાનેતર જોડવા મદારે
તમ વિશ્વ ક્યાંથી પમાય
આવળે બહેલા કુમિ કાર્યાર,
મેધરાય ક્યારે પધારશે ?...વાણી

ગાંધીજીની ગુજરાતજીને

શ્રી કુચુમાકર

(ગસ-દીય)

ત્યારે હૈમને હિન્દોળ, કાવશ રમણ ચમ્પા !
હિંદોળે શું ફરીલ, ઉરનાં કમળે ચમ્પા !
ત્યારે કાળજી કમોલ, આજ શું મરતી ક્યાં,
જો ઉરે વીરસ ઊળ, કમોલ દસ્તીબાં
શુ રાષ્ટ્રપિતાનું સ્થાન, ઉર સન્માને ખોલે
એ નો ગાંધીપાતા સમાન, ભારત અર્ધો ગ્રીવે.
આજે આંગળે અમૃત ચોક, સ્વગમના સ્વપ્ને
જીવે ગાંધીજી પુરુષલોક ઠાણ કહે એ તો દત્તા !
જેવે પ્રાદી વૃક્ષ સ્ત્રી શક્તિ, જીવતા જીવે છે,
આજે અમિતવ દેહ શક્તિ વૃક્ષ પાસે માંજે છે.
આજે સેવાની નવનાં સેવ, બહેતાં તું જીવે છે !
જેમા ગાંધી સન્મુખ નેત્ર ત્યાગ ભોમ માંજે છે
ત્યારે સ્વપ્ન સિંધી તો આજ, ભેને જીવતાં છે,
કર્મયોગે અન્તર અવાજ, ગગનો જીવતાં છે !
આજ ગાંધીજીની ગુજરાત, જન સદ્ગુણે છે.
ઉર સ્વપ્ન કાળ હિંદુ વૃક્ષ ઉર મળે છે !
કર્મ યોગિની, ક્યાં આજ, વૃક્ષને તેડે છે,
પૂજ ઉરમાં ગાંધી મહારાજ પ્રાણ શુ રહે છે !
ધર્મ, અર્થને મોક્ષનાં કાર્ય, ગાંધીજી માંજે છે,
વૃક્ષ ઉર ગુજરાતજી અજ, કાર્યગત મળે છે !
પુત્રો પ્રિય ભતેતા રૂપ, તું તો સ્ત્રી શક્તિ,
અમરત અવતી કલ્પનત રૂપ, તું તો લોક શક્તિ
આજ નવ સર્જનો યુગ, ગુજરાતજી યુગ લક્ષ્મી,
આજ વારત કાળ છે યુગ જીન રશ્મિ રશ્મિ.

:- અખોલડાં :-

(સોરઠી લોકગીતના રાગ તાલ :-દેરખેઠ)

છાડો, અખોલડાં છાડો, સોદાગણ !

છાડો અખોલડાં છાડો;

હરસો રાખી થોડો થોડો સોદાગણ !

છાડો અખોલડાં છાડો—(ટક)

દિલમાં ગાયકમાં દેખ્યો ? સોદાગણ !

દિલમાં ગાય કર્યાં દેખો !

શીદને સોલુલા શોભા ! સોદાગણ !

શીદને સોલુલા શોભા !

ખોતિના તાર કો તોડો ?—સોદાગણ ! (૧)

હેમાતી હેલ ઝલકાતી, સોદાગણ !

હેમાતી હેલ ઝલકાતી,

તોયે ના કેમ મલકાતી ! સોદાગણ !

તોયે ના કેમ મલકાતી !

વણ ખપ વખડાં ધોલો ?—સોદાગણ ! (૨)

આવડી કો અવળાઈ ! સોદાગણ !

આવડી કો અવળાઈ !

કાયાની વેલ' હરમાઈ, સોદાગણ !

કાયાની વેલ' હરમાઈ;

ખાલો બદાનાં જા ખોલો—સોદાગણ ! (૩)

એકલું એકલું બાજે, સોદાગણ !

એકલું એકલું બાજે,

દેયે હથોડા વાજે, સોદાગણ !

દેયે હથોડા વાજે;

તૂટી જશે અંકોડો !—સોદાગણ ! (૪)

ફેલ્યાક હી વળ ખાશો ! સોદાગણ !

ફેલ્યાક હી વળ ખાશો !

જો, જો પછી પસ્તાશો ! સોદાગણ !

જો જો પછી પસ્તાશો !

દરમાં શું કામ દોડો !—સોદાગણ ! (૫)

શ્રી જ્યોતિલાલ દવે.

નવરાત્રિના દિન

શ્રી જગુભાઈ રાવળ

નવરાત્રિના દિન કે નીતમ શોભતા રે લોલ !

ઉત્તમવલ યોપતા રે લોલ !

મંમલ દીપાવલી સદેસ કે મીઠા લાવતા રે લોલ !

ઘર ઘરખાવતા રે લોલ !

ચારક વીણા માજતી, દિલ નાદ રેલાય !

રમ ઝુમ બોમે ઘરે, રસ ગીતો છમકાય !

રેલેલ ભાવ કારંતા, જીમિં વહેતા આનિયા રે લોલ !

સુખ સોદાવિયા રે લોલ !

પ્રતિભા પૂજ્ય પ્રતાપી, પ્રેમલ દિલેડે ભાવીયા રે લોલ !

જગત ઝગઝગિયા રે લોલ !

વર્ષોભીની વાદળી, કોના જગના ઝોક,

કોન્યાં જરને યોપતા, ઘરેલી અવનો યોખ.

નવલી નવ સુંદરીઓ, નવગે સદનથી ઘરેલી રે લોલ !

સંગીત રેલતી રે લોલ.

મહીનતા ઘર-ઘરેલી કરી દૂર. વિમળતા સિંચતી રે લોલ !

વિષ વિદારતી રે લોલ !

રસ ઝલકતો રચનિધિ, રસ બેહેતો સુખમીર.

રસ રેલતી ચંદિકા, ક્યા કોમલ કરી.

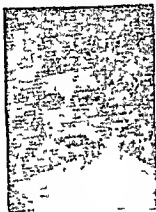
રસિય રસરાજ સરદની, રસ મંજરી યા આવિયા રે લોલ !

સદ મન આવિયા રે લોલ !

રેમનુજ રસ રજકારે, રમનાં પૂર વહાવિયા રે લોલ !

સુખ સોદાવિયા રે લોલ !

નાવલિયા ના'વ્યા

શ્રી રમણકલાસ જયચંદ્રમાર્ગ દલાલ

બી. એ. એલ. એલ. બી વડીલ

પૂનમ પૂજ્યે વાટડી જોતી નાવલિયા ના'વ્યા,
હા રે, સખિ, નાવલિયા ના'વ્યા

કાતિક અમકે દેવદિવાળી મંદિરિયા અજવાળા;
દીપમાળના દીવડે દીવડે તેને ઓતમની દાહ્યા;
હોય સખિ, નાવલિયા ના'વ્યા.

આગશરના સિંચિર મુસવાટે ચર ચર કંપાવ્યા;
મૂની એકસ રાતલડીએ પળ પળ અપમવ્યા;
હોય સખિ, નાવલિયા ના'વ્યા

ચોથે ચોથક મકર સુપંના સકાન્તિ ટાણા;
પતંગ દોરે ટિથના છાના સંજેલા આણા;
હોય સખિ, નાવલિયા ના'વ્યા.

આખ્યા કાળે મજરી મોરી વન વન બદલાવ્યા;
વજંતની વાણ લદરીએ નયણો તલસાવ્યા;
હોય સખિ, નાવલિયા ના'વ્યા.

કામજી આઓ, કૃપિયે કૃપિયે, કામ જેવનો એક્યા;
ગમ લીલામાં રસગસ યાતા રસગઓ રેક્યા;
હોય સખિ, નાવલિયા ના'વ્યા.

ઐત્રી પૂર્ણિમા ચોંદ લોકના અમૃત વરસાવ્યા;
સરિતા કઠિ અમિનવ રાગે સમજ્યા સરજવ્યા;
હોય સખિ, નાવલિયા ના'વ્યા.

વેશાળે ધરતી ધમધમતી સરજને અજાળ્યા;
તજુખા કરના તડકે લડકે દાવ નગ સગરાળ્યા;
હોય સખિ, નાવલિયા ના'વ્યા.

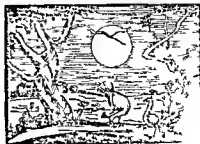
જે પૂનમની વાદળો દોડી વર્ષની ડાયા;
નવસજનની લગન લગાડી મીઠી લાગે માયા;
હોય સખિ, નાવલિયા ના'વ્યા.

માસ અવાટે વીજળી ઝગઝગ જલ તાલવ મંકાવ્યા;
વિરહે જળતા અંતર કાળે મેલ મલ્લાર બવાવ્યા;
હોય સખિ, નાવલિયા ના'વ્યા.

આવી શ્રાવણી ભાઈ બહેનના રમણ અધાર્યા;
જમપગવારે રેતમધનો બકાણેરા વાણ;
હોય સખિ, નાવલિયા ના'વ્યા.

શાદપદે પૂનમ વિજરાવી પવ ખીજા અપનાવ્યા;
હૃદય વિભૂતિ રાબદ્રાણુના પૂજન મંકાવ્યા;
હોય સખિ, નાવલિયા ના'વ્યા.

બંજરીનાંદે નદકિશોરે જીવનરાસ રમાવ્યા;
સરદ પૂનમની ધન્ય પ્રદીએ ઓતમ પાસ પધાર્યા;
હા રે સખિ, નાવલિયા આખ્યા.

ભોગીલાલ ખત્રી

ગરમે રમે, ગરમે રમે, આજ ગુજરીની બેનદી
ગરમે રમે.

આરા પટકુલ પરિમાન કરી પ્રેમથી,
પંચમ મધુર માન ગાવાં ગમે—
આજ ગુજરીની.

સોહન્ટી સ્વર્ગ તથા દેવરૂપ અંજના,
દુઃખંતી દુઃખોએ ધરણી ધમે—
આજ ગુજરીની

મલકુંબ નારના એ છદ્ધકંતા ઉરમા,
દલકુંબ હારમા નવલી નમે—
આજ ગુજરીની.

જરડે સોહામણીની રદિયાળી રાતડી,
વનવંનના ફૂલ મારા ખાતમા રમે—
આજ ગુજરીની.

હોટે બરેલ આસ, હૈયે વસી નિરાશ,
જીવનના દર્દ એના દિલને રમે—
આજ ગુજરીની—

ગરમે રમે, ગરમે રમે,
આજ ગુજરીની બેનદી ગરમે રમે.

શ્રી મધુરમ

ગોરવ મા ભોમનું જીભજળે
હો વીરલા, ગોરવ મા ભોમનું જીભજળે.
સ્વાર્પણ સેવા તથા સોહામાં રામજળે.

ગોરવ

દિલ દિલ ધરતીને આંખજિયે હોશયા
વસુધાના ગીત ફૂંજ આવજો
ધરતી કાવાળે દારણુ સદાર મહી
શાંતિ સદેશ ફૂંકી આવજો.
હો વીરલા

પરસેને હેડે વીર, માનવના કાવ પૂજ
જીવનના વિષ દણી આવજો
માનવ હૈયા મોહ્યા છર્ખાના ઝેર દણી
અમૃતના તીર સીંચી આવજો.
હો વીરલા

શાંતિ આ વિષતી પેલછા લાપડની
"જુલ સામે જુલ" તું જમાવજો
માણસાધ વિષ્ણુવાદી રજા પેલા વિષ્ણુમાં
માનવતા જ્યોત તું જલાવજો
હો વીરલા

"મારા-તારા" મહી લાડના અંધાર મહી,
વિશ્વ વ્યાપી કાર તું પ્રકાશજો
જીવન મંદિરમાં વિષ વ્યાપી દેવની
અણમૂલ આરતી ઉતારજો
હો વીરલા

તોડશો મા !

મી ભૂપેન્દ્ર મ. વકીલ

તોડશો મા કાઈ તોડશો મા
મારા દેવાનાં બીનને તોડશો મા.
છાડો તો સાચવીને એને વચાવજો,
જીવનનાં સમ માની એને સંભાળજો,
નાજુક અશુલીએ ધીંગે નચાવજો,
તોડશો મા કાઈ તોડશો મા
મારા દેવાનાં બીનને તોડશો મા.

તૂટેલા તાર ફરી કદી સંધાય ના,
મધુર્ગ ગીત ફરી કદી સુધાય ના,
મોહિત ગીત વિના જગમાં જીવાય ના
તોડશો મા કાઈ તોડશો મા
મારા દેવાનાં બીનને તોડશો મા.

૨

નવ જાણું

મી જ્ઞાનુ પંડ્યા

વિશ્વ અનંત કાળ નવલ સર્જનની કામના
જગે મગે એની કાવના છ રે.
જગને દિગંત એનાં મોરચા સ્વપનાં
સ્વપન વહે છે હિષા અટારીએ છ રે.
મેઢી માળ તે આ અતગને ઝરૂમે
દીપી જોડી એની દિવ્ય કાવના છ રે.
પ્રમ પ્રમ તણી નષ્ટ થતી તિમિરે જ્યોતિ
રમવા વિરાટી સર્જનની રચના છ રે
અણુએ અણુએ સર્જનની દિવ્ય ધારા
વસુ પટે એના દોર દિગંત બન્યા છ રે.
માઠ તિમિર નીંદ્રામયી જગત બનીને
જગત કાન્તિ માર્ગે જીવન ઝુકાવવું છ રે.
સુતેલી કષ્ટના ના ખીલે મહેડી મહેડીને
ને નવ જાણું કાલ્ય હરિ કેમ આવ્યું છ રે

૨

ગાંધી બાપુ

મી દાસતરાય લે. ત્રિવેદી

(રામ માથે રૂપેરી તજ મેરુનો.....)

શ્રીમિ સોરાષ્ટ્ર વહી જાતનીરે,
જહાં સુર સાધુ પિંડ વાપરે
ધન્ય હો ગાંધી બાપુરે
શોભે સુદામાપુરી સાગરે ને,
જેણે લીધા જનમ રૂપ આમરે. ધન્ય૦
વિદ્યા વધારી અતિ વાંસથી રે,
ધરી દેશમાં હોંસથી હામરે. ધન્ય૦
એકો વિરથ ખરા ખંતથી રે,
જેણે દિવ્ય થયું કંઈ જાનરે
દાન દશા દિવં જાળની રે,
પૂરું ખાવા ન પામતા ધાનરે. ધન્ય૦
અગે વાટેલ કાટ્યાં ભૂમરા રે,
નહિ રામ અંતે ધરનાર રે. ધન્ય૦
કુખ અતીશ થયું કેખતાં રે,
જેનાં ચિત્તમાં લાગી લાંબરે. ધન્ય૦
શ્રીમિ મારી નસાવાળી રે,
જહાં ધાન કપાસ બપારરે. ધન્ય૦
ભેગાં મળીને બેની બાધવા રે,
દીધો રોષ અમરે જાણરે. ધન્ય૦
જહો સન્યા સત્ય આમદના રે,
ધરી પીઠે અદિંસાની હાલરે. ધન્ય૦
બાપુ બુદ્ધિ પ્રકાશ રાજવી રે,
જેણે તાજ વિના હાલું રાજરે. ધન્ય૦
કાંડી પીટાવી નધે દેશમાં રે,
કીધો અસુરો સાથે સમામરે. ધન્ય૦
કાઈ મરાયા કાઈ જેલમાં રે,
શુરા સૈનિક માતા ધરાધરે. ધન્ય૦
દીલા થયા અસુર પાવડા રે,
વળી દીલા થયા તેના પાપરે. ધન્ય૦
નાહા બધાય નિજ રાખમાં રે,
પછી પેરી ભારને જય માળરે. ધન્ય૦
બાપી સ્વરાજ સાચું હાથમાં રે,
બાપુ સર્વે સમાવ્યા દે પ્રાણરે,
ધન્ય હો ગાંધી બાપુરે.

૨

ધન્ય મારી ભારત ભૂમિ

ઓ પ્રભુકલાત મા, મુકલ
 અવનીના અંક માંહી બ્રહ્મતા ને કંઈ
 સંત મુમટ ફેરી માતરે
 ધન્ય મારી ભારત ભૂમિ—
 ભારત ભૂમિ રે, મારી ભારત ભૂમિ,
 તારુ' ધન્ય ધન્ય આજ સૌભાગ્ય રે,
 ધન્ય મારી ભારત ભૂમિ.
 મસ્તક દિમાલ્ય શાશ્વતો
 કંઠિમેખલાયે વિન્ય ફેરી હાર રે;
 ધન્ય મારી ભારત ભૂમિ.
 હિતર દિશાએ અમરનાથજીને
 દક્ષિણે સેતુ બંધ રામ રે,
 ધન્ય મારી ભારત ભૂમિ.
 પૂર્વે જંગાળ મા સોહી રજા છે ને
 પશ્ચિમે મુજર-રાષ્ટ્રરે;
 ધન્ય મારી ભારત ભૂમિ.
 હૃદય-રમાને મા દિલ્હી રાજ્યહું
 અરબી પખાળે માત પાપરે
 ધન્ય મારી ભારત ભૂમિ.
 હિતરમાં સિંધુ, પૂર્વે ગા પલા,
 ગંગા-યમુના ફેરી નીર રે,
 ધન્ય મારી ભારત ભૂમિ.

રેવા પશ્ચિમ, ગોદા દક્ષિણમાં,
 કૃષ્ણા-કાવેરી રણિયાત રે,
 ધન્ય મારી ભારત ભૂમિ.
 મનો ભૂમિ રે મારી માંધો ભૂમિ
 તારી નિક્કિ સિદ્ધિનો નહીં પાર રે
 ધન્ય મારી ભારત ભૂમિ.
 પૂર્વે મુઝવરીરે બહુ' જા મા,
 પંજાબે લાવાઈ વીર રે,
 ધન્ય મારી ભારત ભૂમિ.
 દક્ષિણમાં નિલક ખાલ જંગલરે,
 વિકલ વલ્લભ ગુજરાત રે
 ધન્ય મારી ભારત ભૂમિ.
 નીર અવહર, મુઝવરિયુ તાન,
 રાજ્યહું આ કંઈ નીર રે
 ધન્ય મારી ભારત ભૂમિ.
 સત્ય, અદિતાના શરો સજી લઇ
 શરીરે જગ્યા કંઈ લાભરે,
 ધન્ય મારી ભારત ભૂમિ.
 તારાં સ્વાતંત્ર્ય ફેરી જંખના, માદી
 કરતા' તા કંઈ કંઈ મુજરે
 ધન્ય મારી ભારત ભૂમિ.
 તે તો માતા અમે શામિમાં,
 કંઈ પંદર જોગસદને દિનરે
 ધન્ય મારી ભારત ભૂમિ.
 બાળ ફરફરતી જોડી રહી મા,
 અશોક ચક્ર જાંઠિત રે
 ધન્ય મારી ભારત ભૂમિ.
 વાધો વધો ને મા ફોમે ફોમા તારાં
 દેશ-વિદેશમાં માન રે;
 ધન્ય મારી ભારત ભૂમિ.
 કોટી પ્રજામ, મા કોટી પ્રજામ બાળ
 મુજરી દુમે રણિયાત રે,
 ધન્ય મારી ભારત ભૂમિ.
 અમર તવોરે માત અમર તવો,
 ફેરી સ્વાતંત્ર્ય ફેરાં રાત્રરે
 ધન્ય મારી ભારત ભૂમિ.
 ૫

ચાંદલિયો

એમિ જે જુઓ અનન્ય કેરે હારે રે,
ચાંદલિયો આમે હસે
એના આતમ નાં ચમકારે રે
સખિ મારે ઢેયે વસે.
અથમલ અળકે તારલા જ્યોતિ કરે જમમાંય;
શુભ જ્યોત્સ્ના શામલી—
એના સોન્દર્યનો ક્યાં પારે રે! ચાંદલિયો.....
સખિ જુઓ.....
શાન્ત યામિની ચિત્તમાં રહે શાંતિ અપાર
શાન્તિ—ઉદિમાં બીછળે
રૂપ આતમ નાં પ્રપયો દળારે રે! ચાંદલિયો...
સખિ જુઓ... ..
પ્રપચ છતાયું સર્ગનું વસુધા બની ઉદાર
માનવ—મન રૂદાસે થયું
જલ્લે સર્ગ બન્યો સંસાર રે! ચાંદલિયો...
સખિ જુઓ અનન્ય કેરે હારે રે
ચાંદલિયો..

એના આતમનો ચમકારે રે
સખિ મારે ઢેયે વસે
'રેલુ'. (આલસ પાટલુ)

રેંટિયા રમતો રહેજે

શ્રી સતિલાલ રા અમૃત્યુ

હાંયા વખતના દિસામણા પછી,
આખો તું છુમવા આજ રે—
રેંટિયા રમતો રહેજે ।
વર્ષો ગમ ને કંઈ સૈકા રચા પછી,
થાયે દર્શન તુજ આજ રે—રેંટિયા
તારા વિના અમે જૂનાં બચ્યા ને કંઈ,
કુખા વેઠ્યા છે અપાર રે—રેંટિયા
લાખા મરીમોનાં જૂપડાં તે કંઈ,
સર્ના પડ્યાં શુનકાર રે—રેંટિયા
કુખા જૂલાવા કંઈ દારે પીધા ને પછી,
ખોટાં બચન લીધાં હાય રે—રેંટિયા
એવે મીઠીજી આલિયાને પછી,
રસ્તો બતાવ્યો છે આજ રે—રેંટિયા
લેકોએ વેદ લીધો પાગખીને પછી,
લીધો સલાહો તે કાજ રે—રેંટિયા
લાતો લાધા ને વીંડી શીઠ થયા, પછી,
કાઠનાં પરોશી રાજ રે—રેંટિયા
આજસ છોકરીને અમે જીંદગીને હવે,
લીધા લલોગ તુજ હાય રે—રેંટિયા
ટળશે મરીખી દિન્દની ને વળી,
ટળશે જીવનીચના કોદ રે—રેંટિયા
નવરાને કામવળી આજસને હામ દઈ
લઈયું અમારી જ સાથ રે—રેંટિયા
'મહેનત-જીવિ'નો મેળ સાધીશને પછી,
આવશે 'સમાનતા' સાથ રે—રેંટિયા

સૌરાષ્ટ્ર

શ્રી દેવકૃષ્ણ પિતાંબર જોષી

સોહો, સોહામણો સૌરાષ્ટ્ર ગૌરવ ભર્ષા આમઝાં રે
લીલીવાડી લીલાં વનેવાટ ખેતર રજાઆમણરિ...
સોહામણો.

પૂર્ના ક્યારાને પૂર્ના પાળીઆરે
કૃષ્ણાને કૃષ્ણા કાય જમીન રસાજ
વર્ષાનાં વધામણાં રે—સોહામણો.

ડોલે આમાને ઝૂલે માળીઝોરે
લીંચી કાયલ કરે દહાસર મયુરોની દાર
મીઠું જોલે નદી મણુદારે—સોહામણો.

કુદે કુદે ને સિઆળીઆં રે
કુદે કાળા કાગિયાર અમ્મ જોસુમાર
ધેડાંઝા અતિ મણરિ—સોહામણો.

ન્દાનાં મંદિર ન્દાનાં માળીઆં રે
ન્દાનકામ શેરીને જોહ, મરામણીનાજોખ
લીખાં મુખ્યાં અજણાં રે—સોહામણો.

માયો આરે છે જોદરે જોવાળીઆ રે
પોઝાં જોલે કાઠીના ખાજ, કરે સોહોની આજ,
અડપણા જોસો પછા રે—સોહામણો.

વધું વધુબ...કરે છે વાણીઆ રે
ઝેનાં જોટ જોટ દાઢ, નથી વિરોધી વરતુના ઢાઢ
છતાં નાણાં કરે છે જોગણાં રે—સોહામણો.

મળે ભાપુના ડુલિયે ડાવરા રે
પ્રવિણજાગર રામાયણ વંચાય, દહા કવિત વંચાય
શોખીન જૂના સાહિત્યના રે—સોહામણો.

જોરે સાંધુ મળે છે રહમિના રે
મંજરને તંજુગથી ગાય, દરિસ રેલાય
ભજનિયાં મીરાં તજાં રે—સોહામણો.

વોરા વોડિયે વગાડે વાંજળીએ
નહેની આંજણે રાસનાં માય, સદિયર ઉજરાય
સદુ તેવ તેવડાં રે—સોહામણો.

સાને સાળુડે સોનકાર છે રે
સાને માપરે ધૂપરોનાં શેર, જુવાનીનાં જોર
મુદતમા યી મણુદારે—સોહામણો.

★

“ માવડી માયા બરી રે. ”

- શ્રી હમવાનદાસ પટેલ

સારા સંસારની વાઙીએ
જોહ જોળી દુઝાળી કુંજ રે
માવડી માયા બરી રે.

મમતા બરી એની જાંવડી
નજી દેવે ધર્મા ચિર દાય રે
માવડી માયા બરી રે.

માઠો દારે ધરા ધીડતી
એમ દારે તપેલાં છર રે
માવડી માયા બરી રે.

સાને ભર્ષા એના જોરડા
ને વળી લયું ‘ભયું’ સદા દિલ રે :
માવડી માયા બરી રે.

મુણે ભર્ષા એના ઉમરા
ને નજી જમનું વૈકુંઠ રહિયાત રે
માવડી માયા બરી રે.

બહાણે બહાણે બહાસ નીતિરે
ને વળી વરસે કદા સદાકાવ રે
માવડી માયા બરી રે.

દેધું આનંદ ‘ભયું’ રાયનું
ને સદા જોલે મીઠા મીઠા જોલ રે
માવડી માયા બરી રે.

દુઃખીઆરાં ભાળી દે ‘મુખડાં’
એને કાળજે દે ‘કું’ કાવ રે;
માવડી માયા બરી રે.

હસનું રાખી સદા મુખડું
દુઃખી દુનિયા મુલાવે રેલ રે
માવડી માયા બરી રે.

છરના ઉમરો ટાળવા
એને દેવે ઉમર ના માય રે
માવડી માયા બરી રે.

પુરતી આઠા શા છરની
એની જોદે રમાડી ખાજ રે
માવડી માયા બરી રે.

આંવે વસંત ખીલે વાઙીએ
એવાં ખીલીએ સદા એને ધેર રે
માવડી માયા બરી રે.

દુઃખીઆરાં વિલેને દારવા
મીઠી મીઠી જગત અમી કાદ રે
માવડી માયા બરી રે.

રક્ષા બંધન

શ્રી મૂળજીભાઈ પી. શાહ

નથી સતર કેરા તાર

પણ જાવગીના ઉપકાર

ગખડી બાંધી લીગને હાથે, દેયે હૃયં અપાર,
સન સત સરોડે જીવને વીરો, બહેનીના નિર્ધાર.

એમાં સાચા કુલ સરકાર નથી

ચિત્કુળનું જ્યથ સોહ, કાકીનો મન મોર,
માવડીની મધુરી માયા, અમકે ચિત્ત ચોર.

એમાં જીવનિવાનિ સાર નથી

સુરજ મારી રક્ષા કરજો, રક્ષજો સર્વ દેવ,
અગમ નિમમની હાથા હો જો, સદાય કાલી સેવ

પ્રેશ પ્રુથ વિચાર નથી

પગલાં પનોતાં મહારાજ

શ્રી દાશીબહેન કે જોશી

મરવા ! સારરના બેટા મોકા,

આવો મેહુતિયા મહારાજ (ટેક)

લે ઢને દિડાળે તું દિવસે,

માતા ધેગ મકીંગ ગીત

જીયો પવન કેલી પાવડો,

આવરી તેં તો આમડી કોલ-મરવા

દેહ તો માતેસા સાતમ રી,

તારી રમજે ચઢવાની રીત

ઝોડી ધોળા કાળા મૂંચધો,

ખૂદે મિરિવનને નિત નિત-મરવા

મહીનો આંધો મોઢો,

તરે તોરથ ચિત્ર વિચિત્ર

મોર ને બધેયા તારે પોખણે,

જાછ દાહરને તુપી પ્રીત-મરવા

આભે કુંદની તારા અઝડે,

મકમે વિમુતના અમકાર

પંખી જાપા છે તારા માનમાં,

તારે આજે જ્ય જમકાર-મરવા,

ખારને છાંચો મટોરાજી આંધો,

ગઢિ કીતયો સમીર

જ્યારે બેટયો આવી લોખને,

જાહ્ય સુખ ધેથી ચરીર-મરવા.

મરજો સુરજ ધંબો આંધો,

ને થંબો કુનિયાના કાજ

પલટયા આકારે તું જોડમાં,

જ્યારે હાથ તારું સામાન્ય-મરવા.

જ્યારે જાગે જોવાળાઆ,

ને જેડન ગાય મજકાર

જેલે જોયે બેડા જોડયા,

જાણે પુષ્પ ધાનના દિધાર-મરવા.

જીછજે સગિતા વધામણે,

પાડે ધરજી લીકુડો સાજ

સંધિને ચેતન સાંપડમાં,

તારાં પગલાં પનોતા મહારાજ-મરવા.

એકલાં

શ્રી પ્રેમીબહેન વિઠ્ઠલ ચૌહાણ

હરિ સ્વણે, માતાને તાતરે, સાસરિયા વાટ રે,
મારે જનું કેમ એકલાં !
હરિ સર્ગ-સંબંધી સાથરે, કહું એક વાત રે,
મારે જનું કેમ એકલાં !
—હરિ સ્વણે

બહેની-બંડના રનેહ મારે છોડવા
સરખો સંહેલીતણા પ્રેમ હવે તોડવા
દિયર-નણ્ણીના મનરે, મેળવવા તન રે,
મારે જનું કેમ એકલાં !—હરિ સ્વણે
પાળી પોપી મોટી કીધી,
પરણીવીને, પરધર કીધી,
હરિ દીકરીને આપ રે, દોરે ત્યાં જાય રે,
મારે જનું કેમ એકલાં !—હરિ સ્વણે
માત-પિતાની માયા માણી,
સાસર-નાટ જણ્યમ અભણી,
સ્વસુર-સાસુ આધીન રે, રહેતું પરાધીન રે,
મારે જનું કેમ એકલાં !—હરિ સ્વણે

સંધ્યાનું સ્વપ્ન

શ્રી શિરીપ હ. મહેતા

આજ સંધ્યા રણીને એક સમણું નેણું.
પ્રેરિને પાનેતર ત્રિહરતાં વાગીએ,
ફેરમતું એનું એક ફૂલું નેણું રેક
રપ રંજ વાસ સોયે વજ્રપુરી વાસના,
જણે જાન-ધન એણે ખોયું-આજ.
ફૂવાને કાંકે આંસુકા સારતા,
જળમાં અંધારાવાને દિલકું દોડયું,
સંધ્યા સંચરતીને આંસુકા ચૂમતી,
ધીરેધી ધડતું અંતર ખોલું-જાજર
કુંજે મધુકર આગ્યો'તો મૂંઝતો,
મૂંઝ મધુરું મારું મગડું મોઢું;
કલ્પનાની પાંખે રે આલસામાં બેસતાં,
પાણું વાળીને નદિ નંચે નેણું-આજ
રજસ જનીને રસે છડતો એકલો,
એકલવાયું રે ભગ દેણું શયું;
સાંભળીને ગણિકા આંસુકા સારતો,
વર્ષાએ આવી એનું મુખકું ધોયું.
આજ સંધ્યા રાણીએ એકસમણું નેણું.

શેઠાંવનો સંત

ગરબાદાર. " મુળોવરનાતક "

[કાળ—મરી કુંડી મુખો મહારાજ રે સામળા ગિરધારી]
મારા શેઠાંવના સંત કે મહંત રે,
જુગ જુગ કીર્તિ જવલંત રે. (ધવ)
લીધો, સત્યને અદિંસા તણો પંથ રે,
જુગ જુગ કીર્તિ જવલંત રે.
તેતો, આપણો મુક્ષામી કેરો અંત રે,
જુગ જુગ કીર્તિ જવલંત રે.
ધન્ય ધન્ય કરતારના ના કંથ રે,
જુગ જુગ કીર્તિ જવલંત રે.
(સાખી) ૧
ધનધન સોરઠ ભૂમિ ન્યાં, ચોરખંદર ત્યાં ખાસ,
ભાદરવા વદ ખારસે, જનમ્યાં મોહનદાસ.
આક્રિષ્ણાં મયો દાહાકર રે—જુગ જુગ
(સાખી) ૨
સત્યામદના સમીધી, આગ્યો અગ્રિજ કાળ,
રમડસે હાથ મિલાવિયો, જાળમાં ભારત ખાળ.
ધર્મ, સામરમતીધી દાંડી દૂધ રે—જુગ જુગ
(સાખી) ૩
સત્ય, અદિંસા મંત્ર જાપ, હરિમાં હારાવાસ,
પ્રેમે દરિયન રેડિયો, ધરિમાં નિજ ચોપાસ.
પૂજે, દિલ્હોથી વધી વાવસરામ રે—જુગ જુગ
(સાખી) ૪
અગ્રિજે પણ મિત્ર ધર્મ, પૂજે ખાણ દાન,
દિવમાં દેવ વિરાનિયો, ક્યાંથી ખીએ ખવાલ.
અગ્રિજે દિંદ છાંડી જાગ્યો રે—જુગ જુગ
(સાખી) ૫
હથિયારો મેઠાં પડ્યાં, કંઈયું આજ પ્રભાત,
આઝાદી વસમી જતી, ખૂરે ભારત માંત.
હથપતિ દેશ કુબ્જો હાથ રે—જુગ જુગ
(સાખી) ૬
દેને ખાણ રંગેયી, અમને શુભ આશિષ,
ચરણે નમીએ આપના, મૂળી નિજનિજ શીલ.
કરીએ રવરાજ્ય ગમરાજ્ય રે—જુગ જુગ

વાદળી અપાદની

શ્રીકાંતિલાલના પાઠક (શારદામરિ)

કાળી વાદળી રૂપાળી આવી

એ વાદળી અપાદની

તું તો પવનની પાંખે આવો, એ વાદળો અપાદની
 પેલી પર્વતની ટોચને ડોલાવી, એ વાદળી અપાદની
 સાથે ચમકતી પીજને લાગી, એ વાદળી અપાદની
 પૈર વાદળામાં કાપાં છુપાવી, એ વાદળી અપાદની
 આવી દિલનાં તલસાટ જોવરાવી, એ વાદળી અપાદની
 પેલા તુષિત માનવને રીઝવો, એ વાદળી અપાદની
 તેં તો તરસી પૃથ્વીને નવરાવી, એ વાદળી અપાદની

કાળી વાદળી રૂપાળી આવી

એ વાદળી અપાદની

રંગ રંગી છીપ લો

ઓ રમણિકલાલ દવે.

હરીઆ કઠિ રમતાં નવી નવી છીપલો.

નાની નાની છીપ લો

રંગ રંગી છીપ લો

હરીઆ કઠિ રમતાં નવી નવી છીપ લો.

અજબું ભરી છીપ લો.

મેઝી ભરી છીપ લો

હરીઆ કઠિ રમતાં નવી નવી છીપ લો.

ધોળી ધોળી છીપ લો

ભૂરી ભૂરી છીપ લો

હરીઆ કઠિ રમતાં નવી નવી છીપ લો.

ચળક ચળક છીપ લો

લખક ઝળક છીપ લો

હરીઆ કઠિ રમતાં નવી નવી છીપ લો.

બેન ગમતી છીપ લો

દેવ ગમતી છીપ લો

હરીઆ કઠિ રમતાં નવી નવી છીપ લો.

દસતાં દસતાં છીપ લો

રમતાં રમતાં છીપ લો

હરીઆ કઠિ રમતાં નવી નવી છીપ લો.

થીઆ નમી છીપ લો

મેઝા મેઝા છીપ લો.

રવખન

શ્રી પ્રભાવૈદ્યોપાધ્યાય

તૂટી રે મધુ' ચંપલ તૂટી રે મધુ

મારો મારમ મોરોને ચંપલ તૂટી રે મધુ

મારમ મોરોને વચ્ચે ઝાડોને ઝાંખરા

તૂટી વનારિ કાંટા મોટા રે કઠિરા

રવખનું હતું બે મારે તૂટી રે મધુ રે

મારો.....

ઉપરથી ચંકશાનુ સંતપ્ત કિરે

સનાવે અને તારે તપાવી બુધિને

ધારી બે દામ હૈંડે હુટીરે મધુ રે

મારો.....

વિદ્ય એ માન' વચ્ચે કાઢના સમારે

મેઝું ના પામવે' ઉતાવળ મારે

પ્રાધુ' જગનાથ દામ આપો રે મધુ રે

મારો.....

ન્યારે ત્યારે

શ્રી હનુકમાર હ. ત્રિવેદી

(લલિત કેરી જાડીએનો દાળ)

ન્યારે પ્રભાતે પૂજન પૂર્વ પ્રગટે છે,

ત્યારે તદ્દારી વાદ મીઠી મીઠી આવે છે. ૧

ન્યારે યુકુમે યુકુમે મુખકે મીટ મીટ છે,

ત્યારે તદ્દારી વાદ મીઠી મીઠી આવે છે. ૨

ન્યારે વિપીને વેદાળી લેણુ વાગે છે,

ત્યારે તદ્દારી વાદ મીઠી મીઠી આવે છે. ૩

ન્યારે વસંતે કોઠિલ કુદ કુદ કુદ છે,

ત્યારે તદ્દારી વાદ મીઠી મીઠી આવે છે. ૪

ન્યારે રઠી રો' ગીત મધુનું ગૂન્ને છે,

ત્યારે તદ્દારી વાદ મીઠી મીઠી આવે છે. ૫

ન્યારે સાંગત સિન્ધુને મગવા જાયે છે,

ત્યારે તદ્દારી વાદ મીઠી મીઠી આવે છે. ૬

ન્યારે અનિલે સુગંધિત ફૂલો ઝૂને છે,

ત્યારે તદ્દારી વાદ મીઠી મીઠી આવે છે. ૭

ન્યારે સુનાળાં ઉર શું ઉર રો, મોટે છે,

ત્યારે તદ્દારી વાદ મીઠી મીઠી આવે છે. ૮

ન્યારે અપાટે ઝમ્મર વર્ષા વરસે છે,

ત્યારે.....

જ્ઞાન મંદિરે

શ્રી એચ. જી. દવે ટ્રસ્ટ ઓન. હાઇસ્કૂલ અમદાવાદ
 બહેનાં પધારે ઘાન મંદિરે લોલ,
 ઘાનના આરવાદ અણમૂલ જો—બહેનાં
 મંદિર અણમૂલ રોડ યંત્રી રે લોલ,
 મંદિરે છે ભાવના સ્વાસ જો—બહેનાં
 બહે છે સરિત અખંધી ભરીરે લોલ
 છોપે ત્યાં દિશાની પાસ જો—બહેનાં
 સોહે છે રોડે બધું આંધળું રે લોલ,
 રહિયાળાં નિત્ય આન આન જો—બહેનાં
 દેખાના હેત ભરી બહેનની રે લોલ,
 અરવાં એ ઘાન રસ પાવ જો—બહેનાં
 સેવાની ભાવના સમાનતારે લોલ,
 પ્રેરણા-પુનિત છે પ્રકાશ જો—બહેનાં
 વાતે સંવાદી વીણા વ્હાણપેરે લોલ.
 અંતરમાં અખીના ઉત્સાહજો—બહેનાં
 સંપન્નિત સાકળે લખાવને રે લોલ,
 રાષ્ટ્રભાવ બીજાનો પ્રાણ જો—બહેનાં
 આવોને ઘાન ઓત મૂલ્યવારે લોલ,
 લેવા સદ્ભાવના મુખજો જો—બહેનાં

ખીલવા માંડ્યું

શ્રી શંતિનાથ આંખનેરી

આજ ભારા દેવાને શેતું આવ્યું,
 શેતું આવ્યું એને અણમૂલની વાતમાં
 સુમનસાં દેવાને શેતું આવ્યું...આજ
 મંદિરને મોહ તણ સાતરે સીધાવતાં,
 સરખાં સાદેલી તણા નાથને વિસારતાં,
 વિહંગમી અંખનીમાં આંધ્ર આવ્યું...આજ
 સખીઓના રોડ અને માર્ગ હેત ખૂટતાં
 સાચું નંધી તણા મ્હેલું વજ્રતાં,
 સાચરિયું રહેતું મને વધ્યું લાગ્યું...આજ
 પ્રેમે પ્રીતમના વહાલાંને વધાવતાં,
 શીતળ સખીરે ક્યાં વ્હાલમ મન ભૂવતાં,
 કરમાતું ઉર-કુસુમ ખીલવા માંડ્યું...આજ

ગોપીની વ્યથા

શ્રી હનિયાલાલ જોષી

કે હું તો થાકો શોધી આવજ,
 સંતાપો ક્યાં નંદકિશોર ?
 કે હું તો માકો પૂછી પૂછી આવજ,
 સંતાપો ક્યાં નંદકિશોર ?
 વહે તારિ વિમળ મધુના કરાં,
 વાયે સખીરે લઈ રોડે સદેશ,
 મૂકી અડલી તીરે કોણી મોરી,
 સંતાપો સ્વામ ક્યાં નંદકિશોર ?
 —કે હું તો થાકી.....(૧)
 અરતી વ્યોમે ચાતુ ચંદ્રિ રસ-તેજે,
 કંઈકેલુ કૂળત ગોવલ્લડી રેલે,
 મૂકી સતી અંતર કુંજ મોરી,
 સંતાપો ક્યાં મન-મોર ?
 —કે હું તો થાકી.....(૨)
 મલિકા સદુષ્ટી સોણવાની રચી,
 અંતર થાળમાં આટા જ્યોત મૂકી,
 રવીકારી કોણ પ્રેમ અંજલિ મોરી ?
 સંતાપો ક્યાં ચિત્ત-ચોર ?
 —કે હું તો થાકી.....(૩)
 કે હું તો થાકો શોધી શોધી આવજ,
 સંતાપો ક્યાં નંદકિશોર ?
 કે વિરહની વેદના આવજ ના પગાય,
 સંતાપો ક્યાં નંદકિશોર ?

ચાંદલો

શ્રી ઘૃજલાલ દેવ.

ચાંદલો, રે! રમે રુપેરી ચાંદલો...

આમના અતામ જલે તરતો એ ચાંદલો
નીરવ સરવરિયામાં સરતો કે હંસલો...

પૂરવ પડરાણીના ખડકા શો ચાંદલો!

સરતી સધ્યાને લલાટ લાલ ચાંદલો!
રે! ભમે રંગકર્ણો ચાંદલો!

ભાભીના મુખમાંનો બાવ કર્યો ચાંદલો!

ખેતીના વતમાંનો બહાલકર્યો ચાંદલો!

અણિયાળો અંખડીનો દહાવ કર્યો ચાંદલો!

રે! રમે ધરતીમાં ચાંદલો!

શુશ્રીરના શોણિતને ચૂર્તા જગાડતો!

(કાઠ) નચીરના કાઠપર બગડતો ચાંદલો!

(કાક) ચઢીદાની ચિતામાં વારખાતો ચાંદલો!

રે! જળે કાઠમેળ ચાંદલો!

રે! ધૂમે લાલ ધૂમ ચાંદલો!

જળની જળજળ, માણી આખ કરે ચાંદલો!

'અહાલેક! પુકાર કરી ભેખ ધરે ચાંદલો.

કેક ભેગી જટામાં અટવાતો એ ચાંદલો!

રે! રંગ રાણીડી ચાંદલો!

પુમના અધારિયાં બિન્નો અજવાળતો!

અપૂત ધાર રેલી ધમણી બીજાવતો!

કેક કાતુકા મુખમાંનો જાકામી ચાંદલો!

રે! મ્હાલે મેધિ એ ચાંદલો!

“ ગોરીનો ગરબો ”

શ્રી હરગોવિંદભાઈ યુ. દેવ

સાહેલી મોરી સોનલ ગરબો સોહેલો

ગરબે તે ધુમવાને બેઠો આવજો

સહેલી મોરી ચરલ પૂનમની રાતજો

અજવાળાં ઢીંગસે માણેકોદમાં રે લોલ...

બિન્નો મારા મરિચિયાની પાસજો.

સહેલી આવેરે મુજને તોવા રે લોલ...

સાહેલી મોરી, સસરાને જગાડજો.

સસરાજી મોકલશે રમવા આવશું રે લોલ...

સાહેલી મોરી સામને જગાડજો,

સાસુજી મોકલશે રમવા આવશું રે લોલ...

સાહેલી મોરી, નેને જગાડજો,

જેજી મોકલશે રમવા આવશું રે લોલ...

સાહેલી મોરી, નેઝાણીને, પૂછજો,

નેઝાણી મોકલશે રમવા આવશું રે લોલ...

સાહેલી મોરી સાહેવાનીં મે આવજો

સામવાના ઘણુમાર્પી રમવા આવશું રે લોલ...

બેની મોરો, લાલ કસબલ ચીરજો,

ઝોટોનો અલભેલી તમને ઝોપશે રે લોલ...

બેની ચારી, હળવે તાળો ગીલજો,

હાથડિયા અમઅમરી ખંભા દુઃખશે લોલ...

બેની ચારી, હળવે હાં ફૂડજો ને

ફૂડરી ફરતાં રે પૂંજોળી જશેલે લોલ...

બેની મારી મરવાં ગીતો ચૂકે ને.

જીવનને જીવજી નેવાને આવશે

વૃંદાવન વાસી

કૃ. કન્દિશ લાલરાઈર માસતર

વૃંદાવન વસી કાન, અંતર આવો ને;
ગીતા બસીના ગાન, મીઠાં લાવો ને;
મયૂર મુકુટ પર કાન, અંતર આવો ને.
ચનચનતા છવન તાન, ડોલન લાવો ને,
પૂરણ પુરુષોત્તમ કાન, અંતર આવો ને.
શંકરી સેના આન, નિતનિત લાવો ને
રાધાના રમણા કાન, અંતર આવો ને.
ત્રેમલ વાકિનાં ગાન, નિશ્ચિન લાવો ને,
પારધના સાથી કાન, અંતર આવો ને,
રૂપ વિગટ દેવા. કાન, ન્યોતિ લાવો ને,
છો આતમ ન્યોતિ કાન, અંતર આવો ને.
કંઈ પ્રકાશ કિરણ દ્વાજી, એક દિન લાવો ને,
ધીર ધર્મધુરધર કાન, અંતર આવો ને.
ધનધનતો ધર્મોપાન, કારત લાવો ને,

❧

ઉપા દર્શન

સ્વ. ઓમતી બેન

ભગી ઉપા !

ભગાડી મનેમ કખીરી !

ભગી ઉપા !

ભગી ભગી ભગી ઉપાને હું ભગી ભીડી ગપડી
હું ભગી—

જલ ભરવા જમુના તટ માલી
માખર શિર પર ધરી ધરી. હું ભગી—
અનુલ લહરી સ્વિત વેગે ઊડતી,
શરિતા લહરી પૂરે વહતી,
પુષ્પોને નવવિકસિત કરતી

ચેતન રસ માઈ હું ભગી—

મને સુલાગી વસે સજીને,
કુંકુમ મંમલ સાગ સજીને.
નવજનન નવ તેજ ધરીને

ભગી ઉપા હું ભગી. હું ભગી

ર સ રાં જ

[મહારાવ ન્હાનાલાલ પછી રાસ શાહિત્યમાં
તેમની ઠીઠીએ પુસાર થવામાં ફક્ત એક જ વ્યક્તિને
જો સફળતા પ્રાપ્ત થઈ છે એવા સ્વ. રાસકવિ
કેશવ ક. શેઠનો આ 'રસરાજ' રાસ મેળવી આપ-
નાર હિન્દુ હીપોલસવી બેઠના સંપાદક શ્રી દયરથ
ગાંધીનો હું હાર્દિક ઉપકાર માનું છું. જો આચાર્યપદ
પુવાને થોડા જ વખતમાં શાહિત્યના પ્રદેશમાં આરો
વિકાર કર્યો છે. —સંપાદક]

—સ્વ રાસકવિ કેશવ હું શેઠ

રસરાજ વરસે વાદળોએ,

વરસે કુંજસ-કળીએ કળીઓ;

સ્પર્શ અભ્યુદયોની સુદીએ,

...રસરાજ

રસરાજ ટમકે કાંખળીએ,

પલકે મોમલુની પાંખડીએ;

મલકે અલ્પભેદી બાંખડીએ;

...રસરાજ

રસરાજ ડમકે છે દરિયે,

ડમકે ભરતી ભવસાગરીએ;

ડમકે રસઝાલક અન્તરીએ,

...રસરાજ

રસરાજ મીઠાં મરકવડે,

વિલસે પૂનમના પાલવડે;

હોર ખોલશે મારે મોંઘવડે;

...રસરાજ

ધન્ય. આજ ફડા અવસરીએ,

રસરાજ પધારે મન્દિરિયે;

રસના જ દિલસવ આદરિયે;

...રસરાજ

બહાલા આવોને

શ્રી પ્રજારામ

આ અપાઠ આપ્યો કારમોને કાંઈ મરણે વદન ધોર
ધરધર ધરધર કંપતી મારી કાળજાની કાગ !

—બહાલા
ઉપવનમાં અરધી રાતે એ ચમકી ઊઠે મોર
છળી મરું હું એકલી આ રાતમલો ધનધોર !

—બહાલા
આ તળાવ દલકર્ષા જ્યોત્સ્નાને કાષ્ઠ નદી વહે ભરપૂર,
ધરા ધર્ષ છે તમને અમલી વર્ષામાં ચકચર !

—બહાલા
‘આવીશ થોડા દિવસમલો’ કાધું હું મોઢું વેણ
થોડા દોડા રહો પછી વળી જાળોને સુખચેન.

—બહાલા
શાખી આંખ ફરકતી ને કાંઈ ફરકે કાષ્ઠ દાષ,
થોડા દિનમાં મળશે જાણે જીવજીવને સાથ !

—બહાલા

ગામડિયાનાં છોરાં

શ્રી મૂળચુખલાલ અ. દિવાન

અત્યા હાલી આવોને આશીર્વાદ રે...

ચુણી ગામડિયાનાં છોરાં રે

એલા કહેરીઓના સચ્ચી કો રે,

ચુણી ગામડિયાનાં છોરાં રે ..

ઉપા જગી દેખતો, ગામ મોરાં જીતો,

પટી ધમધમ ચૂલે ધોર રે,

ચુણી ગામડિયાનાં છોરાં રે...અત્યા

કુંભરાને શેતરાં નીર નદી ખેતરાં,

આરે સીમારે કોઈ દોરાં રે,

ચુણી ગામડિયાનાં છોરાં રે ..અત્યા

આદિરને ધેર ધેર, સોઠે ગોધણ ઉગર,

જલકે પી દૂધથી કોરાં રે,

ચુણી ગામડિયાનાં છોરાં રે...અત્યા

યાકોને લોથ પોથ, પાનાં ખેડુ ખપોર,

લેતાં શિગમણી તે ચાણી રે,

ચુણી ગામડિયાનાં છોરાં રે ..અત્યા

લોકો સુદામીઆને, લાગે વસ્ત્રામિયા,

નવલો દિનરાત એના ચાણી રે

ચુણી ગામડિયાનાં છોરાં રે...અત્યા

કસુંબલ રંગ

અ સૌ પ્રભાવતી આગાર્થ

મારા આંચણીએ કુંકમ કચરી, કુનચું મે વણજારી

વાવો મોમરો નિગમું આળી, કુનચું મે વણજારી

મેં તો મોના ધડુવો ધડાવો, કુનચું મે વણજારી

મેં તો મઠાવી રૂપસા જાગે, કુનચું મે વણજારી

હું તો કદખાતી મલકાણી, કુનચું મે વણજારી

મેં તો પાપા હેતનાં પાણી, કુનચું મે વણજારી

ફેડા મીસરો મોનરો બારી, કુનચું મે વણજારી

મારો સમરો છોડ જંગળી, કુનચું મે વણજારી

મારો સામુ હીચતી કાળી, કુનચું મે વણજારી

પાન પાને સાદેલી રૂપાળી, કુનચું મે વણજારી

આવે રૂપેરી ગમ રેડ ધાગે, કુનચું મે વણજારી

મેં તો સામુ જાણે મોઢાણી, કુનચું મે વણજારી

એની મીસરી મહેં રે લોભાણી, કુનચું મે વણજારી

મારા મઠાજ નેજાન લાગી, કુનચું મે વણજારી

ધુણ્યો કાપા અંબોડમે મિઠાળી, કુનચું મે વણજારી

પીએ મેખનિયાં રંગ ગસાળી, કુનચું મે વણજારી

હું તો કસુંબલ રંગ મોડાળી, કુનચું મે વણજારી

મારા દિલમાં કોલન મારી, કુનચું મે વણજારી

— માને હાલરડાં —

શ્રી પૂનસાલ

રોજ રોજ મારી ! ખુશિયે છે તું મને,
 આજ તો તને દુઃખાતું રે સોલ !
 હેનનાં હેનનાં દાલરડાં મોડાં
 માંધ માંધ સંજ્ઞાતું રે સોલ !
 એધિરી માવડી, મોટિરી માવડી,
 લક્કરી માવડી મારી રે સોલ !
 અમત અતેરાં પિવાડનારી માવડી
 નંદિનીઓથી ન ન્યારી રે સોલ !
 પ્રેમનણે પારણે મારે તું પોઠ માં
 હરખના ઠીંચાં ખાતી રે સોલ !
 સવાતું રૂઢું તારે અણિ કાપડો
 મોકું મોકું મલકાતી રે સોલ !
 પોઢી બા, પોઢી મા ! પરણિયે તારે
 તારાનાં મુખર ટિંચાતું રે સોલ !
 સરખ મંદનાં અજળ રમડાં
 રમવા તારે જાળ લાતું રે સોલ !
 રોવાળા બાવના વાંધુને વીંચે
 શીંગો પવન તને લાણું રે સોલ !
 રવર્ગતબી મંગનાં પ્રેમલ કમળની
 પાંખડીઓએ પંપણું રે સોલ !
 વાળળની વીજળીઓ અરણે મુખાતું,
 મેધનાં મુદંગો વગાડું રે સોલ !
 જાતે સુન્દર રંગ ઇન્દ્ર ધનુષના
 અણિને અંજરને લગાડું રે સોલ !
 પતંગિયાની પાલ દુલો કરાતું,
 પંખીડાં પાસે ગવાડું રે સોલ !
 તરુઓનાં પંડાંની તાળીઓ પમણું,
 નેહને પુવારે નવાડું રે સોલ !
 પોઢી બા, પોઢી મા દિવાલે છે લાપડા,
 માથો છે હાથ હવે મારી રે સોલ !
 મારા છે સમ, બેઠી પોઢી બા માવડી !
 નહિ તો મારો મ છે વારો રે સોલ !

વિદાયશીખ

શ્રી. બાલમુકુંદ દવે

(અભાર સુધીમાં આપણે ભેલેલી કુવિચોમાં
 તેની તળપડી વિચિટનાપી નોખું તરી આવતું બો
 બાલમુકુંદ દવેનું બા 'લગનગીત' રમૂ કરતાં મને
 અરેખર જ્ઞાનંદ વાપ છે.

આરુચિયે વિદાય થતી પુત્રીને તેની માતા આપણા
 આર્જુનની મંથલ આવના પ્રતોષતી ને સિખામણ
 આપે છે તેમાંથી આજની કહેવતી પ્રતિશીલ લમ-
 પ્રથને એક નવું રહન મળે છે. —સંપાદક)

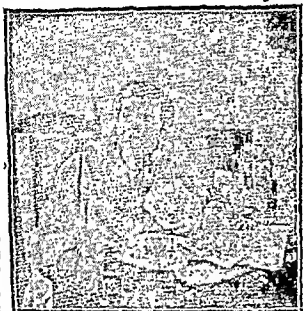
વિદાય વેળાએ બહેની ચોરસ થાભળે,
 મારીની શીખ મોંથી જાગળને લાકણી;
 માઝમાં રહેતાં બહેની : જાઝારે શોભળે.

કુલની મરજા બહેની કપાદે ના લોપળે
 મોઢાંના પરતી રીતે રહેળે હો લાકણી
 માઝમાં રહેતાં બહેની જાઝારે શોભળે.

કોલની શોખાએ બહેની સાદરાં આપળે
 લાચું ધરાણું એને ગણળે હો લાકણી
 માઝમાં રહેતાં બહેની જાઝારે શોભળે.

મરનો આધાર બહેની મોટરે મોલ ને
 નરનો આધાર તેવો નારી હો લાકણી
 માઝમાં રહેતાં બહેની જાઝારે શોભળે.

ભવની રણવાટે બહેની ડાંચાઓ રાપળે
 પૃથીને પાળે પ્રવન વારિ હો લાકણી
 માઝમાં રહેતાં બહેની જાઝારે શોભળે.

ખંસીના કામણુ

વૃન્દાવનમાં વેણુ વાગતીર.....

ખડાવરી ફેડું સુણી સૂર, તોયે બહોસા દૂર ને દૂર,
પ્રિતમ પાસે તોયે બડે નહિ રે...વૃન્દાવનમાં

તૂપા નેણાની છાપે નહિ રે.....

આટુર શેષે મારા નેણુ, ચિત્તનું બાટું સપણું ચેન,
કામણુયારા શોધું કાનડી રે...વૃન્દાવનમાં
છોડ્યું ધર ને ફેડી મૈરસી રે...

મેલી બળમો લોહની સાજ, ધેલું જોડાગિયું કહુ બાજ
સુધી નટવર વરડી વાંસળી રે...વૃન્દાવનમાં
ખીલી શરદ પૂનમની આદિની રે...

ફેરી દૂધમલ સોગી રાત, પેલા જળજમુનાને પાટ,
વનની લીલી કુંજ-નિધુજમરે...વૃન્દાવનમાં

રાયે જોડુગની જોવાલછીરે—

નાચે નંદવર નંદકિશોર, નાચે વનમાં ચનગન જોર
હેરે હેરે નાચે રંગમાં રે...વૃન્દાવનમાં

દરાદર ગાંધી

જમુના તટ પર

એસે છે રમરાજ પ્રજામાં
જમુના તટ પર રાસરંગમાં.....એસે છે

મુખ પર મોરલી ટુપૂર બાજે
નાજે લાલપખાજ પ્રજામાં.....એસે છે

સોલે, કળાએ ચંદ્ર ખીલ્યો છે
અમૃતનું રસપાન પ્રજામાં.....એસે છે

જોર બધેયા પિયુ નિયુ એસે
કામલકી કરે જાત વનમાં.....એસે છે

કાળે કાળે પંખીઓ નાચે
પૂરાવે કંઈ તાલ રંગમાં.....એસે છે

દરજી કરજા એસે આનંદમાં
સમીર બને મરતાન પ્રજામાં.....એસે છે

—રજનિકા હું પંડયા
(ની. જી.)

૨૭

શ્રી નિરંજન સંગત

આવશ્યતા સરવડિયાં વરસે મારા ચોક્કમાં
નીર આમેથી આવીને હિતરે આ ચોક્કમાં
આવશ્યતા

નીલમયી અમરાઈ જાન છે છલી છલી
વેરે છે રહી રહી ફૂલ ઝીણાં મોરસલી
મહેકી અમેલી ભરે વનની મલી મલી
શેવતી ખીસે છે ચોક્કમાં
આવશ્યતા

આમાથી ઝાઝરની ઝંઝૂકે ઝીણો ધુધરી
આધેરી ઝાંઝ વેણ વાધ છે ધોરી ધોરી
મનનાં તે અમરતને જાન રે ઝરી ઝરી
વીજળી ઝળકીને એને રાકમાં
આવશ્યતા

આયમણે આભસે માદગની ઝારીએ
રંમ ઝરે મહેક ફરી હાંમી અટારીએ
જાનું કુપાય મેંક અધણુદી ખારીએ
પેલા દેખા એ એને ટાકમાં
આવશ્યતા

શ્રી હિંમતલાલ ઉમિયાશંકર કવે.

નિરખી નારી નારાયણીના રૂપમાં,
નિત નિત પાતી રસદઈનનાં પાન ભે;
કુમકુમ પમર્લા કુમારિકાનાં આપતા.
ર્યાં છલકે નીતિ નીર નરાણુ ભે

—નિરખી. ૧

અંક સુધાવે વિષ્ણુ જગ સંરક્ષના
દુઃખ વિહારે તારી શીતળ છાંમ ભે
રસ બધ ભરણું છડમ સરોવર બ્રહ્મનું
શૈવ સિદ્ધરે જગ દુખમાં વિહરામ ભે.

—નિરખી. ૨

યજ્ઞ નાર્યંતુ પૂજ્યન્તે નાં યજ્ઞધી
રેવ, આધિ, સુધંત સુધાવે સરળે,
વિષ્ણુજની સગમણી શી વેશી
માઈવ મહેકે, પ્રણય પરિમલ પૂર ભે.

—નિરખી ૩.

સહરાનાં રણુ ર્યાં સંસારે એકલી,
અમી ઝર વીરડી પાતી શીતળ પાનભે;
ગુજ વિષ્ણુ રવર્ગ સદન મંદિર રણુ લાખતું !
ગૃહ સંસારે જીવન જ્યોત અખંડ ભે.

—નિરખી. ૪.

સમર જરી, રસ ફૂલડે સૌમ્ય યુવાસિની
પસર્વાં હર હર તારાં પરિમલ પ્રાણુ ભે.
સદ્દિ વિધાતા જગ માનવ હિદાયણી.
નરને દીધાં નારાયણનાં દાન ભે.

—નિરખી. ૫.

ભારત એ સંસ્કૃતિ પ્રધાન દેશ છે, તેમણે બંગાળા અને ગુજરાત એ વિશેષ કરીને શક્તિપૂજક છે. ગુજરાતની રક્ષા કરતી મહાદેવીએને શિવ નર્મ-દાશ કરે યાદ કર્યાં છે. એનું સાચું દર્શન મને જ્યારે હું અંગ્રાજી મળ્યો. મળ્યાનાં દર્શન કર્યાં અને સાંજે બારતી સમયે અનિકાનાં દ્વારે જ્યારે ધંટલા નાદ થયાં આંસુઓની વેદ ધોવણી શરૂ થઈ ત્યારે આત્મા જ ખોલી બહારો કે ધન્ય કવિ !

“ઉત્તરમાં અંગ્રા માત,
પૂર્વમાં કાળી માત”

બસ આ બે શીડીઓનું સ્મરણ અને અનુભવનું દર્શન પ્રત્યેક યાત્રિકને અવશ્ય થતું દરો !

અનિકાની ઉપાસનાનું મહાન પવં તો નંદરાગિ છે. આ નંદરાગિનાં નવઘાં દિવસોમાં બેગા મળી સ્ત્રી-પુરુષો સાથે રાસ, લાજન, કીર્તન કરે અને આનંદ કરે. આવા બીજાં મુશામો અવસર ક્યારે મળે છે ?

શક્તિ-ભક્તિનો ગાયક તો કવિ વલ્લભ ધોળા, જેમનાં ગરબા ગરબી ગુજરાતજુનાં કેલિશ કહ્યાં ગૂંછુ રહ્યા છે. આ ગોરવજાળી કવિમાં શક્તિની ભાવ્ય ઉપાસના હતી. તે ફક્ત મૈયાના રમુજ સ્વરૂપમાં જ રમણ કરતો ન હતો મૈયાની સૂક્ષ્મ શક્તિમાં તે ઝોતઝોત બન્યો હતો, “ભક્ત વલ્લભના ગરબા એ મધ્યકાલીન સાહિત્યના છુટી કે નથની જેવા ગૌણ પણ ચિત્તહર અલંકાર છે.” વિજયરામ દેવ

“મા તું પાવાની પટરાણી” માતો રમુજભાવી દેહ આનંદના ગરબામાં કેઈ મહાન તરંગોની ન હોય તેવો જણાય છે !

“જળ થઈ શાખા પત્ર પુષ્પ ફળે ફળતી મા,
પરમાત્મ એક માત્ર રસ મધ્યે વિચરતી મા,”
વલ્લભ લોકમાનસનો પારખુ કવિ હતો. લોક લોક રાસ ગીતો આપી ગુજરી રાસ સાહિત્યની અમૂલ્ય સેવા કરી છે. આ વખતે આપણા બીજા કવિ તો

સ્વ રજુકોઆઇ (જુનાગઢ) જેમણે આખી સપ્તજાતી રાસ ગરબાના રૂપમાં ઉતારી છે. અને બીજા છુપા-પેલા કેટલાક શક્તિ ભક્તોએ આરાધનની અનિકા, પાવાગઢની મહાકાળી, સુવાળીની ચામુંડા અને નવદુર્ગાનાં નવપૂજન અને આરાધન કર્યાં છે. વાણી દ્વારા વ્યક્ત પણ કર્યાં છે. આવી શક્તિ સ્વરૂપા અજન્મા અને અકલ્પ મહાદેવીનાં પૂજન કરી અને આપણું જીવન ધન્ય બનાવીએ. આજથી શરૂ થા આ નંદરાગિના પવિત્ર દિવસે મૈયા અનિકાનાં ગુણ દર્શન સ્મરીએ અને જીવનમાં આનંદ, સુખ, અ-ધામધ્યનો સંચાર કરીએ

આ વિભાગમાં આવેલા શક્તિ ભક્તિના જે નં ગરબા, રાસ તથા બીજી કૃતિઓ છે. તેમાં પ્રત્યે ભક્તવિહંગનું સારું દર્શન મળે છે. તેને સાચું શુદ્ધ રાગમાં આવપૂર્વક ગાઇએ તથા જગતજનની જે દેવીઓની આરાધના શરૂ કરીએ. અને એ પરામ્પાર સ્મરણ કરી તેની શરણાગતને સ્વીકારીએ.

“હવે સદામ કરો આરાધનરાગી અનિકા
કે મ્હેર કરો મનવાદી મુજ પર માત ભે.”
અને છેલ્લે પ્રાર્થાએ કે—
ન મંત્ર નો મંત્ર તરફિ ય ન જાને સ્તુતિમહો
ન આદરાનં જ્ઞાનં તરફિ ય ન જાને સ્તુતિકથા
ન જાને મુદારતે તરફિ ય ન જાને વિશ્વપત્ર

પરં જાને માત રતનસુરસણું કનેશ હરણું ॥૧

અપાદક

(આનંદની મરખીમાંથી)

(ભટ્ટ વલ્લભ)

ચાર, છુટ ચોખાવ્ય ચરચા એ ચાલી મા
જનજન પ્રત્યુપ વાવ્ય બહુચર બરહાળી મા
ઉઠાઉઠા નેહાર કીધા નવ ખંડેમા,
મંગળ, વરતા ચાર ચોટે પ્રહાટે મા,
ગાળ્યા સાંગર સાત દુધ રહે ઉઠ્યા મા,
અધમ અધર્મ ઉતપાત તે કીધા બુઢામા
હરખ્યા મુરિનર નાગે સુખ ભેષ માનુમા,
અવલોકી અનુરાગ મનમુનિ સરખાનુ મા
અવશ્ય નમવા પાય પાય પળિ આળ્યાના,
ઉપર વારંવાર મણિ સુકતા લાળ્યા મા
કથા કથિના કિમપાળ કેખી હુખ વામ્યા મા,
જન્મ મરણ જાળજી છતિ સુખ પામ્યા મા
શુભ ગાંધર્વ જથયાન નૃત્ય કરે રંભા મા,
સ્વર મુણ્વતા તે કાન ગત ધર્ષ ધર્ષ ચંભા મા
શુભ નિધિ મરખા એ બહુચર મા દેરા મા,
ધારે ધરિને રેહ સદ્ગ જરે દેરા મા
પામે પહારથ પાંચ શ્રવણે સાંભળતા મા,
ન આવે ઉની આંચ કાંવાનજ ગળતા મા,

૫૫

-આસોની અજવાળી રાતે-
શ્રી લાલરાજ દેવિયારાજર દવે
આને આસોની ઊજળી રાતડી રે,
હરખી દેયા ચન ગન ચાય,
ખેના, ચરહ રાત સોહામણી રે.
ચંદા નિરખીને ખીલે પોપણાં રે,
એવા ભકત હૃદય હરખાય-ખેનાં
ચંદા-હોડી ધૂમે આભ સાગરે રે,
છવન-નેયા તારવાં બધ-ખેનાં
ચંદા ભેગ કાપે અંધારને રે-
ભારા પાપીલા પક છેદાય-ખેનાં
ચંદા સોજ કળાએ મહાલેલી રે,
આવને સોજ સાહેલી સાથ-ખેનાં
ચંદા રૂપારેલી જમ ચોપતું રે,
છવન જળદળ કરજો માંડો-ખેનાં
ચંદા આભ-કનકવે ઉડતો રે,
આતમ ઉઠે અનંતને પાર-ખેનાં
ચંદા ચમકેને સાગળ ભીછળે રે,
છલકે પ્રેમ સરોવર પાળ-ખેનાં
ચંદા ધૂમે આકાશે તારતા રે,
વિંટળે વૃત્તિ મેયાની મ્હાંય-ખેનાં
ચંદા દિને દિને ગદુ ખીલતી રે
વધજો પુણ્ય પુનિત મહિમાય-ખેનાં
ચંદા જળે જમીનને આભમાં રે,
જગજો પંચજૂત સુજ કાય-ખેનાં
ચંદા મોતીડાં બીલતો માંછલો રે,
સાચા સાધુ રતન પરખાય-ખેનાં
ચંદા રિશટ પ્રહતો ચાંદલો રે,
ચમકુ મેયા લલાટની માંય-ખેનાં
ચંદા કુવારો અમી સિંચતો રે
જડમાં ચેતન પૂર લીભાય-ખેનાં
ચંદા જગત જનની ખેનડી રે
મેયા તારા બાળક બધાય
ખેના ચરહ રાત સોહામણી રે

-આવા-

(માડું રૂમક ઝુમક બાંજર ઝણકે)

શ્રી કૌશિક

તારા રથના ભ્યાં ધૂધરા વાળે,
નીંદરતો, માનવતા બાળે । (૧)
તારી મંગલ મૂર્તિને ન્યાળે
કુદરત ચિર ચરણોમાં ઢાળે । (૨)
તાડું તેજ ત્રિભુવન-પટ પ્રસરે,
રવિદેવ હું પદ, મેધા, વિસરે । (૩)
તારા લલાટમાં ચંદ્રક ચળકે,
ચશિપર વાહન-પાછળ સરકે । (૪)
તારે સેંધલદે સિંહર સોહો,
ચલુણી સંધ્યાનું મન મોહો । (૫)
તારી આંખડીઓ અમી વરસાવે,
રીતળ ચંદાને શરમાવે । (૬)
તારાં ચરણોનાં નેપૂર બાળે,
હર્ષ તાલ મેઘ નલમાં બાળે । (૭)
તારા કર-કંઠજુના ચલુકારે,
ઝળકે વિષત નલ જોવા રે । (૮)
તારી ગર્જનના પડધા પડતા,
તવ માત પ્રલયનાં પૂર ચડતાં । (૯)
હું જરીક સુખડું મલકાવે,
મલયાનિલ લહરી લહરાવે । (૧૦)
હું જ્યારે રહેજ અસિ-સમજો,
બ્રહ્માંડ અદે આઘા રમજો । (૧૧)
હું મા અગકળતી જ્યોત દીસે,
જડ-ચેતન-અણ અણમાં વિલસે । (૧૨)

અંબા નામ

શ્રી હમળ

રહિસે મૂરખ પ્રાણુ રે, અંબા માનું નામ
એક નામમાં અદ્વૈત કક્ષિત પામે નદિ કે પાર, (૨)
પાપી પણુ નો નામ બાળે તો કરી દે મેડા પાર (૨)
તું હિસે સકળ સંસાર રે.....અંબા માનું નામ
જડ ચેતન્યમાં પ્રદમ્પ વ્યાપી કુખીપાનો આરામ (૨)
સુંદરતા શું વર્ણવું તારી તું સુખનું છે ધામ (૨)
તું જીવન તરણી નાવ રે.....અંબા માનું નામ
જહવામી તું વાણી રૂપે, કંઠે મધુરે સર (૨)
નયનોમાં નિઘડિન વરસા છે તારા રૂપ મધુર (૨)
રહે શસ હમળ પ્રણામ રે.....અંબા માનું નામ

શંખલપુરવાળી

મી : નંદુસાધ સીંખડીવાળી

જય જય શંખલપુર વાળી

હો કુખમાં બહુ હરનારી

જય જય—૦

દેશ મધ્ય સોહો, કાકા હલમ મોહો;

દર્શન કરવા માનવ હલદે,

સાગર જયમ વારિ—જય જય૦

આઘ કક્ષિત અંબા, સરપુ ને મંબા,

વિષવિષ રૂપે વિલસી રહી છે,

તું જ્યોતિ ન્યારી—જય જય૦

નામ ન હું જાણું, કંઠે નધી જાણું;

અર્ધ ચલુથી રમરણ રડું ને,

સિંહ સ્વરૂપ સ્વારી—જય જય૦

રવઝો રખાવો મેધા, તારો મુખ નેધા;

નંદુની છે હરદમ દેખે,

માત ઝળિ તારી—

જય જય શંખલપુરવાળી.

હો કુખમાં બહુ હરનારી.

ઝરણાં

અમુખેન

(આજ રાંધાવર કહાન રાસ મંડળ રમે એ રાસ.)

આજ સતીઓની વાત બંને સારી લાગે છે;
સારી લાગે છે પ્રેમ ઝરણાં વહે છે —આજ.

(સાખી).

પૃથ્વી ખંડ નવખંડ છે, ને દેખાં ભરતખંડ.
સારતી નામે જાહેર છે.

તેનાં કસતી શ્રીમુખે-વખાજ-આજ.

(સાખી).

જદિયર સર્વેને કહું, ને સંભળજો એ બોલ;
વીરજના પોતે બને.

બને સક્તિ રવરૂપ જગદંબ-આજ.

(સાખી).

જલ નીતિ સહુ રાખજો, ને હરર પવિત્ર જોકે,
તેના દિશમાં જો સખી,

આધું સુધિ આપાર...આજ.

(સાખી)

નિયમ મર્યાદા સાચવો, ને પતિ એ પોતે કહું;
એવું માને ને કહું,

ત્યાં તો હયા ધરે અવતાર-આજ.

(સાખી)

વીર મીરની માવડી, ને સતી ખરે કહેવાય;
અમુખે નેર પુરાણમાં,

હું તો જાહેર કહું જગદંબ-આજ.

(સાખી)

જહા વિશ્વ દેવતી, ને શંકર જોડે દા ખગ;
એવા દેવતી માવડી.

એ તો અનસુવા નામે જાહેર-આજ.

(સાખી)

એવી સતીઓ મહુ વધ; આ ઝરણાંની અંધ,
સીતા સતી ને નમશે.

ધુનું અધ પતિનું પૂજન-આજ.

(સાખી)

નવરાત્રિના દિનમાં, ને ખરના ગાવા આમ,
સાધી સર્વે બેનડી,

રંમ તાળી ઢોળે મારી જોકે-આજ.

(સાખી)

હાર છે મારા હાથમાં, બોલ કણાણું પાકે,
વચને જો વિશ્વાસ તો,

અમુ દિશમાં અંબા જગદંબ-આજ.

અંબિકા પૂજન

[શ્રી. અમરવિદ્યા બહેન જયંતિકાન્ત મહેતા]

(જનનીની ભેદ સખિ । નદિ જરે લોધ)

પ્રેમે પૂજુ હું આજ અંબિકા રે માત,

વિશ્વથી અગેરી એની જ્યોત ભે

પ્રેમે પૂજુ હું ..

પ્રકૃતિ કાબજી જ્ઞાન ગાધિકા રે માત,

મોખા ભર્મા છે કંઠ સૂત્રે

પ્રેમે પૂજુ હું...

આત્મ તણાં જોજસો પ્રસારિકા રે માત,

તેભેમય વહાલ ભયું કર ભે,

પ્રેમે પૂજુ હું ..

અણે તું કાળની ત્રિકાલિકા રે માત,

સૌમ્ય, દિવ્ય, રોદ્ર તારા દબ ભે;

પ્રેમે પૂજુ હું ..

રથૂલ, સદમ, બેદ જન દિગ્ધિકા રે માત,
મૂર્ત છે અમૂર્ત એ ગદાય ભે;

પ્રેમે પૂજુ હું...

જઠમી ચેતન્ય પૂર્ણ સન્ધિકા રે માત,
સપ્તમે પ્રસારી તે મુવાસ ભે;

પ્રેમે પૂજુ હું...

ઘનન-સાગર તણી તું તારિકારે માત
નાવડું ચલાવ તારી પાસ ભે;

પ્રેમે પૂજુ હું ..

વિશ્વમાં વિરાટ બૂલે આમિકારે માત,
શતિના મત્ર જન પાદ ભે,

પ્રેમે પૂજુ હું...

રણાંગણે મહાકાળી

શ્રી આરુણિ

(રાગ-મહુ કરંતી નાજ અંબે)

રણાંગણે મહાકાળી, આવ્યા પાવાગઢ મહાકાળી;

ધરતીધમ ધમ મૂળવનારી મદિધાસુરને મારી

આવ્યા પાવાગઢ મહાકાળી (૨)

ચંદ્રમૂંડને નાખ્યા આળી, હાનવ દળ સંહારી;

ડગલે ડગલે પાપ પ્રજાળી, દુષ્ટોને દમનારી

આવ્યા પાવાગઢ મહાકાળી (૨)

સાત સુસુદર જળ જીછાળી, ગરજે નવખંડાળી;

પૃથ્વીના ચડછંદા ચાડી, ખમા ખમા કુપાળી

આવ્યા પાવાગઢ મહાકાળી (૨)

કરાળ વદની પલંચકારી, તાસ લોચનિયાળી,

શોષિત છલકયા અપરધારી, સ્વરૂપ અદ્ય ભુજાળી

આવ્યા પાવાગઢ મહાકાળી (૨)

ગગન મંડળે વિહરનારી, અલબેલી ટોઠાળી,

પૂર્વ દિગ્ગાની રક્ષાવાળી, તુંહી તુંહી ક્યાળી

આવ્યા પાવાગઢ મહાકાળી (૨)

અરુણાની એ જૂંજવનારી, નવશત્રિમાં આળી;

નમું નમું એ નવ દુર્ગાળી, આરુણીએ બિરદાળી

આવ્યા પાવાગઢ મહાકાળી (૨)

નવરાત્રિ દર્શન

રૂડાં અશ્વિન કેરાં દિવસો રે લોલ,
 સુંદર સોહંત નવરાત્ર ને.—૨૬
 મેયાના ગુણમાન ગૂંજતા રે લોલ,
 મરતિ મધુર મોરી માત્ર ને—૨૭
 સોજે કળાએ અંદ ખીમતો રે લોલ,
 મનકનિ શંત રમ્ય લાવળે—૨૮
 સ્વામલ રાતને ગીતગવા રે લોલ,
 તારક તેજ સાથ લાવળે—૨૯
 રૂપ-રસ રંગ તવ રેલળે રે લોલ,
 દેવામાં હર્ષ કેરાં પૂરળે—૩૦
 મહા પર્વનાં શુભ ચિહ્ન દિસતા રે લોલ,
 લાવના શુભ કાર્યની ઉરળે—૩૧
 વરી તરસે લક્ષ્મીને પૂજતાં રે લોલ,
 બડોળ અખટ રામે માત્ર ને—૩૨
 ચૌદસે ભોમ સૌ આપતા રે લોલ,
 શુભલુક મંત્રની સાથ ને—૩૩
 અમાસ દિન છેલ્લો ગણો રે લોલ,
 દિલકામાં આનંદ અપાર ને—૩૪
 રણની દિસે દીપક તણી રે લોલ,
 ગાન વર્ષ બાસે તે વાર ને—૩૫
 બાણુલાલ રેવારાંકર આચાર્ય

જય અંબે !

(સાખી)

અગ્નિકા જગદગ્નિકા । તેજ તલો અંબાર ।
 પાવાગદની દાલિકા । રૂપ-રૂપનો ભંડાર ।
 (રાગ-સારંગ)
 આને આનંદ મહારા અંતરે રે લોલ,
 આવી બિંબો છું ત્હારી પાળ રે-આને. ૨૬
 અંબા ગિરાને આરામરમાં રે લોલ,
 પાવાને ગદ દાલિ માત્ર રે-આને. ૨૭
 અંબા મે બહુચરા બે બહેનદી રે લોલ,
 જગદે છે જગદળ નયોત રે-આને. ૨૮
 અંબા બેઠાં છે દદિ-દેસરી રે લોલ,
 કરમાં મદી છે તલવાર રે-આને. ૨૯
 મરધાની મ્હારી કરે બહુચરા રે લોલ,
 માન-સરાવરની પાળ રે-આને. ૩૦
 અખર વીજે છે માત્ર દાલિકારે રે લોલ,
 કરવા દાનવનો સંહાર રે-આને. ૩૧
 આશ્વિન માસ નવરાત્રિ રે-લોલ,
 ગરબે ધૂમે છે મોરી માત્ર રે-આને. ૩૨
 માતા ! તું શક્તિનો ભંડાર છે રે લોલ,
 લીલા છે ત્હારી અપાર રે-આને. ૩૩
 અગ્ન્યો શશુ જગદગ્નિકા રે લોલ,
 પૂરને શિશુતા અભિલાષ રે-આને. ૩૪
 મૂર્તિ ત્હારી છે મહારા અંતરે રે લોલ,
 'રાંકર'ના સંગમાં શ્રી 'રામ' રે-આને. ૩૫
 દસમુખરામ ત્રિવેદી

છુટક વેચાણ તૈમ વાવિષ્ટ આહકો મેળવી આપનારને

અમોએ હવે દરેક શહેરમાં "સીમિધ" તું છુટક વેચાણ કરી શકે તેવા એજન્ટો નીમવાનું અને કમીશન માટે ઉદાર શરતો આપવાનું વિચાર્યું છે તો અત્યારેજ વેચાણતા એજન્ટની શરતો મંગાવી તમારા શહેરના વેચાણનો એજન્ટ બનો. સતોપદાર્થ કોમ આપનારને તે શહેરના મોલ એજન્ટ પણ નીમીશું અત્યારેજ લખો.

ખીલું ચાલું આહકો અને અન્ય ગૃહસ્થ લોઘું "સીમિધ"ના આહકો બનાવવા માટે દરેક શહેરમાં ટેળવાયલા કુટુંબોમાં જઈ નવા આહકો જાનવા માટે પ્રચાર કરી નવા આહકો મેળવી શકે છે અને તેમાં પૂરતો રસ લેનારને અમોએ કાયદેસર ઉદાર રીતે મહેનતને ખદવો આપે છે તો તે માટે આપ કામ શરૂ કરી અને શરતો મંગાવો. જરૂર જણાયે તો "સીમિધ" આપને મોકલશું જેથી સરળતા રહે. અત્યારેજ વિચાર કરી ઉપજનું કામ હાથ પર લ્યો અને અમોને લખો અમોરો ગરબા અંક તમને માસિકતા એટલા પૂરી પાડશે

લિ

વ્યવસ્થાપક, રવાનગી વિભાગ

"સીમિધ" કાર્યાલય

પીરમશા રોડ. અમદાવાદ.

આ મંત્રણ

રમણમ રમણમ માનો ઝોડિયાં જીવે,
ધુધરિયે ધમ્મદારે રે;

અભિક્ષા સૌમ્ય સ્વરૂપ છે ! (૧)

આચરના ઝોકથો, ગંભીરના ગોખથો;

આવો અમારે ધામરે,

અભિક્ષા ક્યારે પધારશે ? (૨)

જોતારા દધિયુ આરોગ્યો આપને,

દધિયુ મેડીને મહેલરે;

અભિક્ષા આસને જોનંજો ! (૩)

દાતણ દધિયુ લીલો દાકમી,

દધિયુ ક્યુરી કામરે;

અધારાં આવી ઉલેચળે ! (૪)

ના વણ દધિયુ ત્રાંયાળી ફૂલીઓ,

દધિયુ મંગાના નીર રે;

આચરથી ક્યારે પધારશે ? (૫)

મોજન દધિયુ પકવાન-પેડા,

દધિયુ સાકરિયા કસાર રે,

ફુગી મંદિર દોપાવળે ! (૬)

લયીમ મોપારીને એલમીના દાણા,

દધિયુ પાન-પચાસ રે,

અભિક્ષા રતેહસ સ્વરૂપ છે. (૭)

શણગારો આંગણા પૂરીને સાથિયા,

જોડે છે અખીલ મુલાલ રે,

જગદેશે જયોતિ સ્વરૂપ છે. (૮)

કંચન કંકાવરીને સોતીએ વધાવતી.

લગી લગી વંકુડુ પાવ રે,

અભિક્ષા આનંદ ઉપ છે ! (૯)

જાએ છે ચાંચો ચંદનના ચોકમાં,

ગમતે નવગતિ ગાસ રે,

અભિક્ષા અદિવરના સાથમાં ! (૧૦)

કે. ભાનુમતિ અમૃતલાલ રાવળ

★

સહાશિવ સહિશંકર બટ

આસોમાં ઝોજસા ચંદ્રનાં, આ સ્થિતિમાં
કંઈ રૂપેરી રંગ છવાય, સોહિ પૃથ્વીમાં
અધારાં નત્યે આપત્રી, આ સ્થિતિમાં
કંઈ ધર ધર લીપકા યાય, સોહિ પૃથ્વીમાં
સુંદર ખીલી ચાંદની, આ સ્થિતિમાં
જ્યાં રતન હિસે ગરબાય, સોહિ પૃથ્વીમાં
અંખાને ગહુચર નેહલી, આ સ્થિતિમાં
અવિ સેવિ શણ શણગાર, સોહિ પૃથ્વીમાં
નૂતન દિન નવરાત્ર છે, આ સ્થિતિમાં
ચાચર ખેલે મંમ માય, સોહિ પૃથ્વીમાં
ચંદ્રને સુરજ નગમગે, આ સ્થિતિમાં
બહુચર અખેની નેહ, સોહિ પૃથ્વીમાં
તારક્ષા અંખે વ્યોમમાં, આ સ્થિતિમાં
ચોસા ચોગિની તેમ સોહિ પૃથ્વીમાં
તિમિર હરે રવિ દેવના, આ સ્થિતિમાં
દેવો હણ્યા અંખે એમ, સોહિ પૃથ્વીમાં
તાંડવ નૃત્ય કરે શિવજી, આ સ્થિતિમાં
ગહુચરમાં ચાચર તેમ, સોહિ પૃથ્વીમાં
સુર સરી જૂનન મીઠાં, આ સ્થિતિમાં
માત ગરગા જૂનન તેમ, સોહિ પૃથ્વીમાં
સુરવર સુનિવર સેવવા, આ સ્થિતિમાં
સેવે ચરિત સહાશિવ તેમ, સોહિ પૃથ્વીમાં

ઝોજસા

*

અમરિ માસિક "સ્રીચોધ" માને
હર બાહુ વરસથી નીચે છે તે તો
આપ પેપરનું કામ કરો એટલે જાણતા
હશે અને સાચે જાણવિભાગ પશું આપ-
વામાં આવે છે. એટલે સ્રીચોધથી તેમ
જાણાપયોગી જાખ આપ મેળવો તો
અમો તમોને એજન્ટ તરીકે નીમીએ અને
સાચું કામ આપવાનો કોન્ટ્રાક્ટ કરો તો
તો શહેરના અમો આપને સોલ એજન્ટ
નીમીએ એટલે અમારા પર સીધી આવતી
જહેરખખર પર પણ આપના કમીશનનો
હક્ક રહે તો આજે વિચાર કરી શરતો
અને નિયમો મંગાવી લ્યો.

અત્યાર સુધી અમોએ તે જોત્રમાં બહુ
રસ લીધો નહતો પણ બહુ વિચાર
પાછો આ વિચાર પર આવ્યા છીએ.

સાચું કમીશન, ઉદાર શરતો, અને
જૂતું માસિક હોવાથી જહેરખખર માલકો-
માંજ ફેલાવો હોવાથી જાખ મેળવવામાં
જોડી તકલીફ પડે ચાહુ આવકમાં થોડો
માસિક વધારો થાય તો અત્યારે શરતો
નિયમો અને કોન્ટ્રાક્ટ ફોર્મ મંગાવી
આપના શહેરના સોલ એજન્ટ બનો.

લખો—

વ્યવસ્થાપક, જાખ વિભાગ
"સ્રીચોધ" કાર્યાલય
પીરમશા રોડ, અમદાવાદ.

જવલંત જ્યોતિ

શ્રી હિમતકાલ ઉમિયારામરં વ્યે

(સોનાની મુંઠ હીવરી રે લોલ-એ-ચામ)

સોમ્ય સોહંતા માધ અંખિકા રે લોલ,

અંખિકા રે લોલ, અંખિકા રે લોલ,

અંખિકા રે લો.....લ

સોમ્ય સોહંતા માધ અંખિકા રે લોલ (ટીક)

શિરે સોહું રૂપામ કુન્તલો રે લોલ,

મુરેખ સન્ધ્યા તેં દિવ્ય અંગને;

જ્યોત જવલંત જગ જ્યોતિકા રે લોલ

જ્યોતિકા રે લોલ ૩

સોમ્ય સોહંતાં

ભૂત ભાવિ વર્તમાન જગતી રે લોલ

ક્રપ્તા સપ્તા જન્મ દાર્ધ્યને

જ્યોત જવલંત જગ જ્યોતિકા રે લોલ,

જ્યોતિકા રે લોલ ૩

સોમ્ય સોહંતાં

વિશ્વે પ્રસાર આત્મ હિરણ્ય લોલ,

હૃદયે તું માંપ એક જ્યોત ભે;

જ્યોત જવલંત જગ જ્યોતિકા રે લોલ

જ્યોતિકા રે લોલ ૩

સોમ્ય સોહંતાં

મૂર્ત સ્વરૂપ મહું અંખિકા રે લોલ

તુસિના ઓઘ તારું કબજે;

જ્યોત જવલંત જગ જ્યોતિકા રે લોલ

જ્યોતિકા રે લોલ ૩

સોમ્ય સોહંતાં

જ્યોતિકા રે લોલ

જ્યોતિકા રે લોલ ૩

સોમ્ય સોહંતાં

નિરખું ચૈતન્ય-જડ, અહિતઓ રે લોલ

સકળ સંસારમાં સુવાસ ને

જ્યોત જવલંત જગ જ્યોતિકા રે લોલ

જ્યોતિકા રે લોલ ૩

સોમ્ય સોહંતાં

નિષ્કામી કર્મચોગી ધમરી રે લોલ

તાડણી તાર ભવ પાર ને

જ્યોત જવલંત જગ જ્યોતિકા રે લોલ

જ્યોતિકા રે લોલ ૩

સોમ્ય સોહંતાં

જ્યોતિકા રે લોલ

કહે, મા ! તું ક્યાં ?

તુ છે આગસુરની ટોચે, રે પાવાને પહાડ,

સુંવાળના ને રમ્ય વ્યાધરે, તારો ક્યા છે પહાડ,

કહે મા ! તારો ક્યાં આવાસ ! હરદમ હૈયે એ અભિલાષ.

કેણ કહે તું જન્મ અર્જન-મા, ક્યાં નર્મી તારો વાસ ?

આજ અણુમાં એ વિવસી રહી છે, તારો પુણ્ય પ્રકાર

નમ્રું હું જગજગની એ માત ! ક્યારે દર્શન થી સાક્ષાત.

ધૂળ-મદ્દમમા વસનાગ એ, મહને તરવની ગાન,

અથ જાણ તોની જ્યોતિ નિરખી, અંતર ઉપરે માન;

મારી વાણીનાં મુક દહાવ, સ્વીકારો અંતરનાં. એ ભાવ. હરિમસાદ સ. દવે

— હિંદોળી મૂલો —

આથા ને પ્રેમના અંધથી મા, જોયો હિંદોળો મેં આજરે

અંબે મૂલો મૂલોરે-ટેક

ઇંગલા પિંગલાના દોર ગ્રહીમા, કેવા મૂલો... દિનરાતરે...અંબે.
 ધર અધરની બીચમાં મા ચોભો છે નીતમ જાનરે...અંબે.
 સાંકળ ગ્રહી મેં રનેહની મા હિંચોળું દિરહામાંયરે...અંબે.
 આદ્ય શક્તિ તમેં આપ છે મા, જડ-ચેતનની સમુદાયરે...અંબે.
 ભરી સુંદરતા નિરખી મા, આનંદ દિલ્લ જીભરાયરે...અંબે.
 હંચ દિશાના સૌ દેવતા મા, દર્શન કરતા આજરે...અંબે.
 નયન તૃપા નાં છીપતી મા, દેવાધિ દેવના તાજરે...અંબે.
 સર્વ જગત-સર્વેશ્વરી મા, શાં શાં ગાઉ ગુણગાનરે...અંબે.
 સર્વ સખીઓ આજ નીકળી, કંઈ નવલા સજી શણગારે...અંબે.
 અળીલ ગુલાલ પ્રેમ પુષ્પથી, આજ વધાવો અંબે માતરે...અંબે.
 નવરાત્રિમાં હૈયે રમો મા, નિશ્ચિન રહેજો સાથરે...અંબે.

ધનજીભાષ્ય બાહુરામ

— અંબા આરાધન —

(ખાસ કરીને ગોર્ધા ઉપર ગાવાનો ગરબો)

આવો આવો ને આજ સખિયો આજ, રંગે રમવાને,

સહુ સજી હો સુંદર સાજ, મનને ગમવાને.

રમવા જમવા આનંદ કરવા, ફૂડ કપડ પરહરવા રે,

હરવા ફરવા સંખી સુધરવા, શુભ શુષ્ક ઉરમાં ધરવા-

રંગે રમવાને આવો. ૧

આ રમવાનું દાણું નવરૂં, અંબા આરાધનનું રે,

સુખ સંપત સૌભાગ્ય વધારે, કાલ હરે તનમનનું-

રંગે રમવાને આવો. ૨

ભાવ ધરીને પૂજન કરીએ, ધ્યાન રૂદેમાં ધરીએ રે,

પ્રસન્ન કરવા ગોરી માને, ભાવે ભક્તિ કરીએ-

રંગે રમવાને આવો. ૩

ફૂડ વચન તોફાનો તણને, ગોરીનાં શુષ્ક ગાથએરે,

શુભ સંસ્કાર હૃદયમાં રોપી, હાલો અનુપમ લઈએ-

રંગે રમવાને આવો. ૪

ગોરી માના શુષ્ક આવે તો, એ મત કીધું સમુરે,

પાસં જ્યાં પશુ જો લાગ્યો, તો મત કીધું કાનું-

રંગે રમવાને આવો. ૫

જગજીવનદાતા દયાળજી મોદી

— કનકેશ્વર દાદા —

સ્થિતિ—અંદર બહાર

જય જય કનકેશ્વર દાદા, તમે હર્ષન દો મહારાજ,
દાદા કનકપુરમાં વસિયા, હો સકત હૃદયના રસિયા—જય જય
દુર્ગા—કનકેશ્વર ઘાટે ચરશે, તેને અહમ્મ લીરથ ફળશે—જય જય
શિવ, આશિષમાં છે બગીચો, તમે અમરત રસથી સિંચો—જય જય
એનાં ફૂલોં દાદા જીલો, કરે રક્ષણ તરુણ કિલ્લો—જય જય
નીર નિરમળ બેટી સરિતા, કંઠાવટી ચા નામ પુનિતા—જય જય
ભર્યા ભર્યા દમોદર કુટે, રૂડાં અમત હરણાં ફેરે—જય જય
શ્રાવણ માસે તો પૂજા ઘણી, વિધિ વિવિધ યામ અનેરી—જય જય
ચર્યે ચંદન ચડે ગિરીપત્ર, દાદાં ભક્તોત્તમા શિરછત્ર—જય જય
અર્ચે ત્રિભુવિત પુષ્પ ધતુરો, સાંજ મનના મનોરથ પૂરો—જય જય
પંચજોતના આતમ તરવા, પંચદેવ આરાધન કરવા—જય જય
દાદે વાંછીઆને પાંચળાં ણંધાળ્યાં, દાદે પાંગળાને ગિરિ ચડાળ્યા—જય જય
નમું શીતળા મેયા, પારે, મેયા હુ ખડાં સોના વિહારે—જય જય
વડુ વડુ આ પાર્વતી માતા, સોના હેયને દેજો ચાના—જય જય
કહે અંદર ચરશે નમતાં, શુભ દાદા ગાવા ગમતા—જય જય

ટીપ—આમ પ્રવાસમાં એક રાત સંધ્યા સમયે રજિયામણી સંગિતાને તડે મેહલેવના
મહિરમાં ચૌમ્ય સ્વરૂપ બહેનના હંઠમાંથી જીલેયુ આ અતરની પ્રાર્થનારૂપ
મળ્યા કાવ્ય એમની અનુગ્રાથી અમે પ્રગટ કર્યું છે. વહનીય વૈધવ્યના પાલિઅ
વિના આવી પ્રાર્થના કયાથી ઉદભવે ? —સંપાદક

જય જગદંભે

ઝી માતાજીની રજુતિ
(ને. ના. મર્મમ હકાર શ્રી મૂળવાણ સાહેબ,
સં. કાટક સંભાળી)
ભાવે ભવાની બાણ લે
સમજ મન કાવે ભવાની બાણ લે
પ્રેમ ધરીને પ્રણામ કરીને
માણ માણ તું રટી લે . નમજ
કહણ સુગ આ કાળ તણો છે,
નેહથી નામ જપી લે...સમજ
શીય ધરી તું પાપ પડીને
જન્મ ફૂતાર્ય કરી લે...સમજ
નય સુગલાણ નેહ નમે છે
કાંટ મો તેનાં હરી લે...સમજ
જવત જુગમાં એક અંજને
હરહર સુખથી કંતી લે...નમજ
★

રાસ રમીએ

ચાલો સખી ચાલો સખી ગમ રમીએ
સખી રાસ રમીએ. (૨૬)
ભાગત મેવાની શોભા વધારીએ,
ચણગાર અદ્ભુત અંબરે ધારીએ,
દેવીના ચળે નખી નખી, હસી હસી
મર્તિ નિહાળીએ ર—ચાલો.
સખી માલેની મળી ગરવાં ગૂઝે ગીત
નહનવન રા નોકરી, અતર અમૃત નિત
નખી નખી, ગપી નખી ગરના ગંજનીએ ર—ચાલો.
અમકે આલિંગ્ય અલવાળી રાતમાં,
ટમકે છે તારલા આંધારી રાતમાં,
અણકે શોર, સિર પર ગાગર,
નવરસે, નવેર મ. લાવીએ ર—ચાલો.
અસુલાઈ સી પરમાર.
★

એક પ્રશ્ન સહેજે થાય કે 'ગરબા-અંક'માં સળંગ કાવ્યો લેવાને બદલે આવી કાવ્ય પંક્તિઓ લેવાની શી જરૂર?

પરંતુ મને એવો વિચાર આવ્યો કે ઉત્તર કાવ્યો તો ખણી છે. અને તેટલાં બધાં કાવ્યો આવા નાનકડા અંકમાં લઈ શકાય પણ નહિ, તો પછી રાસ-ગીતોમાં ગ્રહેણું સત્ત્વ સોહામણું જે કાવ્યતત્ત્વ છે જે ગ્રેયતામાં એવું તો પ્રવાહિત બની જાય છે કે આપણને તેની અર્થમનતા જરાપણ ખૂંચશે નહિ. રાસ ગીતોમાં જે તત્ત્વ જોઈએ તે સખાણુતા વગર સરળ રીતે રખૂ થયું છે. તે જોઈ આપણને આવા રાસગીતો અને તેની પંક્તિઓ ખૂબ મને છે. પ્રત્યેક પંક્તિમાં કાંઈક નાવિન્ય અને નવીન ભાવના મૂર્તિ-મંત રીતે આપણને નજરે પડે છે.

રાસયુગેના પિતા મહાકવિ ન્હાનાલાલની અમર કૃતિઓમાંથી આવી પંક્તિઓ લેવાની અનુ-મતિ આપવા બદલ બાઈશ્રી આનંદ બાઈનો હું ખૂબ આભારી છું.

(સંપાદક)

(૧) રાસ

આભે લખ્યો કંઈ અધર ઉઠેલના
દાયમાં આગ્યા તારલાં છરે;
રસની રસીલી કંઈ સળંગીઓ! આવળે
કંઈ કુલાજવળે એ દારલાં છરે!
ચાંદની રાતને કેસરિયા તારલાં;
ફમઝૂમ ફમઝૂમ ખેલતો છરે;
ઉરને અગિયુ ધમકે ધમકતા
અદલ આનંદે રેલતો છરે!
અ. ફ. ખખરદાર

(૨) તસાવડી

અમીરસ પાણીમાં પાંખાગી પાવડી
વીંટું લાં આબને વીંછતો છરે;
બીજે સુરજને બીજે ચાંદલિદો
નવલખ તારલા નીતરે છરે;

તપકતી તપ તપ સોનેરી વાણી
ફરે ગમનમાં ફૂંદો છરે,
રસબધ દેવાં બીજે રસીલાં
બીજે મારી નવરંગ ચુંદરી છરે.
નિહુવન ગૌ. વ્યાસ

(૩) આત્મ ગુજન

તૂટો, ઓ આસા! ખૂટો ધરતીના રસકપ,
ધીમા દિગ્ગન્ત કાળવીજે છરે,
પ્રસન્નને પૂર સ્વયંનૂર તરે હંસરી,
સતાતન સસથી જ બીજે છરે. મેવસો
દેશવ હ. શેઠ

(૪) અદ્વૈતો

સત્તા સરવરિયાની સોનેરી પાળે
દ્વૈતોની દાર મારે ગણવી હતી
કાળે કુલંત કાંકે કાલિયાને માળે
અંતરની વેળા વણવી હતી.
ઉમાશંકર જોશી

(૫) ગરબો

ધુમેછે સુરજને ધુમેછે ચાંદનો
ધુમેછે નવલખ તારલા છરે,
ધરતી ધુમેતે ત્હેનો ધારનાર ધુમે
ધુમે કલાનાય ન્યારા છરે કુચે.
સો. જયમનગૌરી પાકહાલ

(૬) આવા ગમન

છવનતાં જોમ ભરી આવીંતી વાણી,
માગ્યા - તે ગેહુલા અરપી ગઈ;
ધરતીના તાપને ફુનિયાના કુખને
આતમના બોરથી તરપી ગઈ;

+ + + + +

અંતરનાં પુણ્ય બરી આબો'તો વાવશે,
પમલાયી પાપને કૂંઠી ગપો
રત્નરતના તાનને ઊરના ધનકારમાં,
મુકિતની વાંછના મૂકી ગપો.
રામપ્રસાદ શુક્લ

૨

૭

માતાની જોદમાં પોદેલા બાળના
ભાણ પર સોલજીનાં ચુંબન કરું;
સરજના સારથિના કમ્પારા આવતા,
કુલ વાટે ધરજીમાં પાછો ફરું
ફેરો વાળ ગદારે સોનાની પાંખ બે,
પાતળી કન્યા કું સોનાપરી;
બાળકોની મસકરી હું રાજ રાજ આરુ'
આથમતી રાત ફરી મુસફરી
કૃષ્ણલાલ શ્રીધરાણી

૦

૮ સંદેશ

પૂરે મુર્ખાઈનાં પીંછાં પોપટિયા
રંગેલે રેવનાં ઉનારા રે લોલ
પશ્ચિમ પતંગિયાની પાંખો વાંચકમાં
વીંઝે અહીં રવગે પલકારા રે લોલ
ચંદાની ફર ફર ચમકે કોઠી ત્યાં
ઉઠશે મહેગમજી ખારા રે લોલ
+ + + + +
હેવાના હોજ આ હેલે ચંદમા હો !

રેલેલે આત્માના આવારા રે લોલ
આવો, આવો રસ આંગણ રસિકમાં !
ગ્રીષ્મને સંદેશ અહીં ન્યારા રે લોલ !
અ' ફ. ખમ્બદાર

૨

૯ ગોવાલાણુ

દેવોની ભોમનીર માથે છે મઠકી,
ગોર્ગ જોરસવાળી
ગોવાલાણુરે ! જાકુળ ગામની
સાવરની છોપોને દેહાં માનવનાં,
જોરસ પાછ પાછ કાઠું !
ગોવાલાણુરે ! જાકુળ ગામની
રામનારાયણ પાછ

૦

૧૦ જાળગીસણી

ચંદાને ચોક અહી ચાંદની રે, સદિયર ! આવો,
આજાબરી ઉમરામ રે, સદિયર ! આવો.
શીળી શી 'કારદ રાતકી રે, સદિયર ! આવો.
ખોટ ખોટ મેલકામ રે, સદિયર ! આવો.
પ્રીતિને પૂર જગતગીસણી રે, સદિયર ! આવો.
સેરે સેરે નવાં નીર રે સદિયર ! આવો.
હેપે તરંગ રાં હીંચના રે, સદિયર ! આવો.
તેજે અર્ધાં એનાં તીર રે, સદિયર ! આવો.
દા. ખુ. બોરાદસર

૦

૧૧ શરદનો રાસ

પ્રાણને ઉઠાળ એ જગતે અતેરી
હરિ એને જગને આઠામો તેજ-કન્યા:
હો ! ચંદા બે ! આજાબેરે શહેરે જોગેલે !
+ + + + +
વિશ્વ-વાંસળીમાં આજ પ્રેમ-સર વાજે
હારે જોતા હેરે પડે પદ્મજના:
હો ! ચંદાબે ! આજા કહે કાઠે જોગેલે !

રમેશ્વરશિખ

૨

૧૨ વિશ્વ રમણા

દેવોનાં પ્રુષ્ઠ તેણા પરિમલ પ્રગટે છે;

આવો, સુમન્ધ સેનારાં !

કે વિશ્વ આજ રમણે ચડે છે

વિશ્વનો મહાન કલાકાર ચીતરે છે

આવો, એ ચિત્રના જોનારાં !

કે વિશ્વ આજ રમણે ચડે છે

સુમન સુમન-માટે પરાગ પાંચરે છે;

આવો, પ્રકૃતિ પૂજનારાં !

કે વિશ્વ આજ રમણે ચડે છે.

જનાર્જુન પ્રભાસ્કર

૧૩ હૈયા સુખાં

નિર્જન વનવગડે, અલિ વાદળો !

જળ શી દોળવાં અમથાં ?

રણે રમેદોળવાં અમથાં !

એવાં હૈયાં સુનાં સમીપ

વિતક શી જોણવાં અમથાં !

હૃદય શીઠ જોણવાં અમથાં !

સાખી :

ચાતક જળવણુ ટંગવળે મેલ આયો પનધાર;

મજન કિંતુ જુઠાં જમ એતુંજ નદાર.

કેરાવ હ. શેઠ

૧૪ અગોચર દેવમંદિર

સાખી :

અદ્ભુત ને ઓજસગરી ભારી મૂર્તિ સ્થામ,

જ્યોતિર્મા જ્યોતિ મળો;

એવન જમ્યુ શક્તિને વિશ્વામં, ર

સાદેશી ! દેવનાં

નાનાલાલ હ. પટેલ

૧૫ વસંતની વનદેવી

આજ કુંવળને પાન, પમદેવી રમવા નિસરી;

રમવા નીસરી કુંકુમ પાચરી ર

+ + + + +

આજ સોળે શ્વેતાર, શોભાન્તી રમવા નિસરી

રમવા નીસરી સુખસર સુન્દરી ર.

આજ વનદેવી નાર, તવ ખંડે રમવા નીસરી

રમવા નીસરી, વિજુની છાંયરી ર

જીવેશ્વર મેઘાણી

૧૬ પ્રયાણ—મંડી

ભરશે પ્રભુ-પ્રેમની જ્યોત પંચ પ્રકારે ર !

ર ! વિરાટ દેરા માટ રચાત ગાશી ર !

નહિ, રમની ! આશુ સાર, દિશાઓ ! શશીમા !

આ પ્રજાજન્યવી અસિરામ : પાણું ભેજો આ !

સ્નેહુરશ્મિ

૧૭ સ્વયંવર સોહામણુ

દેવાને હોજ રોજ રમવેલો હરાયો

એની વાટે હંટક દાહ વાવરીયા—ગૌરી

સૌન્દર્ય અન્ધ, રમૂલ રતેલના શિખારી !

કનક, કુદિના ચાપે ચઢાવશે મા—ગૌરી

કેરાવ હ. શેઠ

૧૮ પુત્રની પાંખડી

ફૂલની પાંખડી છે પ્રાણ,

ફૂલની એ અધૂરી જ્ઞાણ,

અમીમય આખને અદેશન

ફૂલની પાંખડી છે, પ્રાણ !

+ + + + +

અનંત રસ પર જ્ઞાણ મહાસે

અમરવેલ સુરતર સમ ઝૂલે

પ્રતિલક્ષ્મી પ્રભુમય પ્રકરે

ત્યાં પ્રભુતાતાં રમવાન ! ફૂલની.

લલિતજી

૧૯ અંતઃકર્ત્તવ્યોત્તિ

જે શંક જેવું છે તેવું જતાવતી
 ભાતિને ટાળીને રત્નપત્રે જણાવતી
 અન્ય સર્વ આસક્તિ ત્યાગી, વિરાગી ! પ્રાપ્ત
 રશ્મિ ઝીલો, રશ્મિ ઝીલો ! આરામ
 ઉપેન્દ્રાચાર્ય

○

૨૦ જ્ઞાન-ગોરસ

વિષદ અવિચ્છિન્ન ધ્યેય-ગાન ઉર રખો;
 ગોરસ આખી ગોરસની ફોદો નાંખો
 લેજો ધીર હતારી મટ્ટી મ્હારી, રક્તવિહારી ! ભાગી
 ગોરસ થો, ગોરસ થો. પ્રાપ્ત
 ઉપેન્દ્રાચાર્ય

✍

૨૧ જંસુરી

જંસુરી, તુ જન ગુમાન ભરી
 ચોનેજી નાહિ, રૂપે નાહિ.
 નાહિ રતન જરી.....જંસુરી
 જાતસિક્ષિત તેરી સજ પ્રાપ્ત જાને !
 મધુમનઝી લાટી.....જંસુરી
 કપારી કયો જન દરિમુખ લાગી !
 જાજન બિરહ ભરી.....જંસુરી
 સુરસામ પ્રભુ ! અજ કયા દરિયે !
 અધરન લાગત રી.....જંસુરી
 સુરદાસ

✍

૨૨ શ્યામ રંગ સમીપે

શ્યાના પ્રિયતમ સાથે મુખે નીમ લીધો
 મન કહે પલક ના નિશાપુ-મ્હારે જાજન
 થઈ શ્યામ રંગ સમીપે ન જવું -
 દયારામ

✍

૨૩ ભારતી સીંગીત

સાખી:-ભાગીરથી, ગોધાવરી, ષણ્ણપુત્ર મુખ તીર,
 રમે સિન્ધુ, કારેરી જ્યાં રમ્ય નર્મદા નીર,
 મુજરીને જામ મુદરી મળી ર લોલ
 દાશિમરી, દાવિદી, મદારાશ્વિ. રજપુતાણીઓ
 ર લોલ
 આવો બહેની ! આમતાન વામએ ર લોલ
 રામભોલુનરાય જરાવંતરાય

✍

૨૪ સન્મારણાં

કુલશએ હલકાતી છામરી ર,
 રમરણો એ હલકાતું ઉર ર, સાહેલડી
 હલકાતાં નિંદર સોલણાં ર
 રમરણ સંયોગ સાંપડે ર,
 વિલોતે દિલાવર દુર ર સાહેલડી !
 દંધન વિષુ દિન દોઢવા ર !
 કેરાવ હુ શેક

○

૨૫ નેગીરાજ

દેહે મટેલ દેવ એક નેગીરાજ એ,
 ચરિતે સુવર્ણ યા વિશુદ્ધ, અલબેલડી !
 ધર્મે ધેનુયા નમ એક નેગીરાજ એ,
 કોયે કિંદણ સોય દુધ અલબેલડી !

+

x

+

નેમી પરભોમી લુખા જૂથલે નારાજ છે,
 નેગીને વહાલો જનનભોમ : અલબેલડી !
 મુક્તિને પન્થે મળ્યો એક નેગીરાજ એ,
 માનવ ઉર મન્દિરને મોઢ : અલબેલડી !
 નેમી અલ્લાહ ધૂમી એક નેગીરાજ એ.

કેરાવ હુ શેક

☆

૨૬ કલાપીને સંબોધન

આંત્રે ને અગ્રવાળે આંખલરી સખિ !
 અંતર ઉપર ઉપરે આલમનર ને !
 હેત હૈયાની વહતી વાળે વાંસળી,
 હૈર-સ્વર આકાશે અંદર દૂર ને ! મુરતાની
 નંદનનના પ્રાસાદોની ટામધી
 મધુરી કેઠા આંત્રે શી ઊઝરાય ને !
 મુરબીઓની સાથે સંસારે સરો,
 અંતરે ગીતા શી અપાય ને ! મુરતાની
 મહિશાંકર ૨. લક્ષ્મી (કાન્તા)

૨૭ વ્યોમ વિહાર

બહાલા ! આસો કરિયે વ્યોમવિહાર ને !
 બીજ ચન્દ્રુ કરી અનેકું હોણું
 ધૂમોત્તુરું લઈ હલેકું હાથ ને !
 રસનાંબિકા યત્ને, પ્રિયતમ ! ત્હેમાં ત્હેમે,
 મુવતારક પ્રતિ ધપશું આપણુ સાય ને-બહાલા
 જનાર્દન પ્રભાસકર

૨૮

“ આવેલ આશા ભર્યા રે ”
 આશા ભર્યા તે અમે આવિયા,
 ને મહારે બહાલે રમાયા રાસ રે.
 આવેલ આશા ભર્યા રે.
 કરક પૂનમની રાતરી ને
 કાંઈ આશિ મહારો આકાશ રે-આવેલ
 નરસિંહ મહેતા

૨૯ સન્દેશ

બીજે દેખાતો હીરસો,
 મહારા ભીંગળ નવરંગ ચીર રે : આંખડી
 ચન્દા ચટકતી ચાલતા
 જરી સુણને વિજેમની વાત રે : આંખડી
 એક સન્દેશડો આપને,
 મહારો ખૂરી મરે જળાં માત રે : આંખડી
 હા. પુ. બોટાદકાર

૩૦ માનીતોની આંખ

ચોંકપના સાદગાને જઈ એટલું કે ને,
 તારી માનીતીની છોકો આંખ રે, મેંદો
 હાલો, સિપાઈઓ ! હાલો બાઈનંધીઓ !
 હવે દલકે જાણિ દયિયાર રે, મેંદો
 રહિયાળી રાત

૩૧ કાનુડો કામણુમારો

કાનુડો કામણુમારો રે, સાહેલી !
 આતો કાનુડો કામણુમારો રે !
 કાનુડો કામણુમારો રે રસભરેને રૂપાળો,
 આ શું આંખલરીનો આલો રે ! સાહેલી
 રમેશતો મહ માતો વાંસળીમાં ગીતો ગાતો
 નવણા શું કરે વાતો રે ! સાહેલી
 દયારામ

૩૨ અસાનોમિ

સામજી-કોણુ કે રો ! યા યકો વખાણી લેશે !
 ન કહયે કેવાઈ રેયો રે ગજને
 પ્રેમ ને કહી જતાવે પ્રેમ ને કરી જતાવે,
 મણિ તેને મન ભાવે રે ગજને
 મણિલાલ નજીભાઈ

૩૩ નીંક ભરી

છાંચોની વેલરીને નોડ્યા જળધોડલા,
 ખેસીને બ્હેન ભય મુસાફરી !
 ...બ્હેની જાની
 સાતે સિંધુને તીર સફરી રે કાંધી,
 ચરજ ઉગ્યોને બ્હેન આબ્યાંફરી
 બ્હેની જાની
 ગુવેચક મેલાણી

૪૧ ચાદાલયા

એધે અબીંબિયા રે કે અમોએ બીંબવો-ચાદલિયા
પચ્ચરના ઉરચીરે કે કૂલ પ્રગટાવો-ચાદલિયા
હાસ્ય અમી વેરતા રે કે જગત અધે પગળે, ચાદલિયા
વરસ પીતે ન ત્યાં રે કે વહેલા વગળે ચાદલિયા
રામનારાયણ પાઠક

૪૨ બંસીની ધૂન

રહાન બાન જલાવેળે । બંસીની ધૂનમાં;
બંસીની ધૂનમાં, જેમે રસતાનમાં—રહાન

+ + +

ફરકે અલક્ષત બંસીની ધૂનમાં
નયને જાહુના પ્રકાશ, રાજ—રહાન

થંભાં પંખેડું કાંઈ પંખીની ધૂનમાં
છેડે અજબ કાંઈ સૂરરાજ—રહાન
સૌ. હીપકમા રસાધ

૪૩ રામનામ

સીતા રામનાં સંતાન ।

મુણશ્રમિનાં સંતાન ।

પુનિત પશ્ચે ગુહે ગુહે સીતા સતી પધારે
પત્ની ભક્ત પવિત્રામ જીવનમાં ઉતારે

હિંદુ રવર્ગને સમાવ

રામ સીતાને જાન

સહુ ભારતી સન્તાન

આવો હો રામ નામ ગ્રીધવા

ગો. દ્વા. રાયચુરા

૪૪ ભારેલો અગ્નિ

ને । ને । અગ્નિ ભર્યો છે અહીં રાખમાં
એમાં ભર્યો ધૂધા છે અંગાર ને । ને ।

x x x

નવ-કાળના ના દુર જનનાજન

કરી દેશે કુનિયાને ખુવાર ને ને-
અમે પ્રથમની જ્વાળા ફેલાવશે
એની સાથે રમતાં ખાશે હાર ને ને ।
જનાઈન પ્રભારકર

૪૫ શરદનો રાસ

સૌન્દર્યના કિરિટ શો અભિરામ અંદ
ડાહાવતો હૃદય ભર્મિલી ધોળિંસાવું

ને સાર્વજનિક પ્રથમ મંગળ ધોળ હમને
શરદ-વિરાટ દેશે

પ્રગટ ઉપાદ ખૂંટ્યો
અંતરનો એક રંગ

આમે ભગાવરે આજ

દેશળી પરમાર

૪૬ મધુવનમાં

અમી અંજન નયને કરી રસમય કીર્ધા હર
ફૂલ સ્મૃતિપથથી જતાં વહે રનેહનું પૂર
આવો, આવો, રમિયે વદાક્ષી, રનેહ રસે ખેલી દ્યોરે;
મધુ વનવિટપે ભમતાં ભમતાં કુસુમા મોહ સું ઝીંદ્યોરે
હારમલન

[નંબર ૪૭ થી ૫૭ સુધીની કાવ્યપ્રક્રિયાઓ
રાસમોત્તના સર્વોચ્ચ સિખરે વિરાજતા મહાકવિ
ન્દાનાદાસના 'ન્દાના રાસ'માંથી ઉધૃત કરી છે.]

૪૭ રાત

જપ્તા સિંહજી નિજ સન્તાન ધવરાવે બળે,
જપ્તા સાગર જોડળે નીર મોતીની પાળે;
જપ્તા પ્રેમશક્તિનાં જ્ઞાન ભક્તજને આપાં,
જપ્તા રથજ રથજમાં ધૃતિદાસ શરતા સોદાનાં;
એ અદ્ભુત દેશની બાજ, રમરિને વીર સતી,
સૌરાષ્ટ્ર તણી સન્નાર! પધારો આવવતી.

૪૮ હૈયાની વાંસળી

હૈયાના હેત બહેતી વાંસળી વાગી
વાંસળી વાગી,
ને મ્હારી છાતરી નાગી;
ફનિયાના દંશ દેતી વાંસળી વાગી.

૪૯ શિયળ

સખિ ! આત્માના આંગણે પાં વાળો,
ફિરજને સંભાળો, સંભાળો:
સખિ ! રેલના કસડી મોઢ ટાળો,
ફિરજને સંભાળો, સંભાળો:
સખિ ! સોઢામ સ્વામીને કુપાળો,
ફિરજને સંભાળો, સંભાળો

૫૦ એ દિવસો

પક્ષવના પક્ષવના પાક્ષવ પાયરી
૫૦ની પોઠામાં ભોરીને પાંખ શુ પાળ્યો.
વિશ્વમે આજ અગત સદુ રસના અંશમાં,
અજળ વિશ્વસતી અલખેલી દુનઃ અંખ નો.
એવા રસદિવસો યે
પ્રિયતમ ! વરી ગયાં.

૫૧ રંધડાં છટોરી

અન્દોએ અમૃત મોગધ્યા, ર બહેન !
ફૂંડાં છટોરી ગૂંથી નાવ;
અમૃતમાલણી ર બહેન !
અમૃત અંબજિમાં નદિ ઝોલું, ર બહેન !
+ + +
ફૂંડાંમાં રેવની હથેળીઓ, ર બહેન !
રેવની છટોરી ગૂંથી નાવ
અમૃતમાલણી ર બહેન !
અમૃત અંબજિમાં નદિ ઝોલું, ર બહેન !

૫૨ મ્હારું પાળેલું

મહેને પહું આણીને પેલું તાપેલું રે પ્રાણ મ્હારું પાળેલું
પેલી પુલ્કે હો ! તપિલી પાંખ : પ્રાણ ! મ્હારું પાળેલું
મહિફુલ જેવી કલગી નયનવું રે પ્રાણ ! મ્હારું પાળેલું
લાવો મોઢી એ નેહ બારી અંખ, પ્રાણ ! મ્હારું પાળેલું

૫૩ સૂતાં સૂતાં સ્નેહધામ

સ્નેહધામ સૂતાં સૂતાં રે :
પાનાં પ્રારબ્ધનાં રેલું,
મઢી આંધે વિશેષની વાત રે,
સ્નેહધામ સૂતાં સૂતાં રે

૫૪ પૂછશે મા

જનના જોડા ! જોડા આટલું કુણી જાએ:
પ્રારબ્ધનાં પૂઠ સદામે જૂઠી મા :
મારા હૈયાની વાતરી પૂછશે મા :

૫૫ અપાઠી વાઢળી

વીળે બગી હો ! વીળે બગી
આ અપાઠી વાઢળી વીળે બગી
ચોમેર અમઢે છે દિગ્દિની દમિની
આખીની આશ એ હું મારુ ચીતરી !
આ અપાઠી વાઢળી વીળે બગી,

૫૬ બ્રહ્મ વીંછણે

નીસો કમલરંજ વીંછણે, હો નન્દલાલ,
રઠિભાગે રતન અપાવ, મોરા નન્દલાલ,
બ્રહ્મા વીંછે બ્રહ્મ વીંછણે હો નન્દલાલ,
+ + +
દાંડી બ્રહ્માજીના હાથમાં, હો નન્દલાલ,
માનવીના ભાગના એ ખેત, મોગ નન્દલાલ
બ્રહ્મા વીંછે બ્રહ્મ વીંછણે હો નન્દલાલ

૫૭ હું તો સન્યાસિની

કન્યા ધરી મારા કન્યાની
હું તો સન્યાસિની,
મ્હારે અંગ અંગ ઉપરે સસાર
રહો હું તો સન્યાસિની
અપ જપું મ્હારું સ્વામીના,
હું તો સન્યાસિની.
એના પાયા એને નરનાર.
-રહો હું તો સન્યાસિની.

। तन्त्री ।

पानु कापराज
वप्रसाद देसाई

। भन्नी ।

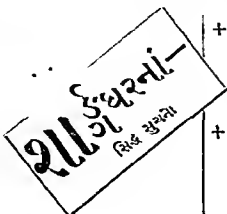
। न्त छ. महेता
धीरमशा शिड,
अमदावाद

नवेम्बर

१८४८

નારી જગતનાં x x x x x

સ્વાસ્થ્ય અને સૌંદર્ય માટે

+ ભુંગરાજ તેલ:— વાગતે મળા અને લગા મનાવે છે

મનને કંટ આપે છે ખરી પડતા વાગ અપાવે છે શાન્ત નિંદા લાવે છે

+ અશોકારિષ્ટ:— શ્રી મુનિ દગ્ધ જેવા કે —

* પ્રદ, * અનિયમીત માસીક, * સુવારોગ * વધ્યત્વ વગેરે મટાડે છે

+ દંતમંજન:— દાંતનું આન્દન અને નાના નાના જાગવે ને કુર્ચક કુર્ચક છે

+ સૌરાષ્ટ્રીય બિન્દુ:— ગાંધી મા ગાંધી ના વાંધી આમો મા છે ૬ અને તા ૧૧ મા છે

જામનગર શાર્દુલધર લેખોરેટરી લિ.-

જામનગર (સૌરાષ્ટ્ર)

અમદાવાદ એજન્ટ — એમ નારણદાસની કુપની ગવપુર ચઢલા
મુગલ એજન્ટ — શ્રી જગદાયા મેડિકલ ગ્રોગ, નાણાવટ, મેનગેડ
ભરૂચ એજન્ટ — ગાંધી મેડીકલ એન્ડ જનરલ ગોર્મ
વગદગ એજન્ટ — શ્રી ગોર્મ મામાની પોળ મામે, ગવપુર રોડ

વર્ષ ૯૨ :

ત્રયેમ્બર : ૧૯૬૮

પાક ૧૧ મા

નૂતન વર્ષાભિનંદન

આજના મંગળમય પ્રભાતે શુજરાતનું જૂનામાં જૂનું શ્રીશ્રીશ્રી શાસિક આપને અભિનંદન પાઠવે છે. આપને નૂતનવર્ષ મંગલકારી નિવરે, આપની તનુ, મનની સુખાકારી વધે, કુટુંબ ક્યારી નવવિકસિત અને જોવા આશીર્વાદ આપને વિક્રમ સંવત ૨૦૦૫ ના મંગળ પ્રભાતે શ્રીશ્રીશ્રી પાઠવે છે.

શ્રીશ્રીશ્રી પોતાના ભૂતકાળ તરફ મીટ માંડી જુએ છે તો જણાય છે કે તે વખતે જોડલે આજથી લગભગ બાણ વર્ષ પહેલાં શુજરાતમાં કેળવણીનો અંધકાર હતો. ચારે બાજુ અજ્ઞાનતા અને રૂઢિના ચોકકા તૈયાર થયેલાં હતાં. કાર્ષનામાં રૂઢિના બંધનો તોડવાની તાકાત ન હતી, એ સમયે શ્રીશ્રીશ્રી શુજરાતની ધણી જ જાણ પ્રકારની સેવા કરી છે.

તેણે ચકતી અને પકતીના રંગ જોયા છે, પ્રિટિય સહનનતનો વીંજાતો કોપકો નિકાળ્યો છે, પૂજ્ય બ્રાહ્મણના આશ્રમની આશ્રમની આનંદ લહરી જોઈ છે, અને કેટલીયે વીરગીતાઓની શહાદતનાં વર્ણનોશર્યાં શ્રીશ્રીશ્રીના પાનાં આજે ફેરે છે. શ્રીશ્રીશ્રીને આજે પોતાનું ભૂતકાળનું સ્મરણ નવાં નવાં રોમાંચ જિભા કરે છે. નવી નવી ભાવના અને આદર્શોનાં ઉત્કટ સંવેદનો જાગે છે.

આજના નવસર્જનના ઇતિહાસમાં શ્રીશ્રીશ્રી પોતાનું સ્થાન મેળવવા કટિબદ્ધ અને છે. આજના પરમ મંગલકારી પુનિત દિરસે જોના વિચારો આપ સર્વની સમક્ષ રજૂ કરે છે. ઇશ્વર ઇચ્છા હશે તો તે વિચારો જરૂર મૂર્તિમંત બનશે. અને પોતાના આદર્શોને તે વાસ્તવિકતામાં રજૂ કરી શકશે.

તેનું મન આજે શુજરાતની પ્રત્યેક બહેનના હાથમાં જાય તે જોવાનું છે, તેની પ્રસિદ્ધિ માટે તે સર્વસ્વ સ્વાર્થજી કરવા કટિબદ્ધ છે. તેમાં આપ સર્વનો યતિકચિત સાથ માગે છે. આશ્ચર્ય છે કે આપની સેવા અવરથ શ્રીશ્રીશ્રીને મળ્યો.

વિશ્વનો નિયમ છે કે દરેક ઉપર કાળનો પંજો એક વખત આવે છે, તે નિયમ કાળની અતિથય મોહવારી અને બેહુક પ્રિન્ટીંગ ખર્ચ તથા મણુઓની અગવડતા વગેરે કારણોને લઈ શ્રીશ્રીશ્રી જશ નરમ પડ્યું છે. તેની અમને સંપૂર્ણ જાણકારી છે. પરંતુ

આજના શુભ દિવસથી તેણે પ્રતિજ્ઞા કરી છે કે વૈદ્ય પાત્રયામિ યા કર્મ સાધયામિ। એક વખત શ્રીગાથ પોતાની મૂળ સ્થિતિએ પાછું તૈયાર થાય તે માટે ઠેસીય કરવા કમર કસે છે, છતાંયે એટલું તો અવશ્ય કહેવું પડશે કે શ્રીગાથે શુજરાતની ઘણી સેવા કરી છે. શુજરાત તેનું ખાણી છે, અને શ્રીગાથે શુજરાતનું ખાણી છે, પરસ્પર એક બીજાના શુભથી જકકાયેલા છે, એ પુરાણો સંબંધ જળપાઈ રહે તે માટે આજ તમારી સાથે શ્રીગાથ સદ્કાર માગે છે.

અને શુજરાતના સાહિત્યકારો, કવિઓ, લેખકો, કથાકાર અને સાહિત્યપ્રેમીઓ પાસે પણ તે સારા સાહિત્યની માગણી કરે છે. શ્રીગાથના પાનાં સાહિત્યથી બરપૂર હોવા બદલે કારણ કે તે કાંઈ આજનું માસિક નથી, તે તો પ્રોત્ છે: તેમાં વેવલા સાહિત્યને જરૂરપણ સ્થાન નથી. કોની શોભા વધારવી તે આપ સોની નૈતિક ફરજ છે.

શ્રીગાથના આર્થિક વિકાગમાં મદદ કરનાર બહેનબહેન આપનાર બાઇઓના પણ આજે આવાસ માને છે. અને શ્રીગાથની સાથે અવિરત સંબંધ ચાલુ રાખે તે માટે માગણી કરે છે.

કેટલે આપ થોડું આ નૂતન વર્ષ પરમ મંગલકારી અને યશસ્વી નિવડે, તેમ પરમ દુષાણ પરમેશ પાસે યાચના કરે છે.

‘નૂતન વર્ષ પરમ મંગલ નિવડે’

નૂતન વર્ષ

(શાદ્દવિહીનિત)

વારે મંડ સમીર આજ નભમાં ઉભા નથી ઊગતા,
સોહાલી કંઈ સારી હેમવરણી આશીષ વર્ષાવતી,
આજે નૂતન વર્ષ દિન પડતી સ્મિત પ્રકાશી સુખે
વિતો આ તમ વર્ષ નૂતન ઘણા આનંદમાંથી સુખે.

આનંદે ઊભવો સ્વતંત્ર દિન એ આવે પ્રતિ વર્ષમાં
પામે સંપત્તિ સર્વદા, સહુ તણા દિના વિતે સર્વમાં,
ચાહો હિત તમેય કારત તણા કૃમેય ઉત્તર્ધમાં,
વિતાવો તમ આયુ દેશ હિતકાર્યો વિર્ધ સર્વદા.

પામો કીર્તિ અનંતની રવિ સમી આપતી એ ઉભવળી
બુદ્ધિ દે વિશુ સર્વને વ્યમકતી, નેવી નલે વીરજી,
સર્વસ્થામ પ્રતિ વિનમ્ર વિનતિ પ્રાર્થી લગી ને શક્તી,
વંદીને ‘રતિલાલ’ એમ વિનવે બેરી દિ હસ્તો યમી’

રતિલાલ એમ. ચાંપાનેરી

સ્ત્રી બોધ

લેખકોને

- (૧) ઓબોધમાં આરોગ્ય વિજ્ઞાન, શૃદ્ધિવન શાસ્ત્ર, નવલિકા, નિર્મલ, નિર્મલિકા, આત્મશ્યા, પ્રવાસ, વર્ણન, ટૂંકાં સંવાદો, બાળ વાર્તાઓ, કાવ્યો, બાળકાવ્યો, મુક્તકો, રાસગીતો, ભિન્નગીતો વગેરે સાહિત્ય સામગ્રી ગોઠવી આપવા નમ્ર વિનંતિ છે.
- (૨) આપણું લખાણ કાગળની એક બાજુ તેમજ રવજી અક્ષરે લખેલું હોવું જોઈએ.
- (૩) લેખકને તેની કૃતિ મુજબ યોગ્ય પુરસ્કાર આપવામાં આવશે.
- (૪) માહે બાળકોની માસનો બેંક “નવલિકા બેંક” તરીકે બહાર પાડી માટે આપ તા. ૧૦ મી ડિસેમ્બર પહેલાં આપની નવલિકા મોકલી આપશો.
- (૫) ઓબોધ આપનો સહકાર ઇચ્છે છે.
- (૬) લેખક અગર કાવ્ય અપ્રસિદ્ધ રહેશે તો ટિપ્પિ બીજાનારને તેમની કૃતિ પાંખી મોકલી આપીશું.
- (૭) જે લેખકની કૃતિ પ્રસિદ્ધ થઈ દશે તેને ઓબોધનો બેંક મોકલવામાં આવશે.

એજન્ટોને

ઓબોધનો પ્રચાર બહેનના પ્રમાણમાં થાય તે માટે જામડે જામડે એજન્ટો જોઈએ છે. એજન્ટોને યોગ્ય કમીશન આપીશું તે માટે ‘ઓબોધ કાર્યાલય’માં રુબરુ મળે. અગર વિશ્વત્તર પત્રવ્યવહાર દરેક.

જાહેરખબર

ઓબોધમાં જાહેર ખબરમેળવવા માટે એજન્ટો નીમવાના છે. તેમને કાર્યાલય ઉદ્ધાર થયે કમીશન આપશે. જાહેરખબરની વધુ વિગત જાણવા ઇચ્છનારે કાર્યાલય સાથે પત્રવ્યવહાર કરવાથી જીવંત દોકોત મળી શકશે.

સહાયક સ્વીકાર

ઓબોધમાં હવેથી નવા પુસ્તકો માસિક વગેરેનો સ્વીકાર કરવામાં આવશે, તો સમાલોચનાર્થે મોકલવા ઇચ્છતા લેખકોએ પોતાની કૃતિ કાર્યાલયમાં મોકલી આપવી.

સ્થળ :

સ્ત્રીબોધ કાર્યાલય : પીરમણ રોડ, અમદાવાદ.

શ્રી. દિંમતલાલ દવેના સન્માન સમારંભ સમયે શ્રી. હંસરાજ ખાગજી હાલમ્બા શ્રી. જયંતિલાલ દવે (વિશ્વરથ) નું વ્યાખ્યાન

માનનીય પ્રમુખ સાહેબ, સન્માનિત ગૃહસ્થો, સન્નારીઓ તથા મિત્રો ।।

આપની સન્મુખ પ્રસંગ પરિચય કરાવતાં મને ખૂબ હર્ષ થાય છે.

શ્રી. દિંમતલાલ દવે માગ અનન્ય મિત્ર છે; અને જાન સંજમી છે. એમના પરિચયમાં હું છેલ્લા ૬૪ વર્ષથી આવેલ છું. એમો જન્મેને અમદાવાદના અમારા મિત્રો સંકેતર તરીકે જ લગભગ પિછાણે છે. એમની શક્તિને પિછાણી આજે શ્રી. ચંદ્રકાંત જીવજીલાલ મહેતા (ઓગોષના મંત્રી) અને શ્રી નંદલાલ શેક (લીજીસલાના) સહારે છે તેથી હું ખૂબ આનંદિત બનું છું. મારા જેટલો હર્ષ જાણ્યે જ મોહને થતો હતો. જાણીશો દિંમતલાલ રાજકોટ ટ્રેનિંગ કોલેજના કચ્છ એલ્યુના સેકન્ડમેન છે અને પી. આર. ટ્રેનિંગ કોલેજમાં શ્રી. અંબારિયા સુવર્ણચંદ્રક તથા રા. બા. મહિપતરામ. રોય ચંદ્રક મેળવી સાહિત્યમાં પ્રથમ નંબરે પાસ થયેલ પ્રથમ એલ્યુના ઉત્તરારી ટ્રેનિંગ શિક્ષક છે. હિંદુસ્તાની ફોર્મ, આયુર્વેદ મિષ્ટ, રસાઈટ, ફરટ એઈક, વ્યાયામ વિ. ની પરીણાઓ એમણે ઉચ્ચકક્ષાએ ઉત્તીર્ણ કરી છે. તદુપરાંત મોન્ડેસોરી ડિપ્લોમા મેળવ્યો છે, અને સાહિત્ય ઉત્તમાની પરીણા દ્વિતીય એલ્યુમાં પાસ કરી છે, એક પ્રાથમિક શિક્ષક આવી અનેકવિધ પ્રવૃત્તિઓમાં રસ લે અને ઉચ્ચ એલ્યુમાં ઉત્તીર્ણ થાય એ શું જોખી મહવરની પ્રગતિ છે ? છેલ્લા ત્રણેક વર્ષોથી એમણે સાહિત્યના ક્ષેત્રમાં અગ્રી પ્રગતિ કરી છે, તેઓશ્રી પ્રેમધર્મ માસિકના તંત્રી વિભાગમાં ઉત્તરારથી કાર્ય કરે છે. સાહિત્યસમુચ્ચય, નિર્ણય પ્રવેશિકા, નિર્ણય પ્રવાહ અને સંક્ષિપ્ત લેખન તથા કાળ વિવરણ નામના પુસ્તકોના લેખક તરીકે તેમણે સુંદર સફળતા પ્રાપ્ત કરી સાચી સાહિત્ય સેવા અમનાવી છે.

છેલ્લા થોડા માસથી તેઓશ્રીએ ઓગોષના બેલક વિભાગનું સંપાદક કાર્ય હાથ ધર્યું છે, અને ક્રમિક વિકાસ તેમાં કરતા જાય છે. ઓગોષ ગરમાજનું સંપાદન કરવામાં તેમણે ખૂબ જહેમત ઉઠાવી છે, અંશગ શ્રમ સેઓ છે, લખ્ય પ્રતિષ્ઠિત લેખકોના સંપર્કમાં આવી સચોટ સાહિત્ય મેળવી ગરમા અંક તૈયાર કર્યો છે. પત્રકારત્વમાં પ્રથમ જ પ્રયાસ હોવા છતાં સંપાદનનું તેમણે કરેલું નિવેદન આમણ સૌને આશ્ચર્યમાં મૂકી દે તેવું નથી ? એજ બતાવી આવે છે, કે તેઓશ્રીએ ગરમાઅંકમાં પોતાનો પ્રાણ રેડ્યો છે. અને એનું પારિતોષિક આદરિમક અને એમને પ્રાપ્ત થાય છે. કામ કરનાર તો ફરજ છે પણ ફર કરનાર ક્યાં છે ? એ પ્રશ્નો જવાબ ચંદ્રકાંતરાજાશ્રીની આજની હરદાની જ આપી રહે છે. ઓગોષ એ ધણું જ હાઈજીનો માસિક છે. ધણું જાહોજલાલી અને તકા હાંધા એણે ભેગા છે. શિક્ષકો શિક્ષક સાહિત્ય મણુ એણે ધણું વધી સુધી જનતાને પીરર્યું છે. પિતાએ પ્રાપ્ત કરી સાચવી રાખેલી સાખ આજે ચંદ્રકાંતરાજા વધુ ઉજ્જવળ બનાવે છે. એ લેખકગર્વ માટે આદરણીય અને પત્રકાર જગત માટે ગર્વ લેવા જેવી વાત છે. વેપારી હોવા છતાં શ્રી. નંદલાલરાજા સાહિત્યની અને સાહિત્ય સંપાદકની આવી ફર કરી શકે છે તે પણ સરસ વાત છે. હું એ જાને જાણ્યોએ હાર્દિક ધન્યવાદ બાધું છું. છેલ્લે હું શ્રી. દિંમતલાલ દવેને સ્વગન કરું છું, કે ઓગોષના સંચાલકોએ આજે તમારી તરફ જે માનમણું વર્તન દાખવ્યું છે તે જૂલો નહિ. ઓગોષના વિકાસમાં તમારો સક્રિય મહત્વનો ફાળો હવે તમારે આપવાનો રહે છે. અને મને સંપૂર્ણ વિશ્વાસ છે કે તમે જરૂર પ્રયત્નશીલ રહેશો જ. આપ સૌનો ધણું અમૂલ્ય સમય મેં લીધો છે. હવે વધુ સમય ન લેતાં હું સન્માન પામનાર અને સન્માન આપનાર બન્નેને અભિનંદન આપી વિરમું છું.

જયંતિલાલ દવે. (વિશ્વરથ)

શ્રીભોધને અવિરત સેવા આપનાર ભાઈશ્રી કેશવલાલ ચ. પટેલ આજના શુભ દિને પોતાનું નિવેદન રજૂ કરે છે—

ભાઈશ્રી વિશ્વરથે આપને આજના પ્રસંગ વિષે કહ્યું છે. હું હવે શ્રીમોધ વિષે કહીશ. શ્રીમોધ એટલે માટેનું જૂનામાં જૂનું હર વરસનું માસિક છે અને હું માનું છું કે આખાએ હિંદમાં શ્રીમોધ માટેનું આ જ સૌથી જૂનું માસિક છે. એથી આપણે અને યુજરાતે ગૌરવ લેવા જેવું છે. શ્રીમોધે યુજરાતી શ્રી સમાજની ઉન્નતિ માટે જારે સેવા ગમ્મવી છે શ્રીઓના આર્થિક, ધાર્મિક, રાજકીય અને સામાજિક પ્રશ્નોની તેમાં ક્ષતન છણાવટ કંતી વાચન સામગ્રી યુજરાતી સમાજને બેટ કરવામાં આવી છે.

શ્રીએ ઇવનનું મીઠું અને મધુરું સાજ છે એ સાજ જેટલું સાડું તેટલું સમાજને જાણવામાં બનાવવામાં વધુ સરળતા પેસા કરે છે. ધોમ ધખતા તાપમાં ઝાઝી શીયા ઊંડડી, તંતે હલપતે સુખમયી ચાંદની અને મોખમમાં ટકુલી રાક્ષિા કેટલું સુખ અને આનંદ આપે છે ! એ સૌ પશુ શ્રી જાતનાં જ પ્રતીક છે ને પશું જેમ સામાન્ય ઝાઝી ઊંડડી કરતાં ઘટાદાર ઝાઝી ઊંડડી, સાતમ વાદમની ચાંદની કરતાં પુષ્કિંમાંની ચાંદની જેમ વધુ સુખ અને આનંદ આપે છે તેમ વધુ કેળવણીથી નારી સમાજ સંસારને વધુ સુખી અને સુખદ બનાવે છે. આમ નારી શાન્તિ, સુધા અને સંગી તની ત્રિવેણી છે.

શ્રી સ્વાર્તાગ્નના જ્વતામાં શ્રીએ સ્વાલંબી બને અને સમાજમાં ઉત્તમ નારી તરીકે નામના મેળવી શકે એ માટે શ્રીમોધે ક્ષત સાહિત્ય પીરસ્યું છે, જેમ સ્વાજ ઉગતાં અંધારી રાત્રિના ઘેર અંધાર પશુ ઝાપભેર ઝોમળી બધું જીડી ભય છે અને સર્વન પ્રમથ ફેલાય છે. એમ યાત્ર પશુ એક ભતનો પ્રકાશ છે. આ પ્રકાશ જેટલા પ્રમાણમાં નારી સમાજમાં પ્રવર્તે તેટલી એટલા પ્રમાણમાં સમાજ સુખી અને પ્રગતિકારક હશે. કારણ કે નારી સમાજ અને સંસારની ઉત્પત્તિનું રથાન છે.

આજે જન્મતાં ને પ્રયંક દાવાનળ સળગે છે અને દળેશ નિર્દેશનાં લોહી રેાય છે તે ક્ષત અ પશુ પુરુષોનાં જ કારસ્થાન છે. ને સત્તાની લગમ શ્રીઓના હાથમાં હોત તો અ મ જન્મું જ ન હોત. શ્રી સાથે જ ગ્રેમની પ્રતિમા છે. એટલે જન્મતને સુખ, શાન્તિ ભોધતાં હોય તો શ્રી વર્ગને વધુને વધુ હિંસિત અને સર્વ દક્ક સમાનવાદી બનાવેલા પામે.

હવે હું આપને ફરીથી વિનંતિ કરતાં જણાવું છું કે શ્રીમોધે યુજરાતી સમાજની ને સેવાઓ બળવી છે તે બદલ આપણે અને આખા યુજરાતે ગૌરવ લેવા જેવું છે.

શ્રીમોધ માસિકની સેવાઓની દર કરતા હું જાદ સૌને વિનંતિ કરું છું કે એનો જહોજો પ્રચાર થાય અને તેને બની શકે તેવી સૌ સહાય કરતા રહેશે તો ખરું જ મારું લેખાશે.

સુવર્ણચંદ્રક આપનાર શ્રી નંદલાલભાઈનું ટૂંક અવસન

આજના મૌનિક પ્રસંગે આપે મને ને મોટા કર્યો છે તે બદલ હું આપ ઓનો આભાર માનું છું. મેં ને સુવર્ણચંદ્રક તૈયાર કરાવી શ્રી હિંમતલાલને આપવાનું નક્કી કર્યું તે પહેલાં મને ત્રણ દિવસ થયાં એમ જ થયા કરતું હતું કે મારે આ ભાઈને કેવા પ્રમાણે ક્ષતામ આપવું ! પરંતુ ભલે હું આ સુવર્ણચંદ્રક આપવાના નિર્ણય ઉપર આગે.

ભાઈશ્રી હિંમતલાલ હવેએ આ અંકમાં ને મહેનત લીધી છે તે મને ખૂબ મથી છે. ઉપરાંત રાક્ષ સાહિત્યને વધારે મજબૂત બનાવનાર તો કૈન સાહિત્ય પશુ છે. અને તેમણે કરેલી આ બોજ મને ખૂબ મથી છે. આવી રીતે સાહિત્યમાં તદ્દયક્ષિત રાખી ને ભાઈ સાચી બોજ કરે છે. તેના તરફ દરેકને માન ઉપને.

સામાન્ય માણસને પણ ખચર પડે અને સમજાય એ રીતે એ કાષ્ઠએ ગરજા અને રાસ ચૂંપ્યા છે. તથા તેના જુદા જુદા વિભાગ પાઠ્યા છે. તે ખરેખર તેમની મહેનત બતાવે છે. આવા મહેનતુ માણસની યોગ્ય કદર કરવી જોઈએ તેમ હું માનું છું. અને મારી સેવાની આપને જ્યારે જરૂર પડે ત્યારે આપના હું તૈયાર છું. આપના જેવા વિદ્વાનો પાસે મારે બીજું શું કહેવાનું હોય ! મેં તે એક અલ્પ પુણ્ય-પાંખડી અર્પી છે. કાષ્ઠશ્રી દયેની પ્રતિ ઇચ્છું છું.

ગુજરાત પ્રાથમિક શિક્ષક સંઘના પ્રકાશન મંત્રી શ્રી હરિપ્રસાદ દવે પોતાનું વક્તવ્ય રજૂ કરે છે

માન્યતર પ્રમુખ મહાશય સન્તારીઓ અને સદ્ગુરુઓ! આજને પ્રસંગે શ્રી દિંમતલાલ ઉમિયા-શંકરનો જે સત્કાર કરવાને આપણે એકત્ર થયા છીએ એ મારે માટે તે ખાસ કરીને અત્યંત આનંદનો વિષય છે. કારણ કે પ્રાથમિક શાળાના છેલ્લા ધોરણના મારા એ એક વિદ્યાર્થી હતા ઉપરાંત અત્યારે પણ તેઓ મારી શાળામાં મારા મદદનીશ શિક્ષક તરીકે કામ કરે છે એટલે એમનું સન્માન એ મારે મન ઝીરવનો વિષય છે.

પ્રાથમિક શાળાના શિક્ષકોએ સાહિત્યની સેવા કર્યાના અનેક દાખલાઓ છે, તેઓ પાઠ્યપુસ્તકો નવલકથાઓ ઇતિહાસ વગેરે લખે છે. પરંતુ મને અત્યારે એક જ વાતનું ધ્યાન માથે છે કે કયા પહેલાની અભ્યાસક્રમે અને તેને શિખવનારા મહાન શિક્ષકો ! કયા અધ્યાપનો વિષયો ! અત્યારે કોલે-જોમાં જે રીતની ભરતી કરવામાં આવે છે, જે રીતનું શિક્ષણ આપવામાં આવે છે, તેમાંથી અભિવ્યક્ત સાહિત્યકાર થવાની આશા એાછી થતી જાય છે.

કાષ્ઠશ્રી દિંમતલાલે પોતાની ગાંતી ઉંમરમાં જે પ્રતિ સાધી છે તે ખરેખર ધન્યવાદને પાત્ર છે. અને એમના જેવા જિજ્ઞાસુ લેખકને પ્રોત્સાહન મળે માટે ઓમોદના સંચાલક શ્રી. ચંદ્રકાન્ત જીવલલાલ મહેતાએ તેમની કદર કરી છે તેમજ શ્રી નંદલાલકાષ્ઠ લીમડોવાળાએ તેમના કામચી આકર્ષણને સુવર્ણચંદ્રકે ઓનાયત કરવાનું યોગ્ય માયું છે. તે પ્રશંસાપાત્ર છે.

જિજ્ઞાસુ લેખકોને પ્રોત્સાહન મળે એ માટે આવા પ્રસંગો વારંવાર ઉપસ્થિત કરવા જોઈએ અંતમાં કાષ્ઠશ્રી દિંમતલાલને વધુને વધુ સાહિત્યની સેવા કરવાની પ્રભુ શક્તિ આપે એમ મુશ્કેલી તેમની કદર કરનાર ગુરુઓને મુખારક્યાદી આપી મારું વક્તવ્ય પૂર્ણ કરું છું.

ઓમોદ મંત્રી શ્રી ચંદ્રકાન્તભાઈનું દૃઢ પ્રવચન

મહેરબાન પ્રમુખ સાહેબ અને સજ્જનો,

આજના પ્રસંગે આપ સૌએ પધારીને ઓમોદ પ્રતિ જે આદરના અને પ્રેમ બતાવ્યો છે તે બદલ હું આભાર માનું છું. ઓમોદ માસિકે સ્ત્રી સમાજની ઉન્નતિ અને ઓમોદના ન્યાયી દરકોની પ્રાપ્તિ માટે છેલ્લાં ૬૨ વરસથી ગુજરાતી સમાજની વ્યાપક સેવા બાજવી છે.

માસિકની ઉન્નતિ અને બહેાળા પ્રચર માટે જ્યારે માસિકનું સાહિત્ય આમજનનાને તેમજ શિક્ષિત સમાજને પણ અનુકૂળ જતે એ રીતનું હૃદય મા વરસથી એટલે કે જન્યુઆરી ૧૯૪૬ થી કરવા નક્કી કર્યું છે, અને મને આશા છે કે આપ સૌ પણ માસિકના બહેાળા દેવામાં માટે પટો પ્રચાર કરશો અને આપનો લેખન સામગ્રી વડે સહકાર પણ આપશો.

માસિક તેના લેખકો પ્રતિ પૂરતું માન પરાવે છે. અને તેને સહકાર આપનારાઓનો આભાર માને છે.

શ્રીગોપ શ્રીગો મારેનું જૂનામાં જૂનું માસિક છે એ બદલ હું મૌરવ લઈ છું અને ગુજરાતે પણ મૌરવ લેતા નેનું છે કારણ કે મારા માનવા-પ્રમાણે આખા હિંદમાં શ્રીગોની સેવા કરતું આટલું જૂનું માસિક બીજું કોઈ નથી.

શ્રીગોપ આ પ્રસંગે તેના ગરબાગાનના સંપાદક શ્રી દિંમતલાલ દવેને (૧૦૧) ની નામુક બેટ આપી તેમની કદર કરે છે અને શ્રી લીંબીવાળા તેમણે સુવર્ણચંદ્રક બેટ આપે છે તે બદલ હું શ્રી લીંબીવાળાને આભાર માનું છું.

અંતમાં હું ઇચ્છું છું કે આપ સૌ શ્રીગોધને દરેક જાતની સહકાર આપશો અને એના પ્રચાર માટે પણ ઘટવું કરશો.

આજનું પ્રમુખસ્થાન સ્વીકારવા બદલ શ્રીગોધના મંત્રી તરીકે હું, કેશવરામ શાસ્ત્રીને આભાર માનું છું.

ચંદ્રકાન્ત જીવજીવાલ મહેતા.

આજની સજ્જાનાં વિદ્વદ્ધ પ્રમુખશ્રી કેશવરામ શા. શાસ્ત્રીએ પોતાના વરદ દરને શ્રી દિંમતલાલ દવેને સુવર્ણચંદ્રક પહેરાવે, તમા શ્રીગોધ કર્માલય તરફથી-પુરસ્કાર નિમિત્તે એકસો એક રૂપિયા આપ્યા. આદ પોતાનું વક્તવ્ય રજૂ કર્યું હતું.

આજના સન્માન સંપાદકના વિદ્વાન અને કાપારાશ્રી પ્રમુખશ્રી કે. શાસ્ત્રી ઉદ્ગોષાન હવે છે.

શ્રી. દિંમતલાલ જ દિંમતલાલ છે. તેમણે જે ગરબા ગાંડું સંપાદન કર્યું છે તે બહુ જ ઉત્તમ છે. અને ખૂબ પરિશ્રમ કર્યા પછીનું છે. તે વસ્તુ ગરબાગાનના સાહિત્ય તથા તેમાં રહેલી વિવિધતા ઉપરથી જાણી શકાય છે. આવા સંપાદનમાં કવી અને કવિની કુશળતા હોય છે તે તો સ્વયં સંપાદક જ જાણે છે. બધી વખત માનભૂખ્યા લેખકોની પાસે ચાર-પાંચ વખત જવું પડે છે. તેમના ધરનાં પગથિયાં પણ બધી નાખવા પડે છે. આ બધી કુશળતા વિતાવ્યા પછી જ સાચું સાહિત્ય તેમને મળે છે.

આ વખતે લેખકને પણ મારે કહેવું છે કે મુને મુને લેખકો તો નીકળે છે. કેટલીક વખત તો એમાસના અવધિમાં માફક ફરી નીકળે છે, બધાં પુસ્તકો બહાર પડે છે, પરંતુ સાચું સાહિત્ય હોય છે તે જ કહી શકે છે અને બાકીના તો પેલા અજુકિયા માફક અલ્પ આમુખ્ય ભેગરી મરજી પામે છે. એવા પ્રકારનું સાહિત્ય જ શાશ્વતતા મેળવી શકે છે અને આવા ઉચ્ચ સાહિત્ય પ્રાપ્ત કરવા લેખકે પણ ખૂબ યાન સંપાદન કરવું પડે છે. તેણે હીલ અભાસ કરવો પડે છે. ત્યાર પછી જ કદમ ઉપાધવાની હોય છે.

જાણી શકે, પણ હું અંતરના આશીર્વાદ આપું છું કે તમે સારા લેખક બનો પરંતુ ઉચ્ચ પ્રકારનું સાહિત્ય તમારે પ્રાપ્ત કરવાનું છે. તેમનો પચકારતપાં પ્રથમ જ પ્રસંગ પ્રાપ્ત થયેર છે જનથિ તેમના શ્રમથી તે સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરી શકાય છે. અને મને જણાવતાં બેઠો જ આનંદ થાય છે કે, શ્રી નંદલાલજી તરફથી તેમને જે સુવર્ણચંદ્રક મળે છે તે પણ એક કામચો આપણે નેનું છે.

અને ખાસ કરીને આવા મધ્યમ પ્રકારના લેખકને આવા ઉત્તેજનોની જરૂર છે. આપણા ગુજરાતમાં આવા પ્રકારના વિશેષ પ્રમાણમાં યોગ્ય એ આનંદની વાત છે. અને ખીલ રીતે આનો શખસો લઈ લેખકને પુરસ્કાર મળવા બેઠે છે તે તરફ સંસ્થાના સંચાલકોને ખડો લેવા નેનું છે.

આ જાજતમાં મહારાષ્ટ્રમાં તે જોવું છે કે સારા લેખકને તેની ઉત્તમરૂતિ બદલ સોદસસુધામાં સન્માનવામાં આવે છે. ગુજરાતમાં પણ આવી શુભ સંસ્થાત થાય એ એના આપણે ઇચ્છીએ. આવી રીતે લેખક માણસની યોગ્ય કદર થતાં તે પોતાના કાર્યમાં બધારે ઉત્તેજિત બને છે. અને આવા પ્રકારનો લેખક થકા જનજીત અને વિદ્યાર્થી બની સાહિત્યની વધારે સેવા કરે છે.

આ વખતે મારે એક વાતની સ્પષ્ટતા કરવી પડે છે અને—સામાન્ય રીતે એવું માનવામાં પણ આવે છે કે સંપાદક ડિમી ધારી જ હોવો જોઈએ. પરંતુ તેની ડિમી કરતાં ઉત્સાહી અને અપાસી સંપાદક મળું સાચું કામ કરે છે. તેની ખતમાજ તેના કાર્યની સિદ્ધિ હોય છે.

સુવર્ણચંદ્રક જોનાયત કરનાર લામ્પથી નંદલાલભાઈને હું અભિનંદન આપું છું. તેમણે પણ યોગ્ય વ્યક્તિની યોગ્ય હદર કરી છે. આવી રીતે દરેક મુદ્દરખ આ દિશામાં રસ લેતા અને સાહિત્યની સાચી સેવા કરે તો અવરખ આપના ગુજરાત ઉપરનો મજા કલદારનો રોષ દૂર થાય તેમજ સ્ત્રીબોધના મંત્રી શ્રી ચંદ્રકાંત લામ્પએ પણ સંપાદક શ્રી દેવેની સારી કદર કરી છે, અને એકસો એક રૂપિયાનો જે પુરસ્કાર આપે છે તે ખરેખર પ્રશસ્ત છે. તેમના પિતા શ્રી જીવનલાલ અમરજી મહેતા સાચા વિદ્યાપ્રેમી હતા તેમના પગે ચાલી તેમણે જે લાવના જતાની જે તે પણ મળ્યા આનંદ ઉપજાવે છે.

ઉપર્યુક્ત વક્તવ્ય રજૂ કરી શ્રી શાસ્ત્રીજીએ શ્રી દિમ્ભતલાલ દેવેને પોતાના વરદ હસ્તે સુવર્ણચંદ્રક પહેરાવ્યો હતો અને ત્યારબાદ સ્ત્રીબોધના મંત્રી શ્રી ચંદ્રકાંત લામ્પએ પ્રમુખશ્રીને એક સો એક રૂપિયાનું કવર આપ્યું હતું તે રકમ પણ તે વખતે શ્રી દેવેને સોંપવામાં આવી હતી, અને પ્રસન્ન મુખમુદ્રાથી શાસ્ત્રીજીએ આશીર્વાદ આપી (વધારે પ્રમાણ કરો) તેવા કૃપા સખ્તો હોય પોતાના રથને વિરાલ્યા હતા.

ત્યારબાદ શ્રી દિમ્ભતલાલ દેવેએ પોતાને મળેલા માનનો પ્રત્યુત્તર તીથે પ્રમાણે આપ્યો હતો.

સ્ત્રીબોધના ગરબાઅંકના સંપાદક શ્રી. હિંમતલાલ દેવે
પોતાનું નમ્ર નિવેદન રજૂ કરે છે :

પ્રમુખશ્રીના વરદ હસ્તે સુવર્ણચંદ્રક પહેર્યા બાદ તથા સ્ત્રીબોધ કાર્યાલય તરફથી ગરબાઅંકના સંપાદકની કાર્યવાહી નિમિત્તે રૂપિયા એકસો એક મળ્યા પછી શ્રી દિમ્ભતલાલ દેવેએ સર્વનો આભાર માનતાં તીથે મુજબ પોતાનું વક્તવ્ય રજૂ કર્યું હતું.

આપ મારા ચર્ચિત્વ કાર્ય-તરફ સફળતા જતાવી અને જે બહુમાન આપો છે, તે આપની મારા પ્રત્યેની એક મુશ્કેલી સિવાય હું બીજું કશું પણ જ્ઞેતો નથી. અત્રે પધારેલા સર્વવડિલા પાસે તો હું હિંમતમાં તેમજ માનમાં બાળક છું. હું તો યાન બૂખ્યો માણસ છું. મને પૈસાની કે બીજી લાલચો જરાપણ નથી. સાહિત્યના અભ્યાસ તરફ જીવવાની બહુ હોશ છે. મેં રાસ સાહિત્યની ઓગી લીધી છે. તે સાહિત્ય હિક્ષામાં આપની પાસે તો હું સાહિત્ય ભિક્ષા માગું છું. મને આશા છે કે આપ મને નિરાશ નહિ કરો.

આજના પ્રમુખશ્રી શાસ્ત્રીજીને તો હું મારા મોઢાકાંઈ ગણું છું. આને અને જે માન મળે છે તેનાં મૂળમાં પૂન્ય શાસ્ત્રીજીની મારા ઉપરની પરમ કૃપા વસેલી છે. ગરબા સાહિત્યને અને જરાપણ અભ્યાસ ન હતો. છતાં જ ન્યારે મારા ઉપર તેની જવાબદારી આવી એટલે હું સોધો ગુજરાત વિવેચનામાં ગયો. શાસ્ત્રીજીને વાત કરી તેમણે મને આ સાહિત્ય ઉપરના પુરતો સરખા અને વાંચવા કહ્યું.

આ અંકના સંપાદન વિશે મારે જે બોલ કરેવાના છે. સૌથી પ્રથમ સ્ત્રીબોધમાં મેં એકાદ કાવ્ય મોકલેલું, પછી ચંદ્રકાંત લામ્પને મને પકડી પાડ્યો અને તેમના આ માસિકનો બાલવિમાર મને સોંપ્યો ત્યાર પછી ત્રોજે જ મંદિરે આ ગરબાઅંકના સંપાદક બતાવ્યો. ગરબાઅંકના સંપાદન પાછા ફરી અને ફરી જવાબદારી છે તે વક્તવ્ય હું તે વખતે આજનાં હતાં. પરંતુ આ

કાર્યાલયમાં પ્રણયો જેટલા કાગળો વ્યાખ્યા, મેં વાંચ્યા અને મને જે ઉદાસીનતા થઈ ત્યારે મેં ખૂબ વિચાર કર્યો. અને પછી મારી ખીજી થેલી મધ્યે હું સાદિય ગિફ્ટા થઈ નીકળ્યો. દરેક મિત્રો અને વંદિત પાસે ભેટ ગયો, કાગ્યો એકત્ર કર્યા અને ગરજાગરકો ચોખ્ખા મળ્યો તેમથી મૂકી સમી. ખાજી કાર્યાલયની ઓફીસમાં આને જે જ કાગ્યો મૂકીશું એ કાવના તો હવાઈ દિવ્યા જેવી છે.

સાદિય મેગરવા પાછળ મને શ્રમ પડ્યો છે. પરંતુ આ કાર્ય મેં મારી હતવ્યશુદ્ધિથી કરું હતું. મને રત્નને પાછું ખાતર ન હતો કે આ કાર્યનું કશું મને આવી રીતે ગુરુગાનમાં મળશે, પરંતુ મીતાનો મેકેક છે ને કમરખેવા વિકારસ્તે મા ફલેસુ કદાચન. મેં મારું કાર્ય એ નિયમે કરું હતું. મારા કાર્યનો વિશેષ આર્થિક તો ત્યારે થયો કે આ મરખા અંકમાંથી શ્રી દશરથ મધી, શ્રી નાથાશક્તિ બ્રહ્મકેટ તેમજ ખીજના રામ-ગીતા પોળોમાં મનાત સાંભળ્યા એટલે મને તો મારા કાર્યથી સંતોષ થયો હતો.

મારા આ કાર્ય તરફ મમતા રાખી શ્રી નંદલાલભાઈએ મારી જે કદર કરી છે. મને ઉત્સાહ આપવા સુરશ્ચંદ્રક એન તત્ત કર્યો છે તે જદન તેમનો આગાર સખ્તમાં તો ફેલી રીતે માની શકું!

આ સુવર્ણચંદ્રક તો યસમાગી આજે થયો છું ત્યારે મારી સદિય દિવાની અને તેના પૂર્વ જીવનની કાંઈક કાંઈક કંઈની છંદા યાવ છે. સૌથી પ્રથમ મને કાવ્ય લખવામાં ઉત્સાહ આપનાર શ્રી વિશ્વરથ (જયન્તિશાલ દત્ત) છે. તેમણે મને કાગ્યો લખતાં કર્યો કાગ્યો લખ્યા પછી તેને સુધારનાર પણ તે હતા. એ વખતે કાંઈ કવિની કે મિત્રોની ઝોળખ ન હતી. શ્રી વિશ્વરથ મારા કાવ્યને ઉત્તેજે સુધારા કરે અને ગામ્વદ્દેશન કરે એટલે મારા કાવ્ય કદુ તરીકે તો હું વિશ્વરથને મળી શકું. ઉદ્દેશ યોગ્ય સમયથી આપ જેના વડિલોનો સહચાર અને સહકાર મેળવી નકથો છું. એ પહેલાં તો મારે વિશ્વરથનો સહકાર હતો. મારી ઉત્તરિન લેખ તેમનું હૈયું વધારે જીક્રમે છે તે હું આજની તેમના કાર્ય કરવાની પ્રસન્નતા ઉપરથી પણ એઈ ગયો છું. આજે મારું જૂનું મન્ય મદા કરી ભાઈ શ્રી વિશ્વરથનો આભાર માનું છું.

મારા આ કાર્યમાં વધારે રાગના અને સમજાતા કરી આપના બહુ સ્રીમોષના વ્યવસ્થાપક લીખીકાળા શ્રી લામચંકર બટાચકર દરેને આભાર માનું છું તેમના તરફની મળેલી સમજાતાવડે મને ખૂબ સરખતા મળી છે, તે એક બાહ્યક કાર્યકર છે સ્રીમોષ પરતેની તેમની લામચંકી ઉચ્ચ પ્રમાણે છે, તેમની કાવ્ય ચોખ્ખાઓ ભેટાં જલ્મ છે કે આ સ્રીમોષ યોગ્ય જ વખતમાં દરેક ગુજરાતીને જાહેરોનાં દામમાં વંચાતું થઈ ગયે બાનિ દંધનાં હાવમા છે. આવા કાર્યકરો મેગરવામાં શ્રી ચંદ્રકન્ત ભાઈની પિતા તરફથી મળેલી આતુર ચિક્ષુદ્રિભાતને વધારે આશાસરી છે

એટલે મને કમિન ભકિતનાં વાળનાર ભગવતી બાલિક ગંદકાના પ્રમુખ શ્રી રાહસિય સહિયકર બહુનો કાર્તિક આભાર માનું છું. તેમજ શ્રી એ મને બે દિવસ પહેલાં માનપત્ર આપી સિદ્ધિશર્મા બખિકની રીખમૂર્તિ આપી છે. તે મારા પ્રત્યેની લામચંકી ચિત્તવ શ્રીશું શુ હોઈ શકે અત્ર પધારેલાઓ મારા તરફ લામચંકી અને કાવના મતાવનાર સર્વ વડિલોના આભાર માનું છું અને પરમખા મહાસકિતને વંદના કરી મારા રથને ખેલી જવાની રમ્મ હઉં છું.

ત્યાગમૂર્તિ

તારે ચે નિત નિત ગરે ઉચ્ચ નિધારા ધારા,
તારે મેલિ સતત સરતા બહેન । અધુ જ ખારા,
આનંદે ના અવ કંઈ રહ્યો ભાગ્યમાં લેશ તારા,
નાકા રૂબી તુજ છવનની, સૂઝતા ના કિનારા.

બહાવાંઓ જે પ્રથમ ગણતા પ્રેમમાંગત્યમૂર્તિ,
શાને હાવાં અતિ અવગણે બહેન, અંગા સ્વરૂપા ?
ધિક્કારોને સ્વજન સહુના શાંતિથી તે પગાવ્યા,
દુઃખો નાનાં ઉર જલવવા ના કહી તે ગણાવ્યાં.

ધુતારે છો જનપદ તને અંધ, બંધોથી બદ્ધ,
તારો આત્મા તદપિ સમજી હું ઘણે રો વિશુદ્ધ;
તુંથી દીપે તમસલીન આ દુષ્ટ સંસાર ખારો,
નિમ્મે બહેની, જગતભરમાં ત્યાગ તારો જ ન્યારો.

તારા અશ્રુ વસુપતિ તણાં અન્વર્યોથી અમોભા,
સામ્રાજ્યોના વિશવ તુજ નિધાસથી છેક મોખાં
આંસુ તારા મલિન જગનાં પાતકોને શમાવે,
નિધાસો ચે જનદુઃખ દગો બહેન । તારા પ્રભાવે.

ફારે તારી ચરણરજમાં શીલની મંજરીઓ,
મહેકે તારા કદમકદમે ત્યાગનાં ફલડાંઓ;
વંદું બહેની નિત પુનિત પાવિત્ર્ય કરુણ્ય મૂર્તિ
લકિતપ્રેમે જગતજનની તાપસી ત્યાગમૂર્તિ ।

‘ રાજેન્દ્ર ’

સન્માન સમારંભ સમયે ગણેતા

શુભેચ્છાના સંદેશા

સુજ્ઞાનાશ્રી ચન્દ્રકાન્તભાઈ,

આ વખતના ઓમોષના મરમાર્જકના સંપાદનમાં ભાઈ શ્રી દિગ્મતલાલ ઉમિયાશંકર દવે એ ને જહેમન લીધેલી છે તે સ્તુતિપાત્ર છે. ભાઈ દિગ્મતલાલ નમ્ર વિનમ્ર વ્યક્તિ છે. સાહિત્યનું એમનું રસારવાદન આનન્દદાયક છે. લાયક વ્યક્તિની લાયકાતની આપનું કાર્યાલય યોગ્ય કરે છે, તે અલ્પી ખૂબ રાજ થયો છું આપનું ૫૫ વર્ષની કારકિર્દી પામે એવી શુભેચ્છા સાથે.

આપનો સેવક,

કુસુમાકરના (પ્રોફેસર રાજુપ્રસાદ છેડશંકર બેવીપુરા) જયહિન્

૨

પ્રમુખ શ્રી,

‘સત્કાર સમારંભ’

આજના સત્કાર સમારંભ પ્રસંગે ભાઈશ્રી દિગ્મતલાલ દવેને હું અંતરથી અભિનંદન પાઠવું છું. તે ભાઈ સાહિત્યવિષયક ને પ્રવૃત્તિ હાય પરે છે તેની તલસ્પર્શી માહિતી અને અંતરમાં અભ્યાસ માટે ખજો અમ જોડાયે છે. આવા પ્રયત્નનીય કાર્યના પ્રતીક તરીકે તેમનો આજ ને સત્કાર કરવામાં આવે છે તે ખૂબ કૌચિત છે. તેમને તેમ જ તેમનો સત્કાર કરનાર જાને શુદ્ધચેતને મારા અભિનંદન આપશો.

લિ.

કાલિદાસ વ. દવે પ્રિન્સિપાલ ગાર્લે ઓન હાઇસ્કૂલ અમદાવાદ

૩

ભાઈ દિગ્મતલાલ દવેનું સન્માન સમારંભમાં આવવા માટેનું આપનું કાર્ય મહત્વનું પરંતુ આકસ્મિક રોકાણને લીધે મારાથી હાજર રહી શક.વ તેમ નથી, તો ક્ષમા કરશો.

મારી માન્યતા મુજબ તો શ્રી દવેને આ માન આપીને આપ આપની કરદાન સત્કાર્યતા જ પતાવી રહ્યા છો, અને એ રીતે હીંગની પરીક્ષા કરનાર એવી તરફિ આપને હું અભિનંદન આપું છું. આશા છે કે આ પ્રીતભાવન ભાઈ દિગ્મતલાલને અરે પ્રેરણાદાયી નિવારશે.

સમારંભને સંપૂર્ણ સફળતા ઇચ્છું છું.

તા. ૨૦-૧૦-૪૮

આપનો

મુજશંકર પ્રાણશંકર બેવી મંત્રી સમસ્ત શુજરાત પ્રા. શિક્ષક સંઘ

卐

પ્રિય શ્રી શાસ્ત્રીજી,

કૃપયા આપ મેરી ઓરસે શ્રીગુત દિગ્મતલાલ ઉમિયાશંકર દવે કો અભિનંદન દેશે. મેં કાર્યમાર વશ ઇચ્છા રહને પર મી જાનેમેં સત્કમર્થ છું. માજ હમારે વફતર કે દોનોં સાચી મદિલા પાઠશાલા કે સમારંભ મેં ગયે હુએ છું.

આપકા

જેટાલાલ જોયો મંત્રી ગુજરાત પ્રાન્તીય રાષ્ટ્ર ભાષા પ્રચાર સમિતિ

卐

હો. સાહેબ શ્રી. હરિપ્રસાદ દેસાઈ તથા અન્ય વક્ષિભાના શુભેચ્છા દર્શક સંદેશા આપેલા છે. રક્ષણ સંકેતને લીધે આપ્યા નથી.

શ્રીઓધ ઓલે છે

મારા પ્રિય માહો, ચાહો, વાચો, વિવે-
ચો, વૃદ્ધો, યુવાનો, યુવતીઓ, સુકુમળી બાળક-
બાળિકાઓ. પત્રકારિત્વમાં પ્રાણ પાચરનારા સાચા
સમાજ સેવકો તથા મારા આત્માને અન્યાયનારા
લેખકો, કવિરાઓ અને ચિત્રકારો ! !

મેં બાણુ દિવાળી નિરખી છે અને બાણુ પ્રમદ
યતો વર્ષોના પ્રજ્ઞાત પેખ્યા છે. એક વૃદ્ધ અને
જડિલ તરીકે જાણે હું આપ સૈને નૂતન વર્ષોલિ-
નનું પાકું છું.

ગયા વર્ષનું જીવન સરવૈયું આપ સૌએ તપાસ્યું
હશે. નવા વર્ષનું જીવન વહેણ આપ સૌનું એનું
નિર્માણ પ્રજાવલ્યું અને નિયમિત વહે કે જે જીવ-
ન-ઉત્થાના ઓધ અપી શકે.

સાહિત્ય અને સંસ્કારિતા તરફ અભિનુચિ
ઉત્પન્ન કરાવી કલ્યાણમયી કલમ વડે જનતા અને
જનાદંતની સાચી સેવામાં સંકળતા પ્રાપ્ત કરાવે.

હું કમ્પ્યું છું, કે ગત વર્ષ આપને ફળાવી જે
નિવડ્યું હશે. કદાચ કોઈને મંજૂરણમાં મૂકનાર બન્યું
હોય, તો પણ સમારે નિગરા ચવાની કાચોસ ન
કરશે. જીવનમાં તકો અને હાંચકો આવ્યા જ
કરે છે. એકધારા જીવનમાં રસ પણ શો છે ! અમ-
લોક્તિતા વિતાવું જીવન એ શું જીવન છે ? દુઃખની
જાળો થયા વિના સાચા સુખને મોઈ પિંજાયી
શક્યું છે ખરું ? ઉન્નતમાં ઉન્નત જીવન જીવી જના-
રનો હાખલો વાઈએ તોપણ આરિક તપાસ કરતાં
માણુમ પડશે કે એને પણ કટિબદ્ધ થઈને દુઃખોનો
સામનો તો કરવો જ પડ્યો છે !

“ શ્રમ વિનાની સફળતા,
એ સફળતા નહિ શાપ છે ”
વર્ષા-જીવને જાવનારો,
ધોમ ધખતો તાપ છે.

શ્રમ વિનાની નાહી સફળતા દે કેટલો સમય ?
એ શું સાચત બની શકે ખરી ? પ્રિય તપે નહિ
તો વર્ષા શો વૈભવ માણી શકે ? સાચે જ જીવનમાં
સુખદુઃખની સાંકળ અજુગદી છે અને રહેવાની !

દર્શત તરીકે મારું જ જીવન તપાસું. મારો
સંપૂર્ણ વિકાસ થતાં થતાં તો કેટલોએ મુરદોલીની
દિવાલોને તોડવી પડી હતી, કેટલોએ અફનાઓને
સાફળ બનાવવી પડી હતી, કેટલાએ અચ્છાજનતા
અભિપ્રાયોને અવરોધવા પડ્યા હતા. આ બધું કર-
વામાં મારા સંચાલકોને શું ઓછો શ્રમ પડ્યો
હશે ? ઓછી જહેમત ઊઠાવવી પડી હશે ? વિરા-
ધક બળોને મદાત કરવામાં કેટલી તાકાન એકત્રિત
કરવી પડી હશે !

પરિણામે એમનો પુરુષાર્થ ફળ્યો, સાત-સાત
હજાર આંગણીમાં હું રમવા લાગ્યું, લાખો માણ-
સોએ મારા આત્મદર્શન કર્યાં અને જીવનમાં મધુ-
રપની મોજ માણી શું મારા સંચાલકો મારો
વિકાસ પેખીને પુલાઈ ગયા હતા !

ના, એમણે તો વધુ નમ્રતા ધારણ કરી હતી.
પ્રવચકોના પુણ્યોને સ્વીકારીને એ પુણ્યોની સુરાસ
મારામાં રજૂ કરી વધુ ને વધુ સૌમ્યવાદ ધારણ
શ્યોં હતો. જાણે એ સંચાલકોમાંના પાણુ અસ્તિ-
ત્વપણ ધરાવતા નથી, પ્રજ્ઞતા ધામમાં પહેલી ગયા
છે અને જે જીવંત છે. તેઓ હજી પણ એટલી જ
રિચત પ્રવૃત્તાથી મારી સેવા કરે, જાણ છે. તથા
અને વાર્ષિકપના વળમમાંથી ફરી નવચોવના બનાવતા
પ્રવૃત્તશીલ બની મથી રહ્યા છે.

અને ઓઠાકો જીવન વચસું લાગવાથી મેં બાળ-
કને પણ આંગણીએ વળગાડ્યું છે, એ બાળક પણ
બહુ બાળકો અને કિશોર કિશોરીઓને ખરેખર
ગમ્યું છે.

નારીની આત્મકથા

પ્રયોજક : શ્રી રતીલાલ અંબાલાલ ખત્રી

[સંસારમાં નારીની કિંમત કેવી છે અને તેથી મહત્તા કેટલી છે. તેની મહાશક્તિ, કર્તવ્ય-પરાયણતા, દીર્ઘદષ્ટિ, માનવતા જેવા અનેક ગુણોનો તેનામાં સમુચ્ચય થયેલો છે એવી સ્ત્રીશક્તિનું આ-ત્મનિવેદન આ લેખમાં દષ્ટિગોચર થાય છે દિન્દીમાં મૂળલેખિકા શ્રીમતી અનિલાદેવીનો આ લેખ ગુજરાતીમાં અનુવાદ કરેલ છે.]

હું કોણ છું ?

હું છું નારી. હું મારા પતિની સદૃશ અરિણી છું. અને મારા પુત્રની જનની છું. મારા સમાન સંસારમાં બીજું કોણ કોણ છે ! અખિલ જગત માનું કમલેત્ર કે—હું સ્વાધીન છું, કેમકે હું મારી ઈચ્છાનુસાર ચલે કરી ચકું છું. હું જન્મતમા દોષથી દૂરતી નથી. હું મહાશક્તિનો અંશ છું. મારી શક્તિ મેળનીને જ સુખ્ય શક્તિમાન છે.

હું સ્વાધીન છું, પરંતુ ઉચ્છૂળણ નથી. હું ક્ષિતિનું ઉદ્ભવ સ્થાન છું, પરંતુ અત્યાચાર દ્વારા મારી શક્તિનો ઉપયોગ નથી કરતી. હું કેવળ કહે-લી જ નથી, કરું છું. હું કામ ન કરું તો સંસાર મયલ મંઈ નાથ. સર્વ કંઈ કરીને પણ હું અદકાર થી દૂરતો. જે કમ કરવાનું જનિમાન કરે છે, મના હાય સાકી નાથ છે.

મારું કમલેત્ર મનું વિશાળ છે—તે બદાર થી, અદર છે. ત્યાં મારી બરાબરી કરનાર કોઈ જ નહિ. હું ન્યાં ન્નેઉં છું, ત્યાં જ મારું મતિદત્ત કર્તવ્ય પ્રાપ્ત કરું છું. મારા કર્તવ્યમાં ૧૫ પરીચાલનાર કોઈ નથી, કેમકે હું એવો સુખ-દર કોઈને આપતી જ નથી. પુરૂષ મારી વાત

સંભળવા માટે બધાવલો છે—પરંતુ મારા કમ-લેત્રમાં મારી વાતથી સંસાર ઉન્નત થાય છે તેથી પતિને સંસરનું કોઈ દારણ જ નથી. અને પુત્ર-તે તો મારો જ છે તેને લીધે તો અમે બન્ને સદા સંયુક્તિ મધ—તે તો મારી વાત સંભળવા બંધાયેલો છે જ. આ જન્મેને—પતિને અને પુત્રને મારા વચમાં કરી હું જગતમાં અજેય છું. દર કોને કહે છે, તે હું નથી જાણતી. હું પાપ પ્રત્યે ધૂણા કરું છું—તેથી કોઈ દેખાવાનો પ્રયત્ન નથી કરતું.

સંસારની સજા કેવી

સંસારમાં મારાથી મોટું બીજું કોણ છે ! હું કોઈને નથી જ્નેતો અને જન્મતમાં મારાથી વધુ નાનું પણ કોણ છે ! એને તો હું કોઈ દેખી દેખતી નથી. પુરૂષ દલ કરે છે કે હું જન્મતમાં મુખ્ય છું. મોટો છું, હું કાષ્ટની પરવા નથી કરતો—તે પોતાના દલથી દેશને ધૂનવા ઇચ્છે છે. તે કાષ્ટ વખત આકાશમાં જીડે છે, કોઈ વખત સાગરમાં ફૂંકી મારે છે અને કાષ્ટ વખત રણભેરી વચાકોને આશ્રયવાળું કંપાચીને દર દર સુધી દોડે છે, પરંતુ અરો સમય તો તે નારો જ છે, કેમકે હું તેની મા છું તેના રક્ષણને જોઈ કમરો-લાલો દંપો જીડે છે, પરંતુ મારી હલ-હલતા જ તે ચૂપચાપ જવા બધાયો છે. હું તેની મા—દેવગ અસદાષ બાળપણમાં જ નહિ—સર્વદા અને સર્વત્ર છું. જેના રાતોનું ક્ષેપ પીને તેનું ચરીર પુષ્ટ થયું છે, તે મા-વૃત્તના ઈશ્વારાથી માયું નમાતી આલવા માટે ગંધાયેલ છે.

ગર્ભિણ પુરૂષ જ્યારે કિંદ, વાપ આદિ દિંસક પ્રાણીઓ કરતાં પણ વધુ દિંસક બને છે, કોરતાની

સાથે મળતાં તેની કામગીરી વૃત્તિઓ બધારે સુધાર્થ જાય છે, બધારે તે સાર્વજનિકવૃત્તિઓ આશ્રય લઈ જમતના ચૂરેચૂરા કરવા તૈયાર થઈ જાય છે ત્યારે તે શુદ્ધ પરબુધિમાં જળની શીતળ ધારા કાણ વહેવે છે? હું જ તેની સદ્મર્મિભૂમિ જ તેને મારી પામે બેસાડીને મારું પોતાપણું તેનામાં ભેળવી હું તેને કામગીરી કરું છું. મારી શક્તિ અપ્રતિદન છે. પ્રયોગ કરવાની કળા જાણતાં તે કદી બંધ નથી જતી.

કુટુંબની કલવેલ તે શ્રી

હું અંદરના જગતમાં દર્શન નથી માગતી. તે મારા પિતા, પતિ, ભાઈ અને પુત્રની કાર્મણિ છે. તેઓને કોઈ ક્ષેત્ર નહિ મળે તો તેઓ શું કરશે? પરંતુ મારું કાર્યક્ષેત્ર તેમની કાર્મણિથી બહુ વિદ્યાર્ણ છે, પુરુષ જે કામને નથી કરી શકે તો કામને હું આનાવાસે જ કરી શકું છું. પ્રભાણ-પુરુષના અગાધ સંસાર આવી શકે છે પરંતુ મારા અગાધ અચલ મર્મ જાય છે. સર્વ રહેતાં છતાં કોઈ નથી રહેતું.

હું બધું છું સંતાનને શિક્ષણ આપવા માટે, પતિના મોક્ષ માનને શાંતિ આપવા માટે. હું માવાનું વગાડવાનું શીષ્ય છું શોષીનેની લાલચા પૂર્ણ કરવા માટે નહિ, નર દશને કામગીરી જનની તેમાં પૂર્ણતા લાવવા માટે હું પોતે નથી નાચતી-પરંતુ જગતને નચાવું છું.

હું શીષ્ય છું શિક્ષણ માટે શિક્ષણના ક્ષેત્રમાં મારા જન્મસિદ્ધ અધિકાર છે. હું શુભામ નથી પેશ

કરતી. હું પ્રમટ કરું છું, આદર્શ સર્જન કરું છું માનવનું, મહામાનવનું!

શ્રી શક્તિની પરાકાષ્ટા

હું પાશ્વર્યવિદ્યો કાલી છું, પાશ્વર્યોનો વધ કરવા માટે. હું દસપ્રધાર ધારી દુર્ગા છું સંત્રામમાં નારી શક્તિને જગાડવા માટે. હું લક્ષ્મી છું સંસારને મુશીબિત જનાવવા માટે, હું પૃથ્વી છું, હું સરસ્વતી છું જગતમાં વિદ્યાદાન કરવા માટે સાહિબજીના ગુણ વડે. આકાશ છું કંઈકને આશ્રય આપનાર હોવાથી. અને જળ છું સર્વને રિનુજ કરનાર ખીળને આત્મ-વત્ જાળવવાથી હું જ્યોતિ છું પ્રકાશના કારણે અને હું માટી છું કેમકે હું મા છું.

મારે ધર્મના વિષયમાં મતમતાન્તર નથી મારા ધર્મ છે નારીત્વ માતૃત્વ, મારામાં કૃતિભેદ જનિત કોઈ ચિહ્ન નથી અધિક નારી જાનિ મારી જતિ છે.

હું સર્વથી વધુ નાના કેવી રીતે મનનું એ જાણું છું પરંતુ હું ખૂબી અભિમાની છું. મારા બધી ત્રણે સુત્રન મૂળ ગોઠે છે. હું જેષ્ઠી છું તે જ ભેળવી શકું છું, તો પણ મારું મન જગત-પ્રસિદ્ધ છે.

પુરુષ કામુષ છે, તેથી તે પોતાના જ જેવી માનીને મને “શમિની” કહેવાની અધિકારી ધરાવે છે. પુરુષ કુર્મસ છે, સહેજે વિક્રાંત થઈ જાય છે, તેથી મને ઘારા કહે છે. હું સર્વ કંઈ સહન કરું છું, કેમકે હું સહન કરતાં જાણું છું.

‘દિન્દી ઉપરથી’

માહે જાન્યુઆરી ૧૯૪૯ નો

—: શ્રીગોધનો અંક :—

નવલિકા અંક

(૧) આ અંકને વધારે મુંઠર જનાવવા માટે લેખક ભાઈએને અમારું શાવળીનું નિમંત્રણ છે. તેમાં લિલિલ વિચારો અને લાવનાઓ પરત્વે દુઝી વાર્તાઓ લખી મોકલવી.

(૨) લેખકને તેની કૃતિ જલ્દી પુરસ્કાર આપવામાં આવશે. અને તેમની વાર્તાની એક કોપી તથા અંક પણ મોકલવામાં આવશે.

(૩) તમારો વાર્તા મોકામાં મોકી તા. ૧-૧૨-૪૮ સુધીમાં કાર્યાલયની ઓફિસે મોકલો આપવા નમ્ર વિનંતિ.

(૪) જે કૃતિ નહિ હપાય તેને કાર્યાલય તે કૃતિ પાછી મોકલી આપશે.

(૫) તમારો વાર્તાનો સમ્પત્તી વિચાર અને તમારો બોલે હોય તો તે પણ મોકલી આપવો.

—મંત્રી

શ્રી ઠાકરસી હિંદ મહિલા વિદ્યાપીઠ

શ્રી દેરાવપ્રસાદ દેસાઈ

સુમરત હિંદમાં આ એક જ મહિલા વિદ્યાપીઠ છે, શ્રી. ધોડા કેશવ કવે'ના ઉત્સાહ અને પ્રયાસથી તેની સ્થાપના ઈ. સ. ૧૯૨૬માં થઈ હતી. ત્યાર પછી તેને રવ. વિહવાસ ઠાકરસીની પંદર લાખની જાદશાહી સખાવતથી સ્થાયી સ્વરૂપ આપ્યું. કેવળ ભોડાપ્રથે અને સરકારી મદદ વિના ચાલતી વિદ્યાપીઠના આ અનુભવે પણ સફળ પ્રયોગ થયો છે. અંગ્રાઉ ન્યારે કેમિસ પણ સત્તામાં આવ્યો હતો ત્યારે કેમિસ પ્રધાનોએ આ સંસ્થા તરફ સહાનુભૂતિ દર્શાવી હતી. પરંતુ તેનું કોઈપણ પરિણામ આવતા પહેલાં તો કેમિસ સરકારમાંથી રાજીનામાં આપ્યા અને આ વિદ્યાપીઠ પૂર્વવત ચાલુ રહી. હવે ફરી સરકારની સહાનુભૂતિ થઈ છે. અને આ વખતે એક વિશેષ ખાતત્ત અસ્તિત્વમાં આવી છે. અત્યાર સુધી આ મહિલા વિદ્યાપીઠ ફરજ ખાનગી સાદસથી ચાલતી સી શિક્ષણ સંસ્થા છે ત્યાં શત્રેલી અને ત્યાંની પક્કી ધરાવતી પારંગત થયેલી સ્નાતિકોએ સરકારી નોકરી માટે લાયક ઠરાવવાની જાહેરાત સરકારે કરી છે, આ સંસ્થાને થોડી આર્થિક મદદ પણ સરકારે આપી છે, પરંતુ આ વિદ્યાપીઠ સરકારી સનદ ધરાવતી નથી. આવી સનદની ગેરહાજરીમાં આ સંસ્થા તરફ કન્યાઓને આકર્ષણ થયું જોઈએ તેટલું થયું નથી. આ મહિલાપીઠના મૂળ સિદ્ધાંતો તથા ખાસ કરીને માતૃભાષા દ્વારા શિક્ષણ આપવાની તેની પદ્ધતિના ભવજના વિદ્યાર્થોએ વખાણ છે. એના કાર્યને સફળ પ્રયોગ તરીકે ગણાવ્યો છે. છતાં બરોસ વર્ષના અસ્તિત્વને અંગે તેમાંથી આશરે એક દશજ સ્નાતિકો પારંગત થઈ છે.

છતાં થોડા વર્ષોથી આ મહિલા વિદ્યાપીઠના અમલકોએ સરકારી સનદ મેળવવાના પ્રયત્નો કર્યા છે. સરકાર તરફથી આ પ્રયત્નોને ઉત્તેજન પણ મળ્યું છે. પ્રથમ તો આ વિદ્યાપીઠ અને સરકાર નિયુક્ત સલાહકારી એક સમિતિએ આ વિદ્યાપીઠના અભ્યાસક્રમને ચર્ચી તેમાં ફેરફાર અને વધારા

સચચા. આ ફેરફાર વિદ્યાપીઠના અમલકોએ સરકારી લીધા છે. ત્યાર પછી વિદ્યાપીઠના અમલકો આન્સેલર-કુલપતિસર હરસિદ્ધભાઈ દિવડીઆના પ્રમુખપદે નીચે સરકારે એક ખાસ સમિતિ નીમી, અને વિદ્યાપીઠને મધ્ય કરતોએ સનદ આપતી તે નક્કી કરવાનું કામ તેને સોંપ્યું આ સમિતિને હેવાલ જુલાઈ માસમાં પ્રસિદ્ધ થઈ ગયો છે. તેની ભલામણોની ચર્ચા જાણકાર મંડળોમાં થાય છે. આ સર્વ ચર્ચાઓ ખ્યાનમાં લઈને સરકાર તરફથી આ વિદ્યાપીઠને સનદ આપવાનો કાર્યો ખમશે.

આ પ્રસંગે થોડી વાતોનો ઉલ્લેખ અને કરવો અસ્થાને નહિ. ગણાય આ વિદ્યાપીઠની સ્થાપના એક મુખ્ય કારણે થઈ હતી. સમાજમાં સ્ત્રીઓની સ્થિતિ જાદુ જ પડતી હતી. કન્યાઓને ઘરમાં જોધી રાખવામાં આવતી હતી. તેમના શિક્ષણ માટે સમગ્ર ઓડ જ ઓછી હતી માળવગુને લીધે માન્યમિક અને ઉચ્ચ શિક્ષણનો લાભ જાદુ જ ઓછી સંખ્યાને મળતો હતો. વળી જે શિક્ષણ સંસ્થાઓ હતી તેમાં અભ્યાસક્રમ કુમારોને જ ખ્યાનમાં લઈને રચાયો હતો ગ્રાન્તન અસાવવા માટે સંખ્યાબંધ કારકુનો જોઈએ તે માટે પ્રથમ ઉચ્ચ શિક્ષણની વ્યવસ્થા થઈ હતી. અજગત ત્યાર પછી તેમાં અનેક ફેરફાર થયા છે. અને તે ઉચ્ચ શિક્ષણ પણ લાભકારી નિવડ્યું છે. જુદીની ખીસવણી અને જાનરિપાસા તેથી વધારા છે. પરંતુ અ.પ.જા. દેશમાં પ્રવર્તતી સ્ત્રીઓની સામાજિક પરિસ્થિતિને ખ્યાનમાં લઈને કન્યાઓ માટેના અભ્યાસક્રમનો વિચાર તેમાં ન હતો. શ્રી. ધોડા કેશવ કવે' અને તેમના સાથીદારો એ આ વિચારને મધ્યપદે સ્થાપીને આ મહિલા વિદ્યાપીઠનો ક્રમ જોડ્યો, વળી તેઓનું સાદસ ખાનગી હતું રૂ. ચેલસા અથવા સામાન્ય રીતે પ્રવર્તતા વિમોરો કે પૂર્વ ગ્રંથોને તેઓ ત્વજ સહે તેવી સ્થિતિમાં લતા. એટલે તેમણે ઉચ્ચ શિક્ષણ માતૃભાષા દ્વારા આપ

વાનું કરાવ્યું આ વિદ્યાપીઠની વિશેષતાઓ નીચે મુજબ મળે.

૧. અખિલ હિંદ સંસ્થા.
૨. માતૃભાષા દ્વારા શિક્ષણ.
૩. વિદ્યાપીઠ દ્વારા ચાલતી પાઠશાળા.
૪. અન્યત્ર આદતી પદ્ધતિઓની કન્યાઓની પરીક્ષા લેવાનો પ્રયત્ન.
૫. અભ્યાસક્રમમાં ગૃહવિજ્ઞાનને મુખ્ય સ્થાન.
૬. અભ્યાસક્રમમાં નવીન ચિંતન, આદિ વાનિ-તકનાઓના અભ્યાસ મટે પ્રયત્ન.
૭. પાઠશાળાઓમાં અભ્યાસ કરીને હોય નહિ તેવી ખાનગી અભ્યાસ કરેલી કન્યાની પરીક્ષાનો પ્રયત્ન.

આ સર્વ વિશેષતાઓ ઉપરોક્ત છે પ્રથમતો આ સંસ્થા કોઈ પણ પ્રાંતમાં પરિમિત નથી અને અખિલ હિંદમાં તે કામ કરી શકે છે. ૬૭ સુધી ઓળી ખીજી કોઈ સંસ્થા હિંદ પ્રદેશમાં નથી. માતૃભાષા દ્વારા ઉચ્ચ શિક્ષણ આપવાનો શિક્ષક તો હવે સર્વત્ર સ્વીકારાયો છે. જાવાગર વિદ્યાપીઠની સ્થાપના પણ થાય છે અને ઘણે મુજબ પ્રાંતમાં પણ પૂના અને અમદાવાદ વિદ્યાપીઠની સ્થાપના નાહો મળે મળે છે. છતાં યે મદિરાવિદ્યાપીઠ તો હજી એક જ અને અન્યક છે એટલે તેને હિંદ પ્રદેશમાં વાપક રાખવી જ નોંધવે ઓળી સામાજિક દગ્ગને જિંદગી દરેક પ્રાંતમાં લગભગ સરખો જ છે એટલે આ વિદ્યાપીઠ સર્વત્ર ઉપકારક મશે.

આ વિદ્યાપીઠ કેવળ શિક્ષણ આપે કે હાલની શાકે શિક્ષક અને પરીક્ષક બંને કર્યું કરે? અત્યારે મુજબ અને પૂના ફેકલ્ટી તે એક એક દોષજ (પાઠશાળા) યજાવે છે. તેમજ અમદાવાદ અને વડોદરામાં સ્થાનિક શાળા દ્વારા ચાલતી એક એક પાઠશાળા આ વિદ્યાપીઠ તથા નોંધાયેલી છે. વિદ્યાપીઠના નવવિધાના શિક્ષક અને સીડીયુ બંને કર્યું આતુ રહેવા જરૂરની જે છાત્રી વિદ્યાર્થી દ્વારા આદર્શ પાઠશાળાઓ નિર્દેશના દરેક પ્રાંતમાં સ્થાપવાનું યત્ન નથી. એટલે જ આર જૂની પાઠ-

શાળાઓને વિદ્યાપીઠ તરફથી અનાવરી નોંધવે. અત્યાર સુધી વિદ્યાપીઠમાં કેળવણીનું વિભાગ (આર્ટ) અને શિક્ષણ શાસ્ત્ર વિભાગ (B. T.) છે, પરંતુ હવે ૫મી આ બે ઉપરાંત ખાસ ગૃહવિજ્ઞાન, પાઠશાળા તથા દાકતરી અને ઉચ્ચ પરિચારિકા શાનશાળા તથા ઉચ્ચ લલિતકલા શાનશાળા પ્રત્યે ખાસ ધ્યાન આપવું પડશે આ માટે સર્વ સ્થળોએ ગોઠવણ મદ ના પણ શકે પરંતુ આર સ્થળોએ આ એક એક વિશેષતા લાખલ કરી ચકામ સુચના તરીકે અમદાવાદમાં લલિતકલા પાઠશાળા (ફાઇન આર્ટ્સ) અને કુટ (વડોદરામાં સામાન્ય જ્ઞાન (હાઇસ્કૂલ G. A.) મુંબઈમાં ગૃહવિજ્ઞાન પાઠશાળા તથા દાકતરી (પરિચારિકા ઉચ્ચ જ્ઞાન સંદિત) પાઠશાળા અને પૂનામાં શિક્ષણશાસ્ત્ર પાઠશાળા ખોલી ચકામ. આર સ્થાન કેએ મુજબતી તેમજ મારાઠી દ્વારા શિક્ષણને પ્રમથ વિદ્યાપીઠે કરેલો નોંધવે અને કન્યાઓ માં નિવાસગૃહની ગોઠવણ કરવી નોંધવે.

આ આર સ્થળો સિવાય અન્ય સ્થળોએ પાઠશાળાઓ સ્થાનિક મદલે સ્થાનિક સહાયથી આર કરે તેવી મરૂતિ પણ વિદ્યાપીઠે કરવી નોંધવે આર્ ખાનગી સંસ્થાઓમાં કાણુની બાળાઓની પરીક્ષા લેવાનું કામ તથા તે મારેની સત્તા પણ મદિરાવિદ્યાપીઠને હોવી નોંધવે.

અત્યારે હિંદ મદિરાવિદ્યાપીઠમાં ગૃહ વિજ્ઞાનને વિષય ફરજિયાત છે. આ વિષયમાં ધરીગયામ, બાળશાસ્ત્રશાસ્ત્ર, બાળશિક્ષણ, આહારશાસ્ત્ર, વગેરે વિષયો છે. સામાન્ય જ્ઞાન વિભાગમાં આદર્શ ક્રિઓમાં પણ બગિચામાં આ વિષય ફરજિયાત રહેલો નોંધવે. લલિતકલા અથવા શિક્ષણશાસ્ત્રનાં વિશેષત ધનારને પત્ર આ જ્ઞાન મરૂતુજ નોંધવે. આ વિદ્યાપીઠની કોઈ પણ સ્તાતિકા એવી ન હોય કે જેને આ જ્ઞાન મરૂતુ ન હોય આ ઉપરાંત ગૃહવિજ્ઞાનમાં પારંખતા પામના માટે આપણા સમાજને અનુકૂળ થાય તેવો બગમ ક્રમ પણ હોય અને તે માટે આખોયે ગૃહવિજ્ઞાન પાઠશાળાનો પ્રયત્ન થયો નોંધવે આ વૈભોની, શિક્ષિકાઓની, પરિચારિકાની ખામી આપણા દેશમાં

છે, તે માટે સામાન્ય જ્ઞાન જ નહિ પણ વિશેષ જ્ઞાન આપનારી-પારંપરતા પ્રાપ્ત કરાવનારી પાઠશાળાઓનો સંચાલક આ વિદ્યાપીઠમાં થયો જોઈએ. પોદ્દાર વૈદક પાઠશાળા, યુગર્ષમાં છે, તેનું જોશણ મદિલા વિદ્યાપીઠ સાથે થાય તે ઈચ્છ છે. તેમાંનો કમ ધણી મહેનતે તૈયાર કરી તેમાં આયુર્વેદશાસ્ત્ર તથા પદ્ધતિની હાકતરી વિદ્યાનો સુમેળ સધાયો છે. તે પાઠશાળાને મદિલા વૈદક પાઠશાળામાં ફેરવી નાખીને આ વિદ્યાપીઠને સોંપાય તો તેનો વિકાસ સુંદર થશે.

અત્યારે દિંદ મદિલા વિદ્યાપીઠમાં આનખી અભ્યાસથી તૈયાર થયેલી બાળાઓની પરીક્ષા લેવાનો પ્રયત્ન છે. 'યુગર્ષ' યુનીવર્સિટીમાં તેમ નથી. સિદ્ધલ શાસ્ત્રીએ કહે છે કે પાઠશાળામાં અભ્યાસ કરવાથી સિદ્ધલ અને દોરવણી મળે છે તે ઉપરાંત ત્યાંના સમગ્ર વાતાવરણનો લાભ તથા અપરાધોના વિશેષ જ્ઞાન તથા સહવાસ અને આદર્શનો લાભ વિદ્યાર્થીને મળે છે. આમાં ધણું સત્ય છે, પરંતુ આપણે અભ્યાસની પરિસ્થિતિનો પણ વિચાર કરવો જોઈએ. માધ્યમિક સિદ્ધલ આપતી આ શ્રીઓને લેતું દોષ તો તે માટે પણ સગવડ ગામે ગામ નથી. કોલેજો એટલે પાઠશાળાઓ અમેશામ તો વર્ષો સુધીએ નીકળશે નહિ. એટલે જે ગામમાં પાઠશાળા ના હોય, ત્યાંની શ્રીઓએ ઉચ્ચજ્ઞાન મેળવતું હોય તો કોલેજવાળા ગામોમાં જઈને ત્યાંના નિવાસજીવનમાં તેમણે રહીને અભ્યાસ કરવો જોઈએ. આપણા ગરીબ રેશમાં અને શ્રીઓની અભ્યાસની પરિસ્થિતિમાં આ શક્ય નથી જ. ભરૂચ, નડીઆદ અને ગોધરા, જેવા યુખ્ય શહેરોમાં કે સૌરાષ્ટ્રના કેટલાકે મોટા ગામોમાં પાઠશાળાઓ નથી અને હજી વર્ષો સુધી યજ્ઞનો સંચાલ નથી. આ સર્વ ગામોની શ્રીઓ માટે ઉચ્ચ સિદ્ધલનો કાંઈક પ્રયત્ન તો થતો જ જોઈએ. તેઓ પોતે મદિલા વિદ્યાપીઠનો કમ રચાનિક મદદથી તૈયાર કરી શકે તો તેમની પરીક્ષા હાલ લેરાય છે તેમ ભવિષ્યમાં પણ લેવાની ચાલુ રાખવી જોઈએ. કલમ ૩૨૬ જ્ઞાનવિશ્લેષ માટે તેમ ન થાય તે સમજ

હકાપ. પરંતુ આટલું દિંદો માટે તો આ પ્રયાસ સહેલાઈની ચાલુ રખાય નિષ્ણાતોનો જુલમ સર્વત્ર થાય નહિ તે માટે અનુભવીઓની સાધાન્ય જુદીથી આ વાત વિચારવી થો છે.

જ્ઞાનના વિષયોને ક્ષેત્રમાં હવે સિદ્ધલ માન-ભાષા જ્ઞાન હવે આપવાનું છે, આ માટે પાઠ્ય પુસ્તકોની તૈયારી માટે સતત ઉચોગ થયો જોઈએ દરેક વિષયમાં એકાદક પાઠ્ય પુસ્તકની સતોષ માનવાનો નથી. જુદી જુદી દૃષ્ટિએ દરેક વિષયના પાઠ્ય પુસ્તકો લખાવવાં જોઈએ. એટલું જ નહિ પણ પાઠ્ય પુસ્તકો ઉપરાંત તે તે વિષયનાં અન્ય પુસ્તકો રચાય તે માટે ઉત્તેજન આપવું જોઈએ. બાષાવાર રચનાના વિદ્યાપીઠ સાથે સહકાર કરીને; તથા સાહિત્ય પ્રચાર માટેની તરવારો સાથે મળીને સિદ્ધલ પ્રચારનું બહેનું સાહિત્ય લેખની પ્રસિદ્ધ કરવું જોઈએ.

શ્રીઓમાં ઉચ્ચ સિદ્ધલના પ્રચાર માટે શ્રી. ના. હાકરની દિંદ મદિલા વિદ્યાપીઠ અત્યાર સુધી ધણું જ ઉપયોગી થયું હશે. હવે આટલે વર્ષે તેને સરકારી સનદ મળશે તે બધી શ્રી સિદ્ધલના સર્વ દિમાલતીઓને જ્ઞાનદં માય તે સ્વમાનિક છે. આ વિદ્યાપીઠની સ્થાપના પાઠ્ય રહેલી ભાવનાઓ અને તેનો સ્થાપનાના મૂળ નેત્રોએને ખંડિત કર્યા વિના જ તેને સનદ મળવી જોઈએ તો તેને સનદ આપતી વખતે તેને વ્યાર્થિક દબાય આપવાનો પ્રયત્ન પણ સરકાર તરફથી થયો જોઈએ. કુટુંબોના પાયા ઉપર સ્થાપના સમાજની ભાવના કાંઈ આર્થિકવર્ત એકલામાં જ નથી. ઉચ્ચક અને અમેરિકામાં પણ અત્યારે સમાજશાસ્ત્રીઓ આ આદર્શ સેવે છે વિશિષ્ટ થતાં કુટુંબો માટે તેઓ શોક કરે છે. અને લગ્ન વિચરેલા વધતા જતા આકાશથી તેઓ ચિંતાતુર છે. આ મદિલાપીઠની ભાવનાનુસાર હવે સિદ્ધલનો પ્રચાર દિંદો શ્રીઓમાં થશે તો તેથી કુટુંબ સ્થાપના પ્રયત્ન થશે. નર અને નારી વચ્ચે જે વિચાર અત્યારે પ્રવર્તે છે તે દૂર થશે. અને ભવિષ્યની પ્રજા-અત્યારનાં બાળાની જુદિમન, સુંદર, સંભાળ લેવાશે.

સહનશીલતા

શ્રી. કેશવલાલ ચ ખરેલ

કાન્તાએ સાસરિયે આરી પહેલ વટેલું એ કામ શીખી લીધું અને તે બનરમાં આવેલા નગ પર જઈ એ કલાક થોભવાનું ઓ-પુરુષોની કઠી-બૂંડી બોલી સાંભળવાનું અને વારો આવે ત્યારે પાણીની બબ્બે ડોલો કરીને ઘેર લઈ જવાનું હતું. આમ કરવા છતાંયે તેની સામુદ્રી ચહેલું મોં રીધું ન રહે એમાં તે મિચારીનો શો દોષ ? વાતવાતમાં તેનો જવાબ લેવામાં આવતો. વાતવાતમાં તેને મહેણું-ટહોણું સહન કરવા પડતાં કાન્તાનું હૃદય એ બ્યંગ વચનો વડે મદુ જ કુખાતું પથ્ય તે પોતાની બપા ફોતે કહે ! પતિની પથ્ય એના તરફ કષ્ટ વધરે સદાનુભૂતિ ન હતી, ફક્ત આંખોમાં આંસુ લાવી તે મધું સહન કરે જતી હતી. સામુદ્રી માફક એની છાલ લાંબી ન હતી, તે ફક્ત પોતાના કર્મનો દોષ કાઢી હૃદયને સંતુષ્ટ કરતી. ઓ પાસે અત્યવેદનાને વિચરવાનો આ કેવો સરળ ઉપાય છે !

લગ્નના દસ જ દિવસ પછી ન્યારે તેની સામુએ તેના દાઘમાં ડાલ આપી પાણી વારી લાવવાનું કહ્યું ત્યારે તે કેટલીક ઘણું કર્તવ્યમદ બનીને બેઠી રહી તેને એમ બોલેલી દેખી તેની સાસુ પ્રજ્ઞાવળી બિડી ! વહુ, સાંભળ્યું કે નહિ ? બહેરી છે કે શું ? ના, જલદી પાણી ભરી આવ ' !

કાન્તાએ વિવશ બની, ડોલો ઉપાડી; ને ચાલવા માંડ્યું, પથ્ય કદમને લાંબે તેના ચગ ઉપડતા ન હતા. પિયરીઆમાં તે પાણી લા મટે કરે ! મા બાપની એ લાકડવાથી ઠીકરી હતી મમતાને કારણે તેની મા બર કામમાં પથ્ય તેની મદદ ન માગતી એટલે તે આજસુ પથ્ય બની ગઈ હતી, પતિ-પુત્રને તેણે આપા નિર્દય રૂપનું કઠી કહ્યું ન હતું એ તેને મન એક રમ્ય અને આનંદલાવક કલ્પના હતી, પથ્ય આજ સામુએ એક ઠોકરમાં જ તેની સર્વ આશ્વાસો

પગ પાળી ફેરવી નાખ્યું તે ચાલી તો ખરી પથ્ય બાણે આંખો બધ કરીને બનર વચ્ચે ડાલ ઉઠાવી એક નવવધુને ચાલતું એનાથી વધુ લાગમગ વાત કઈ હોઈ શકે ?

નળ પર જતાં તેથી આંખોએ જે વિશ્વ દ્રશ્ય જોયું, એનાથી તેનું હૃદય એકદમ એસી ચું નળની આબુખાણુ ઓઝો, બાળકો અને પુરુષોનો મેળો જમ્મો હતો ત્યારે બાનુ ડાલ, માગરો. ધા, વગેરે પદાર્થો દર્શાવેલા પોતપોતાનો વારો નકેમી કમળા લડી ગઈ રહ્યા હતા કોઈ કહેવું હતું કે હું પહેલો, મારો વારો આવે તો ખોળુ બોલતું કે બે કલાકમો જિસા છીએ, તમારો વારો ક્યાંથી પહેલો આવે ' આમ ચડમડ થયા કરતી હતી.

આટલી લોક દેખી કાન્તા કરી બિડી આ પ્રમાણે તો કરારે વારો આવે. તે કેટલીકવાર આપ વિચારતી જ બેઠી રહી એકલામાં બીજાં આઠ-દસ પાણી ભરનાર આબા અને પોત-પોતાનાં વાસણ આગળ મૂકે પહેલો નળ લેવાની એણે કરવા લાગ્યાં. કાન્તાને અનુભવ થયો કે કનિયા વિના અમરા જેવે અજમાયા સિવાય વારો આવે એવી સભવાના નથી તેની ધીરજ ખૂટી. ખાલી વાસણ લઈ તે પાણી વળા તેણે પાછળ થતો ગજુમજાટ સાંભળ્યો. ' મિચારી ખાલી નામ છે. ' ખોળુ બોલો ' નવી ખરેજેતર લાગે છે ! ' ત્રીજીએ કહ્યું. એટલે જ આટલી ચરમાખ છે ને, એની સાસુ એ કરી મૂખી' હતો !

કાન્તા એ આ શબ્દો સાંભળ્યા અને તે ચૂપ-આપ આવવા લાગી પથ્ય ઘરમાં પગ મૂકતાં જ તેના દાઘપગ મરઘર કપવા વાગ્યા સસુ કોઈ જાણે શું શું કહેશે ? આંખચુમાં પેસતાં જ તેની સાસુ થળી વહુને દેખી તેણે પૂછ્યું, ' પાણી ભરી લાવી, ત્યાં..... '

‘ના.....’

‘ના, કેમ ના ? સિંદણની જેમ તારૂં કરતી માથું ઝાલી.’

‘બહુ જ ભીડ હતી.’

‘ભીડ હતી એથી શું. આખું જમત પાણી મરી લાવે છે. તું જમતથી કંઈ જુદી નથી જ, ખટ્ટી જા. ભોતી નથી કે ધરમાં પાણીનો છટાવ નથી.’

‘પણ...’

‘પણ, પણ, શું કરે છે. તને સિંદાસન પર મેસાફના નથી લાવી, સમજી હવેથી ધરનું બધું જ કામકાજ તારે કરવું પડશે. હું તો હવે મરડો થઈ તારે જ બધું સંભાળવું પડશે જા, ઊમો ઊમો શું જુએ છે ?’

ફાંસીના માંચા પર ચડતી વખતે માણસની જે અવસ્થા થાવ છે એવી જ અવસ્થા કાન્તાની એ વખતે થઈ રહી હતી. તેને લાગ્યું કે માએ તેને નરકમાં પ્રવેશી દીધી હતી, કે ભાંધી તેના છત્રનગર છૂટકારો થાય એમ નથી. મન મારીને તે ફરીથી નંગ પર પાણી ભરવા ચાલી. ચાલતી વખતે તેના અંતરમાં શોક તથા ક્રોધની લીપણ ચાંધી ચડી હતી.

પાણી ભરીને જ્યારે તે પાછી વળી ત્યારે યાકચી તેનું અંગે અંગે તૂટું તૂટું થઈ રહ્યું હતું. જાણે તાવ આળ્યો હોય એમ લાગતું હતું. પિત્તગ્રહે હોત તો તેની તંબીચત ખરાંજ હોવાની ખબર પડતાં જ ધમાલ મચી ઊઠત. તરતજ કાકતરને બોલાવવામાં આવત પણુ અહીં તો મેં એ વાત કરનાર પણુ કંઈ નહતું.

બોજન કર્યા પછી તે થોડી વાર બંધી ગઈ. હજુ તેને વાસણુ માંજવાનાં હતાં. સાસુ ધીરે ધીરે પોતાના બકાપરથી ચૂરકથીનો બાર ઉતારી રહી હતી.

ત્યારે કાન્તા જગી ત્યારે આજણમાં ફાઈ નહતું. એક ખંડમાં બેસી તેનો પતિ આંશીસમાંથી લાવેલી ફાઈલા ફેંદી રહ્યો હતો. ધીરે ધીરે કંઈક કંઈક ગજબગજાટ પણ સંભળાતો હતો કાન્તાએ બીંતને કાન આપી સંભળવા માંડ્યું. તેની સાસુ ધ્રુવને કંઈક કહી રહી હતી. એટલે, હું તો ફરેક વાત

સલાતે માટે કહું છું. લાલા, તું જ કહેને કે અંગે ધરકામથી શું કરવું જોઈએ ? મારી જ વાત લેને, જે દિવસે મેં તારા બાપના મરમાં પગ દીધો હતો. તે જ દિવસથી મરનું બધું કામકાજ મેં જ સંભાળી લીધું હતું. અને ત્યારે તો આખા મહોદમા વાળાએએ મારા વખાણુ કરેલાં. જો, રામુની વહુ કેટલી સુન્દર અને ચપ્પર છે. આવતાની સાથે જ મરનો બધો કારભાર સંભાળી લીધો છે. આજ ચૂરકથીએણું લક્ષણ છે.

‘પણ, બા, વાત શું છે ?’

‘વાત કંઈ નથી, બાઈ. હું હવે મરડો થઈ. હાથેથી હવે કંઈ બની સકતું નથી અને આંખે હવે બરાબર સ્પર્શ નથી. મેં તો વિચાર્યું હતું કે વહુ આવશેને મારા માથેથી ધરનો બધો કાર ઉતરશે પણ મારું એવી નસીબ ક્યાંથી ?’

‘કંઈ સમજણુ તો પાડો, શું વાત છે ?’

‘વાત શું હોય, વહુને જરા કશું કે પાણી ભરી લાવ, અસ તરતજ મેં ચડી ગયું. આખી કુનિયા પાણી ભરે છે તો એને ભરી લાવતાં શું થાય ? મેં અડાનીને ગઈ, તો ખાલી વાસણુ લઈને પાછી આવી પૂછ્યું તો કહે છે કે માચુથી એટલી બીડમાં પાણી નહિ ભરાય. તું જ કહે કેને તે પાણી નહિ ભરી લાવે તો તોજર થોડોજ પાણી ભરી લાવનારો છે. તું જરા હળવેથી તેને સમજાવજે.’

કાન્તાનું હૃદય ગચ્છાતિ વડે ભરાઈ ગયું. તેણે ગુસ્સામાં આંત્રી જઈ હોઠ કચકચા. શું કહ્યું, મરનું કામકાજ કરવાને મને લાગ્યાં છે ? શું મારો કિંમત નોહરદીથી વધારે નથી ? તેણે પતિ તરફની સહાનુભૂતિની આશા ન રાખી કારણ કે તેનો પતિ સાંવારણુ કારકુન હતો અને તેની સામજ સક્તિ કારકુનીમાં કુદિત થઈ ગયેલી હતી. તે સમાજની રૂઢિઓથી દગાએલો હતો. તેણે મનમાં જ વિચાર્યું કે જો આ લોકોને મને મારી નાખવી હોય તો કહે મારી નાખે કારણ કે દિન્દુ નારોને માટે એ સિવાય ક્યાં છૂટકો તે, પોતાના પતિની સેવા કરતાં. કહે એનો પ્રાણુ જાણ પછી ભલેને પતિ તેને પપતી મોજડી ગણતો હોય.

કાન્તાને પેતાની વિવશતા પર બહુ ગુસ્સો આવ્યો. તેને એમ થયું કે દિવાલ સાથે પહોડી માથું ત્રણું.

ખીન દિવસે સવારે કાન્તાના પતિની આંખો વહેલી બિલ્લો ગઈ; આસપાસ જોયું તો પત્નીની પયારી ખાલી હતી. તે બિલ્લો સમ બહાર અગિયારમાં ગયો, જોયું તો સામે કાન્તા ધમમાં પાણી ભરી રહી હતી. પાસે જઈ કહ્યું, 'કાન્તા !'

પતિના પાસે આવેલા દેખી કાન્તા સડોમાઈ અને ધીરથી બોલી, 'હ'

'આટલી વહેલી બીડીને પાણી કારવાની શી જરૂર હતી !'

'દિવસ બિત્તાં તો કીડા જામી પડે છે ! અને પછી તે ડાલ વડે ધમમાં પાણી કારવા લાગી.

તેની સામુને લાગ્યું કે તેના કઠોર સખ્તોએ વહુના હૃદય પર જરૂર કરતાં વધારે આધાત પહોંચાડ્યો છે. હવે તો વહુ કંઈપણ પૂછવા-જાણવા વિના ધરતું બધું કામ જાતે કરે છે. વહુને એનાથી પણ સંતોષ ન થયો તેને એમ લાગ્યું કે વહુ તેના અધિકાર છીનવી લેવા માગે છે. અને એ વિચારની કમ્પતા જ તેના હૃદયમાં આમ લગાડવા બસ હતી. તે હજુ પણ કાન્તાને દિવસમાં ઘીસ વાર ધમગાવતી પણ કાન્તા કશાપિ કંઈપણ જવાબ ન દેતી, એથી વહુને કોઈ વધારે થતો અને તે કહેતી, 'હું ઠોર નથી કે આખો દિવસ વિના કારણ જોસ જોસ કરું, વહુ તો મને ઠોર જેવી જ સમજે છે એટલે તો તે કાંઈ દિવસ મેંજી હરક પણ દાઢતી નથી'

કાન્તાને જીવનમાં હવે કંઈ રસ ન રહ્યો. પતિ પાસેથી તેણે કંઈ કંઈ આશાઓ રાખી હતી, પણ તેની બધી આશાઓ ધૂળમાં મળી ગઈ, તેના પતિ એન્ડમાં કારકુન હતો. એણે કંઈ વ્યક્તિત્વ ન હતું અમર કંઈ વિશેષ જીવનશૈલ્ય ન હતું સવારે એકીસે આઠવા જવું અને સાંજે આવી સૂઈ રહેવું, બસ, આ એના જીવનનો કમ હશે.

તે પત્નીને ગૃહિણીથી વધારે પદ આપવા માગતો ન હતો. અને એટલે જ કાન્તા તેની સહનુરૂતિની આશા રાખતી ન હતી. પતિની પૂજા એ અવરજ કરતી હતી પણ એમાં શ્રદ્ધા કે પ્રેમ ન હતો.

માનવો ભાર અને જીવનમાં નિર્મોહ હોવાથી

કાન્તાનું રનારથ અગાધ લાગ્યું. તેનાં રૂપ-રંગ નહ ચર્મ ગયાં. આંખોની ચમક નહ જતી ગઈ. વાળનું સૌંદર્ય નહ જતી ગયું. માલોમાં ખાવા પડી ગયા. કાન્તાની સિદ્ધિ જ બદલાઈ ગઈ.

તેના પિયરીઆથી વારે વારે તેમાં આવતાં હતાં એક વખત તેનો ભાઈજી તેડવા આવ્યો હતો. બંધારે તેણે બહેનને દેખી ત્યારે તે એળખી પણ કાચો નહિ ! કાન્તાને દેખી તેની આંખમાં આંસુ આવી ગયાં. તેણે રુદ્ધ કંઠે કહ્યું, 'કાન્તા, આતું. તારું સરીર !'

કાન્તાએ મંદ હાસ્ય કરી કહ્યું : 'શું હું મિથ-કુસ બદલાઈ ગઈ છું ?'

આ શબ્દો કૈલાસના હૃદયમાં ડુબે પેદા કરી ગયા, તેણે કહ્યું : 'હું' તને તેથી જરા અડી આવ્યો છું.'

'દમણ તો નહિ આવી હતું. કાંઈ કામ કરનાર નથી. કાંઈવાર પછીથી આવીય.

કૈલાસ ડુબે હૃદયે પાછો ગયો.

X

એક દિવસ કાન્તાનું માથું ડુખતું હતું. સરીર જાણે પૂરી રજૂ હતું ! તે ખાટલા પર જઈને સ્ત્રી, સામુએ એ જોયું અને તે પૂર્વાધુર્વા ચર્મ મઠ. તડકો કોને બોલી : 'વહુ રાણી, આરામ પછી કરજો. કૃષ્ણને આપવાનો સમય થયો છે, જરા બિડો. પિયરીએ જાવ ત્યારે રાતદિવસ ખાટલા તોડજો.

કાન્તાનું હૃદય પ્રજ્વળી બેઠું. તે વિચારવા લાગી, 'હું આ લોકોને માટે રાતદિવસ મહેનત કરું છું પણ આ લોકો મને કંઈ પૂછતાં પણ નથી. જાણે હું એક મહોન હોઈ ! વિવશતા તથા આવેશ વડે તેની આંખમાં આંસુ બિતરાયાં. તેણે કહ્યું 'માતાજી, જરા માથું ડુખે છે.'

'આસ, બેઠે હવે, ક્યા દિવસે તારું માથું નથી ડુખતું ! જલદી બેઠે. દલ્લુ સુધી પાણી પણ લખું નથી !'

કાન્તા બેસતી હતી કે જો કંઈ જોક્ષી તો કંઈને કંઈ આંખોનું પાટો એટલે તે ચૂપચાપ બેઠી

ચર્મ અને વાસણ લઈને નળ પર પાણી. કાચવા ચાલી.

પાણી બારીને ન્યારે તે પાછી ફરતી હતી ત્યારે તેનો પગ એકાએક ફેળાના હોતરા પર આવતા ફસાઈ ગયો. તે અચ્ચે પડી. એક હાથે તેણે માથા પરની આગર પકડી હતી અને બીજા હાથમાં હોલ હતી. પડી જતાં આગર ઊછળીને તેના માથા પર પડી. જેથી તેને માથામાં વાગ્યું. આજુબાજુનાં લોકો એકઠાં થઈ ગયાં અને તેને ઘેર પહોંચાડી ગયાં.

સામુએ લઈને વાગેલું દેખી કહ્યું: 'કામ કરવું નથી એટલે આરામ કરવાનાં જવાનાં થોભે છે !

કાન્તા આંખો ભૂંસ કરી પડી રહી. તેને સખત કુખડું હતું, પણ તેણે ઉંઠારો પણ ન કર્યો. અહીં તેની ચિંતા ફરનાર કોણ હતું. તે તો મલીમોની ભળમાં ફસાઈ પડી હતી.

સાંજે બપોરે કૃષ્ણ નોકરી પરથી ઘેર આવ્યો ત્યારે પત્નીને દેખી કહ્યું. 'આ યુ' થયું !' કંઈ નહિ, બેઠા, આ આંખોને વચ્ચે જ બોલી બીડી. જરા પણ ખસી ગયો હતો !

'કાકતરને બોલાવી લાવું !'

'એમાં કાકતરની શી જરૂર છે. સીક કરવાથી આરામ થઈ જશે તું ચાલ, ખાવાનું કંઈ થઈ ગયું છે !

જે વાર દિવસ આવતે આવે પચાસ યઈ ગયા અને બપોરે કાન્તા પચાસમાંથી બેઠી ન યઈ ત્યારે દુકાના મનમાં તેમ રેકાણું. હવે તેને જઈ પંચકામ કરવું પડતું હતું. કામ કરતાં કાકતર નહીં ખોડો હોય, કાકતર તો કાકતર વહુને આજો રેતી. રાંધે પલંગ પર પડી રહે છે. એ તો એમ સમજતી હશે કે સાહેબ કામની તો બધા ટળી ગયાં એવું તે યુ' મળે મળે છે તે ખાટલો જ હોયતી નથી.

પછી કાન્તાની તપ્તિજન્ય નિરંતર ભગ્ને જતી હતી. સાસુ તો કહાપિ તેની પાસે ન જતી અને કોઈવાર નહીં ચઢતી તો એ ચાર નવી નવી સાંજો

ઈને ચાલી જતી. કૃષ્ણને પત્નીની ચિન્તા જરૂર થતી હતી પણ તે આંખો દિવસ ઓછીસમાં રહેતો હતો.

પાંચમા દિવસે માએ પુત્રને કહ્યું: 'ભાઈ, થોડા દિવસ એક નોકરી ગામો લે. વહુ તો ખાટલો પકડીને બાંધે સાપ કરાયો હોય તેમ પડી રહે છે હું ધરકો બની મરણી હવે કાણું કામ થાય ?

બેપરવાદોનું પરિણામ એ આવ્યું કે કાન્તાની દશા ચિન્તાજનક થવા લાગી, એક રાત્રે તે પાંતે બપોરવા લાગી, 'મા, નળ પર મહુ કોડે હતી, એટલે વાર થઈ, વાસણ પણ માંજી નાખ્યાં છે... પછી કોડીવાર રહીને અરે, હમણાં જ ઓછીસમાંથી આવતા હશે, નારતો તૈયાર કરવાનો છે...'

કૃષ્ણ બેપરવાડો બની ગયો. માને કહ્યું. હવે યું થાય, કાકતરને બોલાવું.'

તુકા પણ વહુનો અજાણી દેખી મગરાઈ મધ હતી. તેણે કહ્યું. 'કાકતરની શી જરૂર છે બાપણા પાડોશી વેઠને બોલાવો.'

વેલે આભા અને હવા આપી પોતાની હી તરીકે પાંચની નોક લઈ આવતા થયા. તુકા એ નોકની તરફ એકી રીતે નેઈ રહી હતી કે મળે તેના બેભાનમાંથી બાળક લઈ લીધું હોય !

કાન્તાને વારે વારે મૂર્છા આવતી હતી. બેપરવાડા વરમામાં તે કંઈને કંઈ બપોડતી. કૃષ્ણ ઓછીસમાં જતો હતો અને સાસુ બપોર રોટી મંડળમાં ગઈ મામાં ફરતી હતી. એને મન કાન્તાનો રોગ નર્થો દેખે હતો.

એક દિવસ પતિને પાસે દેખી કાન્તાએ કહ્યું. 'મારા પિતાજીને તાર ફરીને બોલાવો.'

'શી જરૂર છે.'

કાન્તા ચૂપ બની ગઈ. પછી એકાએક બોલી, 'મરી રહી છું, એમનાં દર્શનનો કરી લઉં.'

સાસુ ચોરમાં આવી રહી હતી. તેણે એ કહ્યું. 'સાંજો કહ્યું.' તું યું મરવાની હતી ! તને લઈ

“નારી અને વેદ”

અનુ. દલસુખ જી. દીમાણવા

લગ્ન સમયે કન્યાદાન અને પાશ્વિમદશ્ય આદિ કન્યા પોતાના મુખેથી ‘નારી’ શબ્દોના પહેલાં ઉપયોગ કરે છે. (પા. ગુ.) ધરણ કે તે પહેલાં ‘નર’ સાથે તેને સંબંધ ન હોતો નારીત્વ પ્રાપ્ત કર્યા પછી એ એ મહાન આદર્શ રાખે છે. મારા પતિ જાણુ-શ્ચમાન થાય અને મારા સ્વામીની (મતિ) અશિ-શ્વદિ થાય નારી સ્વા પછી તેને ‘સી વાગની’ પ્રાપ્તિ થાય છે. (પા. ગુ. ૧-૮-૨ સ ૧૪-૧-૩૮) સી વાગનો પ્રધાન અર્થ પતિની નીરાગી સ્થિતિ છે. (જ્ઞ. ૧૦-૮૫-૧૧) સૌશ્વગ્યવતી સ્ત્રીઓનું ધરમાં પ્રથમ સ્થાન છે. (જ્ઞ) સી હમેશા નીરાગી સ્થિતિ પામવાની વિનંતિ મુદ્દપવાન ધાતુઓથી બનેલું, અશુભિદીન (જ્ઞ) સુસ્વીદી, હસગ્રામી કાંઈક નિષ્ઠ પતિપ્રિય, સુસ્ત્રા, વિચારશીલ, પતિપરાયણ, પતિ-મતા-ધર્મનિષ્ઠ હોવી જોઈએ. (પા. ગુ.)

પોતાના કર્તવ્ય મુશ્મળ શામુ, સદ્ગરા, દેર અને ગણેશો પ્રેમ પ્રાપ્ત કરવો જોઈએ નારી યવાની સાથે તેને પતિપ્રિય પ્રાપ્ત થાય છે, ધરણ કે એ પોતા પતિ માટે કર્તવ્યનું ફળ પ્રાપ્ત કરે છે (પાશ્વિની) શાસ્ત્રીય નિયમ મુજબ પુરુષ સંબંધ પછી સ્ત્રી પતિ કહેવાય છે પત્ની. પુરુષનું અર્થું સ્વરૂપ છે (તિ. પા. ૩-૩-૫) પત્ની સિવાય પુરુષ અન્ય કોઈ કહે છે. (દા. ૫-૨-૧-૧૦) અને તે વિના ઘર નો અધિકારી નથી બની શકે. (ત. ૨-૨-૨-૬) પત્ની લક્ષ્મીનું સ્વરૂપ છે. (દા. ૧૩-૨-૬-૭) તેનું પૂજન (સહાર) કરવું જોઈએ. (મનુ. ૩-૫૬) ગાંધીની સ્ત્રીની પૂજા તેના કર્તવ્યોની થાય છે. પુરુષ દ્વારા સન્માનિ હોવાને કારણે સ્ત્રીનું પૈદિકનામ ‘મેન’ છે (નિરુ. ૩-૨૧) પતિ તેમાં યુક્તિપથી ઉત્પન્ન થાય છે. સ્ત્રી તેને ‘જાણ’ કહેવામાં આવે છે. (જી. દ્રા. ૭-૧૩) સુત્ર સંતતિથી સ્ત્રીની પ્રશંસા થાય છે. નીચ સતતિ થવા પછી જે સ્ત્રીમાં વિકૃતિ ન આવે તે મદત્તસાક્ષિ છે. સાધારણ સ્ત્રીમાં દસ સતતિનું એકાદ હોય છે. અધિક સંતતિથી છપન કષ્ટમય બની જાય છે. (૨-૩-૨૦) સ્ત્રીના અંગમાં બાહ્ય, આંતરની શોભા,

દેહની મૃદતા, કદિસાગ, જાંબની વિશાળતા, મધ્ય-ભાગની રૂઢતા, (દા. ૧-૨-૫-૧૧) વિગેરેની પ્રશંસા વેદમાં મળી આવે છે. સ્ત્રીએ સ્ત્રી-રીતે રહેવું જોઈએ કે અન્ય પુરુષ તેના રૂપને ન દેખી શકે (લગ્ન પૂર્ણ) સ્ત્રીની વાચા હોતી જોઈએ કે અન્ય પુરુષ ન સંલગ્ન શકે (મન્દ વાણી) (૧૦-૧૭-૪) સ્ત્રીએ પુરુષની સામે મોજન ન કરવું જોઈએ (દા. ૧-૬-૨-૧૨) સ્ત્રીએ પુરુષની સખામાં બેસવું ઉચિત નથી. (દા. ૧-૩-૧-૨૧) સુત્ર કર્તવ્ય, વસ્ત્રો સીવણ જાળકોના ઉત્તર ઉચ્ચ કેળવણી વિગેરે સ્ત્રીનું કર્તવ્ય છે. (દા. ૧૪-૧-૪૫)

સ્ત્રીએ પોતાના વાળ સાફ રાખવા જોઈએ તથા સોનાના અલંકારો પહેરવા જોઈએ (દા. ૧૧-૫૩) સ્ત્રીએ પહેરવા વસ્ત્રો પુરુષે ન પહેરવા જોઈએ સ્ત્રી લક્ષ્મીનો નાશ થાય છે (૧૦-૮૫-૩૦-૩૪) નારીએ પોતાના નયનોમાં અમિદાષ્ટ અને ક્ષાંતિ રાખવી જોઈએ પ્રાણી માત્ર માટે તેણે દિતકારીથી બચવું જોઈએ. (૧૦-૮૫-૪૪) શાષ્ટની દિસતો કાવ રાખવો જોઈએ નહિ (દા. ૬-૩૧-૨૬) સ્ત્રીનાં હાથ-ગાંવ વિશાસની નિસાનીઓ છે માટે તેમણે ઉચ્ચ આચરણ રાખવું જોઈએ. (વા. શિ. (૧-૩૬-૨-૫૭-૬૩-૭૦) સ્ત્રીએ પતિ, સાસરા, ધર અને સમાજની પૂર્ણ બનવા થતુ કરવો જોઈએ (દા. ૧૪-૨-૨૭) પતિ-પત્નીનો સંબંધ કલ્યાણકારક અને પવિત્ર છે, એ માર્ગની દાનિ થતી નથી, એ પ્રશંસનીય છે, સ્ત્રીની ધનતા લાભ થાય છે. (સ ૧૪-૨-૮) દંપતિ પોતાના સંસારના દુર્ગમ માર્ગને સરળતાથી પાર કરી શકે છે. (સ. ૧૪-૨-૧૧)

જ્ઞ. અઘ્રગદ. ય. ૫૫૫૧૬ (શુકલ)
સા. સમવેદ. ય. અર્ધવેદ નિ. નિરુક્ત. શિ. દિશા પા. ગુ. પારકર ગુણસૂત્રો સંકેત. ઉલ્લેખ.
(મુગ લેખાઃ ગોપીચંદ્ર મિશ્ર વેદાચાર્ય, ધર્માચાર્ય સાય, મીમાંસા દર્શન શાસ્ત્રી. કલ્યાણના ‘નારી’ અંકમાંથી ગ્રાહ્ય.)

એલ્યુમિનિયમના વાસણો

શુદ્ધ એલ્યુમિનિયમમાંથી બનાવેલાં વાસણો રસોઈ માટે સર્વોત્તમ સ્વીકાર્યા છે.

‘ક્રાઉન’ માર્કવાળાં વાસણો શુદ્ધ એલ્યુમિનિયમમાંથી જ બનાવાયા છે એટલે તેઓ વધુ અને વધુ વપરાય છે. વજનમાં હલકાં, કઠકઈ કરાવવાની કડાકૂટ નહિ, ઘાટમાં મુંઢર અમારાં એનોડાઈઝ કરેલાં કરેલાં રંગીન વાસણો ભેટ માટે બજેડ બનાય છે.

જવણલાલ (૧૯૨૯) લીમીટેડ

— ક્રાઉન બ્રાન્ડ વાસણોના બનાવનારાઓ —

કલકત્તા — મુંબઈ — મદ્રાસ — રાજમહેદ્રી — રંગુન — એડન

દાંત બાવે છે?

કે બાળક

કજીયે ચક્કું છે?

દૂધીયા દાંત બાવતી વખતે જાણાને એ તલીફે ૧૩૬ લેખના કોડે કામ તે પાચતની વિધિવલે પ્રસ્તુત હોય છે. બન્ધથી માંડીને ચક્કુ વર્તની ઉપર દરમિયાન જાણાને અવતરી બતનાં બોરા પચાવવાનો અદ્યતન ધાર છે તે સમયે આધારીન બચ્ચાંની દોઢરી અને માંત-રુપે બાક મરજતી થઈ ૧૩૬. અપેક્ષા, ભારી, મૂંઢ તથા ગાંઠ વિશે દરોને આધારીન મગર છે.

આયુર્ધાર્મી

બચ્ચાંની યાચનશક્તિને વધારનાર

દતો. તેની લાંબી અને ભવ્ય દાદી પરનથો આમ-
તેમ જોતી હતી. તેનો ચહેરો એક નિદાન સિંહ
સમાન લાગતો હતો, ત્યારે પાસે આવ્યો કે તરત
સર્વ લોહો બોલી જાય, “સ્વસ્ત્ય સ્વસ્ત્યુઆનો
જય ! ધીમે ધીમે તે સહેર કાજો ચાલ્યા લાગ્યા

.....મદારાણી મદારાણી ! બાજો બાજો સર-
દારોએ જાંઠ જોડાવું” છે, એમ દહિતો દહિતો જમાલ
જોલવા લાગ્યા

“શું જમાલ સહેરમાં જાંઠ થયું” રજિયા
બોલી જોડી. હો, ભેલું હોય તો જાખમાં જુઓ
અને રજિયાએ જાખમાં શું થયું ? જ્યાં ત્યાંથી
ભયંકર ચીસો સંભળાતી હતી સર્વ જગ્યાએ મારો
કાપોના અવાજો આવતા હતા દેર દેર જગ્યાએ
ભયંકર આજો લાગી રહી હતી મારો મારો રજિયાને
પકડો વગેરે અનાજો આપના હતા કંઈ સેંકડો
માણસો અને સ્ત્રી પુરુષોની કતલ થઈ ગઈ હતી
રજિયાએ ત્યારે આ ભેલું ત્યારે તે અત્યંત ખિન
થઈ ગઈ અને વિચારવા લાગી. “શું મેં કુચ્ચાનો
ત્યાગ કર્યો એટલાજ માટે મારે આવું શોષણ પડ્યું,
અને શું હું સ્ત્રી છું માટે રાજ્ય કરવાને લાયક નથી ?
ચાલ જમાલ મારો ઘોડો તૈયાર કર અને રજિયા
પોતાના કાળા ધોધ ઉપર સ્વાર થઈ તે દોડી મછ
રજિયાએ દોડોટો પાડ્યો મારો મારો દેસદોહીઓને
મારો વિશ્વ વિજીને મારો એક પણ છટકે નહિ.
રજિયાના એક દાઢમાં પિરનોલ અને ખીલ દાઢમાં
તરવાર દેખાતે શલવાન સરદારો પણ પાછા પડ્યા

લાગ્યા રજિયાની તરેવાર વીજળીના ક્રમકારની માફક
કરવા લાગી કંઈ સેંકડો માણસો કાપી નાખ્યા
પણ આખરે દુશ્મન રજિયા પણ હોવાને કાંચે
પકડાઈ ગઈ.

જમાલ પ્યારા જમાલ શું હું તને રાખીને નોંસી
છું ? કદી નહિ અને રક્ત રક્ત રજિયાએ કહ્યું.
મદારાણી વખત મુખવાની જરૂર નથી આ મારો
કપડો પહેરીને જેમ અને તેમ જરૂરી નાશો છોડો. ને
સહેર પણ વાર થશે તો આપણા બંનેનું મોત
થશે. કદી ને આપ છૂટા દશી તો પાછી મારી
દામ કરી સાક્ષી વફાદાર જમાલે કહ્યું.

પણ જમાલ આવા કારખાત્રા હું તને મૂકીને
શી રીતે જાઉં તારું શું થશે ? ને થવાનું હશે તે
થશે અસ જરૂર જમાલે દુશ્મની અને કહ્યું તરત જ
રજિયાએ જમાલનો પોશાક કાઢી કાઢી, કોમે કોમે
તે સહેરમાંથી નાસી છૂટી દર દર થઈ દર જંગલમાં
એકલી ચાલવા લાગી. પાસે આવતા અનાજ નથી
ધીવાને પાછો નથી કંઈ મુકાય છે પાછો પાછો કરતો
એક જાંઠ નીચે પડી એટલામાં એક એકાદ રાત્રી આવી
અંધો તેણે ભેલું તો રજિયાના પુરુષ પોશાકની અંદર
કેટલુંક ભેળું. “પારા દેખી મુનિવર અમે” તેમ
ઝવેરાત દેખાતે એકાદના અનખાં ખૂસો રિચાર આવ્યો
અને જીવતો રજિયાને મારી નાખી આખરે દિંદની
પ્રથમ મુલાકાત આના અમનસોબ મોતે મરી ધન
છે ! સૂતાના રજિયાને કે જોઈ પુરુષોની પરદા કર્યા
ચિવામ દુશ્મનો ત્યાગ કર્યો અને મુશી લાદી,

છોકરાઓ માટે!

કોંગરે નુ બાબામૃત

પીવાથી રૂઢ પુષ્ટ થાય છે. એથી છોકરાનાં
ઉછરતાં શરીરને થાણી સારી મદદ મળેછે.

માલીક:- કે. ટી. ડાંગરે કું. મુંબઈ-૪.

સ્ત્રી સ્વચ્છતાની પ્રત્યેક

જવાબદારી

મહાશય તથા બીજાઓનાં તમામ દર-
દોમાં અને માસિક ધર્મ જન્ય યથા
પણીની તકલીફોમાં એલેક્ઝાન્ડ્રી એલેક્ઝાન્ડ્રી
એલેક્ઝાન્ડ્રી તૃપ્તિ અને કાયમી ફાયદો
કરે છે.

AL 499

એલેક્ઝાન્ડ્રી એલેક્ઝાન્ડ્રી

એલેક્ઝાન્ડ્રી એલેક્ઝાન્ડ્રી

પુસ્તકાલયો માટેનાં ઉત્તમ નવાં

પુસ્તકો

રૂ. ૬-૮-૦ માં

સીબો માટે ખામ આ પુસ્તકો તૈયાર કરવામાં આવ્યાં છે. માટે અહેતોએ આ સેટ તુરત મંગાવી લેવો.

૧. કલા અને કલાકાર કિં.રૂ. ૧
૨. સૌદર્ય અને શણગાર „ ૧
૩. ભરત-ગુંથણ „ ૧
૪. નારી, લગ્ન અને પ્રકાશ „ ૦૧
૫. આદર્શ નારી આનંદી „ ૧
૬. મીઠી મધુરી વાનીઓ „ ૦૧
૭. પ્રસવ-ખાળઉછેર „ ૧
૮. સામાજિક સીવાજો
- સંસારની સફળતા કિં રૂ. ૦૧
૯. પ્રતો-તહેવારો „ ૧
૧૦. માવજત કલા „ ૧
૧૧. મેના-મદારી „ ૦૧
૧૨. ભૂપેન્દ્રનું યુન „ ૦૧
૧૩. પ્રિયતમ „ ૦૧
૧૪. ગીતરજની „ ૦૧

આ ઉત્તમ પ્રકાશનો સેટ રૂ. ૬-૮-૦ મળે છે. છુટક ભેટએ તો છાપેલાં લીમ્બે મળશે.

લખો:-

હવનલાલ અમરશી મહેતા.

પીરમશા રોડ, અમદાવાદ.

સીબોધની ભેટ રવાના થાય છે.

પ્રેમચંદની

નવલિકાઓ

અનુવાદક : કેશવપ્રસાદ દેસાઈ

૧. જાંદીવાન પેલું ગીત ગાવ
૨. હીરો અને મોતી
૩. ફુલવધુ
૪. પાણીથીયે પાતળાં
૫. કફન
૬. નવાખી સંસ્કૃતિ

કિંમત રૂ. ૧-૪-૦ ૮ ખ. ૬ આના

આ ૭ ઉત્તમ પ્રકારની નવલિકાઓ આ પુસ્તકમાં આપવામાં આવી છે.

આણુ સાલના આદરોને આ પુસ્તક તથા ગ્રંથોનો ખાસ અંક અને ખીમ અંક આરંભ વાચન વાર્ષિક રૂ. ૬ માં આપવામાં આવે છે માહક થનારે રૂ. ૧ તુરત મોકલી નામ નોંધાવવું.

પંદરના આદરોએ રૂ. ૭-૮-૦ અમર શીલોંગ બાર પોસ્ટલ ઓર્ડરથી મોકલવા.

લખો:-

સીબોધ કાર્યાલય

પીરમશા રોડ, અમદાવાદ.

୧୭-୧୨-୪

ଗାୟତ୍ରୀ

[ଯାହା ଆମର ଦିନ ପ୍ରତି]

નારી જગતનાં × × × × ×

સ્વાસ્થ્ય અને સૌંદર્ય માટે

શાર્દુલનાં
લિલ્લ મુખના

+ ભૂંગરાજ તેલ:— વાળને ઠાણાં અને લાંબા બનાવે છે.

મગજને ઠંડક આપે છે, ખરી પડતા વાળ બચાવે છે. ચાંત નિદ્રા લાવે છે.

+ અશોકારિષ્ટ:— સ્ત્રી સુલભ દર્દો જેવાં કે—

* પ્રદર, * અનિયમીત માસીક,
* સુવાસન * વધતવ વગેરે મટાડે છે.

+ દંતમંજન:— દાંતનું સ્વાસ્થ્ય અને સ્વચ્છતા બાળે છે, કુચ્છ ફર કરે છે.

+ સૌરાષ્ટ્રીય મિન્દુ:— ખાં ખંખાં દીપા નાખવાથી આંખો સાફ રહે છે, અને તેજસ્વી બને છે.

જામનગર શાર્દુલ લેખોરેટરી લિ.

જામનગર (સૌરાષ્ટ્ર)

અમદાવાદ એજન્ટ:— એમ. નારણદાસની કુંપની રાયપુર ચકલા

મુસ્ત એજન્ટ:— શ્રી જગદેખા મેડિકલ સ્ટોર, નાણાવટ, મેનરોડ

બારુચ એજન્ટ:— ગાંધી મેડિકલ એન્ડ જનરલ સ્ટોર્સ

વડોદરા એજન્ટ:— શ્રી ગ્રોર્સ મામાની પાળ સામે, રાંવપુરા રોડ

A. P. CO.

૯૩ માં વર્ષ માં જન્યુઆરી થી પ્રાથમિક શાળામાં છે.

શ્રીખોધનાં વાચકોને,

આપની સમક્ષ જણાવતાં અમને દર્જ થાય છે કે 'સ્ત્રીભોષ' માસિક આ
છેલ્લો અંક આપના નગરકમળમાં રજુ કરી દર વરસની લાંબી અને કપરી મંત્રીલ
પુરી કરી હકમા વરસમાં પ્રવેશ કરે છે. આપ સૌના સહકાર વડે આવા કપરા
અંકોગોમાં પણ અમે અમારી સેવાઓ મુજરાની સમાજની સમક્ષ સતત રજુ
કરવાની ખ્યાલેશ રાખીએ છીએ.

* આપ હૃદય વરસથી સ્ત્રીઓના ઉપરજ અને સાદિન્ય વાનગીઆથી જરૂર સંતોષ પામશે એવી નવીન અને મંથ યોજનાઓ અમે ધરી છે. નવા વરસની શરૂઆતમાં મોટી મોટી વાતો રજુ કરવામાં આવે અને પાછળથી એનું પરિણામ શુભમાં આવે એવું કદાપિ માન્યો નહિ.

અમે “સ્ત્રીમોંધ” મુજરાતી સ્ત્રી-સમાજનું અગ્રેષ્ઠ અને અદ્યતન માસિક
પત્રી રહે એથી ગોઠવણ ખચીત કરી મુદ્રી છે એને તે આપે આવતાં વરસમાં તેમાં
પીરસવામાં આવતી સાંખમીથી જોઈ શકશે.

“ભ્રીમીપ” આપ ચીનો હૃદયપૂર્વક સહકાર છપ્પે છે તથા આપને-વિનંતિ
કરું છે કે આપના યોગ્યભણવાળાઓમાં તેમના અચ્ચત્ આદેશમાત્રા પડી
ભલામણ કરશે તો અમે આપના-ઘણાજ આભારી થઈશું.

જાન્યુઆરી ૧૯૪૯નો પહેલો “નંવલિશ અંક” આપને વી. પી. થી રજુ કરીશું તે હોડાવા લેવા કૃપા કરશે અને જો તે પહેલાં આપના લવાજમની રકમ મનીફેસ્ટરથી મોકલાવી આપી કાર્યાલયને સંદર્શ આપશે તો ધંધો ન આપાર.

श्रीमिश्रानुं सते १८४८ नुं सेटतुः पुस्तकः "नवविमलमो" आ. भासनी अ. ६२.
मोडलावी देवाभां आवरी ते न्मथगी.

જાન્યુઆરીના અંક વી. પી. જ્યારેથી હામણી લેવા.

આ અંક મુળેથી આપતું નવું લવાજમ મોકલવાની જોડાવેલું કર્ગા અને આપના સમજવવાં બાદ બહેનને પણ સદર માસિકના માફક બનવા અમારાવની વિનંતિ કરશે તે આભાર

શ્રીઓ આપ સૌની અત્યંત જિનંતિ આદે છે અને આપ સૌ એની જિનંતિ આદરશે એવી અપેક્ષા રાખે છે.

અનાવિષ્ણ જ્ઞાતિની બહેનોએ પાતપાતનો જુનામાફક નખર માથે લવાજમના રૂા ૪-૪-૦ મોકલવા વિનંતિ છે

હી

અંકકાન્ત મારુતા

મ ની

બેઠ પુસ્તક 'નવલિકાઓ' આપને આ અંક પછી મળી જશે

દર મહિને અવનવી નવલિકાઓ,
નાટિકાઓ, હાસ્યરસ આપતી
ગ્રંથમાળા રાફે થાય છે

સરસ્વતી ગ્રંથમાળા

(જ્ઞાનવર્ધક પુસ્તકમાળા નવા સ્વરૂપમાં)

આ ગ્રંથમાળામાં દર મહિને એક પુસ્તક
પાના ૬૪ કાઉન્ટ ૧૬ની સાઈઝમાં આપવામાં
આવશે. છૂટક નકલની કિંમત આપના ગ્રંથો

વાર્ષિક લવાજમ

રેશના ૫—૦—૦ પડરેશના ૬—૮—૦

માફક થવા આજે જ મનીઓડર કરે

• દર મહિને માસિકાની માફક આ
પુસ્તકો બહાર પડશે તે દરેક માફક બનવાને
વેગેડા પહોંચાડવામાં આવશે લવાજમ મોકલશે

• લખો મત્રી મરસવતી ગ્રંથમાળા

C/O જીમોધ કાર્યાલય,

વીરમયા રોડ, અમદાવાદ

ગુર્જર ગ્રંથલવનનું અપૂર્વ પ્રકાશન

ભાલણનાં પદ

કવિજીવનની નોંધ આ સાથે પુસ્તકમાં
રજુ કરેલી છે. લખાણ કવિનો વાતસલ્પરસ
ગુજરાતના જ નહિ મલ્લે બાગતના કાવ્ય-
સાહિત્યમાં અપૂર્વ છે, તે આ પદોની
વાનગી ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે.

કિંમત રૂપિયા ત્રણ

મીસ પ્રિન્ટ : સુધારો

પાના સાતમા ઉપર "પુરુષો અને"
નૃહૃદયવસ્થા"નું લેડીય છે તેની રાફેઆત
બીજા અવગમમાં "ગ્રંથલવનના જ્ઞાનની
આવરણતા"ની રાફે થાય છે અને બાકીનું
દોઢ ફાલમ છે તે લાગુ "વિશુદ્ધ આર્થ"ના
પાના ૧૮ ઉપરનું અનુસંધાન છે આ
ગ્રંથોને વાચકોએ સુધારીને વાંચવું.

ગૃહસ્થકુટુંબો, સ્ત્રીઓ અને બાળકોનું માનીવું જૂનામાં જૂનું માસિકપત્ર

પાં. ૬૨ :

દિગેશ્વર ૧૯૪૮

આંક ૧૨ મા

જેમની ૬૦મી જન્મજયંતિ હિંદનાં ગામડે ગામડે અને ઘેર ઘેર
પૂર ઉત્સાહથી ઊજવાઈ હતી
એવા રાષ્ટ્ર વિધાયક મેધાવી

મહાપુરુષ જવાહરલાલનું જીવનદર્શન

લેખક : શ્રી. એચ. યુ. દવે ગદ્યમાં જોન હાઈરકુલ અમદાવાદ.

[હિન્દના બીજા કોશ માનવીઓનું કાવિ જેની અમળ એવા ઉપર નિર્ભર છે એવા રાષ્ટ્રવિધાયક અને નિત્યયુવાન સમા ભારતમોક્ષના સુપુત્ર જવાહરલાલ નહેરૂના જીવનનો આજો પરિચય આ લેખમાં શ્રી. એચ. યુ. દવે સુંદર રીતે રજૂ કરે છે. સમગ્ર વાતુર્ણી નિરાટને માનવાની જે હક્કિ પ્રત્યે માનવીને આપી છે તે સિદ્ધાંતને ગતિમંત કરવું આ અપૂર્વતિપૂર્ણ જીવન પ્રત્યેકને પ્રામદ્યોત્તેજ્ય અને આદર્શનો એવાનો જતાવે છે.]

જીવનનો મહામુદ્રવાન સમય જેમણે
મં શ્રીમંતાપ્તમાં આજ્યો, યૌવનનો વ્યારંભ જેમણે
દેહની સ્વાધીનતા કાળે માતૃમિત્રના મુક્તિ યદ્યપા
ઈશ્વ હોમવાની તત્ત્વનાથી કર્યો, અને જીવનમાં
ન વરાળ પહેલાં જન્મજ્યમિત્રી સ્વતંત્રતા સિદ્ધ
પેલી ભોમ, સ્વાધીન હિંદના સમરયના સ્વરસિ
ન્ના, એવ આપણા સદ્ગુણ લાગીલા, સ્વાધીન
હિંદના પ્રથમ મહાઅભાત્મ (વરાપ્રધાન) પંચિત
વાહરલાલ નહેરૂની આજે સાદમાં જન્મજયંતી
અજના મંગળ દિવસે અમારા તેમને હારો
દન હો !

રાષ્ટ્રકુમાર જેવા વૈભવવિભાગમાં હોરલા લા-

આત્મશાહીના સંસ્કારો આપની હેરો અને એટ-
નીની વિદ્યેપીકમાં હિંદુલ પામેલા, રત, પં. મોતી-
લાલ નહેરૂના એકના એક પુત્ર પં. જવાહરલાલને
કાળા રાષ્ટ્રોત્તેજ કામલા વખતે પંજાબમાંના અમાનુષી
અત્યાચારોએ મહાત્મા માધીજીના નિઃકટના સંપર્કમાં
મૂરો દીધા હતા. ત્યારથી પં. જવાહરલાલજી રાષ્ટ્ર-
પિતાના લાદીલા પુત્ર તરીકે રહેવા લાગ્યા હતા.
પિતાની કાથે પં. જવાહરલાલને રાષ્ટ્રસરજીમાં
મનબેઠ થયો પણ રાષ્ટ્રપિતાની સચિપતિ વિચાર
એકો સાથે સંપૂર્ણ રીતે મગતા ન થવા છતાં
તેમની સાથે તેમનો મતબેઠ વિરોધાભાસ તરીકે
થયો નથી.

સર્વ રાષ્ટ્રસંઘની એકતા તો આ બધા હતા. ત્યાં તેમણે રાષ્ટ્રપિતાના એ અમરજીવન સરકનો પ્રતિષ્ઠા પામે છે.

પંડિત જવાહરલાલજી જન્મે અર્ધશ્રીમંત, વિચારે સમાજવાદી છતાં બપહારમાં વાસ્તવશી છે, પરંતુ તેથી કરીને એ આત્મછળ કરે છે એવે આક્ષેપ એમના આજન્મ સુધી થઈ શકાય નહિ તેવા છે. તેમનું આરોગ્ય અંગના પવિત્ર ઋણ સમાન તેમજ રક્તિ શુ નિર્માણ છે. તેથી એમને ક્વચિત્ આત્મસંયમ સુમાધી કે તેવે ઉગ્રાદ અન્ધામ, અઅવરણ, અરવજતા, આડંબર અને આતરકસહ થાય છે.

દેશની (મુસલ્માની) મુકમિલ આગાહી

આગાહીના જંગલમાં બોળા ચાતા, સન્નન મિત્રસમા પિતા, પ્રાણાધિક સુમંગળ પ્રિયવતી અને અને અન્ય રનેહોને કવનતી આહુતિ આપતાં નોંધા, તેમ છતાં આપણા હાડીલા જવાહર જવાહરલાલજી સ્વાધીનતાના સંપ્રામના સાચા સેવક પોતાનું સમાન છાદીને સ્વજનોની માથા માટે રોધા નથી. પોતાના બહુજ પ્રિય ગાજમહેસ જવા "આનંદમુવનની" અરાધ્ય રિયતિ તેમણે પોતાની નજને નિહાળી છતાં પણ તેને બચાવવા માટે કે તેના રોધ માટે તેમણે વિચાર સરખો પણ નથી કર્યો વરસો સુધી જેલના સળિયા પાસે દિવસો આજ્યા. ને પુરુષ ગાજમહેસને રહેવાને લાલક તે પુરુષને સરકરના જરીવસ વેઠવા પડ્યા. છતાં એમણે સાંપ્રામણીકીના ચુરન ઉપાસક મી. ચર્ચિય જવા તરફ દેવ કે રોષની લાગણી પણ ડેળી નથી. તેથી તેમના સત્ત્વએ પણ તેમના મુઠકકે વળાણ કરી રહ્યા છે જેમણે એમને જેલની સજાએ દેશેલી તેમને જ એમની પ્રવંશા કરવી પડે છે. ને લોભાએ તેમને છુપી આતમી આપનાર (પ્રિયથી કારના અગેવાન) તરીકે લેખ્યા હતા અને તેમને ખોટી રીતે દેશન કર્યા હતા. તે જ લોભા આજે જવાહરને વિશ્વના તારણદારોની હરોલમાં તેમનું સ્થાન નક્કી કરે છે.

રૂઢના ગેલાવી મહાપુરુષ

આજે દિંદના રાજકારણમાં પં. જવાહરલાલના

અનુયાયી બનવામાં બહુમાળી બનનારો લોકો લોખંડી કાપના આદમી લોકો રહી છે. એમના હાથમાં ખોટી દગો દિવસોનીયું વાલિ સલામત છે. એમને મુઠકની જવાબબ ઈજા નથી. તેણે તે કાલિયા આદમી છે. છતાં મેં જો દેશની સત્ત્વતા ઉપર ઈર્ષા તગણ માગવા આવે બાથવા બોળા માટે કારણે મુઠક જાહેર કરવું પડે તો આ અમારો જવાબદાર પોતાના લોખંડી કાપના મિત્રની સદાપ સાથે સમજ જતને પણ જવાબ માપરા તૈયાર રહે તેવા વીર છે. અમારા આ હાડીલા નેતાને પડેલ કાથે શારો સળધ રાજવાની ઈજા છે છતાં જો પડેલી પોતાનો ધર્મ જુમી નહીં રિરોષી માણે રોગશે અને પોતાની સત્તા ખોટી રીતે વધારશે તો અમારો જવાહરલાલજી તે વસ્તુરિયતિને જવાબબ સદન કરવાને તૈયાર નથી આવા અમારા વધામણાનની છૂટા તવારીખ નોખે.

જીવન તવારીખ

૪ સ. ૧૮૮૮ ની નવેમ્બરની આદમી તારીખે નહેરુ કુટુંબમાં શ્રી ગોતીલાલને ત્યાં એક બહુમાળી મુવનો જન્મ થયો. આ બહુમાળી મુવ તે દિંદના નેતા જવાહર. તેમના પિતા અર્ધશ્રીમંત લોખંડી જવાહરલાલે પોતાનું બાલપણ બહુ જ વૈભવથી વિનાશ્ય હતું આ વાતાવરણમાં જવાહરલાલને રાજ કરણી કુટુંબના અને પદાગ્રવાન દિવ્ય સરકારો મળ્યા હતા. તેમનું માતા બહુ ગોળાં હતા તેમના પિતા સદેજ કાક પણ અરેખરા સન્નન પુરુષ હતા

જવાહરલાલના ખાલપત્રમાં મોતીલાલ નહેરૂના નવા નિવાસસ્થાન આનંદજીવનની રચના યર્ષ, આ આનંદ જીવનમાં જવાહરને પશ્ચિમ તથા પૂર્વના સંસ્પર્શો મળ્યા અને આજે જે બન્ને સંસ્પર્શોના સાચા પ્રતિનિધિઓ તેઓ પાસે પાડે છે. જવાહરે સર-આતમાં ખાનગી કોંગ્રેસ કિચકો તેમજ પંડિતો પાસેથી અબાસ કર્યો હતો. તેર વર્ષની નાની ઉંમરે તેઓ મિયોસોરીય મોસાવરીમાં જોડાયા અને જનારસ અંધવેસનમાં દાઝરી આપી હતી. અડીચી તેમને સામાન્ય લોકો સાથે સંપર્ક યત્ન લાગ્યો.

૧૫ વર્ષની ઉંમરે તેમના પિતાની સાથે તેઓ ઇંગ્લેંડ ગયા અને ત્યાંના હેરનાર વિખ્યાન શાળામાં જોડાયા. આ શાળામાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ અબાસ કરી શકતા નહિ. અત્યારે બિટનના મદરસાના રાજ-કરણીઓ તે બધા તેમની સાથે અબાસ કરતા.

૧૯૦૭માં જવાહરલાલ કોંગ્રેસની દીનીટી કોલે જર્મી હાખસ થયા બહી તેમણે મળુ વર્ષ સુધી કોંગ્રેસ લેખકોના મહત્વના પુત્તોના અધ્યયન કર્યું. ત્યાંથી તેઓ લંડન આવ્યા ત્યાં તેમણે જે નવું કાવ્યોનો અભ્યાસ કર્યો. આ વખતે જવાહરલાલ બહુ કાગળથી બાદશાહી કાંઠાકાંઠી જીવન પસાર કરતા હતા.

ત્યારે પછી દેશમાં આવ્યા અને ૧૯૧૫માં જ્યારે "હોમરૂલ"ની યગવળ થઈ ત્યારે તેમના પિતાથી સ્વ. મોતીલાલ નહેરૂ અલ્હાબાદ શાખાના પ્રમુખ થયા. આથી જવાહરલાલ પિતાની સાથે તે રિષભમાં વધારે રસ લેવા લાગ્યા.

ત્યાર બાદ જાજ વર્ષમાં (૧૯૧૫માં) તેમના લગ્ન સ્વ. કમલાદેવી સાથે થયા. લગ્ન પછી તેમનું આખું કુટુંબ હાર્મીર મળું લગ્ન પછી બીજા વર્ષે ઈન્ડીયનો જન્મ થયો અને તે સમય દરમિયાન જવાહરલાલ મહાત્મા ગાંધીજી સાથે સંપર્કમાં આવ્યા. ગાંધીજી મોતીલાલ નહેરૂને ત્યાં આનંદજીવનમાં વારં-વાર આવતા અને મોતીલાલજી સાથે ચર્ચા કરતા. ગાંધીજી દક્ષિણ આફ્રિકામાં સ્વરત્તા પ્રયોગો કરીને આવ્યા હતા અને એમની પ્રયોગશૂભિ દિંદ બનતું

હતું. આ સમય દરમિયાન સમકારે સેલેટ કામદા કર્યો અને આથી સાડુ"ય દિંદ ખગમળી જીવન ગાંધીજીને તેની સામે સત્યાગ્રહ મહેંડ કર્યો અને જવાહરલાલના જીવનમાં મંથન બન્યું.

૧૯૧૬માં ડિસેમ્બરમાં અમૃતસર મુકામે મોતી-લાલ નહેરૂના પ્રમુખપદે કોંગ્રેસનું અધિવેશન મળ્યું. આ સમયથી મોતીલાલ અને જવાહર ગાંધીજી સાથે જોડાયા. આની સાથેસાથ આનંદજીવનની કામા પઢાણી અને આનંદજીવન રાજકીય પ્રજ્ઞિઓનું મુખ્ય કેન્દ્ર બન્યું. સરઆતમાં જવાહરલાલ દિસાનોના સંપર્કમાં આવ્યા હતા. સંકુલ પ્રતિભા પ્રવાસ કરી ત્યાં કોંગ્રેસનો પ્રચાર કરવા લાગ્યા. આ અરસામાં બિટનના પાટરી કુમાર દિંદમાં આવ્યા. હેરેરે એમના સ્વાખરને વિરોધ થયો અને રિસામાં હતાઓ પાડી આથી પં. જવાહર અને તેમના પિતાજીને અનેક તરજવાનો સાથે સરકારે ૧૯૧૬ની ડિસેમ્બરની ૧૬મી તારીખે છ માસ માટે જેલની સજા થઈ.

૧૯૨૩ના ડિસેમ્બરમાં એક વર્ષ માટે જવાહર-લાલ કોંગ્રેસના મંત્રી તરીકે ચૂંટાયા. ૧૯૨૪માં ત્યારે ગાંધીજી કોંગ્રેસના પ્રમુખ થયા ત્યારે જવાહરલાલ તેમના મંત્રી તરીકે કામ કરવા લાગ્યા.

૧૯૨૪માં જવાહર કમળાની તથીમત બગવાથી સીટકલેન્ડ ગયા.

૧૯૨૬માં એમણે ગલ્ડિનની મુલાકાત લીધી ત્યાં મળેલ કોંગ્રેસમાં દિંદો પ્રતિનિધિ તરીકે હાજરી આપી.

૧૯૨૭માં ગોસ્વાની મુલાકાત લઈદિંદ આવ્યા.

૧૯૨૮માં લલકતા ખાતે મોતીલાલ નહેરૂના પ્રમુખપદે કોંગ્રેસ મળી અને જવાહર મંત્રી બન્યા આખરે કોંગ્રેસ લાહોરમાં મળી તેમાં જવાહરલાલ પ્રમુખ થયા પિતાની પાસેથી તેમણે હોલો સંભાળી લીધી.

૧૯૨૯ જન્યુઆરીમાં રાનીના પવિત્ર કિનારેથી મુશ્મિલ આઝાદીની પં. જવાહરે ઘેલણ કરી અને ૨૭મી જન્યુઆરી દિંદેનો સ્વાતંત્ર્ય દિવસ બન્યો. રાષ્ટ્રપતિ તરીકે રિરાટ બોલે પં. જવાહરના માથે આવ્યો હતો.

૧૯૩૦માં ત્યારે ગાંધીજીએ સાબરમતી સત્યાગ્રહ આશ્રમથી દોડી ફર મર કરી ત્યારે તેના આશિસનો સમગ્ર દિવસ પરી રહ્યા હતા. ૧૪મી એપ્રિલે જવા-રલાલને નૈતીતાલની જેલમાં લાવ્યા હતા.

૧૯૩૧માં થી મોતીલાલનું અવસાન થયું જે સમયના યાત્રામાં ગાંધીજીએ મોતીલાલને અજ્ઞાતિ આપી હતી.

૧૯૩૧માં ત્યારે ગાંધીજી પરિવ્રજામાં ગાંધીજી મળ્યા ત્યાર પછી નહેરૂ મળી અને મળે તે પહેલાં નહેરૂની ધરપકડ થઈ.

૧૯૩૩માં ૧૧મી ફેબ્રુઆરીએ ફરીથી એ વર્ષની જેલની કમ જવાહરને મળી. અલીપોરની જેલમાં જવાહર મહા પદ્યા અલીપોર નેમને હોરાદુન ખાતે ખસેડવામાં આવ્યા હતા. ૧૯૩૧ થી ૧૯૩૩ સુધીના ગાળામાં જેલમાં તેમણે જે સાહિત્ય લખ્યું એ વિષય ઇતિહાસના દરેકના નામે પ્રગટ થયું.

૧૯૩૫ ૩૬માં શ્રીમતી કમલાનું અવસાન થયું અવસાન પહેલાં નહેરૂ દેશમાંથી છુટ્યા હતા. જન્મે જન્મ્યા સ્ત્રીએ સેન્ડમાં મળ્યા હતા. ફેબ્રુઆરીના હેલ્થ રિવિસે શ્રીમતી કમલાનું અવસાન થયું.

આથી નહેરૂ દિવં પાછા આવ્યા આ વખતે દિવંમાં રાજ કરતા કામવાદથી જુદું જુદું થયું હતું લીમ પોતાની પ્રવૃત્તિ વધારે વધારતી હતી. કોમિસે સુટીંગમાં જાગ લેવાનું નક્કી થયું. આ વખતે જવાહરલાલ દિવંમાં એક ખૂણામાં બીજે ખૂણે સુધી ઘૂમી વળ્યા. આ સમયની અચાનક સેવાથી કોમિસે ૧૧ પ્રતિમાંથી સાત વિવિધ મેળવ્યો હતો.

૧૯૩૭માં જિનાબાઈ પં. જવાહર પલ્લેડેની અને મધાસની મુશાકાત લીધી હતી ૧૯૩૮માં જવાહરના માતાનું અવસાન થયું ત્યાર પછી જવાહર યુરોપ ગયા. અને યુરોપના જમગદ્ય રેશમાં બીજાવિષય મુદ્દની પહેલાંની હવા નિદાજોતી યુરોપના યહોરેની સુલાકાત લીધી.

૧૯૩૯માં એપ્રિલમાં પં. જવાહર ચીન ગયા. પંદર રિવસ રાજામાં ત્યાર પછી સિટિય સરકાર પાસે કોમિસે મુદ્દની રજા માગી. આથી કોમિસ

પ્રધાન મંડળે રાજાના આજ્ઞા અને સરકારે તેમની વધાની ધરપકડ કરી જેલમાં પૂર્ણ. જવાહરલાલને ચાર વર્ષની જેલ કરવામાં આવી.

૧૯૪૨માં જવાહરના જૂના મિત્ર સર રોડ્સ કોમિસ સિટિયની હરખારો લખીને આવ્યા. દિલ્હીમાં મંત્રજાઓ મુદ્દ કોમિસે તેનો અસ્વીકાર કર્યો.

૧૯૪૨માં એપ્રિલની આઠમી તારીખે “અગ્રિને દિવં છોડો” એ પ્રચારનાં ધોષણા કોમિસે કરી. આ સમયમાં નહેરૂને અહમદનગરના દિલ્હીમાં ધર-લવામાં આવ્યા.

૧૯૪૨માં ત્યારે આખા દેશમાં વિપ્લવ ક્રાંતી તીક્રમો હતો. ત્યારે અહમદનગરના દિલ્હીમાં જવા-હરલાલ સાહિત્યનું સર્જન કરતા હતા. એમણે આ વખતે જે પુસ્તક લખ્યું તેનું નામ “દિવંની શાંત” આ પુસ્તકમાં એમણે દિવંની ઉત્કૃષ્ટિ આપી.

૧૯૪૨માં ત્યારે સરકારે દેશને ત્રણે તરફ પોતાના પ્રતિનિધિ જેલમાં ખસેડવામાં આવ્યા ત્યારે તેઓને નૈતીતાલ અને પછી અમરોતના જેલમાં ખસેડવામાં આવ્યા હતા આજ વર્ષે ત્યારે સાનફ્રાન્સિસ્કો ખાતે મળેલી પરિવ્રજામાં શ્રીમતિ વિજયાસક્તી પડિતે સુલાકા દિવંના બીન સાળાવાર પ્રતિનિધિ તરીકે હાજરી આપીને દિવંના પ્રસંગ અવગળા ગાજો ક્યો.

ત્યાર પછીના હેલ્થ વર્ષોની હકીકતથી આપણે માહિતગાર છીએ. એકામુ સ્વ ઓસાના હેમની હાલ અને બીજા મહાત્મા ગાંધીજીની પ્રેમસરી સત્ત અને અહિંસાની જાપના વચ્ચે ઓલા માતું આપું વર્ષ પીરની મોતેદના લખું છાત્ર જરાગર હસોડીએ ચર્ચા હતું. પરંતુ ૧૯૪૭ની પંદરમી એપ્રિલે દિવંને આઝાદી પ્રાપ્ત થઈ અને તે વરસે આ દેશના વડા પ્રધાનના ગૌરવ વર્ષો રમને વિરાજે છે ૧૯૪૮ના એપ્રિલના નવેમ્બરમાં પંદરમીથી દિવંની સંસ્કૃતિની યોજના કરી અને સર્વોર્ગી પ્રીતિપાત્ર બન્યા છે.

આ રીતે આપણુ પીર સુલાકા માધ એકલા રાજકરણી પ્રુવ નથી ઉત્તમ પ્રકારના સાહિત્યકાર છે તેમની “આત્મકથા” જન્મતો ઇતિહાસ ‘ઇન્ડુને પત્રો’ જેના વચ્ચે મળ્યાથી સમર મળે આપણને

તેમની સાહિત્ય શિક્ષા તરફ ધસી આવે છે.

તેના દેવામાં છે દુઃખીના દુઃખને વિહારવાની તમન્ના. દેશનો એક પણ માનવી નામો ભૂખ્યો કે વચ્ચેની ન રહે, આખો દેશ એક કુટુંબની માફક રહે તે જોવાની તેમની ખ્યાલોશ ધર જલદી સમજાવે.

આ રીતે કારમીરની ગમનચુખી ટેકરીઓ ઉપર ઘોડેરવાર ખતી ખેલતો એ વીર સૈનિક ક્યારેક સાહિત્યના વિચારોમાં ઉડી જાય છે. ગમનજામી ખતી કલમનો પૂગતરી બને છે, ક્યારેક કુટુંબ વાતસલના નીર વહાવતો સરિતા જેવો સંગીતમય કામ ખદા કરે છે; અને ક્યારેક વિરાટ માનવી મહેરામણમાં ઘોષણા કરતો પ્રચંડ ધુરુષના સ્વરૂપમાં અપશુને નજરે પડે

છે. તેમનામાં સંપૂર્ણ કળા અને શુદ્ધિકૃતનો સંમિશ્ર છે.

અરેબર દિંદે આજે બહાલી છે ! કારણકે આવા સંધિકાળમાં પંદિત જ્ઞાનદાસ-નરેશ જેવા વડા પ્રધાન સંપાદિત છે. તેમની પ્રતિભાથી આજે નિઃશ્વરમાં પણ દિંદે ઉચ્ચ દ્વિષમાં વિરાજે છે.

એવા મોટા મનના, સેવાજાતી, મેધાવી સાહિત્યના રસિક, વિકાસ, ચાલવાન વડા પ્રધાનને અમારા દબરો વંદન હો, તેમની કલમ વિચારસરણી વહેતી રહે, તેમનું તન અને મન સુદઃ અને નન્દુરસ્ત રહે !

દિંદેનો લાડીલો નેતા પોતાની વચ્ચેની સત્તાને મોટે ઝગદગતી રાખે અને દિંદેની પ્રાચીન સંસ્કૃતિની ફરી રચના કરાવે.

ક્ર માટે જાન્યુઆરી ૧૯૪૯ નો ક્ર

—: સ્ત્રીઓધનો અંક :—

‘નવલિકા અંક’ બહાર પડે છે

(૧) આ અંકને વધારે સુંદર બનાવવા માટે લેખક શાસ્ત્રીએ અમારું લાગણીનું નિમંત્રણ છે. તેમાં વિવિધ વિચારો અને લાગણીઓ પરત્વે દેશી વાર્તાઓ લખી મોકલવી.

(૨) લેખકને તેની કૃતિ જાણ પુરસ્કાર આપવામાં આવશે અને તેમની વાર્તાની એક કોપી તથા અંક પણ મોકલવામાં આવે છે.

(૩) તમારી વાર્તા મોકલ્યાં મોડી તારીખ

૧૦-૧૨-૪૮ સુધીમાં કાર્યાલયની ઓફીસે મોકલો આપવા નમ્ર વિનંતી.

(૪) જે કૃતિ નવિ હોવાય તેને કાર્યાલય તે કૃતિ પાછી મોકલી આપશે.

(૫) તમારી વાર્તાનો મુખ્યવર્તી વિચાર અને તમારો ખ્યાલ હોય તો તે પણ મોકલો આપવો.

(૬) તમારી કૃતિ ૧૦ મી ડિસેમ્બર પહેલાં મળા જ્ય તેનો વ્યવસ્થા કરશે. —મંત્રી

શમણું

જાનુજી

રૂપલા રાતના સોણલાં ફે,
 સુણ અંતર કેરી વાત;
 જીલું રહે ધરી આંગણીએ
 ભગ્યો દિલમાં અંબાવાત-રૂપલા૦
 સંધ્યાને સોંઘલે કેવા જિભા'તાં,
 સાગર ઘેરા નાહ;
 દેયે દેયું વાંચ્યું મિલન ખેલું,
 આંખીને ૧૮૫૮-રૂપલા૦
 વહાણલાં વાયાને વર્ષો વીત્યાં એ,
 કાળને ક્યાં કડું સાદા
 ખળ ખળ શમણાં દિલ ડોલાવે,
 સાંપડે ત્હોલ ક્યાં સાથ? રૂપલા૦
 ભનવું તું એક પંથના સાથી;
 વિધિ 'કરે વિખવાડ;
 દેહ વિખૂટ ક્યાં કંઈ કાળે,
 અંતર તાર આગાહ-રૂપલા૦
 ફૂલકળી સમ ફોમળ કાલા,
 અહનિય આવે યાદ;
 ફારમ ત્હારી મ્હેંકતી મીઠી,
 જાજતો આતમ સાદ-રૂપલા૦
 કંખતું માડું દિલ ખૂરે છે,
 દોને કડું શ્રિયાદ?
 જો રે જો! સાંભળી સોણલા પ્યારા.
 હઃખીના દિલની લાદ! રૂપલા૦

પુરુષો અને ગૃહવ્યવસ્થા

(શ્રી. કેશવપ્રસાદ દેસાઈ)

સદ્ગુરુદેવની કૃપા

મનઃ મુસાફરનો નિશ્ચય 'તો રાત્રો છે પણ પાછા મુંઝવણમાં પડી જાય. એ, પ્રભુ'એ અંક મોટા મોટા મંદિરો સેવા ને અદ્ભુત કામ માથે વહોરી લીધું, પણ એ હાથ તરફ કંઈ તાજી પડે! વાત વિચારી રહ્યા છે ત્યાં તો પૂર્વના પૂપવનો ઉદય થાય છે, એ ઉદય દર્શાવી સાથે ભસ્મવત્કૃપા થાય છે, ભસ્મવત્-કૃપા ચર્ના કલ્યાણતાના સદ્ગુરુદેવનો મોટો થાય છે! અને પછી બાકી શું? હો! ગુરુદેવને પૂર્વ આનંદ થાય છે કે અમુક સમયથી છૂટા પડેલો કાષ્ઠ જિવાસ આત્મા, કાષ્ઠ પિપાસ આત્મા આજે મારે ખાજે આવી ઊભો છે! ગુરુદેવ એના ઉપર સંહુક કૃપા કરે છે, એમની અમીદૃષ્ટિ ધર્માત્મા સાથે મનઃ મુસાફર હોય થાય છે, જન્ય થાય છે,

અને રમણાઈ દૃષ્ટિએ વિદ્યાવિષય રંગોની જેમ આવો વિચિત્ર પાંક લગ્નનો સત્ત્વ વસ્તુ જાન ન થવા કીધું એ શું? ફિર નહીં! હવે હદ નિશ્ચય પર આવી જઈ અને તે એક ઉપરામણાવે યવના થીપું, અને શુદ્ધ, સત્ત્વપ્રધાન બ્રહ્મતત્ત્વમાં રામું! અમ્ક સમાધિ લગાવનાર વાગવાનું ચંદ્રની જેમ વિશુદ્ધ, શ્વેત, ધવલ રચરૂપને પાંચ કડું! રમેશ્વરી વસ્ત્રાવૃણ્યથી દેહને વિશુદ્ધ કરી દેડ, તે સાથે ઇન્દ્રિયો રૂપી તાદનોને રંગ-મયી વિશુદ્ધ કરી માનવગતમાં વરોધા આત્માને બ્રહ્મચિંતનના પરામ રંગે રંગો દેડ અને આત્મકલ્યાણ સાધું! અન્ન સહુ ત્યાગ ને છત્રપથ ઉભાળું! અર્ધ-રૂપી અંધારે દૂર દેડ તે તો જ રૂપી જ્યોતિષ જગતું! મનઃ મુસાફર હવે મંદિર તરફ ધીરે ધીરે ધારણ કરી તું બસે 'બા' અને 'ગોષ્ઠ' ઉભાનું કારણ છે. પણ હવે તો મોક્ષનું જ કારણ બની જા! એ એક જ અભિલાષને પૂર્ણ કર અને શ્રેયસ પ્રાપ્ત કર! બસ, પતી ગયું!

આને અટાનના અંગે પાતા દર થાય છે, અને જાનમ્ય નોતિ જગે છે! મનઃ મુસાફર હવે કામ કરીને બેઠા છે. તાન અને પ્યાનની પાંખો પૂરી છે, સદ્ગુરુદેવની મોડી નજરથી 'કલોં કેશવકીર્તનમ્' એ સત્ત્વ સમન્વા છે, આત્મશ્રેયસના માર્ગે વળ્યા છે! શ્રેય અને લક્ષ્ય દૂર નથી. સદ્ગુરુ પૂરી ચર્ના છવ-મુક્તિના દિવારે પહોંચી જવાનો નિશ્ચય કરે રૂબવાનો છે! અરત!

૯

શુદ્ધ જીવનના જ્ઞાનની આવશ્યકતા

વરતીપત્રક માટે ગણતરી કારકુન કારમ લઈને તમારે ધૈર આબો દોલ, અને "ધંધા"ના મયાજા નીચે તમે લખાવો: "પતિ અને પિતા" તો શી શું કહેશે! જાણુજાણુ પાડોશીઓ આ સાંભળશે તો તેમને જાણે આપાત લામશે, છતાં વખતો વખત ધંધાના ખાનામાં સ્ત્રીઓ માટે "ધરધધી" લખાય છે તેના આપાત રોષને નથી લાગતો. કારણ કે આપણા સમાજે પર અને કુટુંબનું બધું જ કામ એકલી ઓને માથે જ નાખી રીધું છે. ખરું જોતાં શુદ્ધ અને કુટુંબની દેવવંશી કામ પુરુષ અને સ્ત્રી બંનેને વચ્ચે કારણ જ વહેંચાવણું હોવું જોઈએ.

આપણા દેશની એકલો સ્ત્રી વિદ્યાપીઠમાં શુદ્ધ્ય-વરણને વિષય રાખ્યો છે તે તેની વિશિષ્ટતા ગણાય છે. દિલ્હીની શુદ્ધવિદ્યાન પાઠશાળા ફક્ત સ્ત્રીઓ માટે જ છે એ જાણીએના અજવાલકામાં "શુદ્ધ્ય-વરણ"ના રિવાજ ઉપર ખાસ ધ્યાન આપવું જોઈએ એ મત હવે તો રૂઢ થઈ ગયો છે. અને એ માટે દલીલ એ કરવામાં આવે છે કે ઉચ્ચ શિક્ષણ લેતી સ્ત્રીઓમાંથી પણ પંચાલું ટકા પાડાશાળામાંથી છટ-વાળા યોગ જ વર્ષમાં લગન કરી નાંખે છે.

તમારે વિચાર કરો કે પાઠશાળામાંથી છૂટકા કુમારોમાંથી કેટલા ટકા લગન કરે-છે! પરણેલી

નેટલી કન્યાઓ છે તેટલા જ પરણેલા કુમારો પણ છે. એટલે ખરું જોતાં શુદ્ધિવાનનાં મુખ્ય અંગરૂપ ધરતું અર્થશાસ્ત્ર, ધરખર્ચની જોગવણી, જાતીય વિજ્ઞાન, આજમાનસજ્ઞાન, જેટલું કન્યાઓને જરૂર છે તેટલું જ કુમારોને પણ જરૂર છે માતા અને પિતા બંને વડે કુટુંબની મટના થાય છે. કુટુંબની ચોગ્ગ વ્યવસ્થા તથા તેના વિશાસ માટે બંનેની બવાજદારી સરખી છે. કુટુંબની સફળતા માટે બંનેની પૂર્વ તૈયારી સરખી જ હોવી જોઈએ.

માર્થમિક ક્ષિયણના અવશ્યકતાઓ આ વિષયો સામસ કરી શકાય તેમ છે કે નહિ તેનો વિચાર નિષ્ણતાએ કરવો જોઈએ. શાળાતંત્રીથી અથવા મેટ્રીક પછી પાઠશાળામાં ધણી ઝોલા વિદ્યાર્થીઓ ભર્ષ થકે છે, એટલે જો માર્થમિકક્રમમાં જ આ આખતોખું તેમને જ્ઞાન મળે તો કાનું પરદા જો તેમ ન થઈ શકે તો શુદ્ધ અર્થશાસ્ત્ર, શુદ્ધ અંદાજપત્ર, જાતીયવિજ્ઞાન, અને આજમાનસ શાસ્ત્રનું જ્ઞાન ફેલાવવા માટે ખાસ વર્ગો કઢાડવા જોઈએ. એકબેક લહેરી માટે આ જ્ઞાન અગત્યનું છે, અને જો જો રથજે હાથ-રુકેથી હોય ત્યાં આ જ્ઞાન આપવાની ગોઠવણ ચરી જોઈએ.

હાનજીવનમાં કુટુંબજીવનનું સંજોગત

પશ્ચિમમાં તેમજ દિલ્હીમાં આ દક્ષ માટે સજળ તેમ સફળ દિલ્લચલ થઈ હતી. સ્ત્રીઓને ધરમાં પૂરી રાખવી જોઈએ નહિ તેમને સામાજિક તથા દેશમાં જાહેર કામ કરવાની તક મળવી જોઈએ તેમને જો તેઓની મરજી, હોય તો દબોપાજન માટે ધધી કરવાનો દક્ષ હોવો જોઈએ વગેરે માનવ્યીઓ સ્ત્રીપણે હતી અને તે સર્વ માનવ્યીઓ તેમને મળી છે. પશ્ચિમનું દેશમાં તે મેળવવા માટે સ્ત્રીઓને માટી લકન કરવી પડી હતી. દિલ્હીમાં તે સર્વ તેમને પ્રમાણમાં ધણી જોઈએ મહેનતે મળ્યું છે. પરંતુ આ સર્વ તેમની માનવ્યીઓ, મનુષ્ય તરીકે-રહેરી તરીકે-તેમના દક્ષ પ્રતિષ્ઠાન કરવા માટે હતી સ્ત્રીઓને જુડું બંધા છે, અને તેઓ પણ સપાજાના અંગરૂપ છે એ સિદ્ધાંતનો સ્વીકાર દિલ્હી થયો છે. આ સર્વનો અર્થ

એ નથી કે કુટુંબ જીવનનો અર્થ તિરસ્કાર કરવામાં આવે છે. હાનજીવન બંને કોટુંબિક જીવન તો દિલ્હી સંસ્કૃતિના મૂળમાં છે.

પતિ અને પત્ની લગ્ન જીવનની સરખાત કરે છે તે જ સમયે આપણી સંસ્કૃતિના ચણતરને મનખૂન કરે છે. સ્ત્રીલક્ષીના ફરીકાંધી કુટુંબ જીવનને આંચ ન આવે તે માટે હાનજો નિરધાર થતાં પહેલાં જ સાવિ પતિ પત્નીએ સહજીવનનું ઉત્કર્ષિયું પણ આયોજન કરવું જોઈએ. બંને એ ચોનાના ધ્યેય સંબંધી જોખવટ કરવી જોઈએ લગ્ન પછી જીવનમાં શંકિ માંલે પાયા બાદ પતિ પત્નીએ ચોતાના સમ-થનો કમ નક્કી કરવો જોઈએ. બંને જણ ધધી કરવા માંગતા ન હોય અને પતિ કમાણીનો જોખ ઉપાડે તો પત્ની ધરનો જોખ ઉપાડે તે વ્યાજબી છે, પણ ધરમાંની ગોઠવણ એવી રીતે થવી જોઈએ કે પત્નીને બહારના સામાજિક કાર્યમાં રસ લેવાનો સમય રહે, તથા પતિ પત્ની સાંજના સમયે સાથે ફરીફરી શકે તથા એક બીજાનો માનસિક સહચાર પણ સાધી શકે.

પતિ પત્ની બંને શુદ્ધકાર્યની હાલની જે બાબત છે

જો કોટુંબિક આપણાં વધારો કરવા માટે અમરા ખીરુન કોઈ કારણસર પત્ની નોઠરી થા ધધી આહુ રાખરા માંગતી હોય તો, મામાય પતિ પત્નીએ સાથે મહેનતી લેવું જોઈએ. ધરકમ એટલે ધરતું એ મહેનતનું કામજ નથી. વાસણ માંજ વાનું બંને રસોડું ધરતીને ધોવાનું. જતિ મહેનતનું કામ કરવા માટે તો જુદક નોકર પણ શખીશકાય. અન્ય કાંમ અમુક અમુક સાધનોની મદદથી હળવું કરી શકાય રીયામાં ગેસ, પીજળી, કે મારતેલના રટવની માદ લઈ શકાય. બંનેની આવક બેઝી કમ્પને જો ચોવાય તો કપડાં ધોવા માટે વીજળીનું વંચ આવે તે વસાવી શકાય. ખાવા માટે પતરાવળ કે કાચની રકાખીઓ વસાવી શકાય કાચના વાસણ ધોવા માટે ઘીની માટીની કૂંડો નય નીચે જકાવી શકાય અને તે વાસણો મૂકરા અમરાઈતી ગોઠવણ કરી શકાય.

કેટલાંક આર્થિકદર્શન

ધરતીમાં સાચા સહકારથી જન્મે જન્મી સરજનાથી કામ કરી શકે, જૂના સમયમાં આવો સહકાર કાંઈક જુદો રીતે પણ હતો ખરો. ધાર્મિક મા તો ફક્તના ધાર્મિકોથી ધણીયે વાર પતિ સાદી રસોઈ કરી લેતો હતો. હવે કુકરના જમાનામાં આમ કરવું તો ખુબ જ સહેલું છે. ઠંડી ઋતુમાં સવારની ઘણ સળે વાપરીને પણ જૂના સમયમાં કામ ચાલતું હતું. અત્યારે પણ તેમ કરી કામ નહીં ખરું પેટી જેના સાધનો હોય ત્યાં તો આ અધુરું અનુકૂળ થઈ શકે. સવારમાં પત્ની પધારીએ ઉપારી સાફ કરે એટલી વારમાં પતિ મ્હા ઠાકી તૈયાર કરી નાંખે, મ્હાના વાસણો પત્ની ધૂવે ત્યારે પતિ લૂંછીને બચરાધમે ગોઠવી દે. સવારે બે જમીને તોકરીયે જવાનું હોય એટલે સાફ બોબન એક જમી રાધે ત્યારે બીજું નહાવાની ગોઠવણ કરે, અને થાળી પાટલા ખેંચે પછી બન્ને સાથે જમીને તોકરીએ ચાલી જાય, સાંજે રસોઈ પૂરેપૂરી થાય, પત્ની રાંધતી હોય ત્યારે બેઠકનો ખંક પતિ સાફ કરે અને પધારી પણ કરી નાંખે. ઠાકાક દિવસ કપડા ધોવાનું તો ઠાકાક દિવસ સાફકામનું કામ પણ પતિ કરે. જમીને એક જમી વાસણ સાફ કરે ત્યારે બીજું લૂંછીને ગોઠવી દે. ઠાકવાર એકાદોસેથી આવતાં બન્ને જમી સાથે ફરવા જાય તો ઠાકાક દિવસ અથાગથી ગોઠવણ કરીને વાળું કર્યા બાદ ફરવા જાય ધિયાળમાં અથા પહેલાં તો ઊનાળામાં જમીને ફરવા જાય. રવિવારે આખા અઠવાડિયાની રસોઈની ગેંજના થાય. સરજતા, રવાદ, અને પોષણ તથા બાળકોના વિચાર કરીને રોજની રસોઈ ગોઠવાય. અઠવાડિયામાં એકાદ દિવસ બન્ને જમી જુદાં પણ ફરવા જાય પત્ની કીચોની સંરંધામાં કે પોતાની લંબાદારી બેનેના સમાજમાં જાય અને તેજ દિવસે પતિ પણ પોતાને અનુકૂળ કાંઈકમ રાખે.

બાળક થવા પછી કમમાં કાંઈક ફર પડે જેમ બીના હકક છે; તેમ બાળકના પણ હકક છે તે પોતાના પ્રેમને અને તેના હાથના હિરેના સમય

સુધી મુક્ત રહેવું જોઈએ તે સમય માટે બન્નેએ અપાડથી કાંઈક ધનસંચય પણ કરી હોય. આ સમય દરમિયાન ધરતીમાં બન્નેનો સહકાર ચાલુ જ હોય. બાળકોનેના સમય દરમિયાન કીચો પોતાના બહારના સંબંધો ચાલુ રાખવાની ખાસ સંભાળ રાખવી જોઈએ જે તેમ નહીં કરે તો ધીમે ધીમે તે ધરકૂકડી થઈ જશે. અઠવાડિયામાં એક દિવસ તેની બેનપણીએ અને તેના પોતાના સમાજ માટે રાખવા જ જોઈએ. તે દિવસે પતિએ બાળકો થોડો સમય સંભાળી લેવો જોઈએ. બાળકોનેના સમય દરમિયાન તોકરીની મદદ મેળવવા જેની આર્થિક રીયાત હોય તો તોકર રાખવાનું સલાહકારક છે, બાળકની માંદગી વખતે પતિએ અવરજ થોડું વધુ કામ ઉપારી લેવું જોઈએ.

શુદ્ધજીવન એ પ્રધાન ધામ છે.

દુનિયામાં સરજતા મેળવવા માટેના શુદ્ધોની ખીલવણોની સરજતા ધરમાં થાય છે. બાળકોના અધક પતાવવાને મહાવરો સામાજિક કપડાઓમાં ઉપયોગી થશે. ધરનું અંદાજ પત્ર ગોઠવનાર મુનિ-સિપાલિટીનું અંદાજ પત્ર ગોઠવી શકે અને ધરમાં જે સિસ્ટમમાં કે પગાળી સકો તે બહાર પણ તેવા સરજ થશે આમ શુદ્ધ અને શુદ્ધજીવન તો બહાર જીવનની પ્રયોગશાળા રૂપ છે. બહારની દુનિયામાં સરજ થવા માટે પુરુષ તેમજ સ્ત્રી બન્નેને આ પ્રયોગશાળામાં અનુભવ લેવાની જરૂર છે.

આજુ દિવસ પદ્ધતિએ વિદ્યાર્થીને સખાજીથી જુદાં પાઠમાં અર્થિસિત કે થોડું બજેસા માગવાનાં બાળકો પાઠશાળા કે થોડું બજેસા માગવાનાં બાળકો પાઠશાળા કે મહાપાક સાળામાં જવા એટલે એમનામાં અમુક પ્રકારનું વ્યક્તિત્વ પીઠકું તેઓ કાંઈક અંતઃક પણ થયાં અને ધણીયે ઘાબડામાં તેમનામાં કલિત રવાઈ કે અભિમાન આવી મર્મ જૂની કુદ-કિઓ તેમના માટે બાળકની રીતે અમરજો ચાલી પણ કુદકિઓ સાથે અન્ય જીવન વ્યવહાર સાથે પણ પ્રકાર થયા આમાંનું કેટલુંક અનિવાર્ય પણ હતું. પરંતુ હવે પૂરું અને પશિમની સંસ્કૃતિની અધ્યા-

મણી જતી રહેશે. હવે તો હિંદી સંસ્કૃતિ નવું સ્વરૂપ
ધારણ કરશે તે યોગ્ય સ્વરૂપ ધારણ કરે તે માટેના
પ્રયત્નો કિશ્કણક્રમમાં જ કરવા પડશે. વ્યક્તિત્વ
અનુધીના વિચારો, અને કેટલીએક નવીન ભાવના-
ઓનો પ્રભાવ લગ્નજીવન ઉપર પણ પડશે છે.
જેમ લગ્નમાં પસંદગી અને તે માટે વિચારણ યેવની
શ્રાંતિથી થાય છે. તેમ લગ્ન વિષે માટે પણ
શ્રાંતિથી થાય છે. લગ્નવિષયક-જટાહિની આવશ્યકતા
જાણ નકારી શકે નહીં પરંતુ આ લગ્ન વિષયકથી
કુટુંબજીવન હિતશિલ થઈ જાય તેના સંભોગે જીભા
થવા ભોધે નહિ અને તે કારણથી પણ અપ્રસ
ક્રમમાં શુદ્ધિતાનનો સમાવેશ કન્યા તેમજ પુત્રો
જન્મે માટે થયો ભોધે. પ્રાથમિક શિક્ષણમાં જેમ
જાત મહેનત કે ઉચ્ચ ઉપર અત્યારે વચન મુકાય
છે, તેમ માધ્યમિક કે કિશ્કણમાં શુદ્ધ અને કુટુંબ
ઉપર વચન મુકાયું ભોધે. એના અર્થ એ નથી કે

અધીજ મહાપાઠશાળાઓને શુદ્ધિતાન શાળાએ
જનાવી દેવી. પરંતુ સફળ શુદ્ધિતાન-કુટુંબજીવન
માટે જે શિસ્ત અને જે પરંપરા સહાનુચિતિની આ
અમી ખાવાની જરૂર છે તે સંબંધી જ્ઞાન તો દરે
કે કુમારને મળવું ભોધે. લગ્નજીવન જાની
વિતાન, પ્રગથ્ય અર્થશાસ્ત્ર, શુદ્ધિતાવરણ સામા-
જાજીવન, અને જાળ માનસશાસ્ત્ર, વ્યવહારિ
જ્ઞાન મળી તેમને હોવું ભોધે.

સમાજનો પાયો કુટુંબ છે. સંસ્કૃતિ અને પ્રા-
નિનો આધાર કુટુંબ ઉપર રહેતો છે. શુદ્ધિતાન
જીવન જાની મહત્તા નહિ પણ તેમાં વસતા કુટુંબ
છે. કુટુંબજીવન જીવન શુદ્ધિ, શિસ્તપદ, અને જીવન
વ્યવસ્થિત દરે તેમને અંશે સંસ્કૃતિ વિદ્યાસ આ
સમાજની પ્રમતિ સાધી. કુટુંબ શુદ્ધિ, શિસ્ત આ
વ્યવસ્થાની બી અવશ્યકક્રમમાં દરે તો સફળ
વહેલી મળશે.

હિંદી આવે છે?
કે જાળક
કજીયે ચક્કું છે?

હિંદીમાં હિંદી આવતી વખતે જાળકને કે તાલીમ પાડે તેમજાને કોઈ
જાળ તો પાસની સિદ્ધિને કારણે દોષ છે. અમથી માંદીને પણ
જાળની ઉપર જાળકને અવનવી જાળક પાસ પાસના
અવનવી થાય છે તે સમયે જાળકને જાળકની ઉપર અને જાળ
જાળે જાળ પાસની પડ પાડે. અવનવી, અવનવી, અવનવી જાળ
જાળે જાળ પાસની પાસે છે.

માઈપારીન

બેચમાંની પાસનસંકિતને અધારનાર -

જાળકને જેને જાળકને જેને

મધ્યમ વર્ગ અને મોંઘવારી

મધ્યમ વર્ગ એ દેશનું પથપ્રદર્શક અને સમાજનું શ્રેષ્ઠ અંગ છે. તેની નિર્મળતામાં દેશની હુદ્દિ શકિતનું દેવાળું છે.

લેખક:—શ્રી હિંમતરાવ દિમિયાશકર દવે.

જટીલ પ્રશ્ન:—

આજે દેશને માથે ઝંઝૂમતો અને જટીલ પ્રશ્ન હોયતો તે છે મોંઘવારીનો વધતો જતો કુમાવો. આ કુમાવોને અવરોધવા માટે આપણાં ખરા નેતાઓ ખુબ ખૂબ પરિશ્રમ કરી રહ્યા છે. છતાંયે આ પ્રશ્નને દબ કરી શક્યા નથી. તેમની આ અસફળતામાં અનેક કારણો રહેલાં છે. પ્રથમ તો આપણે આપણા નેતાના વખાણ કરીએ છીએ પણ તેમણે ચીંધેલા માર્ગે આપણે કેટલા ચાલોએ છીએ ? તેમણે જતાવેલા માર્ગનું કેવું અને કેટલું પાલન કરીએ છીએ ?

ગુમાવેલું નાગારક્ષક :

સરકાર જમે તેટલાં કાયદા બંધે સમાજ ન્યાં જુધી તેને દિલથી વધારી ન લે અને નાગરિકતાનું પરિપાલન ન કરે ત્યાં સુધી એવા કાયદાઓ કામળના પૃષ્ઠ ઉપર સ્થિરતા રાખી બેસી જ રહે છે. અને એ દૃષ્ટિએ જોઈએ તો પરદેશી સરકારે કુમાવોને અટકાવવા કેટલાયે ઉપાયો શોધ્યા પણ આપણી વિરોધી વૃત્તિએ તે કાયદા અને તેની યોજનાઓને છુટ્ટી જ બનાવી છે, સરકારે 'રેશનીંગ' દાખલ કર્યું તો તેનો સામનો આપણે કાળા જાળર ગેસા કરી અને કર્યો. એટલે એ યોજના નિષ્ફળતામાં પરિણમી; સરકાર નિષ્ફળ નીવડી. એ તો પરદેશી સરકારે હતો એ વાત જુધી જઈએ પણ જ્ઞાને શાસનકર્તાઓ આપણા જ છે. આપણી પોતાની સરકાર છે. છતાંયે કેટલાયે નાગરિકત્વ સામયું ? કાયદા, અનાજ, આસતેલ તથા અન્ય વસ્તુઓનાં કિંમતો અને કેટલાં કાળાં જાળર થયાં છે. અને થાય છે ? અને એ પ્રત્યેક કાળાજાળર કેવી રીતે થયા એનો ઇન્કિલાફ મેગઝીન એ તો રાખાવજી અને મહામારત જેવા મહાન ગ્રંથો રચાવ એટલી દલપા પ્રકારની વિપુલ સામગ્રી તેમાંથી મેળવી લઈએ ! આ છે આપણું અત્યારનું નાગરિકત્વ અને મહુલાઇનું માપ !

મોંઘવારીએ જન્માવેલાં કાષ્ટો

આ પ્રકારના કાળાં જાળરમાંથી સંમંદખોરી, દશમખોરી, હુચ્ચામ, અવિશ્વાસ, અને અધર્મોષી માનસ જન્ય થયાં દેશની અને સમાજની સેવા અવસાઈએ મૂકાઈ પણ ચોરવૃત્તિમાં પાવરધાપણું શીખ્યા છીએ. ગતિશય સંમંદખોરીએ વસ્તુની અજાત હાંસી કરી અને વસ્તુઓનાં ભાવ ખૂબ વધ્યાં પરિણામે લોકો પહેલાં જેની કિંમત એક રૂપિયો હતે તેની કિંમત આજે ત્રણ આના જેટલી થઈ ગઈ છે. એટલે પૈસાની જગ્યાએ આની કે જે આની પૈસી મળે અને અર્થશાસ્ત્રીઓને મૂંઝવણમાં મૂકી દીધાં. જ્ઞાનેનો જ જાણતો લઈએ તો લોકો અત્યારે નથી, છતાંયે વસ્તુની ગોપાઈ કેટલી હદે છે, તે નીચેના એ ત્રણ સાધારણ દાખલાથી સ્પષ્ટ થવું છે.

શાક જાળરમાં જઈએ અને રોંગલા જેવી એકો કિંમતવાળી વસ્તુએ લઈએ તો તેના ભાવ એક શેરંતા છે આના ! હવે બીજાં શાકનાં ભાવ કેટલાં હશે તે જ કલ્પના જ રહી અને કાલસો તો કાળો

એટલે તેમાં કાળા બગર હોય એ તેનો સ્વભાવિક શુભ સ્વીકારી નહીંએ તો પણ એમાં તો કાળા બગરનાં પણ કાળા બગર માધુર્ય પડશે. આજના મોર્બિડિટી તાપમાં કાલસાને કાચળો લઈએ તો એવો તો હોશે. લટકત મગસે કે તેને અમીકોઈ સંસ્કૃતિ મૂકવા પડે અને એકાદ અવારવિધ પછીજ તેને વપરાશમાં લઈ શકાય ! આ કયા દેશનું નામરિકત ! આ સ્વાધીન દેશમાં આવી નામરિકતા કાણે મોકલી ! આ રીતે પ્રત્યેક વેપારમાં આ દયા થઈ રહી છે. શું સુકૃતિમલ આઝાદી ભોગવતા દેશનાં વ્યાપારીઓ પણ આવા !

મોંઘવારીના આદેની પરાકાષ્ટા

આ બધી સંમદખોરી, કાળાં બગર, ચેરી અને લાવની ગળનમાંની ગતિથી મોંઘવારીનો આંક કંટોળો જાયો ગયો છે. તે રમદિને આવતાં મિલનાં મોંઘવારીના આંકમાં ઉપરથી જળી શકીએ છીએ. આવા પ્રકારનો મોંઘવારીનો આંક બગર જોઈએ ચડે છે ત્યારે મિલ, ફેક્ટરી, પ્રેસ, તથા બીજા ઉદ્યોગ પરમણુ પંથાઓમાં કામ કરતાં કામદાર વર્ગના લોહા, મજૂરો તેમજ તેમનાં ઉપરી અધિકારીઓને મોંઘવારી પ્રમાણે પગાર ધોરણ રાખે છે અને મોંઘવારીમાં વધારા કરે છે. તે લોકોને જે વધાર નાણાં મળે છે તેની અસર સમાજના બીજા લોકો ઉપર પણ થાય છે અને કુશાવાને સહારો મળે છે. તે લોકોને જે વધાર નાણાં મળે છે તેથી તેમને ઓછી બીંસ અને મોંઘવારી લાગે છે. પરંતુ જે વર્ગ એવો છે કે જેને આ મોંઘવારીથી ચતાં વધારનાં ધોરણ સાથે પગારનો રાજીંદ નથી એવા લોકો જેવા કે, કારકૂનો, શિક્ષકો, ગ્રામસ્તા તથા બીજા એ પ્રકારનાં શુદ્ધિજીવી લોકોમાં તો બર્ષિકા પગાર હોય છે એટલે એ લોકોને મોંઘવારીની ખરી બીંસ લાગે છે. કારણ કે તેમનાં પગાર સ્થિર હોય છે. જો તેમનાં યાસનકર્તાઓ તો એમ જ ન બંધુતો હોય કે અંગે ખૂબ ઉપકાર કરીએ છીએ, એટલે આજના તબક્કે આવો જે વર્ગ છે તેના ઉપર મોંઘવારીએ ખૂબ અજાણપણુ ઊભી કરી છે જેનું વર્ણન કરવું પણ અસાધ્યતા ઊભી કરે છે.

સમાજના ત્રણ થર અને તેની પરિસ્થિતિ

આજના સમાજમાં ત્રણ પ્રકારના વર્ગ રહેલાં છે. પ્રથમ ઉપલોચિત થઈએ તો તેમાં જમીનદાર, શ્રીમંત, મિલમાલિકા, કારખાનાનાં માલિકા અને બીજા ધનાઢ્ય વર્ગનો સમાવેશ છે. આને આ વર્ગને કાર્પપણ પ્રકારની બર્ષિક બીંસ નથી અને તે સુખી છે. બીજો વર્ગ તે નીચલોથર તેમાં મજૂર, ખેડૂત, કામદારવર્ગ અને કારોગરો તે લોકોને મોંઘવારી પ્રમાણે પગાર મળ્યે જાય છે, જો કે તે સંપૂર્ણ સુખી છે તેમ કહેવાતો કાલો નથી પરંતુ કરે પછીનો જે વચ્ચેનો મધ્યમથર જેને આપણે મધ્યમ વર્ગથી ઓળખીએ છીએ તે વર્ગ કરતા નીચલા ઘરના લોકો સરખામણીમાં સુખી છે. ઉપલા અને નીચલા ઘરનાં લોકોને સામાજિક રોનરિરાજ તથા બીજા પ્રશ્નો ઓછા સ્પર્શ કરે છે પરંતુ મધ્યમ વર્ગને તો સમાજનાં જીવું રહેવું પડે છે. ગૌરવ કાંઈ દરજ્જે સાચવવો પડે છે. છતાં પગારમાં અને આવકમાં જોઈએ તો આ વર્ગની મનઃકર કપરી દયા ભેગામાં આવે છે. તેમનાં જીવન ઉપર મોંઘવારીએ કૂર આક્રમણ કર્યું છે. તે લોકોનાં પગાર લાઈ પહેલાનાં કરતાં એક દશગણી ત્રણ કચકા સુધી સામાન્ય રીતે વધેલાં છે. જ્યારે મોંઘવારી તો ત્રણસો ટકા વધી છે. ઉપરાંત મધ્યમ વર્ગને એક માણસ કમાતો હોય છે ત્યારે તેની પાછળ પાંચથી આઠ માણસનું કુટુંબ રહેલું હોય છે એટલે આ મધ્યમથરને યી આશ્ત અને ખરાબ સંભોગો હોય તો સમજી શકાય તેવું છે.

આર્થિક મૂલવણમાં રિવાજો-મધ્યમ વર્ગ

અને કવિઓ પશુ કેવાં છે તે લોકોએ આજ સુધી બેઠત, મળતર તથા તેવા નીચલા યરના લોકોનાં ગીત ગાયાં છે. તેમની ઉન્નતિ માટે દ્રષ્ય પ્રખ્યાત અને માર્ગદર્શન કર્યાં છે. પશુ મધ્યમ વર્ગનાં લોકોનું એક પશુ કામ્ય કાર્ષ રમણે વાંચના મળ્યું! આને મધ્યમ વર્ગ ખૂબ પસંદાય છે. તેના દુર્બળ દેહમાં દુધનું એક ટીપું પશુ જવા પામતું નથી, એટલે વિષ યુદ્ધના માનવ શૂંળ્યા અપરમાર્ગે કાર્ષ વર્ગ હોવાયો હોય તો તે મધ્યમ વર્ગ છે. અવર્ગ પ્રતિ સદાનુગતિ રાખવાની આજે અરેબર એક ફરજ આવીને લીલી રહી છે. તે લોકો પોતાની આજી સાચવવા કાર્ષની પાસે લાગે હાથ કરી શકતાં નથી. પોતાના જીવનચર્ચામાં પશુ કેટલીક સંકેતિતતા લાવી શકે! જ્યાં આજે કાટે ત્યાં શીંગડાં કેટલાંક આવે! આજે મધ્યમ વર્ગનો વડીલ, કુટુંબના બેરો, હોકારો, સમાજના રિવાજો, અને શત્રુની મેલિયાળીથી ચૂંચાતો અને મૂંઝાતો મરણને ઈચ્છતો છતી રહ્યો છે. તેના મળા નામેલાં જગમાની અંદર છુપામેલાં તેના હૃદય ઉપર હાથ મૂકીને અને તપાસી જોશે તો ખબર પડશે કે તેનું દુઃખી માનસ કઈ કણમાં ઉતરી પડ્યું છે! આ વર્ગની આત્મી કરુણ દશા જરૂર જો કાર્ષ હોય તો આજનાં કાળાં ખબર મેલિયાળી અને માનવતાના ગુણનું કેવળું જ કારણમૂલ છે.

શું કંઈકને પશુ બહાદુરી ગણે છે?

આજે તો કાળાં ખબર કરનારની તો ગૂણપૂર્ણ થાય છે. તેની રાક્ષસીયતા જે સંમદબોરી અને હાંમલગોષ્ઠીમાં પરિણમી છે. તેમાંથી વાળાં લેરી બેઠ્યાં. નદિતર મધ્યમ વર્ગની બહુ બૂંદી દશા થઈ. પશ્ચિમના દેશોમાં આપણાથી પણ વધારે ખરાબ દશા અને ત્યાંની પરિસ્થિતિ છે. છતાંયે તે લોકો કાળાં ખબર કંઈક નથી, કે કાર્ષને હજી કુલાવી એકત પેટા જની પોતાનો સ્વાર્થ સાંપતા નથી. ત્યાંના નામ-રિકત અને માણસાઈના ગુણનું અનુદરજી આપણે ક્યાર કરી શું! તે એક પ્રશ્ન છે! ત્યાં ઉમરાવ હોય કે ગરીબ હોય પણ બધાં જ સરખા હક્કથી રહે છે. એક પશુ વ્યક્તિ એકતપેટા જની શિશુ અને સંપત્તિ ગુમાવતો નથી, એટલે ત્યાં કાળું ખબર જ નથી. આપણે ત્યાં તો નીચેથી માંડીને ઠેક ઉચ્ચ કક્ષાએ પહોંચેલા માનવીનાં લોકોમાં જ ત્યજે ન પુસી મધું એમ ક્ષેત્રે અમાનુષી રાક્ષસીયતાનું વિષ પર કરીને પેસી મધું છે. આપણે જાતથી મોમાં કુટુંબ, સમાજ ગામ કે શહેર અને ઉચ્ચ દેશને જો અધઃ પતનમાંથી બચાવવું, હોય તો ફરકે આજે નામરિકત સાચવવું. પડશે અને નૂતન હિન્દના નવસર્જનમાં પોતાનો નામરિકત કાર્યો ફાળો આપવો પડશે.

વ્યક્તિગત શી ફરજો છે?

આ વખતે રવ. મેમાણી કાર્ષને દાખલો વાદ આવે છે: પોતાના મિત્રની સ્થિતિ નમળી હતી. તે પોતે જાણના હતા એટલે તેમણે જો મિત્રની પાસે જઈ અને કહ્યું કે "કાર્ષ તમે ગણા આટલા પેસા અમુક વખત સુધી સાંચવી. મારે જરૂર પડશે ત્યારે તે હું લેવા આવીશ. મારા પાસે હશે તો વપરાશ જશે, અને ખરી વખતે મુશ્કેલી પડશે." આ રીતે મિત્રને સચળની અને નાણાંની માદ કરેલો. આવાં અનેક દષ્ટાંતો આપણને ધરનારમાંથી મળી શકે તેમ છે. પરંતુ આ વખતે પ્રત્યેકની ફરજ છે કે મેલિયાળીથી વિનાશતા આ મધ્યમવર્ગને નાણાંથી, કપડાંથી કે ચક્ર તેવી મદદ-વડે તેના કામમાં સાથ આપવો જોઈએ. આ વર્ગ શુદ્ધિશાળી છે. જરીરમાં જો મજા ન જણે પડે તો જરીર રૂપી સમાજની કાંઈક ઇમારત એક કુણ્ણમાં વૂટી પડે. અને શુદ્ધિશાળી બીજી જગા દેશની કાંઈક ઇમારતના પાયામાં મધ્યમ

એટલે તેમાં કાળો બળર હોય એ તેના સ્વભાવિક શુભ સ્વીકારી લઈએ તો પણ એમાં તો કાળો બળરનાં પણ કાળો બળર આવુગ પડશે. આજના ધોર્મધર્મતા તાપમાં કાલસાતે કાલસા લઈએ તો એવો તો કોસો લઈએ મળશે કે તેને અનાથોમાં સકવનાં મકવા પડે અને એકાઠા અકાલિયાં પછીજ તેને વપરાશમાં લઈ લેાય ! આ કયા દેશનું નાગરિકત્વ ! આ સ્વાધીન દેશમાં આની નાગરિકતા કોણે મોકલો ! આ રીતે ધર્મિક વેપારમાં આ દશા થઈ રહી છે. શુ મુરખમલ આજાદી ગોળવતા દેશનાં વ્યાપારીઓ પણ આવા !

મોંઘવારીના આંદોની પરાકાષ્ટા

આ બધી સંમતબોરી, કાળા બળર, ચેરી અને કાવતી ગળતરામી ગતિથી મોંઘવારીનો આંક ફેટતો બીએ મેલો છે. તે દરમિતે આવતાં મિલનાં મોંઘવારીના આંકમાં ઉપરથી બધી ટાંચે છીએ. આવા પ્રકારનો મોંઘવારીનો આંક બ્યાર બીએ ચડે છે ત્યારે મિલ, ફેક્ટરી, પ્રેસ, તથા બીજા ઉદ્યોગ પરાવશ્યક ધંધાઓમાં કામ કરનાં કામદાર વર્ગના લોકો, મજૂરો તેમજ તેમનાં ઉપરી અધિકારીઓને મોંઘવારી પ્રમાણે પગાર ધોરણ રાખે છે અને મોંઘવારીમાં વધારા કરે છે. તે લોકોને જે વધારે નાણાં મળે છે તેની આદર સમાજના બીજા લોકો ઉપર પણ માન છે અને કુળાવાને સદાશે મળે છે, તે લોકોને જે વધારે નાણાં મળે છે તેથી તેમને જોઈ બીંસ અને મોંઘવારી લાગે છે, પરંતુ જે વર્ગ એવો છે કે જેને આ મોંઘવારીથી થતાં વધારાના ધોરણ સાથે પગારનો સંબંધ નથી એવા લોકો જેવા કે, કારકૂનો, શિક્ષક, ગ્રામસ્તા તથા બીજા એ પ્રકારનાં શુદ્ધિચી લોકોમાં તો બાંધેલા પગાર હોય છે એટલે એ લોકોને મોંઘવારીની ખરી બીંસ લાગે છે. કારણ કે તેમનાં પગાર સ્થિર હોય છે. અને તેમનાં જ્ઞાનનકતાઓ તો એમ જ ન બળતો હોય કે અને ખૂબ ઉપકાર કરીએ છીએ. એટલે આજના તબક્કે આવા જે વર્ગ છે તેના ઉપર મોંઘવારીએ ખૂબ અકામચી બીંસ કરી છે જેનું વર્ણન કરવું પણ અસાધ્યતા બીંસો કરે છે.

સમાજના નવું થર અને તેની પરિસ્થિતિ

આજના સમાજમાં પણ પ્રકારના વર્ગ રહેનાં છે. પ્રથમ -ઉપરોક્ત થર એ તો તેમાં જમીનદાર, શ્રીમંત, મિલમલિકા, કારખાનાનાં મલિકો અને બીજા ધનાઢ્ય વર્ગનો સમાવેશ છે. આને આ વર્ગને કાર્પપણ પ્રકારની આર્થિક બીંસ નથી અને તે સુખી છે. બીજો વર્ગ તે નીચલોથર તેમાં મજૂર, ખેડૂત, કામદારવર્ગ અને કારીગરો તે લોકોને મોંઘવારી પ્રમાણે પગાર મળે જાય છે, ને કે તે સંપૂર્ણ સુખી છે તેમ કહેવાનો કલો નથી પરંતુ કલે પછીનો જે વચ્ચેનો મધ્યમથર જેને આપણે મધ્યમ વર્ગથી ઓળખીએ છીએ તે વર્ગ કરતા નીચલા થરના લોકો સરખામણીમાં સુખી છે. ઉપરા અને નીચલા થરનાં લોકોને સામાજિક રીતરિવાજ તથા બીજા પ્રશ્નો જોઈ રપક્ષ કરે છે પરંતુ મધ્યમ વર્ગને તો સમાજમાં બીજું રહેવું પડે છે. મોરવ બોર્ડો દરબને સાચવતો પડે છે. જાણે પગારમાં અને આવકમાં નોંધે તો આ વર્ગની મનકર કપરો દશા જોવામાં આવે છે. તેમનાં જીવન ઉપર મોંઘવારીએ કૂર આક્રમણ કર્યું છે. તે લોકોનાં પગાર લાઈ પહેલાનાં કરતાં એક દશકાથી પણ કમમાં સુધી સામાન્ય રીતે વચેલાં છે. જ્યારે મોંઘવારી તો વધુતો ટકા વધી છે. ઉપરાંત મધ્યમ વર્ગનો એક માણસ કમાતો હોય છે ત્યારે તેની પાછળ પાંચથી આઠ માણસનું કુટુંબ રહેલું હોય છે એટલે આ મધ્યમથરને શી આવક અને ખરાજ સંભાળે હોય તો સમજ સમજ તેનું છે.

આર્થિક મૂલ્યવસ્તુમાં વિભાજીત મધ્યમ વર્ગ

અને કવિઓ પશુ કેવા છે તે લોકોએ આજ સુધી ખેડૂત, મજૂર તથા તેના નીચલા ઘરના લોકોનાં ગીત ગાયાં છે. તેમની જિનનિતિ માટે દુઃખ અપાતો અને માર્ગદર્શન કર્યાં છે. પશુ મધ્યમ વર્ગનાં લોકોનું એક પશુ કામ કાર્મ રથને વાંચવા મળ્યું ! આજે મધ્યમ વર્ગ ખૂબ પિસાય છે. તેના દુર્બળ દેહમાં દુધનું એક ટીપું પશુ જવા પામતું નથી. એટલે વિષય યુદ્ધના માનવ શૂંઘ્યા ખપ્પરમાં જો કાર્મ વર્ગ હોવાયો હોય તો તે મધ્યમ વર્ગ છે. આ વર્ગ પ્રતિ સહાનુભૂતિ રાખવાની આજે ખરેખર એક ફરજ આવીને ઊભી રહી છે. તે લોકો પોતાની આજીવ સાધનના કાર્મની પાસે લગી દામ કરી શકતાં નથી. પોતાના જીવનચર્ચામાં પશુ કેટલીક સંકુચિતતા લાગી શકે ! જ્યાં આજે ફાટે ત્યાં ધીમમાં કેટલાંક આવે ! આજે મધ્યમ વર્ગનો વહીવટ, કુટુંબના બેરો, છોકરાં, સમાજના વિવાદો, અને બાલ્યકની મેલનાળેથી ચૂંકાતો અને મૂંઝાતો મરણને ઈન્જોતો છરી રહ્યો છે. તેનાં ગળા નાખેલાં જીભાની અંદર છુપાવેલાં તેના હૃદય ઉપર હાથ મુકોને અને તપાસી જોશો તો ખબર પડશે કે તેનું દુઃખી માનસ કઈ કક્ષામાં ઊંચી પહોં છે ! આ વર્ગની આવી કટુતા દશા કરનાર જો કોઈ હોય તો આજનાં કાર્મી ખબર મોંઘવારી અને માનવતાના ગુણનું દેરાણું જ કારણભૂત છે.

શું કલંકને પણ ખડાદુરી ગણી છે ?

આજે તો કાળાં ખબર કરનારની તો ગૂણપૂર્ણ માય છે. તેની શક્તિસીદ્ધિ જો સંમતિઓરી અને દરામોસિત્રા પરિણમી છે. તેમથી વાળાં લેરી જોઈએ. નહિતર મધ્યમ વર્ગની બહુ બૂરી દશા થશે. ખંભના દેશમાં આપણથી પશુ વધારે ખરાબ દશા અને ત્યાંની પરિસ્થિતિ છે. છતાંયે તે લોકો કાળાં ખબર કરતાં નથી, કે કોઈનો હક્ક કુનારી એકત પેટા જની પોતાનો સ્વાર્થ સાધતા નથી. ત્યાંનું નાજ-રિકત અને માણસાઈના ગુણનું અનુકરણ આપણે ક્યાર કરી શકી ? તે એક પ્રશ્ન છે ! ત્યાં ઉમરાવ હોય કે ગરીબ હોય પશુ બધાં જ સરખા હક્કથી રહે છે. એક પશુ વ્યક્તિ એકમપેટા ખનો શિરત અને સંપત્તિને ગુમાવતો નથી, એટલે ત્યાં કાણું ખબર જ નથી. આપણે ત્યાં તો નીચેથી માંડીને હેઠાં ઉચ્ચ કક્ષાએ પહેલોશ માનવીનાં લોહીમાં જ જલે ન છુસી મધુ લોમ એવું અમાનુષી શંકસદૃષ્ટિનું વિષ ખર કરીને પેસી ગયું છે. આપણી જાતથી મોમાં કુટુંબ, સમાજ ગામ કે શહેર અને ઉર્ધ્વે દેશને જો અધઃ-પતનમાંથી બચાવવું, હોય તો દરેક આજનાં નાજરિકત સાચવવું. પડશે અને તૂટત કિન્દના નવસર્જનમાં પોતાનો નાજરિકત ઘણો ફાળો આપવો પડશે.

વ્યક્તિગત શી ફરજો છે !

આ વખતે સ્વ. મેધાણી બાઈનો દાખલો મદદ આવે છે: પોતાના મિત્રની સ્થિતિ નજરો દતી. તે પોતે જાણના દતા એટલે તેમણે જો મિત્રની પાસે જઈ અને કહ્યું કે "બાઈ તમે મારા આટલા પૈસા અમુક વખત મુઠ્ઠી સાંચવો. મારે જરૂર પડશે ત્યારે તે હું લેવા આવીશ. મારા પાસે હશે તો વપરાઈ જશે, અને ખરી વખતે મુઠ્ઠેલી પડશે." આ રીતે મિત્રને સહનરી અને નાણાંની મદદ કરેલી. આવાં અનેક દષ્ટાંતો આપણને વ્યવહારમાંથી મળી શકે તેમ છે. પરંતુ આ વખતે પ્રત્યેકની ફરજ છે કે મેધાણીથી વિજ્ઞાતા આ મધ્યમવર્ગને નાણાંથી, કપડાંથી કે સગવડ તેવી મદદ વડે તેના કાર્યમાં સાથ આપવો જોઈએ. આ વર્ગ બુદ્ધિશાળી છે. શરીરમાં જો મગજ નગણું પડે તો શરીર રૂપી સમાજની અવ્ય ધમારત એક ક્ષણમાં પડી પડે. અને બુદ્ધિશાળી જીવી જાય. દેશની અવ્ય ધમારતના પાયામાં મધ્યમ

ધરના નકર પથરતું મંડાણ ચણેલું છે. એટલે એ પાયા પ્રત્યેની ફરજથી સદા મગૂન રહેવું જોઈએ એ એક નૈતિક ફરજ છે. આજે શ્રીમંત, નયીરહાર, મનુર, એકૂન વ્યાપારી વગેરે લોકો અર્થાત્ ઉપલે અને નોચલો યર મુખી છે. ફક્ત આર્થિક દશાથી રિખાતો મધ્યવર્ગ જ કમાળ દશામાં સગડી રહ્યો છે. તેને એમાંથી બચાવી લેવાની ફરજ આપણ સૌનો છે. બીજા વર્ગોને જે પ્રમાણમાં અહિક્ષિત ચારે તેટલું વેતન તથા સગવડગાઓ મળે છે તે રીતે આ વર્ગને પણ મગૂન જોઈએ. તેમાં એક જ અંગે જોવું એ પારખર દુઃખ ભરેલું છે. એકૂન માટે પૂન્ય રવિલકર મહારાજ વિનંતિ કરે છે અને બના જનાં બાવો વધારી આપે છે તથા બીજી રાહતો પણ અપાવે છે. પરંતુ મધ્યમ વર્ગ માટે આજે કાંઈ બોલે છે ?

મધ્યમ વર્ગને માટે આજે ચારે બાજુ કેમ શૈન સેવાય છે ? આ વર્ગ નિરુપશોગી છે ? દેશન મુશ્કેલીમાં તેણે મુશ્કેલી છે ? આઝાદીને ચાવતાં તેણે રાજાનો દત્તી ? શ્રીમંતોને કે જાગીરદારોને એ વિરોધી છે ? કે શા માટે તેના તરફ ઈપેશ્યા સેવાય છે ? રાત્રત્ર ગોગવતાં દેશમાં અસમાન બાવ બતાવવાને કાંઈ નિમ્ન છે ખરો ? અરે આપણાં કવિઓને જ લઈએ તો “ગ્લો રચો અંજર યુખી મંદિરો” તથા ‘કૂટ પાથના સુનાર’ ના શામક શ્લોક ઉગાથર જોયો તથા મુન્દરમ તમે પણ આનો પડ્યાપડી કરી છે ? અને જો તેમ ન હોય તો આપણે કાળ્ય ધોણ કલાકે આ મધ્યમ યર્ગનાં માનનીને રૂપસં કરવો દાણો ? કાંઈ પણ વર્ગ કે કામનો વર્ગનિમ્નથી આ પ્રશ્ન નથી આવતો રાટી જૂપ્યા માનવીનેક પ્રશ્ન છે. તેનાં ઉદ્ધાર માટે શક્ય પ્રયત્નો અને પરિવર્તનો કરવાં જોઈએ એ આઝાદીની સેવકાઈનું પ્રથમ લક્ષણ છે.

રાષ્ટ્રી સ્વરાજ્ય સિદ્ધિની રૂચી ઝાંખની જોઈએ

આ વર્ગની ઉન્નતિમાં જ દેશની સર્વોત્કૃષ્ટતા અને સંસિક્ધિ છે. આ શુદ્ધિથી વર્ગને આજે આ કારમાં ખંપરમાંથી બચાવી લેવામાં આવશે તો એ લોકોની હલે પછીના નવસર્જન કાળમાં તેમની શુદ્ધિ મત્તા ખૂબ ઉપશોગી બનશે. આજે મધ્યમ વર્ગને માનવી દેશના રાષ્ટ્રપણ બાગમાં કે ખુશામાં પડશે હોય પણ તેને ત્યાંથી રોષો તેની આર્થિક જીસને હજારો કરવો જોઈએ. પછી તે મમે તે વિભાગમાં કે જ, જ જ, સંરેયામાં કાર્ય કરતો હોય ? તેને તેની રાટી નેટથી બીજા વર્ગના લોકોને મળે છે તેથી ગિલકુલ જોઈએ નહિ એટલે પમાર અને સમવાનાઓ આપવાં જોઈએ મધ્યમ વર્ગની શુદ્ધિમાં પ્રતાનું તરત છે અને જે પ્રમાણમાં તેજસ્વિતા છે તેમાં જ શાંતિ અને પરમ સુખ છે. જો દેશમાં સાચી શાંતિ, સુખ, સંપ અને પૂન્ય મહાત્માજીનું સાચુ સ્વરાજ્ય તથા રામરાજ્યનું દર્શન લાભવર્તને કરાવવું હોય તો આજનાં આ રિખાતા અને ઝીરમાવા જેવી દશા જોમવતા વર્ગને બચાવી લેવાની પ્રયોજની ફરજ છે, તેમાં જ સાચી સ્વરાજ્ય સિદ્ધિની રૂચી છે. અને તેમાં જ લાભલી સંરકૃતિ અને સંરથતિનું સાચું દર્શન તથા આઝાદીનું અમરત રહેલું છે. સ્વરાજ્ય જોમવતાં દેશનો એક પણ માનવી નાજો જૂપ્યો ન રહે તે દેશની પ્રથમ ફરજ છે. તો આજે એક વર્ગ આજે કટુચર્તોમાં રૂચી જાય છે તેને જામડી બચાવી લેવો જોઈએ એ પ્રત્યેક આદર્શ નાગરિકની પવિત્ર અને નૈતિક ફરજ છે. ત્યારે આ રીતે આપણે કરતાં દરેકું ત્યારે જ આપણે સાચી માનવતામાં પગરણ આપ્યાં છે, એમ સિદ્ધ થઈ શકે.

તિંમત ન હારવી

અનુવાદ : શ્રી રતુભાઈ જી. દસાઈ બી. એ.

એક વર્ષ પહેલાં તો મી. પેલેલીનું કુટુંબ ખૂબ સુખી હતું. પેલેલી, એમની પત્ની એલિસ અને ત્રણ બચ્ચીઓ, ખારબેરા, મેરી અને વાલ્ટીઆ-એ પાંચ કુટુંબના સભ્યો હતાં. પરંતુ આજે માત્ર વાલ્ટીઆ જ જીવતી હતી એની મેડીએન ખારબેરા એક વખત એની ઓછામાં અને બાપ સાથે કુંવરામેમાં ફરવા મઈ અને ત્યાં એમને માહિતો અકસ્માત નડ્યો. એલિસે પોતાનાં મા, બાપ અને કોયો મેડી પ્રતી ગૃમ્મતી. બીજી પ્રતી મેરી એક એપરેશન દરમ્યાન મરણ પામી હતી

આજે એલિસનો અવાજ બંધ થઈ ગયો હતો. એ બોલી શકતી ન હતી. એના પતિ કોઈ અસાધ્ય રોગથી પીડાતો હતો. એમને સખત તાવ હતો અને એમની સેવામાં પધારી પાસે એલિસ આખી રાત બેસી રહી હતી. એ બિલકુલ જીંધી ન હતી અને સવારે છેક અગ્નિઆર વાગ્યા ત્યારે પોતાની નાની બચ્ચી વાલ્ટીઆને આશ્વાસન આપવા એ જીડી કારણ તેનો કુતરો લોડો જ વખત પહેલાં મરી ગયો હતો.

ત્યાંથી તે એના પતિ પાસે ગઈ. એણે જોશ-વાનો પ્રયત્ન કર્યો પણ બોલી શકી નહિ.

કાઠરે તપાસ કરીને કહ્યું કે અતિથ્રમને લઈને એનો અવાજ રુધાઈ ગયો હતો. છતાં પણ આ વિકૃતિ દૂર કરી શકાય એમ હતું કારણ અવાજ ધીમે ધીમે પાછો આવતો જતો હતો.

એલિસના પતિ દાંતના કાઠરે દના. પરંતુ માંદગીને કારણે એ કામે જઈ શકતા નહિ એટલે કમાણી બંધ થઈ અને થોડી બુણી વચત હતી તે પણ મટવા લાગી. એટલે એલિસે પાસેનાં સહેરમાં નોકરી રજાકારી. ત્યાં વખતોવખત એનો અવાજ બંધ થઈ જતો. પરંતુ અતિ મહેનતને લઈને જ એમ થતું એમ તેણી માની લેતી. એને માટે ચિંતા કરવાનું એને પરવડે એમ ન હતું. એણે એના

નિમાર પતિ અને એક પુત્રીની સંભાળ રાખવાની હતી.

પરંતુ એલિસની બધી સારવાર નિષ્ફળ નીવડી અને માત્ર થોડા મહિનામાં જ એના પતિ મરણ પામ્યા.

એલિસ ખૂબ આનંદી બાઈ હતી. એનો મહેરો હસમુખો હતો, છેલ્લું એક વર્ષ ખૂબ મુશ્કેલીનું થયું ત્યારે પણ તે તિંમત હારી નહિ; કોઈપણ મુશ્કેલી તરફ એ આંખુ સારવા તૈયાર ન હતી. એના પતિનું મૃત્યુ થયું ત્યારે પણ એ દુઃખને એણે પોતાની એક અંમત બાબત તરીકે જ ગણી લીધી. તે કહેતી, “મારે મારી નાની બચ્ચી છે. હું જ ને તિંમત બોઈ એમ” તો એનું કાલું હું કંઈકું કું કે એના ઉઠેર માટે એને એક સુખી ઘર મળે.”

પરંતુ વખતોવખત બંધ થઈ જતા એના અવાજને કારણે એ વધુ ને વધુ મુશ્કેલીમાં મુકાતી ગઈ. એની અવાજનાના ઢાળા પણ ચિંતાજનક રીતે લાંબા થવા લાગ્યા. છેવટે મળાના એક આશ્રિતર પાસે તે ગઈ.

કાઠરે ચિકિત્સા કરીને જોયું તો એને મળાનું કેન્સર હતું. અવાજપેદીનાં એપરેશનની જરૂરિયાત વિષે કાઠરે એને કહ્યું, ત્યારે તેણીને તૈયારી બતાવવી પડી. એપરેશનન બાદ કાઠરે કહ્યું, “તે તારી ઇચ્છા હોય તો તું પાછી બોલતી મઈ શકશે.” તેણે ન્યુયોર્કની એક શાળાની વાત કરી ત્યાં આવાં એપરેશન બાદ માણસોને બોલતાં કરવામાં આવે છે. પરંતુ તેણી ન્યુયોર્ક શી રીતે જઈ શકે? હમણાં પણ તે તો પોતાનાં ઘરને ગીરા રાખીને આવેલા પેલા પરજ જીવી શકતી હતી.

એક અંગ્રાડીઆ બાદ ટોમસ એ નામની એક વ્યક્તિ મારાંત તેણીને એક પંચ મળ્યો. આ માણસને પણ એલિસના જેવું જ દર્દ હતું. અને તે પાછો બોલતો મઈ શક્યો હતો. આ પ્રકારના રીંઓને

શાળ લખીને એ પ્રેરનાર આપતો હતો. પેલા ડાક્ટર એલિસને વિષે એને લખ્યું હતું. એટલે જ એલિસને એનો શાળ મળ્યો હતો.

એલિસે એ અંગે વધુ માહિતી માંગી અને પોતે અહીં રહીને જ અને તો બોલતા શીખવાનો નિર્ણય કર્યો, એને જણાવવામાં આવ્યું કે આસોન્ડ્રાસ દરમ્યાન હવાને ફેફસાંને બદલે પેટમાં ઘસીને બહાર કાઢવાથી બોલતા શીખવાનું કારણ પડે એમ હતું. તેને શીખવનાર મારફત સમજાવવામાં આવ્યું કે આવતા નવેમ્બર સુધીમાં શિખવામાં સૌથી સહેલા પડે એવા એક, બે જગ્યાએ જો તે બોલી શકે તો પછી બહુ બોલી શકતાં એને વધુ વાર નહિ લાગે.

ફેબ્રુઆરી મહિને આવું હતો અને ફેબ્રુને પછી આમ પુનઃવ્યવસ્થાથી બોલતા શીખવાની વાતની ખબર ન હતી. માર્ચ ક્રમાંક સુધી એલિસ બોલવાનો પ્રયત્ન કરતી. હવાને ફેફસાંને બદલે પેટમાં એમવા એણે અનેક સાધનો પશુ અજમાવ્યાં. પણ તેમાં સફળતા ન મળી.

એલિસ હંમેશાં ધાર્મિક જીવિવાન હતી અને પોતાની કસોટીના આવા અધિકારમય સમયમાં પણ ધીરજ અને દિગ્ભત માટે પ્રશુને પ્રાર્થના કરતી. એને શીખવનારના કહેવા મુજબ જો યોગ્ય મહેનત ચાલુ રહે તો નવેમ્બર સુધીમાં પેલા શબ્દો તેણીએ બોલ્યા બોલવા જ નોંધીને પરંતુ એ માસમાં એક દિવસ એણે બધી આશા છોડી દીધી. પેલા શબ્દો એ નજ બોલી શકે એમ એને લાગ્યું અને પોતાને મન ખમતો એક શબ્દ બોલવા બીજી યથા પ્રયત્નિએ એણે તે શબ્દ બોલવા પ્રયત્ન ચાલુ રાખ્યો અને અન્યથા વચ્ચે સ્પષ્ટપણે તેણી તે શબ્દ ઉચ્ચારી શકી આવી બચ્ચી સ્ફુલ્લમાંથી પછી આવી ત્યાં સુધી તે આ શબ્દ બોલતી રહી. છતાંયે આરકામાં આવી કે તુરંતજ "એટી." કહીને તેણીએ એને પ્રાર્થના કરી. અને બન્નેએ એકબીજા સામે નજર કરી.

એલિસ આજે સહેલાઈથી બોલી શકે છે. એના અવાજ જરા ધીમો પણ મીઠો છે. અને પાછી બોલતાં

શીખવા ટાણે પોતાને યથેચ્છ રમૂજબચાં અનુભવોની વાત કરે છે. સારી થવા બાદ તેણીએ પહેલી નોકરી બાબુનાં ઘરેરમાં મોટર વાહન વ્યવહાર ખાતામાં સ્વીકારી. ત્યાં એ લાયસન્સ કાઢી આપવાની ફરજ પર હતી. અને આ કાર્યમાં આજો દિવસ બોલબોલ કરતું પડતું.

શેડ્યુલ ઉપર જ તેણીને મળતાં કેન્સરથી ભ્રમ-ભીત અનેકા દર્દીઓને આશાસન અને પ્રેરણાદન આપવા માટે રીડીઓ ઉપર બોલવાનું જણાવવામાં આવ્યું જરૂરિયાત અચકાવા વગર ખૂબ સ્પષ્ટતાથી એ બોલી રહીઓના વ્યવસ્થાપકોએ જ્યારે પોતે પોતાનો અવાજ કોનો છે એ જાણી શકે એ અર્થે એને એનાં લાપચલું રેકોર્ડીંગ સંભાળવું ત્યારે તેણીએ જણાવ્યું "હીક છે" એમ કહેવા માટે ટીકાપૂર્વક માથું હલાવ્યું.

પોતાની આટલી સિદ્ધિ માટે પશુ એના વિચારો પૂછવામાં આવતા ત્યારે પોતાની બીજીયો ખતાવવામાં એ પાછી પાની કરતી નહિ.

એલિસની સાહેલીઓ એને સોખતમાં સારી રીતે વાર્તારસ જાળવી શકે એવી મળતાવડી સ્ત્રી તરીકે જાણીએ છે. એનામાં રસ લેનાર અને એને પાછી બોલતાં શીખવનાર ટોમસ એની મારફત એ પણ બીજા દર્દીઓમાં રસ લે છે અને એવાઓને મદદ કરવા હંમેશાં આતુર રહે છે ઉપરાંત એ પોતાની વાતને તો બિલકુલ ભૂલી જઈ છે.

એની બેટી હમણાં પોતે છઠ્ઠેણે એવું એક સુખી ધરમાં ઉછરી રહી છે.

મુશોખતો આવે છે ત્યારે એક સામટી જ આવે છે એ ખરું પણ જ્યારે સી કે કોર્મપણ બંધિત ગમે તેવા અગત્ય સંજોગમાં પણ દિગ્ભત હારતી નથી અને પોતાની જાતને દુઃખી માનતી નથી ત્યારે સાચો-સાચ જ ગમે તેવા દુઃખમાં પણ તેને દુઃખિયા-રીની ભૂમિમાં લાજવનો પડતો નથી સુરેલ્ય પહેલાં હંમેશાં અધિકાર ગાંઠો હોય છે અને એનાં દુઃખની પાછળ હંમેશાં સુખ ચાલ્યું જ આવે છે.

નાવ ફસી મજધાર

સૌ હસુમતિ ધીરજ્ઞાન દેસાઈ

[રામ : મિત્રવિદુ તાલ : ધુમાળી.]

જળ સાગરનાં ઘેરાં નીરમાં નાવ ફસી મજધાર,
વિષમ જળ નાવ ફસી મજધાર.

ધ્રુવ૦

સોને અંતર ઈર્ષા વસતી સ્વજન તણે નહિ ખ્યાર,
એ માનવ મીન ખાશ જલથી ઉર ભરેલો ખ્યાર.

વિષમ જલ૦

અરજ હશે પછી વમળ ન જોતાં જતાં ઘેરીને દાર,
સ્વાર્થ સરે પછી ભરીને હજાહજ પાતાં તુષિત ને વાર.

વિષમ જલ૦

પ્રાણી પંખેડુ વેર ધરે દહી મતિ ન ઉર વસનાર,
માનવ બુદ્ધિવંત ધની કાં, માનવ પર ધસનાર.

વિષમ જલ૦

હથ એક એ ભૂલી જઈ કાં ધરતા મિથ્યા લાર,
મારાં રામ તારા કૃષ્ણ ને ચંદર તેથી અમે લકનાર.

વિષમ જલ૦

રામ નામ ઈસ્લામ ઈસુ સો હૈવી શક્તિ ધાર,
એ કુદરતની શક્તિથી તો ઉતરી એ ભવપાર.

વિષમ જલ૦

શાને કોમીવાદ ધર્મમાં દમોતે બધા મરનાર,
માને સૃષ્ટિ સર્જન શક્તિ સો તેના યુજનાર.

વિષમ જલ૦

વેર સ્વાર્થ ઈર્ષા અંતરથી ફર યશે પળવાર,
સાચી વાણી આતમની સુણી એકય જીવને જીવનાર.

વિષમ જલ૦

સાધ્યુ એકય ત્યાં લોક્યુ સ્વાતંત્ર્ય છૂટ્યા તારણહાર,
મુક્તિ મંગળ ઉત્સવ સ્વર્માં સત્ય કંઠે નરનાર
ઉતાપે નાવડી શાયર પાર.

મુંબઈ રેડીઆ પર ગવાએલું.

એક મનોવેદના:-

લેખા: - શ્રી જસરાજ. જી. પટેલ

સવારે આઠ નવનો સમય હતો, અરુણ પોતાનો રથ ધીમે ધીમે પશ્ચિમ દિશા ભણી દક્ષિણે દત્તા. પવન મંદમંદ ગતી આવતો હતો. -વાતાવરણ પણ શાન્ત જણાતું હતું. કોઈ પંખી ઝડીમાં પોતાની પાંખો ફફડાવતાં ઊડતાં હતાં. એટલામાં એક સારસ ની નજરે ત્યાં સુધેને મધુર રાગે માતી ઊડી રહી હતી. તે વખતે એ ઓઝો પાવાવડના કુંઝર ઉપર ધીમે ધીમે રહી રહી હતો. પરંતુ હજી એમાંથી એક પણ બોલતો નહતો, જાણે કે એ માનવ પૂતળો, ના હોય! "આખરે એમાંથી એક કંટાળાને કહ્યું, "માલતી! શું આમ આખો દિવસ ચૂનચૂન આવના રહીયો? મારી બેન નહિ! તું તો જાણે પહેલો હતો એવી હવે રહીજ નથી અને હવે તો ધીમે ધીમે સૂકાતી જાય છે. બેન, રાત્રી જાણે તને શું કુખ છે, પરંતુ તે મને પણ જણાવતી નથી શું હું મને નહિ જણાવું! હું મારાથી બનતી મદદ કરીશ. મધુરીએ કહ્યું. "શું કહું બેન! હું અશાળ્યો જ એવી છું. છતાં પણ આજે હું મારું કુખ તને કહું છું. રક્તો રક્તો માલતીએ કહ્યું. "મધુરી જો, આ પાવાવડના કુંઝર કે જેની ઉપર એક વખતે પરાક્રમી, પનાઈ રાવળની આજી ફરતી હતી. એની ઉપર બા મુસ્લિમ ચાંપાનેર આવેલું છે, અને આ ફરતો કોટ કે જે એક વખતે મલોજી વખજાતો હતો; પરંતુ આજે વિવિધે રાષ્ટ્રીયતા કરી ફરતો છે, કોઈ નામ નિશાન ના, બેન! આજે તો ફક્ત નામનું જ ચાંપાનેર છે અને કોટનું તો નામનિશાન પણ બંસાવા આવ્યું છે, મધુરીએ કહ્યું પણ બેન તું તો આડી વાત ઉપર ઉતરી પડી. ના બેન, હું મારીજ વાત કહું છું. આમ વાત કરતાં કરતાં બંને મંજૂ જ્યાં વિધામિત્રોનું મુગ હવે ત્યાં આવળ આખો જો બેન! આ વિધામિત્રી નહીતું મુગ, પવિત્ર વિધામિત્ર. ત્રણીએ બડો તપ કયું હતું એમ કહેવાય છે. આ સ્થાન પણ કેટલું પવિત્ર છે. પણ

જે આ શામુખીમાંથી પવિત્ર નદી વહે છે. તેનું પાણી પણ કેવું પવિત્ર છે. અને આ સુમધુર માન માવું કેવું અગમગ તહે છે. અરે સુંદર. લાગે છે. બેન-એક વખતે હું અને સુરેશ આ જગ્યાએ બેસી મળી ગયાં. સુરેશને તો તું એળખે-કે ને! એક ખાતે માલગતી મધુરીએ કહ્યું હા! પેલા લક્ષ્મીનંદન શેઠનો છોકરાજને! હા! પણ તે તો મઈ કાન્તિમાં મરણ પામ્યો તેજ ને!

હા! બેન તેજ તે વખતે માલતીની આંખમાં એક અશ્રુનું આશ્રુ તે તેણે પોતાની ખાદીની સાડીથી લૂંછી નાખ્યું. સુરેશની મોઢકાન્તિ જોઈને મારું મન તેનામાં લાગી ગયું, પણ તો અમો રોજને રોજ મગવા લાગ્યાં.

એક વખતે મારું જમવાન અરતામગ બાણી જતા હતા. પંખોએ પણ પોતાના માગા ભણી કંપથી જમ રહ્યાં હતાં. એટલો પણ પોતાના સાંતીડાં લઈને ઘર બહાર આવતા હતા. ગામને મોઢરે દૂર દૂરથી ગાયોના બહુની ધૂન જોડતી નજરે પડતી હતી. તે વખતે અચાનક સુરેશ મારે ત્યાં મોટરમાં ચારી પહોંચ્યો; સુરેશને જોઈ મારું હૃદય અનંદ પામ્યું. ત્યારે સુરેશ બોલ્યો.

"માલતી! ચાલને ફરવા નથી આવું! હું તો તૈયાર જ હતાં. જા સુધેને મોટરમાં મોઢવર્ધ ગઈ કે તરતજ સુરેશ મોટર મારી મુકી દૂર દૂર દાક રાખી. આખરે એક એકાંત જગ્યાએ અમે આખાં મોટર ખંધ રાખીને અમોએ ફરવા માંડ્યું. આખરે એક પરચરની ઉપર ચાડીને મોડા એટલે સુરેશ મારા સાથું જોડ રહ્યો. હું સરમામ અને મારા માત્રમાં ખાસ પડ્યા. મે ધીમે રહીને કહ્યું. "શું જોઈ રહ્યા છો?" સુરેશ બોલ્યો, "માલતી! પ્રિય માલતી, તારા માલમાં ખાસ પડવાથી તું મદુર ફરે રોવાય છે. અને આજ, સાડી પણ મેં ફરીતી

તેજ ખાદીની પહેરી આણી છે, ખાદી અને ખૂખ
મને છે. કારણ કે આપણા દેશના લાખો મનુષ્યો
શાલ કપડાં સિવાયના ફરે છે. તેથી તેમનું કુખ
મારાથી ભેદાતુ નથી મેં પણ પ્રતિજ્ઞા કરી છે કે
મારે હાથ કાતીને જ ખાદી પહેરવી અને માલતી!
તું પણ ખાદી પહેરવાની આજુજ રાખજે હું
ચરમાઈ છતાં પણ સુરેશી આજુ રાખ્યું માલતી.
મને પરણીશ! હું તો ખૂખ ચરમાઈ
મર્મ આખરે ખોલી. આવો જહુજ મોડું થઈ
ગયુ બાપુછ વાટ ભેતા હશે, અને અને અને જ્યાં
મેટરમાં પાછાં નહ્યાં. અહીં માલતી આસ ખાવા
મેડી એટલે મધુરી પણ તેની કલાણી સાંભળીને અજ
સારના ઘાશી જાને ભેનપણીઓ રડી રડી એટલે
આખરે મધુરી ખોલી માલ તારી ટહાણી સ્નાન
મારા પિતા અત્યંત રીડીય હોવા છતાં પણ રાંડકારી
હતા એટલે મને નાનપણથી કેળવણી આપવા મંડિ
હતી. હું નાની હતી તે વખતેજ મેં માતું સુખ
ખોયું હતું. પરંતુ પિતા તરફથી સહેજ પણ માની
ખાક પડતા હીધી નથી. મધુરી! ભારે હું સોળ
વર્ષની થઈ ત્યારે મારે અને સુરેશને જોજખાણ
થએલી સુરેશના પિતા ધનાઢ્ય હોવા છતાં સુરેશ
વિચારના હતા. લક્ષ્મીનંદન શેઠે પોતાના યુત્રને
સંપૂર્ણ છૂટ આપી હતી. છતાં પણ સુરેશ પછેજ
સારો હતો. પેસાદારનો ડોકરો હોવા છતાં તેને
કંઈ પણ અસન હતું નહિ, તે ગરોમેનું કુખ જોઈ
અંધીં થઈ જતાં જે કાઈ વખતે તે જતા હોય અને
રસ્તામાં કાંઈ મરોય માણસ મળે તો તે પોતાના
કાંટ પણ આપી દેતો. એક વખતે ફિરાળાનો દિવજ
હતો, કંઠી ખૂબ પડતી હતી, કાઠીની પણ ઘખણોઓ
ખેલતી હતી. તે વખતે સુરેશ કંઈ કામ માટે બહાર
પોતાની કિંમતી શાલ જોડીને નીકળ્યો, પરંતુ થોડે
જતાજ તેણે એક અર્ધનગ્ન કિખારીને જોયો તે
નિચારો ઠંડીથી એટલે જાણી મૂજતો હતો કે જાણે
જાં ઉપરથી પાંદડા પાડતા હોય અને જેવી રીતે
હલાવીએ છીએ એવો મૂજતો હતો. સુરેશને દવા
આવી એટલે તેણે પોતાની કિંમતી શાલ આપી

હી શી, આપી તેને લક્ષ્મીનંદનનો સહેજ ઇપ્પો પંચ
સાંભળવો પડ્યો હતો માલતી લાગણીથી રહ્યા જેવી
થઈ થઈ. થોડીવાર આલતી આલતી ખાપરા કનેરીના
મહેલ આગળે આવ્યાં એટલે ખોલી જે આ મહેલ
પહેતાં એના કટલો મેરો. વૈશ્વને એના વિષે
કેવી કેવી કંતકથાઓ હતી કહેતાય છે કે આ
મહેલને સાત માસ હતા તેમાં અસખ્ય લોકો રહેતા.
આજે તેમાં કંઈપણ જણાય છે? હો! પણ હું તો
આડી વાત પર ઉતરી પડી સુરેશને સંપૂર્ણ છૂટ હોવાથી
તેણે મારી પસંદગી કરી છતાં પણ શેઠે કંઈ વાંધો લીધો
નહિ, અને મારા બાપને તો વાંધાજ શો હોય! પરંતુ
દિદની એક મુલાકાતની ઘડી આવી પહેચી
મારો તો દુર્ભાગ્યની ૧૯૪૨ના જોગજમાં બાપુછએ
સત્યામહની હાલ પાડી. તેમાં સંકેતે યુવાના અને
યુવતીઓ, કુમારો અને કુમારિકાઓ, કેનિયનોએ
બાજ લીધો પછી સુરેશ જેવો મરોળના કુખે દુઃખી
થનારો મેસી રહે! એક વખતે મામમાં સરમસ
નીકળ્યું મોખરે હાથમાં કંડો લઈને સુરેશ આલતો
હતો મધુરી! તે જોયો દેખ તો કેવો દેખાતો
હતો આહ! આજે પણ મારી આંખો આમજ તે
વખતનો દેખાવ નજરે પડે છે. ત્યારે મારું હૈયું
આનંદ અનુભવે છે. માલતી ખેલતી માલતી ખેળ
હોયે કરાગ્યાથી મોખારો ખાવા લાગી આખરે
ખોલી પરંતુ કમજબત એક લક્ષ્મી દુઃખીએ એ
સરમસને રોક્યું લક્ષ્મીને ઉપનીએ કહ્યું. " ખડે
રહો! " પરંતુ સુરેશ તો શોરમાં આજુજ આવે
રાખ્યું તેની પાછળ લગ્નશે ઓ પુરોના માનવ-
મહેરામણ છાત રીતે આલ્યો આવતો હતો. કંઈ
કાંઈ કાંઈ માણસ 'વદેમાતમ' જેવું સૂત્ર પોષ-
રતું હતું હું પણ ઓખોના ટોળામાં હતી, પરંતુ
જોડે! મધુરી, ત્યાં તો જોળીમારનો જોડેર આવ્યો,
અને તેજ વખતે મારો સુરેશ હળી પડ્યો. આજ
વખતે તેજો માતાના રથાનકમાં આવી પહોંચ્યાં
હતાં, માલતી તેજ વખતે માતાના ચરણોમાં હતી
પડી.

બાલશિક્ષણ નગર પર ઉડતી નજર

નવન શિક્ષણ સંધ અને શિશુવિકાર તરફથી મુખ્યમંત્રી મોંઘાડી પર આવેલાં વિસ્તૃત કોલેજનાં વિશાળ સકાનમાં “બાલ શિક્ષણ નગર” યોજવામાં આવ્યું હતું. દરવાજામાં પ્રવેશ કરતાં જ એમ થાય કે આ નગર ખરે જ બાળકોનું છે તે એવી વ્યવસ્થા પણ બાળકોની છે. ટિકિટ આપનાર, તપાસનાર, દરવાજાં વિ. શિશુસ્વચ્છેરો આવા “નગરો” યોજવાથી બાળકોને શિસ્તપાલન તેમજ વ્યવસ્થા ભગવવાનું જ્ઞાન આપોઆપ આવી જાય છે. પહેલા માળા પર સર્વનું પ્યાન ખેંચનારું એક સમઠરથાન હતું. આખાંએ દેહનાં વાકનો, સમુદમાં રહેતાં છવ-જૂંત, જનવરો ને ઝીંજે, પરતી બહારની આપણી રમતો, દસ્તકીઝીત્રો, પ્રાંતપ્રાંતના લોકો, રમકાં વિ. ખૂબ જ સુંદર ને જાણકારી રીતે વિકાસવાર ગોઠવવામાં આવ્યાં છે. આ જમ્મું નેતાં પ્રકીરત વિચારમાં પકાય કે આપણાં દેશમાં કેટલીએ રમતો હતી ને છે કે જે આપણે સહજત કરી શકીએ. ફેરફારી, સંતાકુકીને ગોપાટ એ જાળપણની માનીતી રમતો પ્રત્યક્ષ નેધને કાંઈને પણ પોતાનું જાળપણ સંભારે. તેમ જ આપણાં કેટલીએ દસ્તકીઝીત્રો છે કે એને સાચી રીતે ને અખતારના સંજોગો અનુસાર પુનઃ દસ્તીમાં લાવી શકીએ આ સમઠરથાનમાં રાખવામાં આવેલા સર્વ વિશાળની માહિતી જરાજર ને બાળકોને મળે તેાં કેટલુએ જ્ઞાન ફક્ત નોંધેથી જ એમને આપોઆપ મળી શકે.

ખીજા ઓરકામાં બાળકોએ કામજાર્યાની બનાવેલાં નમુનાઓ તેમ જ માટીનાં વાસણ પણ કરેલા કારીગરના નમુનાઓ પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યા હતા. નાનાં બાળકોને પણ તક આપવામાં આવે તેાં એમની નાનીશી સમજાણીઓથી આકર્ષક નમુનાઓ તૈયાર કરી શકે છે ને કવિબળનાં માટે એને એ રીતે પોતાને પસંદ પડતો ઉલોચ એ લઈ શકે છે. એ પ્રમાણે એમનાં હાથે દોરેલાં ચિત્રો પણ નેવાં મળે તેવાં હતાં. બાળક પોતાને વિચારે આવે કે જે કંઈ નજરે પડે છે તે ચિત્રદાતા રજૂ કરી શકે છે,

એનો આપણને એ ચિત્રો નેતાં ખાસ ચાવી શકે છે.

ખીજા માળ પર પયોગી ગોઠવામાં આવ્યા હતા. શિક્ષકોની દેખરેખ હેઠળ બાળકો જુદાં જુદાં ક્ષેત્રમાં પોતાની મેળે કામ કરી રહ્યાં હતાં. સાધનો વડે બાળકોને રમતાં જ્ઞાનદ કરતાં તથા સાથે સાથે જ્ઞાન લેતાં ભોઈ, નોનારના અનંતે પણ હવે થાય છે. એક ઓરકામાં બાળકો માટી કામ કરતાં ચિત્ર દોરતાં, કામજાર્યા નમુનાઓ તૈયાર કરતા, રમકડાં ગોઠવતાં, સાધનો સાથે સમજાણુક જેલતાં એમ એમને અનુકૂળ ને રસ પડતું કોઈ પણ કામ પોતે કરી શકતું હતું. એક ઓરકામાં શિક્ષકો ગણિત, વિજ્ઞાન, વ્યક્તિત્વ વિ. શીખવવાનાં પ્રયોગો કરી રહ્યા હતાં. ખીજાં ઓરકામાં ધારાધક કામ પણ નાનાં બાળકો કરતાં નજરે પડતાં હતાં. ફૂવામાંથી પાણી ખેંચવું, બનાજ રજવું તથા વીજતું વિ. આથી બાળકોને ધરકામની માહિતી પણ વેળાસર આવી જાય છે. ખીજા ઓરકામાં બહુ નાની વર્ણનાં બાળકો પોતાનો ખૂણે શીધીને લુહા લુહા કામમાં શાકપેલાં નેધને ખરેખર જાણવુંમુગ્ધ થઈ જવાનું હતું.

બાળકો માટે વાચનાલયની પણ વ્યવસ્થા હતી. ઓરકામાં લુહા લુહા વિષયોનાં તથા બાળકોનાં-એનાં પુસ્તકો ગોઠવેલાં નજરે પડતાં હતાં. દરવાજા પાસે કીકા રહી બાળકોને ચિત્રોનાં પુસ્તકો તથા વાર્તાઓનાં તેમજ ખીજા વિષયોનાં પુસ્તકો પ્યાન રઈ નેતાં તથા વાંચતાં.

નીચે જતાં ઓગડાવાં માત્રાપને પોતાનાં બાળકનાં ઉંદર તેમજ કવી કેળવણી મળવી નેધએ તે માટે માર્ગદર્શક રૂપે સારાં નેવાં પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યાં હતાં. ફક્ત આટલેથી સંતોષ નહિ માનનાં બાળકોને ખેલવાને રમકડાં નેધએ તેમજ બાળકો પીપરમીટ મોકલેલાં પણ શીખીને કોઈ એમને માટે તે માટેનું એક નાનું જમર પણ રાખવામાં આવ્યું હતું કે નેથી તેઓ

ખરીદી કરી શકે, પ્રદર્શન ભેઈ અથવા શિક્ષણ લઈ આજ્ઞાપેશ કરવી હોય અથવા રમત-રમત કરવી હોય તો તે માટે બાલકોર્ગાનું ગોઠવણ રાખવામાં આવી હતી એટલું જ નહિ પણ જે બહેનો ખૂબ જ નાના બાળકો લઈને આવ્યા હોય તે લઈને ફરવાથી બાળક કે મા બન્નેને અગવડ ન પડે તે માત્ર બાળકો માટે પારખાની ગોઠવણ કરી હતી ને તેમની સંજ્ઞા રાખવાની પણ વ્યવસ્થા હતી.

આ ઉપરાંત મહેરની બધી શાળાઓ તથા જે સંસ્થાઓનાં બાળકોદિનનાં બાળકોનો છુટે છુટે દિવસે મનોરંજન કાર્યક્રમ ગોઠવવામાં આવ્યો તોય, આ નગરમાં પણ શિક્ષક કાર્યબહેનો એકત્ર થયેલાં હોવાથી જે બધાને એક બીજા સાથે સ્નેહસમામય સાધવાને તથા કેળવણીની દિશામાં મનોમો ગોઠવવાને સારી તક સોંપી હતી. તેમજ બાળશિક્ષણ વિષય ઉપર થી. તારાને. મોઢક અને ઓ નામસે દરરોજ સવારે સંસ્કાર વર્ગ અધ્યક્તા તે ઉપરાંત મેકામ મો-ટેસો-રીનાં આખ્યાનો પણ બેબેવેટરી હોલમાં રાખવામાં આવ્યાં હતાં.

અહીં ભેઈ પરગાંવાં પછી નારતા પાણી માટે ઉપાદારગૃહની વ્યવસ્થા રાખવામાં આવી હતી. એનો લાભ પણ લેતા પોતાનાં બાળકો સાથે કીકીક લેતાં હતાં, ખાસ ધ્યાન એએ તે તો બાળકોને ઉપાદાર ગૃહ લેતા, બાળકોએ ચેતે જનલેવી વાતોએ ચેતે પીરસનાં ને તેનાં ખીચ તેઓ બરાબર લેતાં. એ ભેઈ મોઈને પણ સતેષ રમા વિના રહે નહિ, એમ આ નગરમાં વ્યવસ્થા જાળવવાનું શીખવાની સાથે સાથે બાળકોને વ્યવહારિક જ્ઞાન પણ મળી રહેતું હતું.

મેકામ મોટેસોરીએ કહ્યું છે કે, “જનતામાં ચાલિ તે મુખ ભેઈએ તો બાળકની કેળવણી પર ધ્યાન આપવું ભેઈએ. બાળકની સાચી કેળવણીથી બાળક સેવા થઈ શકશે ને તે યહો જનસેવા થઈ શકશે.”

પૂ આશીશએ એમની “ખરી કેળવણી”ના મુતકમાં કાખ્યું છે કે કેળવણીમાં બિજાની ચાવી છે. તેમાં જો આપણે વિજય પામીશું તો સર્વજન વિજય જ છે. ખરી કેળવણી સરખાતથી જ બાળકોને મજે તો જનતાની સેવા થઈ શકશે ને એ રીતે વિજય આપણે પામી શકીશું.”

આ ખરી કેળવણીની દિશા આવા નમરોથી મોટે અંશે મળી શકે ને આવા ચોખ્ખેલાં “નગરો” આ દિશામાં માર્ગસૂચક થઈ પડે, માટે આ નગરના ચોખ્ખોને અભિનંદન થો છે.

લીલાવતી બેન્કર

○

કેળવણી એટલે માનવજીવનની સમગ્ર તપાસી. તેમાં શારીરિક, માનસિક અનેતિક અને આધ્યાત્મિક ઘટિતનું ઊર્જિતરણ રહેલું છે.

+

સંસારના કૂટ પ્રશ્નો

(ભાગ ૧ લો)

[સગતજીવનનો પ્રશ્ન. શ્રી અને પુરુષ એમ ઉભયને એટલો બધો જટીલ અને મૂંઝવતો બન્યો છે કે તેમાં કોઈ પણ એક નક્કર વિચાર ઉપર આવી શકતું નથી, તેથી આ વિભાગમાં અમે પ્રત્યેકના આંતર આસપ્સ સ્પર્શતા વિચારો રજૂ કરીએ છીએ, ફક્ત વિચારો છે, તેમાં કેટલા શક્ય અને વ્યાવહારિક છે તે તો પ્રત્યેકની વિવેક બુદ્ધિ ઉપર નિર્ભર છે.

પુરાણી રીત

આજથી વર્ષો પહેલાં સગનમાં વરકન્યાની પદ્મ-
હાની રીત આજથી તદ્દન જ નિરાણી હતી. કુમા-
રિકાઓ રત્નવરમાં કુમારને પસંદ કરી લેતી. વધારે
પરિચય કેમરી તે તેની સાથે સગન કરી લેતી.
જ્યારે સ્નેહસગન થતાં, દેહસગન વધે. ધણી
વખત કન્યવરમાં અમુક પ્રકારની સરત કરવામાં
આવતી જ્યારે કુમાર તે સરતમાં વિનય મેળવતો
ત્યારે કુમારિયા તેની સાથે પશ્ચિમદશ્ય કરતી.

સમગ્રના વહેણ સાથે આપણા સામાજિક રિવાજો
અર્થાત્ આપણા વડીલો વર અને કન્યા બન્નેની
પસંદગી બંને કરતાં. સગનના પાત્રોની પસંદગી આ
સમયમાં લગભગ ભાંગે જ મતી. એક ખીજની
સાથે સારો મેળ હોય અથવા એક બીજા અંદરો
અંદર સમાયતા હોયતો પોતાના વર્તુલમાં પોતાની
કન્યા આપતો. આ વખતે તેમના, ગુણની કોઈને
પડી ન હતી.

પણ આજે શું છે! હમણાં આપણે ત્યાં એક
પ્રધારો ઠીક ઠીક પ્રગટી કરી રહ્યો છે. આ પ્રધારોની
મતિ ઉપરથી એમ લાગે છે કે એવો પણ જસને
આવશે કે જ્યારે જીવનસાથીની પસંદગી એ વ્યક્તિગત
પ્રશ્ન હશે.

આજે આવા સગન થાય છે. પણ આવા
સગનથી સમાજને ન્યાયકો લાગે છે. અને જાતિઓમાં
સનસનાતી ફેલાઈ જાય છે. કુટુંબના ખોજ માટે
આવા સગન દિન રૂપ થાય છે. અર્થાત્ આવા સગન

સગન કરી શકતા નથી. આની જટિલતા અપાર છે
જાતિ પણ પોતાના કાકા પગમાં ભરતા અવકાશ છે.
સમાજ તો રૂઢિચુસ્તોના કાશમાંથી છૂટવા પુરો છે.

સમય ખલેલ છે. જીવનના રાહ પણ ખલેલ
છે. સમાજ પ્રમતિના પથે વળે છે. આથી આ
જટિલ એટલી હોય છે કે સગન પહેલાં સંમતિ
પૂરવામાં આવે છે. અથવા આગતરી રીતે બંને
જણને જણાવવામાં આવે છે કે તમારા સગન અમે
કરીએ છીએ. વૈવિધ્ય અને સગન એ વચ્ચેનો
સગસ ને રાખવામાં આવે છે. તે સમયમાં બંને
જણ એક બીજાની પરિચય સાધી શકે છે. આ
બધું આજકાલ ફરક કુટુંબના વડીલો બંને દેખરેખ
રાખીને મોઢી આપે છે. આથી આંતરો લાયતો
નથી બંને ધીમે ધીમે પરિસ્થિતિ પલટાય છે. આવી
જતની ને વ્યવસ્થા વધારે રાખે છે તેમાં બંનેને
પાલકીથી કાંઈ કહેવાનું રહેતું નથી.

રૂઢિચુસ્ત-આનંદ

પરંતુ હજી સમાજના પ્રણામમાં એક વર્ગ એવો
પણ છે કે આમ જીવ આજવાથી અમારા કુળની
લાજ આવે છે. લોકોમાં અમારી વાતો થાય છે.
વજરે દલીલો આપી પોતાનો પદ મજબૂત બનાવે
છે. ત્યારે તેના જવાબમાં મારે જણાવવું નોંધવું કે
ને આવા વર્ગને ખરા ભાવથી આપણે પૂછીશું
ત્યારે તે લોકો પણ કમુદ્ધ કરે છે કે બંને વ્યક્તિઓ
પરિચયમાં આવે તેમાં તેમને વધી નથી. પરંતુ
તેમની વચ્ચે ને પ્રશ્નો પૂછાય છે તેમાં તેમને વધી

છે, ત્યારે મારે તેની સામે જરૂર કહેવું જોઈએ કે
કાર્ષ્ કર્ષપણ પ્રશ્ન પૂછવા વગર પરિચય કેમ સધાય?
શું માન એ જોવાથી પરિચય થઈ જતો હશે? વળી
આ પ્રશ્નો પણ થ હોય છે. સામાન્ય રીતે (૧)
તમારું નામ શું? (૨) તમે શું અભ્યાસ કરો છો?
(૩) સંજીવનો શોધ છે કે નહિ? (૪) ભરત મૃગણ
આવડે છે કે કેમ? આવાજ સવાલો સામાન્ય રીતે
પૂછાય છે જો ત્યારેથી પ્રશ્નો જવાબ ઉત્સાહ પૂર્વક
આપવામાં આવે તો નથી એટલે મુલક પ્રશ્ન આમજ
પૂછતો નથી. શું પોતાનો જીવનસાથી યતાર આટલા
પ્રશ્નો પણ ન પૂછી શકે?

ત્યારે પછી આ વર્ગ જાણી ચાલતા બીજી
દલીલ મૂકે છે કે તમે પરિચય સાધવામાં પ્રશ્નો પૂછો
મે, અને પછી તમે કન્યાને ધણી વખત પસંદ
કરતા નથી તો તે શું અપમાન નથી?

તેના સવાલો મારે ફરીથી કહેવું જોઈએ કે
કાર્ષ્ આ કર્ષ માફ જાણતો વેપાર નથી કે ફરીથી
બીજી વખત ખરીદ કરી શકાય. આતો જીવનના
સોદા છે, તેમાં તો સંપૂર્ણ પહેલે વિચાર અને વિવેક
જણાવે જોઈએ. શું તમારી કન્યા સાથે વાત કરી
એટલે મારે તેમની સાથે લગ્ન કરી નાખવા? શું
તમારી કન્યા જરાબજ જવાબ આપતો અસહ્ય હોય
તમારી કન્યા બોલતી હોય-કે તમારી કન્યામાં બીજી
આમી હોય તો શું મારે મારું જીવન તેની સાથે
હોમી રેવું? શું તમારી કિલમુશી ગેરગણતરી પણ ત્યાર
આરે તેવી વાત કરી રહ્યા છો? કાર્ષ્ આ તમારી
દલીલ ખોટી છે, તમારી કન્યાએ એક મહાજનને
નાપસંદ આવે તેથી શું બીજી તેના રીઝાર નથી
કરવાનો? જરૂર એને ચોખ્ખો લાગે તે તેના સ્વીકાર
કરશે તમારે આ ભય કોઈ દેવો જોઈએ.

ધણા લોકો એવી ખોટી માયા વચરની વાત
કરે છે કે કાર્ષ્ આજના જુવાનીઓ સ્વચ્છંદી બની
ચલા છે વહીવટની લાજ મર્યાદા રાખતા નથી.
લગ્નની બાબતમાં તેઓ વધારે રસ લે છે ત્યારે
તેના જવાબમાં આમજ તેઓ કહે છે કે કાર્ષ્ શું
ફરીએ કિંગડમની અધર છે વળી આજનું સિદ્ધિ
પણ એવાજ પ્રશ્ન છે કે આવી છૂટ લેવાની છંડા
યઈ આવે છે,

નવીન વિચારો

મારે તેના જવાબમાં જણાવવું જોઈએ કે સિદ્ધિ
શુંને શા માટે રાખ આપે છે? આ સુધારો સિદ્ધિ
જુના લીધે નથી, આની પાછળ ધણીએ આત્માઓના
બલિદાનની અસર છે, આ સુધારામાં પાછળ ધણી
જીવન વેદાંતોમાં છે, આ બાબત બનેલા લગ્ન
પ્રથા કે મર્યાદા કાળો કે કોઈના સિદ્ધિમાંથી નથી
આવતી તે આવે છે વહીવટની બેદરકારીને લીધે જ.
એમાં કુખળા બાળકોનાં સુખની પણ એ લોકો
પરવા કરતાં નથી, એમને ધન-કીર્તિ અને મોટા
મોટા કુળવાન કુટુંબની ખાનદાનીઓ જોતી છે.
એમને સામ્રાજ્ય પાત્ર જોવાની પડી નથી તેમને તો
વહીવટની છંડા અને આજનું જોતી છે,

ધન-કીર્તિ કે કુળવાનની કન્યા લાવવાથી પોતાનો
ગુરુ સુખી થાય તો નથી, પણ ગુરુ સુખી થશે ત્યારે
જ કે ત્યારે સરખા મન અને સરખા સ્વભાવની
કન્યા તેને મળશે ત્યારે જ.

આજે તદ્દન નવા જમાનાની વાત કહી શકે.
અત્યારે વહીવટ આપણને છૂટ આપી રહ્યા છે, તે
તેમના હૃદયપહોળાની વાત જ નથી, આ તો સમજ
પહોળા છે, સમજે તેમના કિપર ફરજિયાત દયાળુ કમ
છે કે તમે તમારા રિવાજ બદલો તેમને તો ધણ
જ પેટમાં દુખે છે, પણ સામેથી પુત્રાન વર્ગ જમી
હુણે છે એ તેણે જરૂર નેવે ચલાવી છે, અને
જવાબ આપીને કિન્નર ગહે છે.

ત્યારે આ વાત યાદને બધી વગરબની દલીલ
તરીકે વાત કરી, પણ કન્યા પસંદ કહેવું જોઈએ.
કે શા માટે કન્યા સામે પ્રશ્ન નથી કરતો? કન્યાએ
પણ ચોખ્ખો પ્રશ્નો પૂછવા જોઈએ, કન્યાએ પણ પોતાના
પ્રશ્નોનો જવાબ આપવાની તાકાત સામેથી છે કે કેમ
તે વિચાર કરી તેમજ જરૂર મૂકીને પ્રશ્નોના જવાબ
આપવા જોઈએ.

સમાજ પલટાય છે પુરુષ બદલાય છે તો
શા માટે બોલે પણ આમજ કૂચ નહિ કરતી?

આથી મારે જણાવું જોઈએ કે જો લોકો
પરિચય નાંદ કરતી આપવાની તદ્દિયમાં નથી તેઓ
અરેબર સમાજના પ્રત્યાપ્તિઓ અજાણી.

ઘોરખીના મહારાજ પાસે મહામૂલ્યવાન અને

અદ્ભુત અગ્નિમણિ

[૨૫૦૦ વર્ષની પ્રણાલી વાળા હીરાની રોમાંચક કથા.]

ન્યુયોર્ક, (યુ. પી. અમેરિકા)

ઘોરખીના મહારાજ તાજેતરના ન્યુયોર્ક આવેલા તારે હેયકન પ્લેનેટરિયમ (ચંદ્ર નિરીક્ષણ) ની તેમજે લીધેલી લાંબી મુલાકાત એ ખાસ ખ્યાન એવનારા બનાવ હતો.

હિન્દમાંના એક નાના રાજ્યના આ નરેસ પોતાની સાથે એક મણિ લાવ્યા હતા-આ મણિ તેમને વંશપરંપરાગત વારસામાં મળેલો છે અને તે બ્વિત સન્માનનીય સમન્તક મણિનો એક ટુકડો છે. આ મણિ તેઓ પ્લેનેટરિયમ ખાતેના નમુના સાથે સરખાવવા મટે લાવ્યા જેથી પોતાનો મણિ ઇતિ હાસ લેતાઓ અને ખનીજશાસ્ત્રીઓ જેને "અગ્નિમણિ" તરીકે ઓળખે છે તે પુરાણપ્રસિદ્ધ મૂલ્યવાન પદ્મરજ છે કે કેમ તેની ખાતરી કરી શકાય.

"અગ્નિમણિ"ની પાછળ ૫૨૫૨ સો વર્ષની પ્રણાલીપરંપરા પડેલી છે. પૂર્વના દેશોમાં તેને ધાર્મિક મહત્ત્વ પ્રાપ્ત થયું છે કારણ કે "અગ્નિમણિઓ" સન્દના ટુકડા હોવાની ખ્યાલી ધરાવે છે. તેમાં ખાસા ખાકારના ખાસ અને ચીલા જેવા ચોરા હોય છે. તેમાં સીસામાં લામનું તરવ ૮૦ ટકા જેટલું હોય છે. અને પકટાતા ઉષ્ણતામાનની તેને અસરજ થતી નથી. હા, ત તેને તપાસીને લાકડોળ ખનાવી ઠંડા પાણીમાં નાખીએ તો તે તરકારો નહિ.

ચંદ્રમાથી આવેલો મણિ

"અગ્નિમણિ" મુજ ચંદ્રમાંથી આવ્યો એ સિદ્ધાંત ખરતા તારાઓ વિષેના અમેરિકન વિજ્ઞાત ડો. હાવે' હાર્શે નિરૂપરના અવધોક્તો ઉપર રચાયેલો છે. આ નિષ્ણાતનું કહેવું "સન્દના ટુકડાઓ" નામનું પુસ્તક પ્લેનેટરિયમ ખાતે ઘોરખીનરેજને ભેટ આપવામાં આવ્યું. હતું.

ઘોરખીના મહારાજ પાસે "અગ્નિમણિ" ના એ કટકાઓ છે અને તે હિન્દમાં જેવ તરીકે પૂજના શ્રીકૃષ્ણના કમંડલમાંથી ઉતરી આવેલા છે. તેનાવમાં તે ચળકાટ વિનાના છે; તેનો રંગ ધેરા કાળો છે પણ તેની તેજસ્વિતાપા જે ઉજુપો છે તે તેનો તેના શુભ શકુનથી ખંગ વળી રહે છે.

રચનાની વિગત

એસ. રિચાર્ડ્સે એકનલકુશ રમીએ નામના એક

ફ્રેન્ચ અખીરે એઓ હવે સંશોધક બની ગયા છે તેમજે ઘોરખીનરેજના રતોને "અગ્નિમણિ" તરીકે ઓળખ્યા હતા અને તાજેતરમાં હેયકન પ્લેનેટરિયમન અધિકારીઓએ એ રતો તપાસીને કહ્યું હતું કે, આ પદ્મર ખરતા તારા જેવી રચનાનો છે અને તે અગ્નિમણિના જેવા જ મુલો ધરાવે છે, એટલે આ પુરાણ પ્રસિદ્ધ મણિના માર્કિક તરીકે, મહારાજ મહેન્દ્રસિંહજી, નીચેના લાગો મેળવવાની આજ્ઞા રાખી રહે.

(૧) ખનનારા બનાવોનું પૂર્વગાન; (૨) ભક્ષી તથા સન્માનની પ્રાપ્તિ અને તેની સ્થિરતા (૩) રાજવંશની અખડિતા અને (૪) રાજ્યની સલામતી.

(૫) યતુઓ ઉપર વિજય

(૬) અંગત મુશ્કેલીઓનું નિવારણ અને લાંબી વયે પણ દેહની અચર સ્થિતિ.

કટકાઓ મળે છે

એકન રમીગના મત અનુસાર અગ્નિમણિના કટકાઓ મિલિટન ટાપુ ઉપર મળી આવે છે. એમજે એફિનામાં ૨૭ વર્ષ સુધી આવા પદ્મરોનો જન્યાસ કર્યો છે. મિલિટન એ વંકા અને બેનિંઓની વચ્ચે દય ઇંદ ઇન્ડીકમાં એક નાનકડો જમીનનો મકો છે. મિલિટન ટાપુ પર ટિનની ખાલો પુખ્ત છે અને ટાપુવાસીઓ "અગ્નિમણિનો" ટુકડો મળે કે તરત જ તેને જમીનમાં દાટી દે છે અને તેને

‘લીનતુ ખીજ’ હરે છે. કારણ કે હોસેબર એવી માન્યતા છે કે આમ કરવાથી લીન અખૂટ પ્રમાણમાં નીકળ્યા કરશે.

રસ લે છે

સ્થામહેજ ધારી મોરખી નરસા જોજો ગયા માસમાં ગાદીએ આવ્યા હતા તેમણે પશ્ચિમની કીર્તિ અને સજ્જદેવ પ્રગતિમાં એટલો ખર્ચ રસ રસ લેવા માંગ્યો છે કે તેઓ ન્યુયોર્કમાં એક મહિના સુધી લંબાવવા પોતાના- રેકાચ દરવાજા આ પ્રગતિનું ભતે નિરીક્ષણ કરવા જતા હતા. તેઓ ધનપતિ રાજ કર્તા છે; તેમજ ૬૦ લાખ રૂપિયાની કિંમતનો એક રાજમહેજ છે. વિમાનોનો એક કાફલો છે; હિંમતી સ્વેચ્છાવોનો નાનકડા કુચર જેવડો જંતુ છે; અને આ બધા ઉપરાંત તેઓ વિજ્ઞાન અને કૌશલિયા વિજ્ઞાન (સર્જરી)માં ખૂબ જ રસ ધરાવે છે. ન્યુયોર્ક સહેરમાં ઉપલા સેન્દ્ર પાકે જમીન આવેલી માઉન્ટ સિનાઇ હોસ્પિટલની પોતાની

સુકામતને તેમણે અમેરિકામાંના પોતાના રાજાજીના એક પ્રસંગ તરીકે પાક કરી હતી.

મહારાજાએ હેવલન ધ્યેનરીક્ષકની મુલાકાત લીધી ત્યારે ત્યાં ‘હિરે’રટ મન’ બ્યાખ્યાન ગાળા ચાલુ હતી. અને એ સંસ્થાના વક્તાએ ખગોળ-શાસ્ત્રમાં ઉદભવેલા કારે રસને લીધે તેઓ ચક્રિત થઈ ગયા હતા મહારાજાએ કહ્યું હતું કે: “મુંબઈ હિંદ માટેનું ખગોળ-વિજ્ઞાનનું કેન્દ્ર બનવું જોઈએ.”

અંધારણેથી વર્તુલાકાર ખંડ-જેમાં ગગનજતાની સામે ન્યુયોર્કની છમારોતોના જાયાચિત્રો અંધારણે છે અને જેના એક ઉકાળી બીજા ઉપા મુખી ચન્દ્ર અને તારાઓની મતિ નોંધાયેલી છે તે ખંડ-છાંડી જતાં મોરખી નરસી ‘હું નીલા-આકાશમાં જઈ આવ્યો અને તે પશુ દિવસે! એ શબ્દો સરસ રીતે બોલીને પોતાની ખગોળ માત્રા પૂર્ણ કરી હતી.

તા. ૨૧-૧૧-૪૮ના ‘જનમંત્રિ’માંથી

એલ્યુમિનિયમનાં વાસણો

શુદ્ધ એલ્યુમિનિયમમાંથી બનાવેલાં રસોઈ માટે સર્વોત્તમ સ્વીકાર્યાં છે.

‘ક્રોડિન’ માર્કવાળાં વાસણો શુદ્ધ એલ્યુમિનિયમમાંથી જ બનાવાય છે એટલે તેઓ વધુ અને વધુ વપરાય છે. વજનમાં હલકાં, ક્ષુદ્ર કરાવવાની કંડાકૂટ નહિ, ઘાટમાં સુંદર અમારાં એનોડાઈઝડ કરેલાં સંમીન વાસણો લેટ માટે અત્યંત મનાય છે.

જીવણલાલ (૧૯૨૬) લીમીટેડ

—: ક્રોડિન ગ્રાન્ડ વાસણોના બનાવનારાઓ :—

કલકત્તા — મુંબઈ — મદ્રાસ — રાજમહેંદ્રી — રંગુન — એડન

નરપિંશાયનું તાંડવ

[આ નીચેની ઉપ્પત્તિ દહીકન "સેનક" તા ૧૭-૧૧-૪૮ ના અકમા પ્રસિદ્ધ યાદ છે. જે અચ્છર આપવામાં આવે છે. કહાણી હામ કથાવનારી છે આવા કિસ્સાઓમાં દેહલેક અરી પહેરીઓ પણ જાગીદાર બની રહે છે. એ અરેખર દુખાદ અને શૌચનીય છે અને આમ જનતાને વિનમ્ર પ્રાર્થના કરીએ છીએ કે-આવી કહાણી નર્મ બની રહી હોય તેને બહાર આવવા અને રિનાતી દુઃખો યતી બળજાને ઉગારી લેવામાં શ્રેષ્ઠ આચરો. આમાં નિર્મળ નિર્ભર ઉત્કટ સેવા જાવનાની ધમ્મ સામણી લાવી હોવી જોઈએ.

"મંત્રી-સીમાય "

અમાનુષો જુદમ

પત્નીના હાથ ઊંચા બાંધા, નગન કેહુ પર સાળગતા લાકડાના ડામ દેનાર પતિ પત્નીને પેટ દીકરાને જન્મ થયો ન હોવાથી સાસરિયાએ ગુજારેલા સિતમની કહાણી

અમદાવાદ. યનિવાર

એક મજૂર સ્ત્રી પર તેના પતિએ ગુજારેલા અમાનુષી જુદમની દહીકત પોલીસ ફત્તેરે નોંધાઈ છે. હરિજન કુટુંબની વાત

એક હરિજન કુટુંબની આ વાત છે ગામમાં એક ગરીબ વિધવા યાદ રહેતી હતી તેને જે કહે તે બધામાં એકની એક હોકરી હતી. ૬૬ થી ૬૭ મજૂરી કરી બાઈ આ હોકરીને ઉઠેરતી હતી. હોકરી તેર વર્ષની યાદ ત્યારે અમદાવાદમાં મિથમાં જતા એક યુવાન સાથે તેના લગન કર્યા અને એ કુટુંબના અત્યંત આદર અને દયાથીને કારણે આ ગિરાધાર

વિધવા માને પોતાની બાળકીને તેર વર્ષની નાની ઉંમરે સાસરે વળાવવી પડી.

મારપીટ કરી

તે પછી પાંચ પાંચ વર્ષના વદાણા વીત્યાં એ હોકરીને પેટ દીકરાને જન્મ ન થવાથી તેની સાસુ જ નહિ પણ બધાં કુટુંબીઓ તેનો તિરસ્કાર કરતાં અને માથો લાંઘી તોળી પછી પણ મેને ખૂન હોવાન કરતો અને મારપીટ પણ કરતો એ એક વખત કંટાળી આ મજૂરનાના નાસીને પોતાનાં દૂરના કાઈ સગાને ત્યાં અમદાવાદમાં ને અમદાવાદમાં ચાલી પણ ગઈ હતી. ત્યાંથી પાછા તેનાં સાસરિયાં તેને તેડી લાવ્યાં અને રાજને વહેવાર ચાલુ રહી. હોકરી બિચારી બધાં કુટુંબમાં રહેતા છતાં તેની સ્થિતિ વાંધેલી બેઠમાં રહેતી જોકરી જેવી હતી બધાં જ તેને જતા આવતા બચકું લાગતાં જામ, બિચારી આ આ બધું જાણે પણ તેને કશી જોય નહીં એટલે તે બધું નમાવી લે અને હોકરીને સહી લેવા સમજાવ્યા કરે.

નાક કાપવા તૈયાર થયો

પણ સ્થિતિ જ્યારે ખૂન જ અસહ્ય થઈ હોકરી કંટાળી ગઈ ત્યારે તાજેતરમાં એક દિવસ તે ભર હોકરીને નીકળી ગઈ. પણ તે બહુ દુર જાય ત્યાં તો સાસુને ખબર પડી અને બધાં પહોંચી ગયાં અને પેલી બિચારીને પકડીને લઈ આવ્યા સાજ પડી અને પેલી ઘેરો પર ઘૂસે પછી આવી પહોંચ્યો, તેને અખર પડી કે બેરો પિપર ચાલી જતી હતી. ખસ પડી ચુ પૂછ્યું ! તેને. યુરસો આસમાને ચડ્યો અને બાંધો અગાળીને ઘેરેનું નાક કાપવાની તેણે તૈયારી કરી. ત્યાં સપય પારખું તેની માએ તેને

વાર્ષો અને ત્યારે ક્યું ન કરવા કહ્યું. માવણિા દીકરી તે વખતે રાત થયો.

અમાનુષી જુદમ :

અવાર પશુ. સાસુ મિલમાં કામે જવા નીકળી વહુને પશુ મિલમાં જવાનું હતું. પશુ પોકું કામ બાકી હતું તેથી તેણે કહ્યું કે પતાવીને આવું પું પશુ તેને ખંચર ન હતી કે આજે તેનો દિવસ જ હોયો હશે. સાસુ ગર્ભા અને થોડો વારમાં વહુ સાથું લઈ મિલમાં જવા તૈયાર થઈ, ત્યાં પહોંચે તેને રોહો અને ધરનાં બારણા બંધ કર્યાં. પછી જે બંધુ તે વખતે કલમ પશુ કંપી જાય છે. પશુ તે વાત કહેવા બેઠો એટલે તે પૂરી કરી રહી.

ધરના બારણા બંધ કર્યાં અને બાઈના મોંમાં ફોંચો મારવામાં આવ્યો તે પછી તેને નવચી કરી તેના હાથ અંદર બાંધવામાં આવ્યા. આટલું કરી ચુલામાંથી જળનું લાકડું લાવી એના પથોએ જાઈને કમર નીચેના લાગણી સાથળ ચુપી એ સળગતું લાકડું આપી દીધું. બાઈના કુખોનો પાતળાનો પાર ન હતો. તેનો કાઈ ઉચાર ન હતો, પશુ તેના નસીબમાં બચી જવાનું હશે એટલે અકસ્માત હાથ જાંધેલ રોરડું છુટી ગયું. એટલે બાઈએ મોંમાંથી કુઓ કાઢી નાંખ્યા અને સ્વભાવિક રીતે જ ચીસો પાડી. એ કારમાં ચીસો સાંભળી આજુબાજુના પડોશીઓ દોડી આવ્યાં અને બારણા ઠોકવા લાગ્યાં. એ ઠોકાઠોકમાં બારણાની સંકેત બુલંદી મંડ અને બાઈને બાળી નાખવાનું કામ ત્યાં અટકી ગયું. પશુ નવાઈની વાત તો એ છે કે આ કામથી પાડોશમાં રહેતા કોઈને અરેરાટી ન થઈ તેમ ન કોઈએ જાઈને કહી મદદ કરી. આ બનાવ જાણે તે પછી પશુ બાઈને દવાદાર માટે કોઈએ બદાર જવા ન રોકી કે તેની સારવાર પશુ કરાવી નહિ. અને તેને પરિણામે બળેલાં મધો લાગ પાકડી ફેફસી મર્યા, બાઈને માટે આજવાનું પશુ મુશ્કેલ બન્યું. પશુ ચાલે નહિ અને મિલમાં જાય નહીં તો રોહો બંધ અને નોકરો જાય એ પશુ કુટુંબ કમ સહન કરે ? એટલે સાસુ બીજો

આ સાસુનું બારે ચલાવું એટલે તેને કાઈ કહી ન એમ ન હતું પેતો વધુથી જિભા રહેવાય એમ ન નહિ એટલે પછી કામ તો શી રીતે કરી શકે ? તો લાંબો થયેને એક બાજુ સુધ મંદ. સાસુએ તણ વખત બાવી તેને લાતે લાતે મારો પશુ હા કરતું જ અસહ્ય હતું ત્યાં એ ગિચાની શું કરે ?

પોલિસને ખબર આપી

૪૫રી દશ કે છોકરીને ગળવાને કારણ તે માનું અમદાવાદમાં આવતું થયું. છોકરીએ એકાંત મળતાં માને પોતાની સ્થિતિ જમજમી: મરીખ ગિર ધાર મા શું કરે ? તેણે કહ્યું 'ચાલ બેન દેશ જઈએ. ત્યાં તારી દશ કરાવીશ.' વેવાઈએને કહ્યું કે "સાહ ચલે ડાકરીને મોઢી આપીશ."

આ બધું કુટુંબના લોકોને થયું કે હાલમાં આં બધી રાખતી એ મોખમ છે અને સુરક્ષામાં મુકા ઇલું. એટલે તેમણે હા પાડી અને મા છોકરીને લઈને નીકળી એટલે તેમણે માન્યું કે ટાંડે પાણીને ખસ મંદ. પશુ કહ્યું ઇશર જીવો ન હતો. રસ્તામાં કોઈ જોળખીતું મળ્યું અને તેમની સાથે વાત થઈ એટલે પેલાએ કહ્યું કે હવે બાને ધેર લઈ જઈ શું કરીશ ? છોકરી કોતે મરી જશે અને તમે માર એમ આ કસાઈ લોશ ફુનિયાને કહેશે માટે ચાલે પોલિસ મોકળે આપ મા પોલીસ પાસે મંદ બં ત્યાં બધી કેફિયત નોંધાવી આમ આ પ્રશ્નમાં પોલિસ ફરીવાર થઈ છે. x

સોનું પુન

ડાકેર—દરીકા (રાણીયા) જાઈ કાઢીને તેન પથોએ કારિવાના લાથી મારી નાખી આ પહેલ છોકરીને નસાડો મુકો. બાઈ ફૂલે પાંચો ભરવ મચેલી. આ બનાવ અંકે વધુ તપાસ ચાલી રહી છે

નવનીત

જંતાન જ્યારે માતૃ પ્રેમની કંખનાં કરે છે માતા વિશાખમાં મસ્ત બની તેની ધૂલાં કરે છે (એક સમાચાર

— સ્ત્રી યોધ —

લેખકોને

- (૧) સ્ત્રીયોધમાં જારીએ વિદ્યાન, ગૃહજીવનશાસ્ત્ર, નવલિકા, નિબંધ, નિબંધિકા, આત્મકથા, પ્રવાસ, વર્ણન, દ્રશ્ય સંવાદો, આજ વાતચીત, કાવ્યો, આજકાલ્યો, મુક્તિ, રાસગીતો, ઊર્મિગીતો વગેરે સાહિત્ય સામગ્રી મોકલી આપવા નમ્ર વિનંતિ છે.
- (૨) આપનું લખાણ કાગળની એક બાજુ તેમજ સ્વચ્છ અક્ષરે લખેલું હોવું જોઈએ, સારું ગૂંચરાતી નોણી કાચ પ્રમાણે લખવા વિનંતિ છે.
- (૩) લેખકને તેની કૃતિ મુજબ યોગ્ય પુરસ્કાર આપવામાં આવશે.
- (૪) માહે જાન્યુઆરી માસનો અંક “નવલિકા” અંક “તરીકે” બદલ પડશે માટે આપ તા ૧૦ મી ડિસેમ્બર પહેલાં આપની નવલિકા મોકલી આપશે.
- (૫) સ્ત્રીયોધ આપનો સહકાર ઈચ્છે છે, અને આપના સાચા સાહિત્યની અપેક્ષા રાખે છે.
- (૬) લેખ અગર કાચ અપ્રસિદ્ધ રહેશે તો દિલ્લિ બીકનારને તેની કૃતિ પાછી મોકલી આપવામાં આવશે.
- (૭) જે લેખકની કૃતિ પ્રસિદ્ધ થઈ હશે તેને સ્ત્રીયોધનો અંક મોકલવામાં આવશે. કદાચ અંક ગેર-વધે એવો હોય તો ખબર આપશે.

જોઈએને

સ્ત્રીયોધનો પ્રચાર બહોળા પ્રમાણમાં થાય તે માટે આમડે આમડે જોઈએને જોઈએ છે. જોઈએને યોગ્ય કમીશન આપીશું તે માટે ‘સ્ત્રીયોધ’ કાર્યાલયમાં રૂબરૂ મળે અગર વિજનવાર પત્રમ્બલકાર કરે.

જાહેરખબર

સ્ત્રીયોધમાં જાહેરખબર મેળવવા માટે જોઈએને નીમવાના છે. તેમને કાર્યાલય જવાર ચારે કમીશન આપશે જાહેરખબરની વધુ વિગત : જાણવા ઇચ્છનારે કાર્યાલય સાથે પત્રમ્બલકાર કરવાથી સર્વ દલીલત મળી શકશે માહે જાન્યુઆરી ૧૯૪૯નો આસ નવલિકા અંક બદલ પડશે તે અંકમાં આપની જાહેર ખબર અવગ્રહ મોકલશે અને તેના કાચ વગેરેની કમીશન માટે કાર્યાલયની આગળ મળે.

સામાર સ્વીકાર

સ્ત્રીયોધમાં દલેથી નવાં પુસ્તકો સાથે વગેરેનો સ્વીકાર કરવામાં આવશે, તો સમાલોચનાથી મોકલવા ઇચ્છતા લેખકોએ પોતાની કૃતિ કાર્યાલયમાં મોકલી આપવી.

સ્થળ :

સ્ત્રીયોધ કાર્યાલય : પીરમથા રોડ, અમદાવાદ

પ્રકાશક : અંદાન-જીવનલાલ મહેતા. સ્ત્રીયોધ કાર્યાલય : પીરમથા રોડ અમદાવાદ
મુદ્રક : મણિલાલ જનસાલ શાહ : નવપ્રકાશ પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ : પીકાદારોડ, અમદાવાદ.

બા * ૫ * ૬

== હ ર છું ==

લેખક:—શ્રી હિંમતલાલ ઉમિયાશંકર દવે,

(આવૅા ૧૯૬૩ મધુરાં કેએ રાગ)

હુંતો હોડું દિમાગેરે, અવનીને અનંત પટે,
દિનરાત ખેલંતા રે, જંગલનાં સરિત તટે. હું તો-૦

કેવી કુંદર ચોમિત રે, વાંકલડી શીંગલડી.
અમકીલી મધુરી રે, મોહકડી આપલડી. હું તો-૦

લીલી નરમ રૂંવાડી રે, અંદા રૂપ રંગ રમે,
સૂરજ કિરણ બીલે રે, હરિયાળી છાયા ગમે. હું તો-૦

ખૂંદી ખેતર જંગલ રે, મીઠાં ફળપાન જમું,
બાળબાળે બપોરે રે, બપોર્યાની નેમ ભમું. હું તો-૦

મારા અંગ મહીયો રે, કસ્તુરીની લેટ ધડું,
હું તો આલમ ઉપર રે, સરસ ઉપદાર કરું. હું તો-૦

માડું જીવન મોંઘું રે, વિતાવું હું મગન રહી,
તમે બાળક, પ્યારાં રે, ખેલો જગ બાગ મહીં. હું તો-૦

“ શારીરિક સ્વચ્છતા અને સ્વસ્થતા ”

—શરીર રક્ષા અને આરોગ્ય—લેખ ૩ નો.

(ખાળ વિભાગમાં ‘શારીરિક સ્વચ્છતા અને સ્વસ્થતા’ નામક લેખમાળાનો આ ત્રીજો લેખ શ્રી આરુણિ આપણી પાસે રહ્યું કરે છે આ વખતે શરીર રક્ષા માટેના અતિ સાદા અને આપણા જાણીતા ને નિયમો છે તે સમજાવી અને તેની શક્તિનું આપણને માપ જણાવે છે ખાળકો તમે નાનાં છો માટે આવા આરોગ્યના નિયમો તમે જરૂર જાળવજો અને તેવી જાતની ટેવો પશુ પાડજો.)

(૧) આંખ એ શરીરનું ઉત્તમ અને દૈનિક અંગ છે. માટે તેની રક્ષા ખૂબ કરો, સવારમાં ઊઠતાં જ આંખને ઠંડા પાણીથી સાફ કરો.

(૨) આંખ આવી હોય તો મરમી, વધારે પ્રકાશ, તથા ઘૂળ રળેલી વગેરેથી બચાવો અને બીનાં કપડાંથી ઢાંકી દો.

(૩) લીલાં શાક, ફળ, ધી, માખણ જેવા ધોરાશથી આંખનું તેજ વધે છે.

(૪) જે કપડાંથી ચીપડાં લૂછ્યા હોય તે કપડાંને ગરમ પાણીથી ધોયા પછી તેને જાણ વખત ઉપયોગ કરો.

(૫) સાધારણ રોગો હોય તો પશુ તેની પથારી, કપડાં, જોછાડ વગેરે રોજ બદલાવી નાખો અને સૂર્યના તાપમાં મૂકો.

(૬) ઘર્મીમીટર બગલ અથવા મોંમાં લગાડ્યા પહેલાં અથવા પછી ઘીર્ષ નાખવું જોઈએ.

(૭) ક્ષય રોગ તથા તેના જેવા જીર્ણ ચેપી રોગ થયાં હો તો તેનાં યુક તથા મળ-મૂત્ર-ગમે ત્યાં ફેંકી તહિ પશુ તેમાં જંતુ-નાશક કવા નાખો જમીનમાં ઢાંટી દેવા જોઈએ અથવા જૂનાં કપડાંમાં યુકવા દેવું જેથી જૂનાં કકેરા બાળી શકાય.

(૮) પથારીમાં સૂતાં સૂતાં અથવા આઠા પડી વાંચો નહિ. સીધા-ટફાર બેસી વાંચો. ખાંધા પછી તરત વાંચો નહિ.

(૯) સાંજે વાંચવું નહિ તેમજ અંધારામાં તથા જોછા પ્રકાશમાં પશુ વાંચવું નહિ.

(૧૦) વાંચતી વખતે પ્રકાશ તમારી ઠાળી ખાતુ અથવા પાછળથી આવે તે રીતે વાંચવું. જે પ્રકાશ સામેથી આવતો હોય તો કાગળનો ટુકડો અથવા કપડું વીંટાળી તેના સીધા પ્રકાશ જોછો કરો.

(૧૧) ઢીલો મોંવતી બનતાં સુધી બંધ ન ત કરવો તેમજ ફેંકે ભારી દેવતાને પ્રગટાવો નહિ.

(૧૨) બારણું બંધ કરી સૂવું નહિ ખુલ્લા બારી-બારણાવાળા મકાનમાં રહેવું તથા સૂવું સાડું છે. મકાનનાં બારીબારણાં ઢંભેલાં ખુલ્લા રાખો.

(૧૩) મોઢા ઉપર જોઢડું ઢાંકી સૂવો નહિ.

(૧૪) પંખમાં મોઢાં પહેરી સૂવું એ ખરાબ છે.

(૧૫) આરોગ્ય જાળવવા માટે હંમેશા નિયમિત સાતથી આઠ કલાક સૂવું સાડું છે. નાનાં બાળકોએ એથી વધારે સૂવું જોઈએ.

(૧૬) સવારમાં વહેલા ઊઠવું જોઈએ. એ નિયમે રાત્રે પણ વહેલા સૂવું જોઈએ.

(૧૭) ગરમીમાં બહાર જવું નહિ અને કઠાવ જવું પડે તો પાણી પીધા પછી જાય. અને વચ્ચે વચ્ચે થોડું થોડું પાણી પીતા જવું જોઈએ.

(૧૮) જે સાધનથી તમે હલમત કરો તેને ગરમ પાણીથી ધોઈ નાખો તે રીતે પોતાનાં સાબુ, કપડાં તેમજ બીજા અંગત જરૂરતાનાં વપરાતાં સાધનો પણ ભાતે જ વાપરવાં જોઈએ તેમ બીજાનાં તેવાં સાધનોનો

ઉપયોગ કરવો જોઈએ નહિ.

(૧૯) આપણા શરીરનું આરોગ્ય બરાબર રીતે જાળવવા તથા તન્દુરસ્તી બરાબર છે કે નહિ તે માટે દર માસે વજન કરાવવું જોઈએ.

(૨૦) હાંમેશાં તમારો સ્વભાવ આનંદી અને હસમુખ રાખો. હાલવું એ એક પ્રકારની કસરત છે.

(૨૧) ચા, કોફી, કોકો, લેમન જેવાં પીણાંથી હાંમેશાં દૂર રહો.

જાણ

(ભાણકો આપ બાણો છે કે તમે આગ્રહ છો. તમારે ખેંચા દેશો સાથે સંબંધ જાળવવાનો છે. આપણા દેશનું સાચું ધન તમે છો તમે દેશના ભવિષ્યના ગાંધી, જવાહર અને સરદાર વાઘડાઈ છો. બાણો તમારે કયા દેશમાં એતરી બનવા પ્રિયાર છે. તે નક્કી કરી રાખો.)

સંશ્લક્ષ-રમણિક દવે.

હિંદના પરદેશ ખાતાના એલચીઓ

દેશ	એલચી	દેશ	એલચી
૧ ઈરાન	શ્રી. સેયદઅલી ઝહીર	૧૧ ઇરિત્રીયા	ડૉ. સેયદ હુસેન
૨ અફઘાનીસ્તાન	વીંગ હમાન્ડર રૂપચંદ	૧૨ કેનેડા	સરદાર હરિહરસિંહ મલિક
૩ ચીન	સરદાર કે. એમ. પાનીકર	૧૩ પૂર્વ આફ્રિકા	શ્રી, આપ્પા સાહિબ
૪ તુર્કિસ્તાન	હિવાન ચમનલાલ	૧૪ પાકિસ્તાન	શ્રી શ્રી પ્રકાશ
૫ મલાયા	શ્રી. જી. કે. થીપી	૧૫ બ્રાઝીલ	„ મીનુ મસાણી
૬ જાપાન	શ્રી. સી. જી. મુલ્હેટકર	૧૬ યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સ	„ રામરાવ
૭ સિલોન	શ્રી. વી. ગોરી	૧૭ મોરોશસ	„ હરમયશ દેવ
૮ ઇન્ડોનેશિયા	શ્રી. રાધવન	૧૮ સ્વિટ્ઝર્લેન્ડ	ડૉ. મીરજાણી બી. દેસાઈ
૯ ઇંગ્લેન્ડ	શ્રી. એસ. રંગનાથન	૧૯ રશિયા	પંડિત વિનયાલક્ષ્મી નહેરુ
૧૦ આસ્ટ્રેલિયા	„ આર. પી. પ્રાંજયે		

મૂકને દિવાસળી

લેખક :—શ્રી. હિંમતલાલ ઉમિયાશંકર દવે.

વનુના દાદા બહુ હયાળુ હતા. વનુ કંઈ પણ તોફાન કરે અને એના પિતા લડતા ત્યારે વનુનું દાદા તેને ગારમાંથી બચાવતા. વનુને તેના દાદાની બહુ ઓય હતી.

તેના દાદાની ઉંમર પંચોતેર વર્ષની હતી અને વનુ ઉપર તેમને બહુ પ્રેમ હતો. ગામને પાઠર કંઠાવટી નામની નદી વહેતી, ત્યાં પરાં દિયે આર વાગ્યે નહાવા જતા અને નદી કિનારે કનકેશ્વર મહાદેવનું મોટું શિવાલય હતું, ત્યાં દરરોજ પૂજા કરવા જતા. આટલી મોટી ઉંમરે પણ તે કંઈ દિવસ આંખસ કરતા નહિ. બે કલાક સુધી આ રીતે મહાદેવની સેવા કરતા હતા. આવા લાલા દાદાને વનુ હીકરો હતો.

એક વખત વનુને આંગળીએ વળગાડીને તેના દાદા ગામથી ઉગમણી દિશામાં ગામ અંધિ ફરવા લાઈ ગયા. તે વળતે સાંજનો વખત હતો આરનીના, ગજગણાટ આખા ગામને ગાજતું કરતા હતા. ગાયોનાં પણ એક પછી એક લશ્કરની ટુકડી માફક વગડામાંથી આવતા હતા. આરે બાજુ ધૂળ ઊડતી હતી વનુને તો આ બધું જોવાની કંઈ પણ ઇચ્છા ન હતી તેને તો ખસ, કંઈક નવીન કરવાની ટેવ પટેલી એટલે તેની શોધમાં તે વિચાર કરતો હતો.

એવામાં તેની નજર ગામના અંધિ જોઈ જોઈ ખૂંપણ જેવી કરેલી ઘાસની ગંજ ઉપર ગઈ. તરતજ મનમાં કંઈક અવનવા વિચાર આવ્યા લાગ્યા. તે મનમાં બગડ્યો, પણ તેના

દાદાએ કંઈ સાંભળેલું નહિ. તેના દાદા પણ તેના સ્ખલાવથી અને અટકચાળાથી વધારે બહોળા હતા, એટલે તેને અત્યારે એકલો મૂકે તેવું હતું પણ નહિ એવામાં તેણે તેના દાદાને પૂછ્યું કે “દાદા આ શું છે?” દાદાએ કહ્યું, “એ તો ઘાસની ગંજો છે.” દાદા “ઘાસની ગંજો એટલે શું?” દાદાએ તેને સમજાવ્યો કે “જોમાસામાં વરસાદ આવે એટલે જંગલમાં ખૂબ ઘાસ થાય પણ ઉનાળામાં તે ઘાસ ખરી જાય એટલે ઉનાળામાં ટોરને ખાવા માટે આની યાદર ઘાસ સંઘરી રાખે છે એને ગંજો કહે છે.” પણ દાદા એ તો ઠીક પણ આ કેની છે?” “માઈ એ તો આપણા પટોરની વચરામ દલવાડીની એ ગંજો છે.” “આપણે એવી ગંજો કેમ જતાવતાં નથી,” તેના દાદાએ ખિન્નમને કહ્યું “માઈ બહુ લાંબી લાંબી વાત શું કરે છે.” આપણે એવી ગંજોને શું કરવી છે? જ્યારે ઘાસની જરૂર પડશે ત્યારે આપણે તેમાંથી લઈ શકીશું એ આપણા જોળખીતા છે.” “દાદા એની ગંજો હું જરૂર જનાવીશ અને વચરામ બગતને કહીશ કે મને તમારા જેવી ગંજો જનાવી આપે.” થોડી વાર યઈ એટલે વનુએ ફરીથી પૂછ્યું “દાદા, આ ગંજો આપણે વેચાતી ન લઈ શકીએ? એ આપણને ન આપે?”

તેના દાદા અકળાઈ ગયા અને જોડ્યા, “અરે વનુ મૂકને દિવાસળી એવી જોટી લપ શું કરે છે?” ખસ આવતું હતું અને વેઢે

ખતાવ્યું. વનુતો તેના હાથને કહેવા લાગ્યો
 “હાહા ચાલો ઘેર જઈએ.” તેના હાથએ હા
 પાડી અને જલદી ઘેર ગયા. વનુએ તો ખાધું
 ન ખાધું અને એકદમ ચુકા પાસે પડેલી
 દિવાસળીની પેટી લઈ અને દોડ્યો. તર્ર અને
 તરત જ વશરામ દલવાડીની ગંજીમાં દિવા-
 સળી ચાંપી દાડખાતું જેમ સળગે તેમ જંજી
 તો સળગવા માંડી અને થોડા જ વખતમાં
 આખા ગામમાં દેખાય તેવા ભડકા થવા
 લાગ્યા. પાસેની ગંજીવાળાને પણ બીક લાગી
 કે આપણો ગંજી સળગશે અને તો એ
 ગંજીએ સળગે તો આખું ગામ પણ સળગે
 એવી ધારા અને ઠંટાની વાડ આવેલી હતી.
 આખું ગામ લેથું થઈ ગયું અને બધા લોકો
 દોઢાદોડી કરવા લાગ્યા.

ત્યાં તો વનુ પણ હાંફીને હાંફીને ઘટો
 દોડવા લાગ્યો અને બધાને દેહવા લાગ્યો.
 “અરે હાહા હાહા આપણા વશરામહાદાની
 ગંજી સળગે છે. આ સાંભળતાં જ તેનાં હાહા
 પણ દોડી આવ્યા ગામમાંથી પોલીસપટોલ પણ
 ત્યાં આવ્યા અને કોણે સળગાવી એની પૂછ
 પરછ કરવા માંડી. એવામાં રામા જોધો પણ
 ત્યાં આવ્યા હતાં તેમને તો ગઈ ઠાલે જ
 વનુનું ઠોઠડી ગાડીનું પરાક્રમ તારૂં હતું
 એટલે તે તો સમજી ગયા હતા કે આ રામ
 કરનાર વનુ સિવાય બીજા કોઈ નથી.

વનુના હાથને વનુ ઉપર વહેમ ગયો અને

ત્યાં તેના ગજવામાં હાથ નાખે છે તો ગજ-
 વામાં દિવાસળીની પેટી જોઈ તે સમજી ગયા.
 “રામજોધો છેટે જાસા જાસા આ જોઈ રહ્યા
 હતાં. તે પણ સમજી ગયા. વનુના હાથએ
 ધીમે ધીમે વનુને પૂછ્યું કે “વનુ તેં આ
 માટે આ ગંજી સળગાવી ?” વનુએ બહાદુરી
 સાથે જવાબ દીધો કે “હાહા સાંજે કરવા
 ગયા ત્યારે મેં ગંજીની વાંત તમને પૂછી હતી
 ત્યારે તમે એમ નહોતું કહ્યું કે ‘મૂકને
 દિવાસળી’ એટલે મેં દિવાસળીથી ગંજીને
 સળગાવી.”

આ વાત સાંભળતાં વનુના હાથ એવા તો
 વિચારમાં પડી ગયા અને ફક્ત એટલું જ
 બોલ્યા કે મેં આ રીતે દિવાસળી મૂકવાનું
 કહ્યું હતું ? કે વાતને બંધ કરવા કહ્યું હતું.”
 પણ હવે આ બાજકને પણ શું કરે ? આખી
 ગંજી જે હબરો ટોરને ખાવાની વસોઈ વનુએ
 પા કલાકમાં ખાળી દીધી. તેના “હાહા હરહર
 શિવ શિવ” એમ બોલતા ઘર તરફ જવા
 લાગ્યા. થોડો વારમાં લોકોએ ગંજી સળગતી
 બંધ કરી અને સૌ પોતપોતાનાં ઘેર ગયા
 રામજોધો વનુના ઘેર આવ્યા અને વનુના
 બીજા પરાક્રમની વાત પણ જણાવી. ઘરમાં
 બધાએ વાત સાંભળી તે પણ વિચારમાં પડી
 ગયા, પણ આમાં વાંક કોનો હતો ? દિવાસળી
 મૂકવાનું કોણે કહ્યું હતું ? આતો : “આંધળે
 બહેરું કુંટાણું.” એના જેવી વાત બની.

મૂકને દિવાસળી

લેખક :—શ્રી. હિંમતલાલ ઉમિયાશંકર દવે.

વનુના દાદા બહુ દયાળુ હતા. વનુ કંઈ પણ તોફાન કરે અને એના પિતા લોકતા ત્યારે વનુનું દાદા તેને મારમાંથી બચાવતા. વનુને તેના દાદાની બહુ ઓથ હતી.

તેના દાદાની ઉંમર પંચોતેર વર્ષની હતી અને વનુ ઉપર તેમને બહુ પ્રેમ હતો. ગામને પાછર કંકાવટી નામની નદી વહેતી, ત્યાં પડેા દિયે ચાર વાગ્યે નહાવા જતા અને નદી કિનારે કનકેશ્વર મહાદેવનું મોટું શિવાલય હતું, ત્યાં દરરોજ પૂજા કરવા જતા. આટલી મોટી ઉંમરે પણ તે દોઢ દિવસ આંધસ કરતા નહિ. બે કલાક સુધી આ રીતે મહાદેવની સેવા કરતા હતા. આવા લાલા દાદાને વનુ ઈકરેા હતો.

એક વખત વનુને આંગળીએ વળગાડીને તેના દાદા ગામથી ઉગમળી દિશામાં ગામ અંધે ફરવા લાઇ ગયા. તે વખતે સંજીવેના વખત હતો. આરતીના ઝલુઝલુટ આખા ગામને ગાજતું કરતા હતા. ગાયોનાં ધણુ એક પછી એક લશ્કરની ટુકડી માફક વગડામાંથી આવતા હતા. ચારે બાજુ ધૂળ ઊડતી હતી. વનુને તો આ બધું એવાની કાંઈ પણ ઇચ્છા ન હતી. તેને તો બસ કાંઈક નવીન કરવાની ટેવ પડેલી એટલે તેની શોધમાં તે વિચાર કરતો હતો.

એવામાં તેની નજર ગામના અંધે જિંચી જિંચી ખૂંપડા જેવી કરેલી ઘાસની ગંજ ઉપર ગઈ. તરતજ મનમાં કંઈક અવનવા વિચાર આવવા લાગ્યા. તે મનમાં બળકયો પથ્ય તેના

દાદાએ કાંઈ સાંભળેલું નહિ. તેના દાદા પણ તેના સ્વભાવથી અને અટકચાળાથી વધારે બહોતા હતા, એટલે તેને અત્યારે એકલો મૂકે તેણે હવે પણ નહિ એવામાં તેણે તેના દાદાને પૂછ્યું કે “દાદા આ શું છે?” દાદાએ કહ્યું, “એ તો ‘ઘાસની ગંજ’ છે.” દાદા “ઘાસની ગંજ એટલે શું?” “દાદાએ તેને સમજાવ્યો કે “શામાસામાં વરસાદ આવે એટલે જંગલમાં ખૂબ ઘાસ થાય. પથ્ય ઉનાળામાં તે ઘાસ ખૂટી જાય એટલે ઉનાળામાં ટોરને ખાવા માટે આની અંદર ઘાસ સંઘરી રાખે છે એને ગંજ કહે છે.” પણ દાદા એ તો ઠીક પણ આ કેની છે?” “ભાઈ એ તો આપણા પટોરી વચરામ ફલવાડીની એ ગંજ છે.” “આપણે એવી ગંજ કેમ બનાવતાં નથી.” તેના દાદાએ ખિન્નમને કહ્યું “માઈ બહુ લાંબી લાંબી વાત શું કરે છે.” આપણે એવી ગંજને શું કરવી છે? જ્યારે ઘાસની જરૂર પડશે ત્યારે આપણે તેમોથી લઈ શકીશું એ આપણા ઓળખીતા છે.” “દાદા એરી ગંજ હું જરૂર બનાવીશ અને વચરામ લગતને કહીશ કે મને તમારા જેવી ગંજ બનાવી આપે.” થોડી વાર થઈ એટલે વનુએ ફરીથી પૂછ્યું “દાદા, આ ગંજ આપણે વેચાતી ન લઈ શકીએ? એ આપણને ન આપે?”

તેના દાદા અકળાઈ ગયા અને બોલ્યા, “અરે વનુ મૂકને દિવાસળી એવી ખોટી લાઇ શું કરે છે?” બસ બાવતું હતું અને વેઢે

ખતાવ્યું. વનુતો તેના હાથને કહેવા લાગ્યો
 “હાહા ચાલો ઘેર જઈએ” તેના હાથએ હા
 પાડી અને જલદી ઘેર ગયા. વનુએ તો ખાધું
 ન ખાધું અને એકદમ ચુલ્લા પાસે પડેલી
 દિવાસળીની પેટી લઈ અને દોડ્યો. જઈ અને
 તરત જ વચરામ દલવાડીની ગંજીમાં દિવા-
 સળી ચાંપી હાડખાનું જેમ સળગે તેમ ગંજી
 તો સળગવા માંડી અને થોડા જ વખતમાં
 આખા ગામમાં દેખાય તેવા ભડકા થવા
 લાગ્યા. પાસેની ગંજીવાળાને પણ ણીક લાગી
 કે આપણો ગંજી સળગ્યો અને તો એ
 ગંજીઓ સળગે તો આખું ગામ પણ સળગે
 એવી ધાર અને ઠાંટાની વાડ આવેલી હતી.
 આખું ગામ લોગું ચર્ચ ગયું અને બધા લોકો
 દોડાદોડી કરવા લાગ્યા.

ત્યાં તો વનુ પણ હાંફીને હાંફીને ચતો
 દોડવા લાગ્યો અને બધાને કહેવા લાગ્યો.
 “અરે હાહા હાહા આપણા વચરામદાદાની
 ગંજી સળગે છે. આ સંભળતાં જ તેનાં હાહા
 પણ દોડી આવ્યા ગામમાંથી પોલીસપટેલ પણ
 ત્યાં આવ્યા અને કોણે સળગાવી એની પૂછ
 પછ કરવા માંડી. એવામાં રામા ભેલી પણ
 ત્યાં આવ્યા હતાં તેમને તો ગળ કાઢે જ
 વનુકું જોડીને ખાંડીકું જરાકમ સારું હતું
 એટલે તે તો સમજી ગયા હતા કે આ રામ
 કરનાર વનુ સિવાય બીજો કોઈ નથી.

વનુના હાથને વનુ ઉપર વહેમ ગયો અને

જ્યાં તેના ગજવામાં હાથ નાખે છે તો ગજ-
 વામાં દિવાસળીની પેટી ભેંસ તે સમજી ગયા.
 “રામજોથી છેટે જામા લેવા આ ભેંસ રહ્યા
 હતાં. તે પણ સમજી ગયા. વનુના હાથએ
 ધીમે ધીમે વનુને પૂછ્યું કે “વનુ તેં આ
 માટે આ ગંજી સળગાવી?” વનુએ બહાદુરી
 સાથે જવાબ દીધો કે “હાહા સાંજે કરવા
 ગયા ત્યારે મેં ગંજીની ચાંત તમને પૂછી હતી
 ત્યારે તમે એમ નહોતું કહ્યું કે ‘મૂકને
 દિવાસળી’ એટલે મેં દિવાસળીથી ગંજીને
 સળગાવી.”

આ વાત સંભળતાં વનુના હાથ એવા તો
 વિચારમાં પડી ગયા અને ફક્ત એટલું જ
 બોલ્યા કે મેં આ રીતે દિવાસળી મૂકવાનું
 કહ્યું હતું? કે વાતને ગંધ કરવા કહ્યું હતું.”
 પણ હવે આ બાળકને પણ શું કરે? આખી
 ગંજી જો હજારો ટોરને ખાવાની રસોઈ વનુએ
 પા કલાકમાં બાળી દીધી. તેના “હાહા હરહર
 ચિવ ચિવ” એમ બોલતા ઘર તરફ જવા
 લાગ્યા. થોડી વારમાં લોકોએ ગંજી સળગતી
 બંધ કરી અને સૌ પોતપોતાનાં ઘેર ગયા
 રામજોથી વનુના ઘેર આવ્યા અને વનુના
 બીજા પરાક્રમની વાત પણ જણાવી. ઘરમાં
 બધાએ વાત સંભળી તે પણ વિચારમાં પડી
 ગયા, પણ આમાં વાંક કોનો હતો? દિવાસળી
 મૂકવાનું કોણે કહ્યું હતું? આતો : “આંધળો
 બહેરું કુંટાણું.” એના જેવી વાત બની.

નિશાળ સાવનગરમાં હતી તે નવા શુરુછે
બાલમંદિરના શુરુછ કહેવાતા

આને તો ખસ તમારું રાજ છે. તમે
તો દેવ છો. તમારા માટે તો શુંબર્ષમાં હમણું
નવું શહેર વસાવ્યું હતું તેમાં આખા ગામ-
માં જેમ લોકો રહે છે, વેપાર કરે છે, તેમ
આ નગરમાં બાળકો વેપારી, બાળકોની નિયા-
ળના બાળકો શુરુછ બાળકોની કોર્ટમાં, ન્યાય
પણ બાળકો સાથે જાતે બાળકોની કુનિયા.

આ રીતે તમને બાળકોના અને બાળક

દેવ તરીકે જોળખાવતા ગિજુહાદાની હમણું
જ પુણ્યતિથિ બિજવાઈ હતી. પુણ્યતિથિ
એટલે તે દિવસે ગિજુબર્ષ શુરુશે ગયા હતા
પણ તેમણે જે સારા કાર્યો કરેલાં તેની સાદ-
ગીરી રાખવા માટે આ દિવસે ખધા લોકો
લેખા માય અને તેમનાં શુભને સાદ કરે "

ગિજુહાદાને કાર્ક "મૂછાળી મા." કાર્ક
'ગિજુબર્ષ' એમ જુદા જુદા નામથી જોળ-
ખતા, પણ ગિજુહાદા તો દેવ જેવા કયાથ
અને સાચા હતા.

રંગીલા મોર

લેખક:-ગંગારાઈર લ. પંડ્યા

—હું તો ઠાણે રમું ને દુરિ—એ ઢાળ—

રાજ રમવા આવે આરે અંગણે ર	
ચેટો માની કળાયલ મો....૧રમવા આવે.
જોને માથે તે કડગી રી શોભતી ર	
ઠાક લાંબો ને નળે ચડો....૧રમવા આવે
અંગ ગારી ને ચરણો કુ પાતળા ર	
રૂપ રમણો ને વધમાં કિયો....૧રમવા આવે.
કળા કરતો ને નાચ વગી નાચતો ર	
રંગ પીંછાએ પુરેલા જો....૨રમવા આવે
નિજ રૂપનો જો ગર્વ ધરે ધેલડો ર	
ઢલ રાણીને રાખે નહિ તો...૪રમવા આવે.
ચીકું રહુકીને સાદ યુને પાડતો ર	
નિત્ય આવે જો હગમતે પહોરરમવા આવે.
જોને જમવા જુવાર હું તો વેરતી ર	
સુખે ખાતો ને જાતો દિલ ચો...૨રમવા આવે.
એમ આવે જો રાજ રાજ અંગણે ર	
અને બહાલો જો રંગીલા મો....૨રમવા આવે.

છોકરાઓ માટે!

કોંગારે નું બાબામૃત

પીવાથી રૂઝ પુરૂ થાય છે. એથી છોકરાનાં
ઉછરતાં શરીરને વણી સારી મદદ મળેછે.

મોલીક:- કે. ટી. રંગદે કાં. મુંબઈ-૪.

સ્ત્રી શુષ્કાન્તની પ્રત્યેક સાપેક્ષતા

મર્જાશય તથા બીજાં પાત્રનાં તમામ દર-
દોમાં અને માસિક ધર્મ બંધ થયા
પછીની તકલીફોમાં એલેક્ષીક એલેટીસ
એલીકઝીર સ્વરિત અને કાયમી ફાયદો
દે છે.

એલેક્ષીક એલેટીસ

એલેક્ષીક એલેટીસ

પુસ્તકાલયો માટેનાં ઉત્તમ નવાં

પુસ્તકો

રૂ. ૬-૮-૦ માં

શ્રીઓ માટે ખામ આ પુસ્તકો તૈયાર કરવામા આવ્યાં છે. માટે બહેનોએ આ સેટ ગુન મંગની લેવો.

૧. કલા અને કલાકાર કિ.રૂ. ૧
૨. સૌંદર્ય અને શણગાર ,, ૧
૩. ભરત-ગુંથણ ,, ૧
૪. નારી, લગ્ન અને પ્રકાશ ,, ૦૧
૫. આદર્શનારી આનંદી ,, ૧
૬. મીઠી મધુરી વાનીઓ ,, ૦૧
૭. પ્રસવ-ખાળઉછેર ,, ૧
૮. સામાજિક રીવાજો
- સંસારની સફળતા કિં.રૂ. ૦૧૧
૯. પ્રસિદ્ધ-તહેવારો ,, ૧
૧૦. માવજત કલા ,, ૧
૧૧. મેના-મદારી ,, ૦૧૧
૧૨. ભૂપેન્દ્રનું પુન ,, ૦૧
૧૩. પ્રિયતમ ,, ૦૧
૧૪. ગીતરજની ,, ૦૧

આ ઉત્તમ પ્રકાશનો સેટ રૂ. ૬-૮-૦ માં મળે છે છુટક બેઠકએ તે

છાપેલી કીમતે મળશે

લખો:-

છંવનલાલ અમરશી મહેતા.

પીરમશા રોડ, અમદાવાદ

શ્રીબોધની બેઠ રવાના થાય છે.

મેમ્બર્શનની

નવલિકાઓ

અનુવાદક : કેશવપ્રસાદ દેસાઈ

૧. બંદીવાન પેલું ગીત ગાવ
૨. હીરો અને મોતી
૩. કુલવધુ
૪. પાણીધીયે પાતળાં
૫. કફૂન
૬. નવાળી સંસ્કૃતિ

કિંમત રૂ. ૧-૪-૦ ટ અ. ૬ આના

આ ૭ ઉત્તમ પ્રકાશની નવલિકાઓ આ પુસ્તકમાં આપવામાં આવી છે.

આટલુ સાલના આદરે આ પુસ્તક તથા ગળાનો ખાસ એક અને ખીલ એક આટલુ વાચન વાર્ષિક રૂ. ૬ માં આપવામાં આવે છે આદરે થતારે રૂ. ૬ દુરત મોકળી નામ નોંધાવવું.

પંદરેલા આદરે રૂ. ૭-૮-૦ અમર શીરીંગ આ પોસ્ટલ ઓર્ડરથી મોકલવા

લખો:-

શ્રીબોધ કાર્યાલય

પીરમશા રોડ, અમદાવાદ

★